Seria de autor

Isabel Allende

Insula de sub mare

roman

HUMANITAS fiction

Cuprins

Zarité
PARTEA ÎNTÂI Saint-Domingue, 1770-1793
- Răul spaniol
- Pasăre de noapte
- Oul de porumbiță
- Logodnica din Cuba
- Casa stăpânului
- Zarité
- Învățătură de minte
- Macandal
- Zarité
- Balul intendentului
- Nebuna de pe plantație
- Oficiantă de ceremonii
- O făptură care nu e omenească
- Zarité
- Concubina
- Sclavă bună la toate
- Zarité
- Vremuri agitate
- Zarité
- Amanții
- Copiii stăpânului
- Zarité
- Războinicul
- Conspirația
- Răscoală în nord
- Zarité
- Răzbunarea
- Teroarea
- Gustul libertății
- Zarité
- Fugari
- Parisul Antilelor
- Nopți nefericite
- Zarité
- Războiul civil

Sânge şi scrum
Ajutor pentru moarte
Pedeapsa
PARTEA A DOUA Louisiana, 1793-1810
Creoli de stirpe bună
Zarité
Serbările
Un hidalgo spaniol
Mama vitregă
Zarité
Sezonul uraganelor
Sub lovituri de bici
Un sat de sclavi
Căpitanul La Liberté
Refugiaţi
Colegiul din Boston
Zarité
Promisiunea se îndeplineşte
Sfântul din New Orleans
Zarité
Politica zilei
Americanii
Rosette
Zarité
Maurice
Spionii
Bastardul
Frică de moarte
Balul sirenelor
La dreapta lunii
Îndrăgostiţii
Legătură de sânge
Două nopţi de amor
Purgatoriul
Vara cea lungă
La închisoare
Zarité

FOTO © LORI BARRA

ISABEL ALLENDE, nepoata fostului președinte chilian Salvador Allende, s-a născut în 1942 la Lima, în Peru. Își petrece copilăria în Chile, iar în timpul dictaturii lui Pinochet se refugiază în Venezuela, unde rămâne timp de cincisprezece ani și lucrează ca ziaristă. În 1982, primul ei roman, *Casa spiritelor*, are un succes fulminant și devine imediat bestseller internațional. În 1984 publică *Despre dragoste și umbră*, apoi *Eva Luna* (1987), *Povestirile Evei Luña* (1989) și *Planul infinit* (1991). În anul 1992, fiica scriitoarei, bolnavă de porfirie, moare. Următoarea ei carte, *Paula* (1994), îi este dedicată. De mult succes se bucură insolitul volum *Afrodita* (1997), romanele *Fiica norocului* (1999) și *Portret în sepia* (2000), volumul de memorii *Țara mea inventată* (2003) și romanul *Zorro* (2005). În 2006 îi apare romanul *Inés a sufletului meu*, în 2007 publică volumul autobiografic *Suma zilelor*, în 2009, romanul ***Insula de sub mare***, iar în 2011, *Caietul Mayei*, toate bestselleruri internaționale. În 1994, statul francez i-a acordat titlul de Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres, iar în 2004 a fost primită în American Academy of Arts and Letters.

ISABEL ALLENDE

INSULA DE SUB MARE

Traducere din spaniolă de CORNELIA RĂDULESCU
Titlul original: *LA ISLA BAJO EL MAR*, 2009

Copiilor mei, Nicolas şi Lori

Zarité

La cei patruzeci de ani ai mei, eu, Zarité Sedella, am avut mai mult noroc decât alte sclave. Voi trăi mult şi bătrâneţea-mi va fi tihnită pentru că steaua mea – ma z'étoile *– străluceşte chiar şi atunci când cerul e înnorat. Cunosc plăcerea de a fi cu bărbatul ales de inima mea când mâinile lui mari îmi trezesc pielea. Am avut patru copii şi un nepot, iar cei care trăiesc sunt liberi. Prima amintire fericită, eram pe-atunci o mucoasă costelivă şi lăţoasă, e că mă mişc în sunetul tobelor, şi e şi cea mai recentă, căci azi-noapte am fost în piaţa Congo şi am dansat în neştire, fără să mă gândesc la nimic, iar azi trupul mi-e cald şi ostenit. Muzica e vântul care şterge anii, amintirile şi frica, jivina aceea care s-a pitit în mine. Când bat tobele, Zarité cea de toate zilele dispare şi redevin fetiţa care dansa încă neştiind să meargă ca lumea. Izbesc pământul cu tălpile şi viaţa mi se urcă pe picioare, îmi trece prin oase, mă ia în stăpânire, îmi şterge supărările şi-mi îndulceşte amintirile. Lumea se cutremură. Ritmul se naşte în insula de sub mare, zgâlţâie pământul, trece prin mine precum un fulger şi urcă la cer luând cu el necazurile pentru ca Papa Bondye să le mestece, să le înghită şi să mă lase curată şi mulţumită. Tobele învinge frica. Tobele sunt moştenirea din partea mamei, forţa Guineei o am în sânge. Atunci nimic nu-mi stă în cale, devin învăluitoare precum Erzuli,* loa *dragostei, şi mai iute ca biciul. Scoicile pe care le port la glezne şi la mâini pocnesc, tărtăcuţele întreabă, tobele Djembe răspund cu glas de pădure, timpanele îşi fac auzit glasul metalic, trezind Djun Djun-ii care ştiu să vorbească, marele Maman scoate un sforăit atunci când e lovit ca să le cheme pe* loas. *Tobele sunt sacre, prin ele vorbesc zeiţele,* loas.

În casa unde am trăit primii ani tobele tăceau în camera pe care o împărţeam cu Honoré, celălalt sclav, dar erau scoase adesea şi duse în altă parte. Madame *Delphine, stăpâna mea de atunci, să n-audă zgomote de sclavi, doar tânguielile melancolice ale clavecinului ei. Luni şi marţi preda ore fetelor de culoare, restul săptămânii preda în conacele marilor albi,* les grands blancs, *unde domnişoarele aveau instrumentele lor, doar nu era să cânte la cele atinse de mulatre. Am învăţat să curăţ clapele cu suc de lămâie, dar nici gând să cânt,* madame *nu-mi dădea voie. Zău dacă aveam nevoie. Honoré era în stare să facă muzică bătând într-o cratiţă, sub mâinile lui orice lucru prindea ritm, melodie şi glas; purta sunetele în trup, le adusese din Dahomey. Jucăria mea era o tărtăcuţă goală pe care o făceam să sune. Apoi m-a învăţat să mângâi tobele, uşurel. Şi asta chiar de la început, când mă purta în braţe şi mă lua cu el la dans şi la ceremoniile voodoo, unde el dădea ritmul la toba principală pentru ca ceilalţi să-l urmeze. Aşa mi-amintesc. Honoré părea foarte bătrân pentru că îi înţepeniseră oasele, deşi pe atunci n-avea mai mulţi ani decât am eu acum. Bea rachiu de melasă, tafia, ca să se poată mişca fără durere, dar nu atât băutura tare, cât muzica era leacul. Vaietele lui se transformau în râs când bătea tobele. Abia reuşea să cureţe cartofii pentru masa stăpânei cu degetele lui strâmbe, dar la bătutul tobei era neobosit, iar când era vorba de dans, nimeni nu-şi ridica genunchii mai sus decât el, nu scutura din cap mai tare şi nici nu dădea din fund cu mai multă plăcere. Încă nu mergeam pe atunci, dar el mă punea să dansez stând în fund, iar după ce-am început să mă ţin pe picioare, mă îmbia să mă pierd în muzică la fel ca într-un vis. „Dansează, Zarité, dansează, căci sclavul care dansează e liber… cât timp dansează. ” Şi am dansat mereu.*

PARTEA ÎNTÂI
Saint-Domingue, 1770-1793

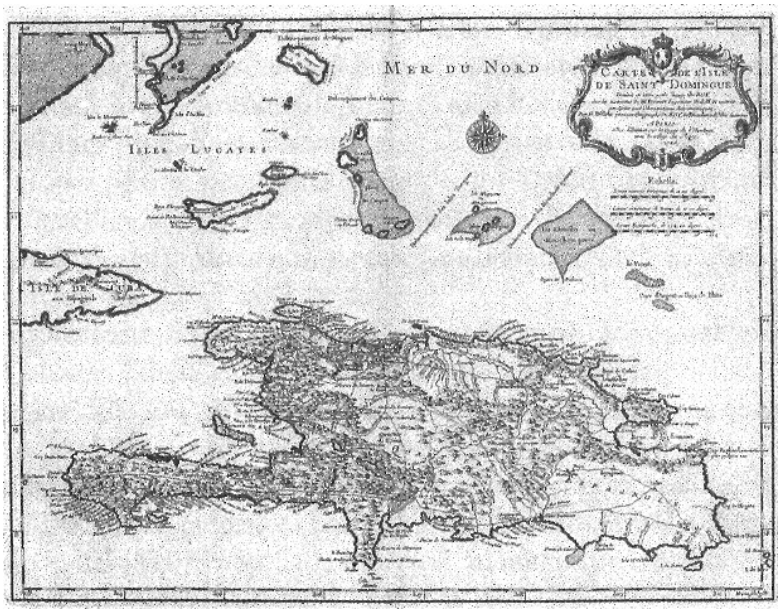

Răul spaniol

Toulouse Valmorain a ajuns la Saint-Domingue în 1770, chiar în anul în care delfinul Franţei se căsătorea cu arhiducesa austriacă Maria Antoaneta. Înainte de a lua drumul coloniei, când încă nu bănuia că soarta avea să-i joace o festă şi va sfârşi îngropat printre plantaţiile de trestie din Antile, fusese invitat la Versailles la un bal în onoarea proaspetei delfine, o fetişcană blondă de paisprezece ani, pe care protocolul rigid de la curtea franceză o făcea să caşte pe ascuns.

Dar toate astea rămăseseră în urmă. Saint-Domingue era altă lume. Junele Valmorain avea doar o idee vagă despre locul în care tatăl său câştiga de bine, de rău pâinea familiei pe care avea ambiţia s-o transforme într-o mare avere. Citise undeva că băştinaşii insulei, arahuacii, o numiseră Haiti înainte de venirea conchistadorilor care-i schimbaseră numele în La Española şi lichidaseră populaţia indigenă. În mai puţin de cincizeci de ani nu mai rămăsese nici sămânţă de arahuac: pieriseră cu toţii, victime ale sclaviei, ale bolilor europene şi sinuciderilor. Fusese o rasă cu piele roşiatică, păr negru şi gros, deosebit de demnă şi atât de timidă, încât un singur spaniol putea înfrânge zece oameni cu mâna goală. Vieţuiau în comunităţi poligame şi cultivau pământul cu grijă ca să nu-l secătuiască: porumb, batate, dovleci, arahide, ardei, cartofi şi manioc. La fel ca apa şi cerul, nici pământul nu avusese stăpân până la venirea străinilor care îl luaseră în stăpânire şi se apucaseră să cultive cu munca forţată a arahuacilor nişte plante nemaivăzute. Atunci a început şi obiceiul de a ucide fiinţele lipsite de apărare asmuţind câinii asupra lor. Iar când au terminat cu indigenii, au importat sclavi din Africa şi albi din Europa: puşcăriaşi, orfani, prostituate şi răzvrătiţi.

La sfârşitul anilor 1600, Spania a cedat partea de vest a insulei Franţei, care i-a dat numele Saint-Domingue; avea să ajungă colonia cea mai bogată de pe lume. La sosirea lui Toulouse Valmorain, o treime din exporturile de zahăr ale Franţei, cafea, tutun, bumbac, indigo şi cacao provenea din insulă. Sclavi albi nu mai existau, dar erau sute de mii de negri. Cultura cea mai grea era cea de trestie de zahăr, aurul dulce al coloniei; să tai trestia, să o toci şi să o transformi în sirop era o muncă pentru animale, nu pentru oameni, aşa spuneau plantatorii.

Valmorain abia împlinise douăzeci de ani când o misivă urgentă a agentului comercial al tatălui său l-a chemat în colonie. A debarcat îmbrăcat după ultima modă: manşete de dantelă, perucă pudrată şi pantofi cu toc, convins în plus că cele citite în cărţile exploratorilor aveau să-i fie de ajuns pentru a-şi asista tatăl preţ de câteva săptămâni. Venise cu un valet, la fel de ţanţoş ca şi el, şi cu mai multe cufere cu haine şi cărţi. Se considera om de litere şi visa să se dedice ştiinţei după întoarcerea în Franţa. Îi admira pe filosofi şi pe enciclopediştii care în ultimele decenii avuseseră ecou în Europa şi le împărtăşea o serie de idei liberale: *Contractul social* al lui Rousseau fusese cartea sa de căpătâi la optsprezece ani. Abia ajuns, după o călătorie gata-gata să se termine tragic din cauza unui uragan din Caraibe, a avut prima surpriză neplăcută: tatăl nu-l aştepta în port. L-a primit un agent, un evreu amabil, îmbrăcat în negru din cap până-n picioare, care l-a pus la curent cu precauţiile necesare în timpul deplasării pe insulă, i-a făcut rost de cai, de doi catâri pentru bagaje, de o călăuză şi de un jandarm care să-l însoţească până la *habitation* Saint-Lazare. Tânărul nu plecase niciodată din Franţa până atunci şi nu luase mai deloc în seamă poveştile – cam plicticoase – spuse de taică-său în timpul rarelor vizite acasă la Paris. Nici nu-i trecuse prin minte că avea să ajungă pe plantaţie;

acordul tacit era ca tatăl să consolideze averea pe insulă, iar fiul să aibă grijă de mamă şi de surori şi să vadă de afacerile din Franţa. Scrisoarea primită vorbea de nişte probleme de sănătate; s-a gândit la o febră trecătoare, dar la Saint-Lazare, după o zi călare printr-o natură lacomă şi ostilă, şi-a dat seama că tatăl său era pe moarte. Cauza nu era malaria, cum credea el, ci sifilisul, care făcea ravagii printre albi, negri şi mulatri. Boala era în ultima fază, omul ajunsese aproape invalid, era plin de pustule, i se mişcau dinţii şi avea minţile duse. Leacurile danteşti de luare de sânge, mercur şi cauterizare a penisului cu un fier înroşit în foc nu ajutau la nimic, dar continua să le suporte. Abia făcuse cincizeci de ani, dar devenise un moş care dădea porunci aiurea, era incontinent şi îşi făcea veacul într-un hamac alături de două fătuce negre abia ajunse la pubertate.

În timp ce sclavii desfăceau bagajele sub ordinele valetului, un filfizon care suportase cu greu drumul pe mare şi era îngrozit de condiţiile primitive ale locului, Toulouse Valmorain a ieşit să exploreze întinsa proprietate. Habar n-avea cum se cultivă trestia de zahăr, dar nu i-a trebuit mult ca să înţeleagă că sclavii erau famelici şi plantaţia rezista doar pentru că lumea consuma zahăr cu o voracitate crescândă. În registrele contabile a descoperit şi explicaţia proastei situaţii financiare a tatălui, care nu-şi mai putea ţine familia pariziană în fastul corespunzător poziţiei pe care o ocupa. Producţia era jalnică şi sclavii picau precum muştele; era limpede că vătafii furau pe rupte, profitând de starea deplorabilă a stăpânului. Şi-a blestemat soarta şi a hotărât să se apuce de treabă, un lucru pe care niciun tânăr din mediul său nu şi-l propunea vreodată: munca era pentru alt fel de oameni. A început prin a face rost de un împrumut consistent graţie sprijinului agentului comercial, care avea relaţii cu bancherii, apoi i-a trimis pe *commandeurs* la plantaţie, să lucreze cot la cot cu

cei pe care îi exploataseră la sânge, înlocuind vătafii cu alţii, mai puţin ticăloşi, a diminuat pedepsele şi a angajat un veterinar, care a stat două luni la Saint-Lazare, încercând să pună negrii cât de cât pe picioare. Însă veterinarul nu l-a putut salva pe valet, care s-a prăpădit în nici treizeci şi opt de ore de o diaree fulminantă. Valmorain a mai constatat că sclavii tatălui său rezistau pe plantaţie în medie optsprezece luni înainte să evadeze sau să moară de epuizare, mult mai puţin decât pe alte plantaţii. Femeile trăiau mai mult decât bărbaţii, dar aveau un randament mai scăzut şi aveau şi prostul obicei de a rămâne borţoase. Foarte puţini copii supravieţuiau, drept care plantatorii socotiseră că fertilitatea negrilor era atât de scăzută încât nu era rentabilă. Tânărul Valmorain făcuse toate aceste schimbări în mod automat şi în grabă, cu gândul să plece cât mai curând, dar după moartea tatălui, câteva luni mai târziu, şi-a dat seama că era prins. Nu într-atât cât să-şi sfârşească zilele în colonia potopită de ţânţari, dar dacă pleca prea curând risca să piardă plantaţia, deci şi câştigurile şi poziţia socială a familiei sale din Franţa.

N-a încercat să se împrietenească cu ceilalţi colonişti. *Les grands blancs,* proprietarii celorlalte plantaţii, vedeau în el un înfumurat care n-avea să facă mulţi purici pe insulă; mare le-a fost mirarea să-l vadă cu cizmele înnoroiate şi pârlit de soare. Antipatia era reciprocă. Pentru Valmorain, franţujii ăştia transplantaţi în Antile erau nişte mitocani, exact contrariul societăţii frecventate de el, în care la mare preţ erau ideile, ştiinţa şi artele şi nimeni nu aducea vorba de bani sau sclavi. Din „epoca raţiunii” de la Paris se înfundase într-o lume primitivă şi violentă în care morţii şi viii mergeau ţinându-se de mână. Nu se împrietenise nici cu *les petits blancs,* a căror unică avere era culoarea pielii, nişte amărâţi otrăviţi de invidie şi cleveteală, cum obişnuia el să spună. Veneau din cele patru

zări şi era imposibil să le verifici puritatea sângelui sau trecutul. În cazul cel mai fericit erau negustori, meşteşugari, clerici lipsiţi de sfinţenie, marinari, militari şi mici funcţionari, dar se găseau şi destui răufăcători, peşti, criminali şi braconieri care-şi ascundeau ticăloşiile prin toate colţurile Caraibelor. Cu ăştia nu avea de-a face.

Printre mulatrii liberi – *les affranchis* – existau peste şaizeci de categorii în funcţie de procentul de sânge alb, care determina rangul social. Valmorain n-a reuşit niciodată să deosebească nuanţele sau să înveţe numele fiecărei combinaţii între două rase. Aceşti *affranchis* erau lipsiţi de putere politică, însă mânuiau destui bani, de aceea albii săraci îi urau. Unii făceau trafic ilegal, de la contrabandă la prostituţie, dar alţii îşi făcuseră educaţia în Franţa şi aveau averi, pământuri şi sclavi. Dincolo de subtilităţile de culoare, mulatrii erau uniţi prin năzuinţa comună de a trece drept albi şi prin dispreţul visceral pentru negri. Sclavii, al căror număr îl întrecea de zece ori pe acela al albilor şi al mulatrilor la un loc, nu contau defel, nici la recensământul populaţiei, nici în sufletul coloniştilor.

Pentru că nu era totuşi cazul să se izoleze total, Toulouse Valmorain vizita din când în când câteva familii de *grands blancs* din Le Cap, oraşul cel mai apropiat de plantaţie. Ocazii cu care făcea aprovizionarea cu cele necesare şi, dacă n-avea încotro, trecea să-i salute la Adunarea Colonială pe cei de teapa sa, măcar să-i reţină numele, dar nu lua parte la şedinţe. Se mai ducea şi la câte o comedie la teatru, participa la chefurile cu *cocottes* – exuberantele curtezane franţuzoaice, spanioloaice şi de rasă amestecată care dominau viaţa de noapte – şi se întâlnea cu exploratorii şi oamenii de ştiinţă care poposeau pe insulă în drum spre alte locuri mai interesante. Saint-Domingue nu atrăgea vizitatori, dar unii mai veneau să studieze natura sau economia Antilelor, iar

Valmorain îi invita la Saint-Lazare, sperând să regăsească, fie şi vremelnic, plăcerea conversaţiilor elevate care-l delectaseră la Paris. La trei ani de la moartea tatălui său, putea să le arate proprietatea plin de mândrie: transformase nenorocirea aia cu negri bolnavi şi trestii uscate într-una din cele mai prospere plantaţii din cele opt sute de pe insulă, încincise producţia de zahăr brut pentru export şi instalase o distilerie în care producea butoiaşe de rom mult mai fin decât ceea ce se bea îndeobşte. Musafirii petreceau o săptămână sau două în casa rustică de lemn, îmbibându-se de viaţa la ţară şi apreciind cum se cuvine invenţia magică a zahărului. Se plimbau călare pe păşunile care zumzăiau în bătaia vântului, se apărau de soare cu pălării mari de paie, gâfâiau în aerul umed şi fierbinte al Caraibelor, în timp ce sclavii, umbre ascuţite, tăiau trestiile la nivelul solului, lăsând rădăcina neatinsă, pentru recoltele viitoare. De departe semănau cu nişte insecte printre plantele de două ori mai înalte decât ei. Curăţatul tulpinilor dure, tocarea lor în maşini dinţate, zdrobirea în presă şi fierberea sucului în cazane mari de cupru până se făcea un sirop negricios era ceva fascinant pentru oamenii de la oraş, care nu cunoşteau decât cristalele albe cu care-şi îndulceau cafeaua. De la ei Valmorain afla ce mai era prin Europa, din ce în ce mai depărtată de el, despre ultimele descoperiri ale tehnicii şi ştiinţei şi despre ideile filosofice la modă. O crăpătură prin care să zărească lumea. La plecare, îi lăsau câteva cărţi. Valmorain se bucura de prezenţa lor, dar şi mai mult se bucura când plecau: nu-i plăcea să aibă martori nici pe plantaţie, nici în viaţa privată. Străinii se uitau la sclavi cu un amestec de scârbă şi curiozitate bolnăvicioasă, asta îl deranja, căci se considera un stăpân drept; dacă ar fi ştiut cum sunt trataţi negrii pe alte plantaţii, i-ar fi dat dreptate. Ştia că mai mult de unul avea să se întoarcă în civilizaţie

convertit în aboliționist și gata să saboteze consumul de zahăr. Până să se vadă silit să trăiască pe insulă, și el ar fi fost șocat de sclavie, dacă ar fi cunoscut toate amănuntele, numai că tatăl său nu adusese niciodată vorba. Acum, cu sute de sclavi în grijă, părerile lui în această privință se mai schimbaseră.

Primii ani au trecut pentru Toulouse Valmorain cu scoaterea domeniului Saint-Lazare din decădere, astfel că nici n-a ieșit din colonie. A pierdut legătura cu mama și surorile, mențineau doar o corespondență formală cu banalități despre sănătate și viața de zi cu zi.

Încercase vreo doi administratori aduși din Franța – creolii aveau faimă de corupți – care se dovediseră un eșec: unul murise mușcat de un șarpe, celălalt căzuse în patima romului și a concubinelor, până a venit nevastă-sa și l-a luat pe sus. Acum îl avea în perioadă de probă pe Prosper Cambray, care, ca orice mulatru liber din insulă, făcuse cei trei ani regulamentari în jandarmerie – la Marechaussée – a cărei menire era să asigure respectarea legii, a ordinii, să încaseze impozitele și să urmărească sclavii fugiți. Cambray n-avea avere și nici relații, drept care acceptase să-și câștige pâinea cu sarcina ingrată de a vâna negri în geografia asta plină de jungle ostile și munți prăpăstioși, unde nici măcar catârii nu sunt în siguranță. Avea o piele gălbejită și mâncată de vărsat, un păr creț și ruginiu, niște ochi verzui și veșnic iritați și un glas modulat și plăcut, care se bătea cap în cap cu firea sa aspră și înfățișarea de bătăuș. De la sclavi cerea un servilism abject, dar în același timp se făcea preș în fața superiorilor. Inițial încercase să se vâre pe sub pielea lui Valmorain cu intrigi, dar a priceput repede că-i despărțea un abis de rasă și clasă. Valmorain i-a oferit o leafă bună, ocazia să-și exercite autoritatea și nada de a deveni șef peste vătafi.

Acum avea mai mult timp pentru el, să vâneze şi să se ducă la Le Cap. O cunoscuse pe Violette Boisier, cea mai solicitată *cocotte* din oraş, o fată liberă, cu faimă de sănătoasă şi curată, cu sânge african şi înfăţişare de albă. Cel puţin cu ea nu risca să sfârşească precum taică-său, cu sângele subţiat de „răul spaniol”.

Pasăre de noapte

Violette Boisier era tot fiică de curtezană, o mulatră magnifică ce murise la douăzeci şi nouă de ani străpunsă de sabia unui ofiţer francez – posibil tatăl lui Violette, deşi asta nu s-a ştiut niciodată – înnebunit de gelozie. Fata începuse meseria la unsprezece ani, sub tutela maică-sii; la treisprezece, când aceasta a fost asasinată, stăpânea deja artele rafinate ale plăcerii, iar la cincisprezece îşi întrecea toate rivalele. Valmorain prefera să nu se gândească cu cine se mai zbânţuie *sa petite amie* în timpul absenţelor sale, căci nu era dispus să-i cumpere exclusivitatea. I se pusese pata pe Violette, toată numai vioiciune şi râs, însă avea destul sânge rece ca să-şi ţină în frâu imaginaţia, spre deosebire de militarul care-i ucisese mama şi-şi ruinase cariera şi numele. Se mulţumea s-o ducă la teatru şi la petreceri doar între bărbaţi, la care nu asistau femei albe şi unde frumuseţea ei răpitoare atrăgea toate privirile. Invidia pe care o citea în ochii lor în clipa când apărea cu ea de braţ îi producea o satisfacţie perversă; mulţi şi-ar fi sacrificat onoarea pentru a petrece o noapte întreagă cu Violette, în loc de cele două ore reglementare, dar privilegiul acesta îl avea doar el. Sau cel puţin aşa credea.

Fata avea un apartament de trei camere şi balcon cu grilaj de fier cu model de flori de crin la etajul al doilea al unei clădiri situate în apropiere de piaţa Cluny, singura moştenire lăsată de maică-sa (plus nişte rochii adecvate meseriei). Acolo vieţuia în

oarece lux împreună cu Loula, o sclavă africană, o matahală pe post de servitoare şi gardă de corp. Violette îşi petrecea ceasurile cele mai calde din zi odihnindu-se sau îngrijindu-şi frumuseţea: masaje cu lapte de cocos, depilări cu caramel, ulei pentru păr, infuzii din ierburi pentru voce şi ochi. În clipele de inspiraţie pregătea împreună cu Loula unguente pentru piele, săpun de migdale, creme şi pudră pentru machiaj, pe care le vindea prietenelor. Zilele treceau în tihnă şi răsfăţ. Pe seară, când soarele nu mai avea putere să-i păteze tenul, ieşea să se plimbe pe jos, dacă vremea o permitea, sau într-o litieră purtată de doi sclavi pe care i-o închiria o vecină; în felul acesta nu se murdărea de balega de cal, gunoiul şi noroiul străzilor din Le Cap. Se îmbrăca discret, ca să nu le jignească pe celelalte femei: nici albele, nici mulatrele nu înghiţeau uşor competenţa. Bătea prăvăliile şi-şi făcea cumpărăturile, se ducea pe chei ca să facă rost de produse de contrabandă de la marinari, trecea pe la modistă, pe la coafor şi pe la prietene. Cu pretextul unei cafele sau al unui suc de fructe, intra într-o cafenea sau într-un hotel, găsind negreşit un domn care s-o invite la masa lui. Îi cunoştea intim pe albii cei mai puternici din colonie, chiar şi pe militarul cu gradul cel mai înalt, guvernatorul. Apoi se întorcea acasă şi se gătea pentru a-şi face meseria, o sarcină complicată care-i lua cam două ore. Avea rochii în toate culorile curcubeului, din ţesături de efect din Europa şi din Orient, pantofiori şi genţi asortate, pălării cu pene, şaluri brodate din China, mantile de blană întinse pe duşumea, căci pe clima asta era imposibil să le porţi, şi un sipet cu bijuterii false. Seară de seară, norocosul „prieten”, căci nu i se spunea „client”, o ducea la vreun spectacol, apoi la cină, apoi la o petrecere care ţinea până în zori, în fine o aducea acasă, căci doar acolo se simţea ea în siguranţă: Loula dormea pe o saltea în pragul uşii, iar în caz de nevoie scăpa de un tip violent. Preţul

era bine-cunoscut şi nu se pomenea, banii se lăsau într-o cutie de lac de pe masă, iar de mărimea bacşişului depindea întâlnirea viitoare.

Într-o ascunzătoare din perete cunoscută doar de Loula, Violette ţinea o punguţă din piele de căprioară în care păstra nestematele adevărate, o parte dăruite de Toulouse Valmorain, despre care puteai spune orice, doar că era zgârcit nu, şi câteva monede de aur pe care le cumpărase în timp, economiile ei pentru viitor. Purta de obicei podoabe de fantezie, care nu tentau hoţii şi nu provocau bârfe, dar îşi punea bijuteriile adevărate când ieşea cu cei care i le dăruiseră. Purta în permanenţă un inel modest cu opal şi model demodat, pe care i-l pusese în deget în semn de logodnă Étienne Relais, un ofiţer francez. Îl vedea rar, căci omul îşi făcea veacul pe cal, în fruntea unităţii pe care o conducea, dar dacă venea la Le Cap ea îşi amâna ceilalţi „prieteni" ca să-l primească. Relais era singurul cu care se simţea protejată. Iar Toulouse Valmorain nici nu bănuia că împărţea cu soldăţoiul acela onoarea de a petrece o noapte întreagă cu Violette. Ea nu dădea explicaţii şi nici nu fusese nevoie, cei doi nu se nimeriseră în oraş în acelaşi timp.

— Ce mă fac cu ăştia doi care mă văd ca pe o logodnică? o întrebase într-o zi pe Loula.

— Lucrurile astea se rezolvă de la sine, răspunsese sclava, trăgând cu sete din ţigara cu tutun negru.

— Sau cu sânge. Adu-ţi aminte de mama.

— Asta n-o să ţi se întâmple, îngeraşule, sunt aici ca să te apăr.

Loula avea dreptate: timpul a avut grijă să-l elimine pe unul din cei doi pretendenţi. După vreo doi ani, relaţia cu Valmorain s-a transformat într-o prietenie amoroasă lipsită de patima primelor luni, când acesta omora calul sub el ca să vină s-o ţină în braţe. Cadourile scumpe s-au rărit, uneori venea la Le Cap şi se făcea că n-o vede. Violette nu i-a

făcut reproşuri, fusese dintotdeauna conştientă de limitele legăturii lor, dar a păstrat contactul, căci le era de folos amândurora.

Căpitanul Relais avea faimă de incoruptibil într-un domeniu unde viciul era normă, onoarea era de vânzare, legile erau făcute ca să fie încălcate şi se pleca de la ideea că cine nu abuzează de putere nu merită să o aibă. Integritatea îl împiedicase să se îmbogăţească precum ceilalţi care ocupau o poziţie similară şi nici măcar tentaţia de a acumula suficient pentru a se retrage în Franţa, după cum îi promisese lui Violette Boisier, nu reuşise să-l abată de la ceea ce considera rectitudine militară. Nu ezita să-şi trimită la moarte soldaţii într-o bătălie sau să tortureze un copil ca să-i smulgă o informaţie maică-sii, dar nu se atinsese niciodată de bani necuveniţi. Punea mare preţ pe cinste şi onoare. Dorea s-o ducă pe Violette undeva unde n-o cunoştea nimeni, unde nimeni n-ar fi bănuit în ce fel îşi câştigase ea traiul şi unde amestecul de rase nu s-ar fi văzut: trebuia să ai ochiul antrenat în Antile ca să-i ghiceşti sub pielea albă sângele african.

Pe Violette n-o prea tenta ideea de a pleca în Franţa – se temea mai mult de iernile grele decât de gurile rele, faţă de care era imună – dar acceptase în principiu. Relais socotea că, dacă ar fi trăit modest, ar fi acceptat misiuni de mare risc pentru care se oferea recompensă şi ar fi avansat rapid în funcţie, visul său s-ar fi putut împlini. Spera ca până atunci Violette să se mai maturizeze şi să nu mai atragă atât de mult atenţia cu râsul ei insolent, cu sclipirea poznaşă din privirile negre şi cu legănarea ritmică a şoldurilor. Neobservată oricum n-avea să treacă, dar poate că-şi va asuma rolul de nevastă a unui militar în retragere. *Madame* Relais… Savura cele două cuvinte, le repeta ca pe un descântec. Hotărârea de a se însura cu ea nu fusese rezultatul unei strategii minuţioase, aşa cum făcuse toată viaţa, ci al unui impuls atât

de intens, încât nici nu-l pusese la îndoială. Nu era un tip sentimental, însă învăţase să se încreadă în instinct, ceva foarte folositor pe timp de război.

O cunoscuse pe Violette în urmă cu vreo doi ani, la un târg de duminică, în strigătele negustorilor şi într-o înghesuială de lume şi animale. Pe scena unui teatru improvizat – o platformă acoperită cu o prelată vineţie – se fâţâia un personaj cu mustăţi uriaşe şi tatuat cu arabescuri, în timp ce un puştan îi lăuda răcnind calităţile de cel mai grozav magician din Samarkand. Jalnica reprezentaţie nu l-ar fi atras pe căpitan dacă n-ar fi dat cu ochii de prezenţa luminoasă a lui Violette. Când magicianul ceruse un voluntar din public, ea-şi deschisese drum prin mulţimea de gură-cască şi se urcase pe scenă cu un entuziasm copilăresc, râzând şi salutând cu evantaiul. Abia împlinise cincisprezece ani, dar avea trupul şi atitudinea unei femei coapte: din cauza climei, care făcea ca fetele şi fructele să se coacă repede. Ascultând de instrucţiunile iluzionistului, Violette s-a ghemuit într-un cufăr vopsit cu simboluri egiptene. Puştanul, un negrişor de zece ani costumat turceşte, a încuiat capacul cu două lacăte solide, după care alt spectator a fost chemat pentru a le verifica. Omul din Samarkand şi-a fluturat mantia, apoi i-a oferit voluntarului cheile ca să descuie lacătele. Capacul odată ridicat, a fost limpede că fata nu mai era înăuntru; după câteva clipe, negrişorul a bătut în tobe, şi ea şi-a făcut apariţia în spatele publicului. Cu gurile căscate, oamenii priveau fata care apăruse ca din neant şi-şi făcea vânt cu evantaiul sprijinită de un butoi.

De la prima privire, Étienne Relais a ştiut că fata de miere şi mătase i se lipise de suflet. Parcă îi plesnise ceva în piept, avea gura uscată şi nu mai ştia pe ce lume se află. A revenit cu un mare efort de voinţă la realitate, adică în piaţa ticsită. Încercând să se controleze, a tras adânc în piept aerul umed al miezului de zi şi putoarea de peşte şi

carne zăcând în plin soare, mirosul de fructe putrede şi duhoarea de gunoi şi bălegar. Nu ştia cum o cheamă pe fată, pesemne că nu avea să-i fie greu să afle, dar a dedus că nu era măritată: ce soţ ar fi permis să se expună cu atâta dezinvoltură? Era atât de frumoasă, că toată lumea rămăsese cu ochii la ea, astfel că nimeni în afară de Relais, antrenat să observe cel mai mic detaliu, nu fusese atent la trucul iluzionistului. În alte condiţii poate că ar fi dat în vileag fundul dublu al cufărului şi trapa de sub scenă, de dragul preciziei, dar a bănuit că fata lucrase în complicitate cu magicianul şi n-a dorit complicaţii. N-a mai apucat să vadă ţiganul tatuat care scotea o maimuţă dintr-o sticlă şi decapita alt voluntar, cum striga de zor puştanul care anunţa numărul următor. Şi-a făcut loc cu coatele şi a luat-o după fata care se depărta rapid la braţul unui bărbat în uniformă, pesemne un soldat din regimentul lui. N-a ajuns-o din urmă: o negresă cu braţe musculoase pline de brăţări ieftine l-a oprit scurt şi i-a pus în vedere să stea la coadă, căci nu era singurul interesat de stăpâna ei, Violette Boisier. Şi văzându-i mutra dezamăgită, i-a şoptit la ureche bacşişul pentru care l-ar fi programat primul între clienţii săptămânii care urma. Aşa a aflat el că se amorezase de una dintre curtezanele care făceau faima oraşului Le Cap.

Relais s-a înfăţişat prima dată la apartamentul lui Violette înţepenit în uniforma proaspăt călcată, cu o sticlă de şampanie şi un cadou modest. A lăsat plata în locul indicat de Loula şi şi-a propus să profite din plin de cele două ore. Loula s-a topit discret, el a rămas singur, asudând în salonaşul prea mobilat, uşor îngreţoşat de aroma dulceagă a fructelor de mango răscoapte de pe un platou. Violette nu s-a lăsat aşteptată mai mult de două minute. A intrat plutind şi i-a întins amândouă mâinile, studiindu-l cu pleoapele întredeschise şi un surâs vag. Relais a apucat mâinile lungi şi fine într-ale sale, neştiind ce să facă mai departe. Ea şi-

a tras mâinile, l-a mângâiat pe obraz, bucuroasă că se bărbierise pentru ea, şi i-a spus să deschidă şampania. Spuma a ţâşnit cu putere înainte ca ea să întindă cupa, udându-i încheietura. Şi-a trecut degetele ude pe gât, Relais voia să lingă picăturile care străluceau pe pielea aceea desăvârşită, dar rămăsese pironit locului, mut, fără voinţă. Fata a lăsat cupa neatinsă pe o măsuţă de lângă divan, s-a apropiat de el şi i-a dezbumbat cu gesturi experte cazaca groasă a uniformei: „Scoate-o, că e cald. Şi cizmele", şi i-a întins un halat chinezesc cu egrete pictate. Lui Relais nu i s-a părut tocmai potrivit, totuşi şi l-a tras peste cămaşă, încurcându-se în mânecile largi, după care s-a aşezat pe divan, cam speriat. Era obişnuit să comande, dar şi-a dat seama că aici poruncea Violette. Prin şipcile persienei pătrundeau zgomotele din piaţă şi ultimele raze ale soarelui, tăişuri verticale care luminau camera. Fata purta o tunică de mătase de culoarea smaraldului, prinsă în talie cu o centură aurie, papuci turceşti şi un turban elaborat brodat cu mărgele. Un cârlionţ negru îi cădea peste obraz. A sorbit din şampanie, i-a întins cupa pe care el a golit-o dintr-un foc, cu o grabă de naufragiat. Violette a umplut-o din nou, ţinând-o de picior, apoi a aşteptat să o cheme lângă el. A fost ultima iniţiativă a lui Relais; mai departe s-a ocupat ea.

Oul de porumbiţă

Violette învăţase să-şi bucure „prietenii" în intervalul legiuit fără a da senzaţia că se grăbeşte. Cochetăria şi supunerea amuzată a acelui trup adolescentin l-au dezarmat total pe Relais. Şi-a desfăcut alene turbanul, l-a lăsat să cadă clinchetind pe duşumeaua din lemn, şi-a scuturat cascada întunecată a pletelor pe umeri şi spate. Mişcările îi erau languroase, neafectate, aveau prospeţimea unui dans. Sânii nu-i ajunseseră încă la maturitate, sfârcurile înţepau mătasea verde ca

nişte pietricele. Sub tunică era goală. Relais a căzut în admiraţie în faţa acestui corp de mulatră, cu picioare tari şi glezne fine, cu fundul şi coapsele groase, talia subţire, degetele elegante, cambrate în sus şi lipsite de inele. Râsul ei începea ca un tors surd în pântec şi se înălţa brusc, cristalin, sonor, cu capul aruncat pe spate, lăsând vederii gâtul lung care palpita. Violette despică cu un cuţitaş de argint un mango, luă lacom în gură o bucată, un firicel de suc îi udă decolteul umed de sudoare şi şampanie. Culese cu un deget o picătură grea de culoarea ambrei şi îi frecă buzele bărbatului, încălecându-l cu o graţie de felină. Omul se pomeni cu obrazul între sânii ei mirosind a mango. Ea s-a aplecat, acoperindu-l cu pletele sălbatice, l-a sărutat adânc, trecându-i în gură bucata de fruct din care muşcase. Relais a primit ofranda cu un fior de uimire: nicicând nu trăise ceva atât de intim, şocant şi minunat. Violette l-a lins pe bărbie, i-a luat capul în mâini şi i-a potopit cu sărutări iuţi, precum o pasăre care ciuguleşte, pleoapele, obrajii, buzele şi gâtul, jucându-se şi râzând. Bărbatul a apucat-o de mijloc şi cu gesturi disperate i-a smuls tunica, dezgolind-o pe fata zveltă şi înmiresmată care unduia, se topea, se fărâmiţa sub oasele şi muşchii tari ai acestui trup de soldat călit în lupte şi privaţiuni. A vrut s-o ia pe sus şi s-o ducă la patul care se zărea în camera de alături, dar Violette nu i-a dat răgaz: mâinile ei de odaliscă i-au desfăcut halatul cu egrete, i-au coborât pantalonii, coapsele opulente s-au zbătut şerpeşte şi expert peste el şi s-au împlântat în bărbăţia pietroasă cu un suspin de satisfacţie. Étienne Relais a simţit că se afundă într-un lac de desfătare, nu mai avea nici memorie, nici voinţă. Cu ochii închişi, săruta gura suculentă, savura aroma de mango, mâinile bătătorite de soldat străbăteau moliciunea imposibilă a pielii şi bogăţia incredibilă a pletelor. S-a cufundat în ea, s-a abandonat căldurii, aromei şi savorii acelei tinere,

având senzaţia că-şi găsise în fine locul pe lume după atâţia ani de singurătate şi derivă. După puţine minute a explodat ca un adolescent zăpăcit, într-un şuvoi spasmodic şi un strigăt de frustrare pentru că nu o adusese şi pe ea la plăcere, pentru că tot ce dorea acum mai mult era să o facă să se îndrăgostească de el. Violette a aşteptat ca el să termine, nemişcată, udă, gâfâind, călare pe el, cu chipul vârât în umărul lui, murmurând cuvinte neînţelese.

Relais n-a ştiut cât timp au stat îmbrăţişaţi până a respirat iar normal şi s-a mai limpezit la minte; şi-a dat atunci seama că mai era în ea, bine ancorat de muşchii elastici care-l masau ritmic, presând şi dând drumul. A mai apucat să se întrebe cum de învăţase fătuca arta asta de curtezană expertă înainte de a se pierde iar în magma dorinţei. Simţindu-l din nou tare, Violette şi-a trecut picioarele peste mijlocul lui şi i-a indicat cu un gest dormitorul. Astfel încleştaţi, Relais a ridicat-o în braţe şi s-au prăbuşit în pat, unde s-au delectat în voie până în crucea nopţii, mult mai mult decât timpul stipulat de Loula. Care a băgat de câteva ori capul gata să pună capăt exagerării, însă Violette, înduioşată de militarul cel oţelit în lupte care suspina de amor, a trimis-o la plimbare.

Dragostea, pe care n-o cunoscuse până atunci, l-a răsucit pe Étienne Relais precum un val uriaş de energie, sare şi spumă. A socotit că nu poate rivaliza cu ceilalţi clienţi, mai arătoşi, mai puternici sau mai bogaţi, drept care în zori i-a oferit ceva ce puţini albi ar fi fost dispuşi să-i dea: un nume. „Mărită-te cu mine”, i-a cerut între două îmbrăţişări. Violette şi-a încrucişat picioarele sub ea şi s-a ridicat în pat, cu părul umed, ochii incandescenţi şi buzele umflate de sărutări, luminată de cele trei lumânări pe ducă după ce asistaseră la acrobaţiile lor interminabile. „N-am stofa de nevastă”, i-a răspuns, adăugând că încă nu avusese ciclu, iar Loula pretindea că nici n-avea să

aibă, şi nici copii nu va putea să facă. Relais a zâmbit: copiii i se păreau o complicaţie inutilă.

— Dacă mă mărit cu tine tot singură o să fiu cât timp vei fi plecat în campaniile tale. Locul meu nu e printre albi, prietenii mă vor ocoli pentru că le e frică de tine, zic că eşti un om crud.

— Meseria mi-o cere, Violette. Aşa cum doctorul amputează membrul cangrenat, tot aşa şi eu trebuie să-mi fac meseria ca să evit un rău mai mare, dar niciodată n-am făcut rău fără un motiv serios.

— Pot şi eu să-ţi dau o grămadă de motive serioase. Nu vreau să am soarta maică-mii.

— De mine nu trebuie să-ţi fie frică, Violette, i-a răspuns omul, apucând-o de umeri şi privind-o adânc în ochi.

— Sper din tot sufletul, a suspinat ea.

— Ne vom căsători curând, îţi promit.

— Solda ta e prea mică, n-o să mă poţi ţine. Cu tine îmi vor lipsi multe: rochii, parfumuri, teatru şi timp de pierdut. Sunt leneşă, căpitane, doar aşa îmi pot câştiga traiul fără să-mi stric mâinile, şi prea mult timp nu mai am.

— Câţi ani ai?

— Puţini, dar meseria asta e de cursă scurtă. Bărbaţii se plictisesc să vadă acelaşi chip şi acelaşi fund. Trebuie să profit de singurul lucru pe care-l am, aşa zice Loula.

Căpitanul venea la ea ori de câte ori reuşea şi în câteva luni a devenit indispensabil: o îngrijea şi o sfătuia ca un unchi, fata începuse să-şi întrevadă viaţa cu el şi să se gândească la măritiş într-un viitor poetic. Ceea ce după Relais s-ar fi putut petrece peste vreo cinci ani. Timp suficient pentru a-şi pune dragostea la încercare şi a strânge bani fiecare pe partea lui. Căci se resemnase cu ideea ca Violette să-şi continue meseria, iar el s-o plătească la fel ca orice client, mulţumindu-se să petreacă cu ea câteva nopţi. Dacă la început făceau dragoste până la epuizare, treptat ardoarea a lăsat loc

tandreţei; acum stăteau ore întregi de vorbă, făceau planuri şi se odihneau îmbrăţişaţi în penumbra caldă din apartamentul lui Violette. Relais îi cunoştea de-acum trupul şi firea, îi anticipa reacţiile, ştia să-i evite momentele de furie, neaşteptate şi scurte, precum furtunile tropicale, şi mai ştia să-i ofere plăcere. Căci descoperise că fata asta senzuală era antrenată să ofere plăcere, nu să o primească, drept care se străduia să o satisfacă cu răbdare şi bună dispoziţie. Diferenţa de vârstă şi firea sa autoritară compensau uşurătatea lui Violette, care se lăsa îndrumată în ceea ce priveşte unele aspecte practice ca să-i facă plăcere, însă îşi păstra independenţa şi secretele.

Loula administra banii şi organiza clienţii cu sânge rece. O dată Relais o găsise pe Violette cu un ochi vânăt şi, furios, voise să ştie cine îndrăznise să-i facă asta ca să i-o plătească scump. „L-a pus deja Loula la plată, avem noi grijă să ne aranjăm”, a râs ea şi n-a fost chip să afle numele agresorului. Sclava cea voinică ştia că sănătatea şi frumuseţea stăpânei constituiau capitalul lor şi că, inevitabil, avea să vină şi vremea când acestea vor începe să lase de dorit; mai ştia şi că erau de luat în calcul noile contingente de adolescente care an de an luau cu asalt această meserie. Mare păcat că era sărac căpitanul, Violette merita o viaţă bună, îşi spunea Loula. Dragostea nu i se părea importantă, o confunda cu pasiunea şi ştia ce puţin durează, totuşi nu avea curaj să umble cu intrigi împotriva lui Relais. Căci omul era de temut. În plus, Violette nu era zorită să se mărite, iar între timp poate apărea alt pretendent, mai bine situat financiar. Aşa că Loula s-a pus serios pe făcut economii; nu mai era de ajuns să ascundă zdrăngănele în perete, era nevoie de investiţii mai inteligente dacă nu ieşea căsătoria cu ofiţerul. A restrâns cheltuielile şi a mărit tariful stăpânei: cu cât plătea mai mult, cu atât mai exclusive erau favorurile pe care le primea clientul. Drept pentru

care spori faima lui Violette printr-o strategie de zvonuri: stăpâna ei era în stare să ţină în ea bărbatul o noapte întreagă sau să-i retrezească energia de douăsprezece ori la rând, învăţase asta de la o maură şi se antrena cu un ou de porumbiţă, pleca la cumpărături, la teatru şi la luptele de cocoşi cu oul în locul cel tainic, fără să-l spargă sau să-l scape. Rezultatul a fost că destui s-au bătut în duel pentru tânăra puicuţă, ceea ce i-a sporit considerabil prestigiul. Albii cei mai bogaţi şi mai influenţi se înscriau cuminţi pe listă şi-şi aşteptau rândul. Tot Loula a avut ideea să investească banii în aur, ca să nu le curgă printre degete precum nisipul. Relais, care nu avea cum contribui cu prea mult, i-a dăruit lui Violette inelul mamei sale, singurul lucru care-i rămăsese din familie.

Logodnica din Cuba

În octombrie 1778, în al optulea an de şedere în insulă, Toulouse Valmorain făcu două scurte drumuri în Cuba, unde avea nişte afaceri despre care nu bătea toba. Ca toţi coloniştii din Saint-Domingue, era obligat să facă comerţ doar cu Franţa, numai că existau mii de modalităţi ingenioase de a încălca legea şi aflase şi el destule. Evaziunea fiscală nu i se părea un păcat, de vreme ce impozitele ajungeau în vistieria fără fund a regelui. Iar coasta accidentată era numai potrivită pentru ca o ambarcaţiune discretă să pornească noaptea spre alte golfuri din Caraibe fără ca nimeni să prindă de veste, iar graniţa permeabilă cu partea spaniolă a insulei, mai puţin populată şi mult mai săracă decât cea franceză, permitea un trafic constant fără ştirea autorităţilor. Se făcea contrabandă cu de toate, de la arme până la oameni certaţi cu legea, dar mai ales cu zahăr, cafea şi cacao de pe plantaţii, care erau duse spre alte destinaţii ocolind vămile.

După ce reuşise să lichideze datoriile tatălui şi să facă profit peste aşteptări, Valmorain a hotărât să-şi păstreze banii în Cuba, unde ar fi fost mai în siguranţă decât în Franţa şi, în caz de nevoie, îi avea aproape. A venit la Havana cu gând să rămână doar o săptămână ca să se vadă cu bancherul său, însă vizita s-a prelungit pentru că la un bal dat de consulul Franţei a cunoscut-o pe Eugenia García del Solar. Dintr-un colţ al salonului pretenţios a zărit de departe o fată atrăgătoare cu piele albă, păr bogat de culoare castanie şi îmbrăcată ca o provincială, exact opusul graţioasei Violette Boisier, dar în ochii lui nu mai puţin frumoasă. Îi sărise imediat în ochi în mulţimea din salonul de bal şi, pentru prima dată, s-a simţit nelalocul său. Costumul pe care-l purta, cumpărat cu ani în urmă la Paris, se demodase, soarele îi tăbăcise pielea, făcuse nişte mâini ca de fierar, peruca îi producea mâncărimi, dantela de la guler îl sufoca, iar pantofii ascuţiţi şi cu tocuri răsucite îl strângeau şi-l sileau să meargă precum un răţoi. Iar manierele sale pe vremuri rafinate i se păreau de-a dreptul grosolane în comparaţie cu dezinvoltura cubanezilor. Anii petrecuţi pe plantaţie îl abrutizaseră pe dinăuntru şi pe din afară şi acum, tocmai când avea mai multă nevoie, se vedea lipsit de arta curtoaziei, care-i fusese atât de firească în prima tinereţe. Colac peste pupăză, dansurile la modă erau un vârtej rapid de piruete, reverenţe, răsuciri şi sărituri imposibil de imitat.

A aflat că era sora unui spaniol, Sancho García del Solar, dintr-o familie de nobili mărunţi cu nume pompos, dar scăpătată de două generaţii încoace. Mama lor îşi pusese capăt zilelor sărind din clopotniţa bisericii, tatăl murise de tânăr după ce făcuse praf ce mai rămăsese din avere. Eugenia se educase într-o mânăstire îngheţată din Madrid, unde măicuţele o învăţaseră cele necesare pentru o doamnă: pudoarea, rugăciunea şi broderia. Între timp, Sancho venise în Cuba să facă avere, pentru

că în Spania nu era loc pentru o imaginaţie atât de debordantă ca a sa, în timp ce în insula tropicală pe care ajungeau aventurieri de toată mâna era rost de afaceri lucrative, deşi nu neapărat legale. Ducea o viaţă veselă de holtei, mereu cu datoriile în gât, pe care le plătea cu greu şi în ultimul ceas, graţie pariurilor la cărţi şi cu ajutorul prietenilor. Era băiat frumos, avea mare talent la îmbrobodit oamenii şi-şi dădea atâtea aere, că nimeni nu bănuia cât de adâncă îi era gaura din buzunar. Şi, când se aştepta mai puţin, măicuţele i-au trimis plocon sora, împreună cu o guvernantă şi un bilet care spunea că Eugenia n-avea vocaţie religioasă, drept care era datoria lui, ca singură rudă şi tutore, să aibă grijă de ea.

Cu fata sub acelaşi acoperiş, Sancho a trebuit să pună capăt petrecerilor; avea datoria să-i găsească un soţ potrivit cât mai era tânără şi nu-i trecea vremea şi-ar fi fost obligată să se călugărească, cu sau fără vocaţie. Intenţia sa era s-o mărite cu cine dădea mai mult, cineva care să-i scoată pe amândoi din sărăcia în care-i adusese risipa părinţilor, însă nici nu-şi închipuia că omul avea să fie o partidă atât de bună ca Toulouse Valmorain. Ştia exact cine era şi cât valora franţuzul, avea de gând să-i propună şi oarece afaceri, dar nu i-a prezentat sora la bal pentru că fata era clar dezavantajată faţă de faimoasele splendori cubaneze. Eugenia era timidă, nepotrivit îmbrăcată – el n-avea bani să-i cumpere rochii – şi nu ştia să se pieptene, deşi avea un belşug de plete, din fericire; nu avea nici talia de viespe impusă de modă. Cu atât mai mirat a fost a doua zi când Valmorain şi-a manifestat dorinţa de a-i vizita cu intenţii serioase, cum a subliniat.

— Trebuie că e un moş cu picioare strâmbe, a glumit Eugenia aflând de asta şi lovindu-l peste mână cu evantaiul închis.

— E un cavaler cult şi bogat, dar chiar dac-ar fi cocoşat tot te măriţi cu el. Acuşi faci douăzeci de

ani şi n-ai zestre…

— Dar sunt drăguţă, a râs ea.

— Sunt atâtea femei mai drăguţe şi mai subţiri decât tine la Havana.

— Crezi că sunt grasă?

— Nu e cazul să te laşi rugată, mai ales că e vorba de Valmorain. E o partidă excelentă, are titluri şi proprietăţi în Franţa, dar grosul averii e o plantaţie de zahăr din Saint-Domingue.

— Aoleu, Santo Domingo?

— Saint-Domingue, Eugenia. Partea franceză a insulei e total diferită de cea spaniolă. Îţi arăt pe hartă, ca să vezi ce aproape e; o să vii să mă vezi când ai chef.

— Nu sunt tâmpită, Sancho. Ştiu că această colonie e un purgatoriu de boli mortale şi negri răsculaţi.

— Va fi doar pentru un timp. Coloniştii albi pleacă imediat ce pot. Peste câţiva ani vei trăi la Paris – nu-i ăsta visul tuturor femeilor?

— Nu ştiu franţuzeşte.

— Vei învăţa. Chiar de mâine vei avea un profesor.

Dacă Eugenia García del Solar avusese de gând să se opună planurilor fratelui ei, şi-a schimbat părerea de cum l-a cunoscut pe Toulouse Valmorain. Era mai tânăr şi mai atrăgător decât se aşteptase, de statură mijlocie, bine proporţionat, lat în spate, cu un chip bărbătesc cu trăsături armonioase, bronzat şi cu ochi cenuşii, cu o expresie dură a gurii cu buze subţiri. De sub peruca strâmbă ieşeau şuviţe de păr blond, nu era în largul lui în hainele cam strâmte. Eugeniei i-a plăcut că vorbea fără fasoane şi că o privea de parcă ar fi dezbrăcat-o: simţea nişte furnicături păcătoase care le-ar fi îngrozit pe măicuţele din lugubra mănăstire madrilenă. Păcat că Valmorain locuia în Saint-Domingue, dar dacă frate-său nu se înşelase asta avea să dureze puţin. Sancho l-a poftit pe pretendent la o răcoritoare din miere de

trestie sub pergola din grădină şi în mai puţin de jumătate de oră s-au înţeles tacit. Eugenia n-a aflat amănuntele stabilite între patru ochi, s-a ocupat doar de zestre. Pe care a comandat-o în Franţa, sfătuită de nevasta consulului şi care a fost plătită de frate cu un împrumut cămătăresc obţinut graţie irezistibilei sale elocvenţe de şarlatan. La rugăciunea matinală, Eugenia mulţumea fierbinte Proniei pentru şansa unică de a se mărita din convenienţă cu un om pe care chiar putea să-l iubească.

Valmorain a rămas câteva luni în Cuba, curtând-o pe Eugenia cu metode improvizate, căci îşi pierduse obişnuinţa de a se purta cu femei ca ea; metodele folosite cu Violette Boisier nu prea-i serveau acum. Venea zilnic acasă la ea de la patru la şase să bea o răcoritoare şi să joace cărţi, mereu în prezenţa guvernantei în haine cernite, care croşeta cu un ochi şi îi supraveghea cu celălalt. Locuinţa lui Sancho lăsa mult de dorit, Eugenia nu avea nici vocaţie de gospodină şi nu făcuse nimic ca să îndrepte lucrurile. Logodnicul risca să-şi murdărească hainele de mobilierul jegos, aşa că-l primea în grădină, unde vegetaţia tropicală înghiţea totul cu o voracitate botanică ameninţătoare. Uneori ieşeau la plimbare însoţiţi de Sancho sau se vedeau de departe la biserică, unde nu-şi puteau vorbi.

Valmorain văzuse condiţiile precare în care vieţuiau fraţii García del Solar; dacă logodnica lui se simţea bine acolo, cu atât mai bine avea să se simtă la *habitation* Saint-Lazare. Îi trimitea mici daruri delicate, flori şi bileţele formale pe care ea le punea într-o casetă căptuşită cu catifea, dar le lăsa fără răspuns. Valmorain nu avusese prea multe relaţii cu spaniolii, toţi prietenii lui erau francezi, dar curând şi-a dat seama că se simţea bine cu ei. N-a avut probleme de comunicare, căci în Cuba a doua limbă a păturii de sus şi a oamenilor culţi era franceza. A luat tăcerile fetei drept modestie,

pentru el o valoroasă virtute feminină, nici nu i-a trecut prin minte că abia-i pricepea cuvintele. Eugenia nu avea ureche bună, strădaniile profesorului de a-i inculca subtilităţile limbii franceze au fost în zadar. Discreţia ei şi purtările de novice i s-au părut a fi o garanţie că n-avea să ajungă să se poarte deşănţat ca atâtea femei din Saint-Domingue, care uitau de pudoare sub pretextul climei. Iar după ce a înţeles firea spaniolă, cu un simţ al onoarei exagerat şi lipsa simţului umorului, s-a simţit în largul său cu fata şi a acceptat voios perspectiva de a se plictisi cu drag alături de ea. Nu conta. El îşi dorea o nevastă cinstită şi o mamă exemplară pentru copiii lui; ca să se distreze avea cărţile şi afacerile.

Sancho era opusul soră-sii şi al celorlalţi spanioli pe care-i ştia Valmorain: cinic, uşuratic, imun la melodramă şi gelozie, neîncrezător şi talentat să prindă ocazia din zbor. Cu toate că anumite trăsături ale viitorului său cumnat îl şocau de-a dreptul, Valmorain se distra cu el şi se lăsa şi păcălit, gata să piardă nişte bani pentru plăcerea conversaţiei şi bucuros să râdă. Ca un prim pas l-a luat ca asociat la o contrabandă cu vinuri franţuzeşti pe care o plănuia între Saint-Domingue şi Cuba, unde se bucurau de multă apreciere. De aici o îndelungată şi solidă complicitate, care avea să-i unească până la moarte.

Casa stăpânului

La finele lui noiembrie Toulouse Valmorain a revenit în Saint-Domingue pentru a pregăti sosirea viitoarei soţii. Ca orice plantaţie, Saint-Lazare avea „casa cea mare”, în cazul de faţă abia mai mare decât o baracă dreptunghiulară din lemn şi cărămizi, susţinută de stâlpi la trei metri deasupra solului, ca precauţie pentru inundaţiile din sezonul uraganelor şi împotriva revoltelor sclavilor. Avea un şir de dormitoare întunecoase, destule dintre ele

cu duşumeaua putredă, un salon şi o sufragerie vaste, cu ferestre pe ambele laturi ca să se facă curent şi un sistem de evantaie atârnate de tavan, pe care sclavii le puneau în mişcare trăgând de o sfoară. Ocazie cu care cădea un nor de praf fin şi de aripi uscate de ţânţari, care se punea pe haine precum mătreaţa. Ferestrele nu aveau ochiuri de sticlă, ci de hârtie cerată, mobila era grosolană, potrivită pentru locuinţa unui holtei. Pe tavan îşi făcuseră cuiburi lilieci, prin colţuri vieţuiau goange, noaptea auzeai şoarecii alergând prin odăi. O galerie sau terasă acoperită, cu mobilier hărtănit din nuiele, se întindea pe trei laturi ale casei. În jur, o grădină de legume în paragină şi pomi fructiferi potopiţi de omizi, câteva curţi în care ciuguleau câteva găini zăpăcite de căldură, un grajd pentru caii de rasă, coteţele câinilor şi şopronul trăsurii, mai încolo oceanul sonor al trestiei de zahăr şi ca fundal munţii violeţi profilaţi pe un cer capricios. Poate că pe vremuri fusese şi o grădină, dar nu mai rămăsese nici ca amintire. Instalaţiile pentru producerea zahărului, magaziile şi barăcile sclavilor nu se vedeau din casă. Toulouse Valmorain îmbrăţişa locul cu o privire critică, observând abia acum cât de precar şi de ordinar era totul. Sigur, în comparaţie cu locuinţa lui Sancho era un adevărat palat, dar faţă de conacele altor *grands blancs* din insulă sau de micul *château* al familiei sale din Franţa – unde nu mai pusese piciorul de opt ani – era de o urâţenie ruşinoasă. Se hotărî să-şi înceapă viaţa de bărbat căsătorit pe o bază solidă, oferindu-i soţiei o casă demnă de numele Valmorain şi Garda del Solar. Era nevoie de nişte schimbări.

Violette Boisier primi vestea căsătoriei clientului ei cu o bună dispoziţie filosofică. Loula, care le afla pe toate, îi spusese de logodnica din Cuba. „Dar va muri de dorul tău, îngeraşule, să vezi c-o să te caute, sunt sigură.” Aşa a fost. Numai că a bătut la uşa ei nu pentru serviciile

obişnuite, ci pentru ca fosta iubită să-l ajute să-şi primească nevasta cum se cuvine. Nu ştia de unde să înceapă şi apelase la ea ca să-l ajute.

— E adevărat că spanioloaicele dorm într-o cămaşă de noapte prevăzută cu un fel de butonieră în faţă ca să facă dragoste? întrebase ea curioasă.

— De unde să ştiu? Încă nu ne-am căsătorit, dar dacă e aşa i-o smulg de pe ea de nu se vede, răspunsese el râzând.

— Nu, nu. Îmi aduci cămaşa şi Loula îi mai face una, în spate.

Tânăra *cocotte* a fost de acord să-l consilieze contra unui comision de cincisprezece la sută din cheltuielile pentru amenajarea casei. Era pentru prima dată când relaţia ei cu un bărbat era lipsită de tăvăleli în pat, aşa că şi-a îmbrăţişat misiunea plină de entuziasm. A mers cu Loula la Saint-Lazare ca să-şi facă o idee şi, abia trecută de prag, în decolteu i-a picat o şopârlă căzută de pe tavan. Ţipetele ei au atras câţiva sclavi care se găseau prin curte, i-a oprit şi i-a pus să facă o curăţenie ca la carte. Preţ de o săptămână, frumoasa curtezană, pe care Valmorain o văzuse doar în lumina aurie a lămpilor, gătită în mătase şi tafta, machiată şi parfumată, a condus echipa de sclavi desculţă, cu un halat grosolan pe ea şi legată la cap cu o basma. Şi părea în largul ei, de parcă toată viaţa n-ar fi făcut decât acest fel de muncă. Sub ordinele ei duşumelele bune au fost raşchetate, cele putrede, înlocuite, s-a schimbat hârtia de la geamuri şi apărătoarele împotriva ţânţarilor, casa a fost aerisită, s-a pus otravă de şoareci, goangele au fost alungate cu fum de tutun, mobila ruptă a fost dată sclavilor, în fine, casa a rămas curată şi goală. A fost văruită toată şi, cu varul rămas, s-au albit şi barăcile servitorilor din apropiere, apoi Violette a pus să se planteze flori de-a lungul galeriei. Valmorain şi-a propus să păstreze casa curată şi a pus câţiva sclavi să facă o grădină după modelul de la Versailles, deşi clima de aici nu se potrivea

defel cu arta geometrică a peisagiştilor de la curtea Franţei.

Violette a revenit la Le Cap cu o listă de cumpărături. „Nu cheltui prea mult, e o locuinţă provizorie. Cum fac rost de un administrator bun, cum mă întorc în Franţa”, o sfătuise Valmorain în timp ce-i înmâna o sumă care i se păruse potrivită. Fireşte, nu l-a luat în seamă, căci nimic nu-i plăcea mai mult decât să facă cumpărături.

Prin portul Le Cap ieşeau comorile fără de sfârşit ale coloniei şi intrau tot soiul de mărfuri legale şi de contrabandă. O mulţime de oameni de toată mâna umplea străzile înnoroiate, tocmindu-se în felurite limbi printre căruţe, catâri, cai şi hoarde de câini vagabonzi care căutau printre gunoaie. Găseai articole de lux aduse de la Paris şi chinezării din Orient, plus ce prădaseră piraţii, iar zilnic, în afară de duminică, se vindeau sclavi, căci cererea era mare: între douăzeci şi treizeci de mii pe an doar pentru a păstra numărul stabil, pentru că nu rezistau mult. Violette a cheltuit tot, ba a mai luat şi pe credit, garantând cu numele lui Valmorain. Deşi tânără, alegea fără ezitări: viaţa mondenă îi formase şi îi cizelase gusturile. Unui căpitan de vas care făcea naveta între insule i-a comandat tacâmuri de argint, cristălăraie şi un serviciu de porţelan pentru ocazii speciale. Mireasa avea să vină cu aşternuturile şi cu feţele de masă pe care le brodase pesemne încă din copilărie, aşa că de acest capitol nu s-a ocupat. A luat mobilă franţuzească pentru salon, o masă grea americană cu optsprezece scaune menită să dureze mai multe generaţii, tapiserii olandeze, paravane lăcuite, cufere spanioleşti pentru haine, o mulţime de sfeşnice din fier şi lămpi cu ulei – nu se putea trăi pe întuneric – faianţă din Portugalia pentru toată ziua şi tot felul de decoraţiuni, nu şi covoare, căci ar fi mucezit rapid din cauza umezelii. Negustorii, *les comptoirs,* s-au angajat să trimită totul la *habitation* Saint-Lazare şi să-i trimită nota

lui Valmorain. În curând au început să vină căruţe ticsite de lăzi şi coşuri, sclavii extrăgeau din paie o serie interminabilă de obiecte: ceasuri germane, colivii pentru păsări, cutii chinezeşti, replici de statui romane gata mutilate, oglinzi veneţiene, gravuri şi picturi în varii stiluri, alese după subiect, căci Violette habar n-avea de artă, instrumente muzicale la care nu ştia să cânte nimeni, până şi un număr de cristale groase, tuburi şi rotiţe de bronz, ceva de neînţeles; Valmorain le-a îmbinat ca pe un joc şi a ieşit o lunetă tocmai bună de urmărit sclavii de pe terasă. Mobila i s-a părut ostentativă şi podoabele absolut inutile, dar s-a resemnat, căci nu mai putea să le returneze. Odată plăţile făcute şi după ce şi-a încasat şi ea comisionul, Violette a hotărât că viitoarea soţie va avea nevoie de slujitori în casă: o bucătăreasă bună, servitori şi o cameristă personală. Un minimum necesar, aşa o asigurase *madame* Delphine Pascal, care cunoştea toată lumea bună din Le Cap.

— În afară de mine, a subliniat Toulouse.

— Auzi, vrei să te ajut, sau nu?

— Bine, bine, îi zic lui Prosper Cambray să găsească nişte sclavi şi să-i şcolească.

— Nu, omule, aici nu mi te zgârceşti! Ăştia de la ţară nu se pricep, sunt nişte brute. Îţi caut eu servitori pentru casă.

Zarité făcea nouă ani când Violette a cumpărat-o de la *madame* Delphine, o franţuzoaică cu bucle ca de vată şi piept dolofan de curcan, care nu mai era la prima tinereţe, dar se conservase bine, date fiind ravagiile pe care le producea clima. Delphine Pascal era văduva unui modest funcţionar civil francez, dar îşi dădea aere graţie relaţiilor sale cu *les grands blancs,* deşi aceştia o căutau doar pentru afaceri necurate. Era la curent cu multe taine, lucru de folos ca să obţină anumite avantaje. Aparent, trăia din pensia răposatului şi din lecţiile de clavecin predate domnişoarelor, dar pe ascuns vindea lucruri de furat, o făcea pe codoaşa şi, la o

adică, în caz de urgenţă, mai practica şi avorturi. Tot pe ascuns le învăţa franceza pe unele *cocottes* care voiau să se dea albe şi, deşi culoarea o aveau, erau trădate de accent. Aşa o cunoscuse pe Violette Boisier, una dintre cele mai albe eleve ale sale, dar care nu jinduia defel să se franţuzească; dimpotrivă, fata vorbea fără complexe de bunica ei senegaleză. Sigur, voia să vorbească franceza corect ca să fie respectată de „prietenii" ei albi. *Madame* Delphine avea doar doi sclavi, pe Honoré, un bătrân bun la toate, inclusiv la bucătărie, pe care-l cumpărase ieftin pentru că avea oasele răsucite, şi pe Zarité sau Tété, o mică mulatră pe care o luase gratis pe când avea câteva săptămâni. Când Violette a venit să o ia pentru Eugenia García del Solar, fătuca era o slăbătură numai oase, cu o hălăciugă de păr încurcat şi de nepieptănat, însă cu mişcări graţioase, chip nobil şi ochi frumoşi de culoarea mierii. Poate că avea origini senegaleze, ca şi ea, şi-a zis Violette. Tété învăţase devreme că e mai bine să taci şi să te supui fără să dai de înţeles că înţelegi ce se petrece în jur, numai că Violette a bănuit că fetiţa era mult mai isteaţă decât pare. De obicei nu era atentă la sclavi (cu excepţia Loulei), îi considera o simplă marfa, însă copiliţa asta îi era simpatică. Semănau cumva, deşi ea era liberă, frumoasă, fusese răsfăţată de maică-sa şi era dorită de toţi bărbaţii. Tété n-avea nimic din toate astea, era o sclavă zdrenţăroasă, însă Violette i-a ghicit caracterul puternic. La vârsta ei, şi ea fusese o mână de oase, abia la pubertate înflorise, muchiile i se transformaseră în curbe, definind formele care-aveau s-o facă faimoasă. Atunci începuse maică-sa s-o antreneze pentru profesia care îi adusese atâtea beneficii, ca să nu se spetească trudind ca servitoare. Violette se dovedise a fi o elevă bună: după uciderea mamei, s-a descurcat singură, ajutată doar de Loula, care o apăra cu credinţă şi zel. Mulţumită ei nu avea nevoie de un peşte şi

prospera de pe urma unei meserii ingrate pe altarul căreia alte fete îşi lăsau sănătatea şi uneori chiar viaţa. Când îi venise ideea unei slujnice personale pentru nevasta lui Toulouse Valmorain, imediat îşi amintise de Tété. „De ce te interesează atâta mucoasa asta?" se mirase Loula cea susceptibilă, aflând de intenţiile ei. „E un impuls, am senzaţia că drumurile noastre se vor întâlni într-o bună zi", a răspuns Violette. Loula a încercat să ghicească asta în ghioc, fără niciun rezultat mulţumitor; metoda nu era potrivită pentru subiecte mari, pesemne.

Madame Delphine a primit-o pe Violette într-un salonaş micuţ, în care clavecinul părea de mărimea unui elefant. Au luat loc pe două scaune fragile cu picioare curbate, au băut cafea din două ceşcuţe ca pentru păpuşi şi pictate cu flori, au vorbit de una şi de alta, ca de obicei. În cele din urmă, Violette şi-a declarat scopul pentru care venise. Văduva s-a mirat că cineva atât de neimportant precum Tété putea trezi curiozitatea cuiva, dar a mirosit imediat că e rost de un câştig.

— N-aveam de gând s-o vând, dar, fiind vorba de o prietenă atât de dragă…

— Sper că fata e sănătoasă… E cam slăbuţă.

— Vai, dar n-o ţin nemâncată, sări văduva, jignită.

Mai turnă cafea în ceşcuţe, după care vorbi de preţ – exagerat, după părerea lui Violette. Sigur, cu cât mai mare preţul, cu atât mai mare comisionul ei, dar nu era cazul să-l păcălească pe Valmorain: toată lumea ştia cât costă sclavii, mai ales stăpânii de plantaţii, care cumpărau într-una. O fetiţă costelivă nu era ceva de preţ, era mai curând ceva ce se făcea cadou pentru a răsplăti o atenţie.

— Mi-e atât de greu să mă despart de Tété, suspină *madame* Delphine, ştergându-şi o lacrimă inexistentă, odată stabilit preţul. E o fată bună, nu fură şi vorbeşte bine franţuzeşte. Nu i-am permis niciodată să-mi vorbească în scălămbăiala aia de

negri. În casa mea nimeni nu strică frumoasa limbă a lui Molière.

— Nu prea ştiu la ce i-ar putea folosi asta, se amuză Violette.

— Cum la ce! O cameristă care vorbeşte franţuzeşte e ceva elegant. Tété va servi bine, crede-mă. Dar mai e ceva, *mademoiselle,* a trebuit să-i dau câteva bătăi bune ca să-i scot din cap prostul obicei de a fugi.

— Asta e grav! Se spune că boala asta nu are leac…

— Asta în cazul câtorva negri veniţi mai de curând şi care au fost liberi, dar Tété s-a născut sclavă. Libertatea, ce pretenţie! exclamă văduva întorcându-şi ochişorii de găină către fata care aştepta în picioare la uşă. Dar nu-ţi face griji, *mademoiselle,* n-o să mai încerce. Ultima dată a lipsit câteva zile, când mi-au adus-o era muşcată de câini şi ardea de febră. Nici nu ştii cât mi-a luat s-o fac bine, dar măcar a scăpat de pedeapsă.

— Când a fost asta? vru să ştie Violette, observând tăcerea ostilă a sclavei.

— Acum un an. Acum nu mai face ea prostia asta, dar stai oricum cu ochii pe ea. Are sângele blestemat al maică-sii. Nu fi blândă, are nevoie de o mână de fier.

— Ce ziceai de mama ei?

— Că era regină. Toate zic că erau regine acolo, în Africa. A venit borţoasă, mereu e aşa, parcă sunt căţele în călduri…

— Ei, e vorba de *pariade:* marinarii le violează pe corabie, doar ştii bine. Una nu scapă, se înfioră Violette cu gândul la bunica ei, care supravieţuise traversării oceanului.

— Femeia aia era gata să-şi ucidă copila, poţi să-ţi imaginezi una ca asta! *Monsieur* Pascal, răposatul, Dumnezeu să-l odihnească, mi-a adus fetiţa cadou.

— Şi cât avea atunci?

— Nu mai ştiu, câteva luni. Honoré, celălalt sclav al meu, i-a pus numele ăsta atât de ciudat, Zarité, şi a crescut-o cu lapte de măgăriţă; de aceea e atât de muncitoare şi de puternică, dar şi căpoasă. Am învăţat-o toate treburile casnice. Să ştii că face mai mult decât ţi-am cerut, *mademoiselle* Boisier. Ţi-o vând doar pentru că am de gând să mă întorc curând la Marsilia, cred că pot încă să-mi refac viaţa, ce zici?

— Cu siguranţă, *madame,* răspunse Violette privindu-i obrazul pudrat din gros.

A luat-o pe Tété în aceeaşi zi, doar cu zdrenţele de pe ea şi o păpuşă grosolană din lemn, din cele pe care le folosesc sclavii la ceremoniile voodoo. „Nu ştiu de unde-o fi luat porcăria asta", încercase *madame* Delphine să i-o ia din mână, dar fetiţa se încleştase cu forţă de singura ei comoară cu atâta disperare, încât Violette a trebuit să intervină. Honoré s-a despărţit plângând de micuţă, promiţându-i că va veni s-o vadă.

Valmorain nu şi-a ascuns dezamăgirea văzând cine avea să fie camerista nevesti-sii. Se aştepta la cineva mai mare, cu experienţă şi aspect mai plăcut, nu la făptura neţesălată, cu vânătăi şi care s-a închis ca un melc atunci când a întrebat-o cum o cheamă; însă Violette l-a asigurat că, după ce-i va face instructajul, soţia va fi cât se poate de mulţumită.

— Şi asta cât mă mai costă?

— Stabilim după ce o pregătesc.

După trei zile, Tété a deschis pentru prima dată gura să întrebe dacă domnul acela avea să fie stăpânul ei; crezuse că Violette o cumpărase pentru ea. „Nu pune întrebări şi nu te gândi la viitor. Pentru un sclav nu contează decât ziua de azi", o pusese Loula în gardă. Dar admiraţia faţă de Violette i-a muiat orice rezistenţă, astfel că s-a adaptat plină de entuziasm ritmului casei. Devora cu voracitatea celor care au flămânzit îndelung, aşa că a pus repede carne pe oase. Lacomă era şi să

înveţe. Mergea după Violette ca un căţel, sorbind-o din priviri şi dorindu-şi pe ascuns să ajungă ca ea, frumoasă şi elegantă, dar mai presus de toate liberă. Violette a învăţat-o să realizeze coafuri complicate, să facă masaj, să scrobească şi să calce rufărie fină şi alte treburi pe care i le putea cere viitoarea stăpână. Loula pretindea că nici nu era nevoie de atât, pentru că spanioloaicele n-au rafinamentul franţuzoaicelor, sunt mai din topor. Dar a ras-o în cap şi a silit-o să se spele des, un obicei pe care Téte nu-l cunoştea, dat fiind că *madame* Delphine pretindea că apa slăbeşte omul: îşi trecea doar o cârpă umezită prin părţile ascunse şi se parfuma din belşug. Loula nu mai avea loc de fetiţă în camera pe care o împărţeau, o ţinea numai în certuri şi porunci, mai curând din obişnuinţă decât din răutate, o mai şi chelfănea pe ascuns de Violette, dar nu făcea rabat la mâncare. „Cu cât te îngraşi mai repede, cu atât mai repede pleci.” Dar era de o amabilitate neobişnuită cu bătrânul Honoré, care apărea timid să vadă fetiţa. Îl plasa în fotoliul cel mai comod, îl servea cu rom de calitate şi-l asculta cu gura căscată vorbind despre tobe şi artrită. „Acest Honoré e un adevărat domn, aş vrea eu ca prietenii tăi să fie aşa de fini ca el!” îi spunea ea lui Violette.

Zarité

O vreme, vreo două sau trei săptămâni, nici nu m-am gândit să fug. Mademoiselle *era drăguţă şi amuzantă, avea rochii de toate culorile, mirosea a flori şi seara ieşea cu prietenii, după care veneau acasă şi făceau chestii de-ale lor, în timp ce eu îmi astupam urechile în cameră la Loula, deşi auzeam tot. Pe la prânz, când domnişoara se scula, îi duceam gustarea pe balcon, aşa cum îmi ceruse, şi-atunci îmi povestea despre petrecerile ei şi-mi arăta ce cadouri primise de la admiratori. Îi lustruiam unghiile cu o bucată de piele de căprioară până străluceau, îi periam părul ondulat şi i-l frecam cu ulei de cocos. Avea pielea precum crema de zahăr ars, desertul acela din lapte şi gălbenuşuri pe care Honoré mi-l pregătea uneori pe ascuns de* madame *Delphine. Învăţam repede.* Mademoiselle *spunea că sunt isteaţă şi nu mă bătea niciodată. Poate că n-aş fi fugit dacă ea ar fi fost stăpâna mea, numai că mă pregătea să slujesc la o spanioloaică de pe o plantaţie departe de Le Cap. Nu era bine că era spaniolă; Loula, care le ştia pe toate şi era ghicitoare, îmi citise în ochi că aveam să fug încă înainte de a mă decide s-o fac eu însămi; o anunţase pe* mademoiselle, *dar n-a luat-o în seamă. „Şi-acum ce facem, am pierdut o grămadă de bani", a ţipat atunci când chiar am fugit. „Aşteptăm", a răspuns* mademoiselle *continuând să-şi bea liniştită cafeaua. Şi-n loc să angajeze un vânător de negri, cum e obiceiul, l-a rugat pe căpitanul Relais, logodnicul ei, să-şi trimită gărzile să mă caute şi să nu-mi facă rău. Aşa mi s-a povestit. N-a fost deloc greu să fug. Am pus într-un şervet un mango şi o pâine, am ieşit pe uşa din faţă şi am plecat fără să fug, ca să nu atrag atenţia. Mi-am luat şi păpuşa, care e sfântă, la fel ca sfinţii lui* madame *Delphine, dar mai puternică, aşa mi-a spus*

Honoré atunci când mi-a cioplit-o. Honoré îmi vorbea tot timpul de loas, *de Guineea, de voodoo şi m-a prevenit să nu mă bazez niciodată pe zeii albilor, că sunt duşmanii noştri. Mi-a explicat că, pe limba părinţilor săi, voodoo înseamnă spirit divin. Păpuşa mea o reprezenta pe Erzuli,* loa *dragostei şi a maternităţii.* Madame *Delphine mă punea să mă rog la Fecioara Maria, o zeiţă care nu dansează, doar plânge, pentru că i-au omorât copilul şi pentru că n-a cunoscut niciodată plăcerea de a fi cu un bărbat. Honoré a avut grijă de mine când eram mică, asta până când oasele lui s-au făcut noduroase precum crengile uscate şi-a fost rândul meu să am grijă de el. Ce s-o fi ales de Honoré? O fi cu strămoşii în insula de sub mare, pentru că de când l-am văzut ultima dată, în salonul din apartamentul lui* mademoiselle *din piaţa Clugny, bând cafea cu rom şi delectându-se cu fursecurile Loulei, au trecut treizeci de ani. Sper să fi scăpat cu viaţă din revoluţie şi din toate atrocităţile ei şi să fi ajuns liber în Republica Neagră din Haiti, înainte de a muri liniştit de bătrâneţe. Visul lui era să aibă o bucăţică de pământ, să crească vreo două animale şi să-şi planteze ceva legume, aşa cum făceau ai lui în Dahomey. Eu îi spuneam bunic: mă învăţase că nu trebuie să fii de-acelaşi sânge sau acelaşi trib ca să fii din aceeaşi familie, dar de fapt puteam să-i spun* maman. *Căcii a fost singura mamă pe care am cunoscut-o.*

Nu m-a oprit nimeni pe străzi când am plecat, am mers cu orele, cred c-am străbătut tot oraşul. M-am rătăcit în port, dar departe se zăreau munţii şi totul era să mă îndrept într-acolo. Noi, sclavii, ştiam că cei fugiţi sunt în munţi, dar nu ştiam că după ce treci de primele culmi sunt alţi munţi, aproape nenumăraţi. A venit noaptea, am mâncat pâinea şi am păstrat mango. M-am ascuns într-un grajd, într-o grămadă de paie, deşi mi-e frică de caii cu copitele lor ca ciocanele şi nările lor mari

care pufnesc. Caii erau aproape, le simţeam respiraţia prin paie, un miros verde şi dulce ca ierburile din baia domnişoarei. Lipită de păpuşa mea Erzuli, mama Guineei, am dormit tun toată noaptea, fără vise rele şi încălzită de respiraţia cailor. Dimineaţa a intrat un sclav în grajd şi m-a găsit sforăind, cu picioarele ieşindu-mi de sub paie; m-a apucat de glezne şi m-a scos la lumină. Nu ştiu ce se aştepta să găsească, precis că nu o copiliţă, pentru că în loc să mă lovească m-a ridicat în aer şi m-a privit cu gura căscată. „Ai înnebunit, ce-ţi veni să te ascunzi aici", m-a întrebat fără să ridice tonul. „Trebuie să ajung în munţi", am răspuns eu, tot în şoaptă. Pedeapsa pentru ajutorul dat unui sclav fugit era bine-cunoscută – omul a ezitat. „Te rog, dă-mi drumul, nimeni nu va şti că am fost aici", l-am rugat. A stat puţin pe gânduri, apoi mi-a spus să stau cuminte pe loc, s-a asigurat că nu umbla nimeni prin preajmă şi a ieşit. A revenit curând, cu un pesmet cam tare şi o cană cu cafea foarte dulce, a aşteptat să mănânc, după care mi-a spus cum să ies din oraş. Dacă m-ar fi denunţat ar fi primit o recompensă, dar n-a făcut-o. Sper ca Papa Bondye să-l fi răsplătit. Am luat-o la fugă şi am lăsat în urmă ultimele case din Le Cap. În ziua aceea am mers fără oprire, deşi-mi sângerau tălpile şi mă treceau toate apele când mă gândeam la câinii vânătorilor de negri, temuta Marechaussée. Soarele era în înaltul cerului când am pătruns în selva cea verde, verde peste tot, nu vedeai nici cerul, lumina abia trecea printre frunze. Auzeam fojgăit de animale şi şoaptele spiritelor. Cărarea a dispărut. Am mâncat fructul de mango, dar l-am vomitat curând. Gărzile căpitanului Relais nu şi-au pierdut timpul să mă caute pentru că m-am întors singură, după ce-am petrecut o noapte ghemuită printre crengile unui copac viu – auzeam cum îi bate inima, parcă era inima lui Honoré. Aşa-mi aduc aminte.

Toată ziua am mers şi am mers, am întrebat din om în om până am ajuns în piaţa Clugny. Am intrat în apartamentul domnişoarei atât de înfometată şi ostenită, că nici n-am simţit palma pe care mi-a tras-o Loula şi care m-a aruncat cât colo. Tocmai atunci a apărut şi mademoiselle, *în* déshabillé *şi cu părul lăsat pe spate, pregătindu-se să iasă. M-a înşfăcat de o aripă, m-a luat pe sus în camera ei şi mi-a făcut vânt pe pat; era mult mai puternică decât părea. A rămas în picioare, cu braţele încrucişate, uitându-se la mine, apoi mi-a întins o batistă ca să mă şterg de sânge. „De ce te-ai întors?" Nu ştiam ce să răspund. Mi-a dat un pahar cu apă şi atunci mi s-au pornit lacrimile ca o ploaie caldă, amestecându-se cu sângele care-mi curgea din nas. „Zi mersi că nu te bat aşa cum meriţi, proastă mică ce eşti. Unde-aveai de gând să pleci? În munţi? N-ai ajunge niciodată. Doar câţiva bărbaţi reuşesc, cei mai disperaţi şi mai deznădăjduiţi. Şi, chiar dacă ai reuşi printr-o minune să părăseşti oraşul, să treci de păduri şi de smârcuri ocolind plantaţiile unde te-ar mânca de vie câinii, să ocoleşti gărzile, demonii şi şerpii veninoşi şi-ai ajunge în munţi, te-ar ucide chiar sclavii fugiţi. Ce să facă cu o mucoasă ca tine? Eşti tu în stare să vânezi, să lupţi, să mânuieşti o macetă? Ştii măcar să bucuri un bărbat?" A trebuit să recunosc că nu. M-a sfătuit să nu dau cu piciorul sorţii mele, care nu era rea. Am implorat-o să mă păstreze ea, dar mi-a spus că n-are nevoie de mine. Să mă port bine, m-a îndemnat, dacă nu voiam să ajung să tai trestie de zahăr. Mă antrena ca să ajung sclava personală a doamnei Valmorain, era o muncă uşoară: aveam să locuiesc în casă şi să mănânc bine, îmi va fi mai bine decât la* madame *Delphine. Mi-a mai spus să nu mă iau după Loula: a fi spanioloaică nu e o boală, femeile astea sunt la fel, doar că vorbesc altfel decât noi. Îl cunoştea pe noul meu stăpân, un domn bine, orice sclavă ar fi fericită să fie a lui.*

„Eu vreau să fiu liberă, ca dumneata”, am spus printre suspine. Şi atunci mi-a vorbit de bunică-sa, răpită din Senegal, unde sunt cei mai frumoşi oameni de pe lume. O cumpărase un negustor bogat, un francez care avea nevastă în Franţa, dar se amorezase de ea de cum o văzuse în târgul de negri. Îi dăruise copii, iar el i-a eliberat pe toţi; avea de gând să-i dea la şcoală ca să ajungă pe picioarele lor, ca atâţia oameni de culoare din Saint-Domingue, dar a murit pe neaşteptate şi i-a lăsat într-o mizerie neagră, căci nevasta din Franţa a revendicat toată averea. Ca să-şi ţină familia, bunica senegaleză s-a apucat să prăjească peşte în port, însă fiica cea mică, de doar doisprezece ani, n-a avut chef să se spetească curăţând peşte în fumăraia de ulei rânced şi a ales să se ocupe de bărbaţi. Fata, care moştenise frumuseţea nobilă a maică-sii, a devenit repede curtezana cea mai căutată din oraş; a avut şi ea o fată, pe Violette Boisier, pe care a învăţat-o tot ce ştia. Asta mi-a povestit mademoiselle. „Iar dacă n-ar fi fost gelozia albului care a omorât-o, mama ar fi şi acum regina nopţii din Le Cap. Dar să nu-ţi faci iluzii, Tété, o poveste de amor ca a bunică-mii se întâmplă extrem de rar. Un sclav rămâne un sclav. Dacă fuge şi are noroc, moare în timpul evadării. Dacă n-are, e prins de viu. Aşa că scoate-ţi libertatea din cap, e cel mai bine, crede-mă. ” După care m-a dus la Loula ca să-mi dea să mănânc.

După câteva săptămâni a venit stăpânul Valmorain să mă ia şi nu m-a recunoscut, căci crescusem, mă îngrăşasem, eram curată, cu părul scurt şi cu o rochie nouă pe care mi-o cususe Loula. M-a întrebat cum mă cheamă şi i-am răspuns cu glas tare, dar fără să ridic privirea, pentru că pe un alb nu-l priveşti niciodată în ochi: „Zarité de Saint-Lazare, stăpâne”, exact cum mă instruise mademoiselle. *Noul meu stăpân a zâmbit şi înainte să plecăm a lăsat o pungă cu bani. Nu*

ştiu cât a plătit pentru mine. În stradă aştepta alt bărbat cu doi cai; m-a cercetat de sus până jos şi m-a pus să deschid gura ca să-mi vadă dinţii. Era Prosper Cambray, şeful vătafilor. M-a aburcat dintr-o mişcare pe armăsarul lui, înalt, lat şi fierbinte, fornăind nervos. Picioarele nu-mi ajungeau la scări, a trebuit să mă ţin de mijlocul omului. Nu călărisem niciodată, dar mi-am înghiţit frica: nimănui nu-i păsa de ce simţeam. A încălecat şi stăpânul Valmorain şi am pornit la pas. M-am răsucit să mă uit la casă. Mademoiselle *era pe balcon şi mi-a făcut cu mâna până am dat colţul şi n-am mai văzut-o. Aşa-mi aduc aminte.*

Învăţătură de minte

Sudoare şi ţânţari, orăcăit de broaşte şi lovituri de bici, zile epuizante şi nopţi de groază pentru caravana de sclavi, vătafi, soldaţi închiriaţi şi pentru stăpâni, Toulouse şi Eugenia Valmorain. Trei zile bătute pe muchie le va lua să ajungă de la plantaţie la Le Cap, care era încă portul cel mai important al coloniei, deşi nu mai era capitală: aceasta se mutase la Port-au-Prince, în ideea că se putea controla mai bine teritoriul. Măsura a fost cam degeaba: coloniştii îşi băteau joc de lege, piraţii băteau coastele şi mii de sclavi fugeau în munţi. Aceşti *cimarrones,* tot mai numeroşi şi mai îndrăzneţi, atacau plantaţiile şi călătorii cu o furie îndreptăţită. Căpitanul Étienne Relais, „copoiul din Saint-Domingue", capturase cinci căpetenii, o misiune dificilă, căci fugarii cunoşteau terenul, se mişcau precum vântul şi se ascundeau pe culmi inaccesibile cailor. Înarmaţi doar cu cuţite, macete şi bâte, n-aveau curaj să dea piept cu soldaţii pe câmp deschis; era un război de hărţuire, de atacuri prin surprindere şi retrageri, incursiuni nocturne, furturi, incendieri şi asasinate, care epuiza trupele regulate ale poliţiei Marechaussée şi ale armatei. Sclavii de pe plantaţii îi protejau pe fugari, unii pentru că intenţionau să li se alăture, alţii doar de frică. Relais era tot timpul conştient de avantajul cimarronilor, oameni disperaţi care-şi apărau viaţa şi libertatea, asupra soldaţilor săi, care nu făceau decât să asculte de nişte ordine. Căpitanul era un tip oţelit, slab şi uscat, puternic, numai muşchi şi nervi, tenace şi curajos, cu priviri reci şi un chip brăzdat şi ars de soare şi vânt, taciturn, precis, nerăbdător şi sever. Nimeni nu se simţea în largul său cu el, nici *les grands blancs,* nici *les petits blancs* dintre care făcea parte, nici *les affranchis* care formau grosul trupei. Civilii îl respectau pentru că impunea ordinea, iar soldaţii, pentru că

nu le cerea nimic din ce n-ar fi făcut şi el însuşi. I-a luat timp să dea de rebelii din munţi, urmase nenumărate piste false, dar nu se îndoise nicio clipă de succes. Informaţiile le obţinea prin metode brutale – în vremuri normale nici n-ar fi fost pomenite în societate – numai că încă de pe vremea lui Macandal până şi doamnele se înverşunau împotriva sclavilor răsculaţi; cucoanele astea care leşinau când vedeau un scorpion sau când le venea miros de bălegar asistau la toate supliciile, după care le comentau pe larg la un pahar de suc şi o prăjitură.

Le Cap, cu casele sale cu acoperiş roşu, străduţe gălăgioase şi pieţe, cu portul în care veşnic stăteau la ancoră o duzină de corăbii gata să se întoarcă în Europa pline cu zahăr, tutun, indigo şi cafea, continua să fie Parisul Antilelor, cum glumeau coloniştii francezi, căci toţi aspirau să facă rapid avere şi să revină la Parisul cel adevărat şi să dea uitării ura care plutea peste insulă precum ţânţărimea şi duhoarea din aprilie. Unii-şi lăsau plantaţiile pe mâna administratorilor, care făceau ce voiau, furau pe rupte şi chinuiau sclavii îngrozitor, însă era o pierdere calculată, era preţul pentru întoarcerea la civilizaţie. Nu era cazul lui Toulouse Valmorain, care se îngropase deja de nişte ani la *habitation* Saint-Lazare.

Şeful vătafilor, Prosper Cambray, îşi ţinea ambiţia în frâu şi era precaut, căci patronul nu era o pradă uşoară, aşa cum crezuse iniţial, însă nutrea speranţa că n-avea să facă mulţi purici în colonie: era lipsit de vâna şi de sângele gros necesare pe o plantaţie şi-n plus o avea şi pe nevastă-sa, spanioloaica asta cu nervii în batistă, a cărei unică dorinţă era s-o întindă de aici.

În sezonul uscat, drumul până la Le Cap ţinea o zi întreagă dacă aveai cai buni, dar Toulouse Valmorain călătorea cu Eugenia în lectică şi cu servitori după ea. Lăsase la plantaţie femeile, copiii şi bărbaţii care-şi pierduseră orice voinţă şi

nu mai meritau o pedeapsă exemplară. Cambray îi alesese pe cei mai tineri, cei care încă mai puteau să-şi imagineze libertatea. Oricât i-ar fi zorit pe oameni, era imposibil de depăşit o limită. Drumul era nesigur şi sezonul ploilor era în toi. Numai instinctul câinilor şi ochiul sigur al lui Prosper Cambray, creol născut în colonie şi care cunoştea terenul, îi ajutau să nu se rătăcească în desişul acela care te făcea să-ţi pierzi orientarea şi să te învârteşti în cerc la infinit. Erau şi speriaţi: Valmorain se temea de un atac al cimarronilor sau de o revoltă a sclavilor săi – n-ar fi fost prima dată când, din dorul de a fugi, negrii erau gata să stea cu pieptul gol în faţa puştilor, sperând că *loas* îi vor apăra de gloanţe; sclavii se temeau de loviturile de bici şi de spiritele malefice ale pădurii; Eugenia se temea de propriile halucinaţii. Cambray tremura doar în faţa morţilor vii, zombi, iar frica sa nu era să-i înfrunte – se ştie că erau rari şi timizi – ci să nu ajungă unul din ei. Un zombi era sclavul unui vrăjitor, un *bokor,* şi din asta nu te scăpa nici măcar moartea, pentru că erai deja mort.

Prosper Cambray străbătuse adesea regiunea, urmărind fugarii alături de cei din Marechaussée. Ştia să citească semnele naturii, urme invizibile pentru alţii, ştia să ia urma precum un copoi din cei buni, putea mirosi frica şi sudoarea prăzii la ore bune de mers, vedea pe întuneric ca lupii, ghicea o revoltă care de-abia se cocea şi îi punea capăt din faşă. Se lăuda că foarte puţini sclavi fugiseră de la Saint-Lazare de când era el la conducere; metoda lui era să le frângă sufletul şi voinţa. Visul de libertate se prăbuşeşte doar prin frică şi epuizare. Să muncească, să producă până la ultima suflare, care nu întârzia prea mult, căci nimeni nu apuca să îmbătrânească acolo, rezistau trei sau patru ani, cel mult şase sau şapte. „Nu exagera cu pedepsele, Cambray, îmi slăbeşti oamenii”, îi spusese Valmorain nu doar o dată, îngreţoşat de plăgile purulente şi de amputările care-i făceau inapţi de

muncă, dar nu-l contrazicea niciodată de faţă cu sclavii: cuvântul şefului vătafilor e lege când e vorba de disciplină. Aşa prefera Valmorain, care detesta să aibă de-a face cu negrii. Lasă să fie Cambray călăul, iar el să facă pe stăpânul binevoitor, lucru care se potrivea şi cu idealurile umaniste care-i legănaseră tinereţea. Cambray era de părere că era mai rentabil să înlocuieşti sclavii decât să-i tratezi cu consideraţie; odată amortizat costul lor, trebuia să-i exploatezi până la moarte şi-apoi să cumperi alţii mai tineri şi mai zdraveni. Iar dacă cineva avea îndoieli în ceea ce priveşte politica de duritate, povestea lui Macandal, vrăjitorul *mandinga,* le risipea pe loc.

Între 1751 şi 1757, când Macandal a făcut prăpăd printre albii din colonie, Toulouse Valmorain era un ţânc răsfăţat care trăia la marginea Parisului într-un mic *château,* proprietatea familiei de câteva generaţii, şi n-auzise de Macandal. Nu ştia nici că taică-său scăpase ca prin minune de otrăvirile colective din Saint-Domingue şi că, dacă Macandal n-ar fi fost prins, vântul revoltei ar fi măturat insula. Execuţia lui a fost amânată pentru ca stăpânii de plantaţii să aibă timp să vină la Le Cap cu sclavi cu tot; astfel, negrii aveau să înţeleagă în sfârşit că Macandal era muritor. „Istoria se repetă, nimic nu se schimbă pe insula asta blestemată”, îi spusese Toulouse Valmorain nevesti-sii, în timp ce străbăteau acelaşi drum pe care-l făcuse tatăl său cu acelaşi scop: să asiste la o învăţătură de minte. I-a explicat că asta era modalitatea cea mai bună de a-i descuraja pe răzvrătiţi, aşa căzuseră în fine de acord guvernatorul şi intendentul. Spera ca spectacolul să o liniştească pe Eugenia, dar nu-şi imaginase că drumul avea să fie un coşmar. Îi venea să facă cale-ntoarsă şi să revină la Saint-Lazare, dar asta nu se putea, stăpânii de plantaţii trebuiau să fie uniţi împotriva negrilor. Ştia că era bârfit pe la spate, se spunea că se însurase cu o spanioloaică

pe jumătate nebună, că era arogant şi profita de privilegiile pe care i le dădea poziţia socială, dar că nu-şi îndeplinea obligaţiile în Adunarea Colonială, unde fotoliul Valmorain rămăsese neocupat de la moartea tatălui său. Acel *chevalier* fusese un monarhist fanatic, dar fiul îl dispreţuia pe Ludovic al XVI-lea, regele nehotărât în mâinile dolofane ale căruia stătea monarhia.

Macandal

Povestea lui Macandal pe care i-o spusese bărbatu-său a dezlănţuit demenţa Eugeniei, dar nu a provocat-o, căci o avea în sânge: nimeni nu-i spusese lui Toulouse Valmorain pe când o peţea în Cuba că în familia García del Solar existaseră câţiva ţicniţi sadea. Macandal era un negru adus din Africa, musulman, cultivat, care citea şi scria în arabă, avea cunoştinţe de medicină şi se pricepea la plante. Îşi pierduse braţul drept într-un groaznic accident care pe unul mai puţin puternic l-ar fi dat gata; pentru că nu mai era bun să muncească la trestia de zahăr, stăpânul l-a pus să îngrijească de vite. A străbătut deci regiunea, hrănindu-se cu lapte şi fructe până a reuşit să-şi folosească stânga plus degetele de la picioare pentru a întinde curse şi a face laţuri cu care a început să prindă rozătoare, reptile şi păsări. Singur în pustietate, şi-a amintit de imaginile din adolescenţă, când se antrena pentru război şi vânătoare, ocupaţii cuvenite unui fiu de rege, pentru care trebuia să ai picioare iuţi, ochi ageri, să ţii fruntea sus şi să mânuieşti lancea cu putere. Vegetaţia insulei nu era precum cea în care crescuse, dar tot încercând frunze, rădăcini, scoarţă de copac şi tot felul de ciuperci, descoperise că unele erau bune de leac, altele provocau somnul şi stări de transă, iar altele, moartea. Ştiuse mereu că avea să evadeze – mai bine să moară în chinuri decât să fie sclav – dar s-a pregătit atent şi a

aşteptat fără grabă momentul potrivit. Iar când a sosit clipa a fugit în munţi, de unde a pus la cale revolta sclavilor care avea să zguduie insula ca o furtună năprasnică. S-a unit cu alţi sclavi fugiţi şi în curând efectele furiei şi vicleniei sale au început să se vadă: un atac prin surprindere în noaptea cea mai neagră, torţe aprinse, lipăit de tălpi goale, strigăte, lanţuri sfărâmate, lanuri de trestie aprinse. Numele acestui *mandinga* umbla din gură în gură, negrii îl repetau ca într-o incantaţie de speranţă. Macandal, prinţul din Guineea, se prefăcea în pasăre, în şopârlă, în muscă sau peşte. Sclavul legat de par vedea trecând un iepure în fugă înainte ca lovitura de harapnic să-l facă să leşine: era Macandal. O iguană impasibilă se uita la fata violată care zăcea în colbul drumului. „Ridică-te, spală-te la râu şi nu uita, căci curând voi veni cu răzbunarea”, şuiera iguana. Macandal. Cocoşi decapitaţi, simboluri pictate cu sânge, securi înfipte în porţi, o noapte fără lună, alt incendiu.

Mai întâi au început să moară vitele. Coloniştii au dat vina pe o buruiană otrăvită care creştea ascunsă prin păşuni; au adus botanişti din Europa şi tămăduitori de prin partea locului care să o descopere şi să o stârpească. Degeaba. A venit apoi rândul cailor din grajduri, al dulăilor, în cele din urmă au început să moară familii întregi. Li se umfla burta, gingiile şi unghiile li se înnegreau, sângele li se subţia ca apa, pielea le cădea bucăţi-bucăţi şi-şi dădeau duhul zvârcolindu-se. Simptomele nu se potriveau cu nicio boală din cele care făceau ravagii prin Antile, iar cei afectaţi erau numai albii. N-a mai fost loc de îndoială: era vorba de o otravă. Macandal. Bărbaţii picau după ce trăgeau o duşcă de rachiu, femeile şi copiii după ce beau o ceaşcă de ciocolată, toţi invitaţii la un banchet înainte de a se servi desertul. Nu puteai avea încredere nici în fructele din copaci, nici în vinul îmbuteliat, nici măcar într-un trabuc, căci nimeni nu ştia cum se introducea veninul acela.

Sute de sclavi au fost torturaţi, dar tot nu s-a aflat cum le pătrundea moartea în casă, asta până când o fetiţă de cincisprezece ani, pe care *mandinga* o vizita noaptea sub formă de liliac, de frică să nu fie arsă de vie le-a spus unde putea fi găsit Macandal. De ars tot au ars-o, dar au dat de sălaşul lui Macandal: pe drumuri de munte pe unde urcau doar caprele, ajungând pe culmile de piatră cenuşie unde-şi făcuseră veacul vechile căpetenii ale arahuacilor. L-au prins viu. Între timp muriseră mai bine de şase mii de oameni. „S-a sfârşit cu Macandal", spuneau albii. „Vom vedea", şopteau negrii.

Piaţa devenise prea mică pentru mulţimea venită de pe plantaţii. *Les grands blancs* s-au instalat în corturile bine aprovizionate cu mâncare şi băutură, *les petits blancs* s-au mulţumit cu galeria, *les affranchis* au închiriat balcoanele din jurul pieţei de la ceilalţi negri liberi. Dar unghiul cel mai bun le fusese rezervat sclavilor mânaţi de stăpânii lor de pretutindeni ca să vadă că Macandal nu era decât un negru nenorocit care-avea să fie fript precum un porc. Aşa că africanii au fost înghesuiţi în jurul rugului, păziţi de dulăii care trăgeau de lanţ, înnebuniţi de mirosul de om. Dimineaţa execuţiei a fost înnorată, înăbuşitoare şi fără pic de vânt. Duhoarea mulţimii se topea în mirosul de zahăr ars, de prăjeală şi flori sălbatice. Câţiva călugări stropeau cu apă sfinţită şi ofereau câte o gogoaşă pentru fiecare spovedanie. Sclavii îi păcăleau cu păcate deloc limpezi – căci cele reale ar fi ajuns direct la urechile stăpânilor – numai că de data asta nimeni nu avea chef de gogoşi. Îl aşteptau cuprinşi de bucurie pe Macandal.

Cerul înnorat ameninţa cu ploaia, guvernatorul se gândea că abia le ajungea timpul înainte de aversă, însă trebuia să-l aştepte pe intendent, reprezentantul guvernului civil. Care şi-a făcut în sfârşit apariţia în una din cele două loje de onoare, alături de soţie, o junică cocoşată de rochia grea,

pălăria cu pene şi plictis; era singura franţuzoaică din Le Cap care detesta să se afle acolo. Bărbatu-său, încă tânăr deşi de două ori mai în vârstă decât ea, avea picioare strâmbe, era burtos şi grăsan, dar avea un cap frumos de senator roman sub peruca elaborată. Bătaia tobelor a anunţat sosirea prizonierului. Care a fost primit de un cor de ameninţări şi insulte din partea albilor, de ironiile mulatrilor şi de uralele frenetice ale africanilor. Sfidând câinii, loviturile de bici şi ordinele vătafilor şi soldaţilor, sclavii s-au ridicat în picioare şi l-au salutat cu braţele în sus pe Macandal. Ceea ce a produs o reacţie în lanţ, chiar şi guvernatorul şi intendentul s-au sculat în picioare.

Macandal era înalt, foarte negru, cu corpul plin de cicatrici, aproape gol şi mânjit de sânge uscat. Era în lanţuri, dar mergea drept, trufaş, indiferent. Nici nu s-a uitat la albi, la soldaţi, călugări sau câini; privirile i s-au oprit pe rând la sclavi şi fiecare a ştiut că pupilele negre l-au văzut şi i-au transmis spiritul nesupunerii. La execuţie nu venea un sclav, ci singurul om cu adevărat liber din toată mulţimea. Toţi au intuit asta şi o tăcere adâncă s-a lăsat peste piaţă. Apoi negrii au reacţionat, scandând în cor numele eroului lor: Macandal, Macandal, Macandal. Guvernatorul şi-a dat seama că era cazul să termine cât mai repede, pentru ca circul să nu se transforme într-o baie de sânge: a dat semnalul şi soldaţii au legat prizonierul de rug. Călăul a aprins paiele şi lemnele unse au început să ardă cu un fum gros. Nu se auzea nici musca în piaţă când s-a ridicat glasul adânc al lui Macandal: „Mă voi întoarce! Mă voi întoarce!”

Şi ce s-a petrecut atunci? Avea să fie întrebarea cea mai frecventă din insulă legată de sfârşitul istoriei, cum spuneau coloniştii. Albi şi mulatri au văzut că Macandal se dezlega din lanţuri şi sărea peste trunchiurile aprinse, dar soldaţii l-au prins, l-au lovit şi l-au adus înapoi pe rug, unde a fost

înghiţit de flăcări şi fum. Negrii au văzut că Macandal scăpa de lanţuri, sărea peste lemnele care ardeau, iar când au năvălit soldaţii peste el, s-a prefăcut într-un ţânţar şi s-a ridicat în zbor deasupra rugului, a dat ocol pieţei ca să-şi ia rămas-bun de la toţi, după care a dispărut în văzduh, chiar înainte să înceapă ploaia care a udat rugul şi a stins focul. Albii şi sclavii liberi au văzut trupul ars al lui Macandal. Negrii au văzut rugul gol. Primii au fugit de ploaie, ceilalţi au rămas pe loc, cântând în furtună. Macandal învinsese şi-avea să se ţină de cuvânt. Macandal avea să se întoarcă. De aceea, pentru că era nevoie ca legenda asta absurdă să dispară o dată pentru totdeauna, după cum îi spusese Valmorain dezechilibratei sale soţii, mergeau acum cu sclavii să asiste la altă execuţie la Le Cap, douăzeci şi trei de ani mai târziu.

Caravana lungă era păzită de patru soldaţi cu puşti, de Prosper Cambray şi Toulouse Valmorain cu pistoale şi de *commandeurs* care, sclavi fiind, erau înarmaţi doar cu săbii şi macete. Nu erau de încredere, în caz de atac erau în stare să se alăture cimarronilor. Negrii, slabi şi flămânzi, înaintau încet, cărând în spate bagaje şi legaţi de un lanţ care le făcea mersul şi mai anevoios; stăpânul era de părere că era ceva cam exagerat, dar nu putea să-l contreze pe şeful vătafilor. „Nimeni nu va încerca să fugă, negrii se tem mai mult de demonii din junglă decât de jivinele veninoase”, îi explica Valmorain nevesti-sii, care însă nu voia să ştie de negri, demoni sau alte lighioane. Copila Tété mergea pe lângă lectica stăpână-sii, purtată de doi sclavi dintre cei mai zdraveni. Cărarea se pierdea în vegetaţia deasă şi noroi, cortegiul era un şarpe trist care se târa tăcut spre Le Cap. Din când în când, un lătrat de câine, un nechezat de cal sau şuierul scurt al unui bici urmat de un strigăt spărgeau liniştea în care se auzea doar respiraţia oamenilor şi şoaptele naturii. Prosper Cambray le ceruse iniţial sclavilor să cânte, ca să-şi facă curaj

şi să gonească şerpii, aşa cum făceau pe plantaţie, dar Eugenia era ameţită şi prea ostenită ca să suporte şi asta.

În junglă se întuneca repede sub cupola deasă a arborilor şi se lumina târziu prin ceaţa care plutea printre ferigi. Ziua era prea scurtă pentru Valmorain, dar nesfârşită pentru ceilalţi. Hrana sclavilor era o fiertură de porumb sau batate cu carne uscată şi o cană cu cafea; li se dădea seara, când făceau popas. Stăpânul poruncise să li se îndulcească cafeaua cu o bucată de zahăr şi cu un strop de tafia, rachiul de trestie al săracilor, ca să nu răcească dormind pe pământul gol şi mustind de apă. Fusese un an în care epidemiile făcuseră ravagii pe plantaţie, mulţi sclavi fuseseră înlocuiţi şi niciun nou-născut nu supravieţuise. Dar Cambray şi-a prevenit patronul că dulcele strica sclavii, care apoi se vor apuca să sugă trestia. Delict pentru care era prevăzută o pedeapsă specială, însă Valmorain nu era adeptul pedepselor complicate, le accepta doar pentru fugari, aici respecta Codul Negru cu stricteţe. Execuţia cimarronilor de la Le Cap i se părea o pierdere de timp şi de bani: puteau fi spânzuraţi şi fără atâtea fasoane.

Soldaţii şi *les commandeurs* păzeau noaptea pe rând tabăra şi focurile aprinse care ţineau la distanţă animalele şi linişteau oamenii. Nimeni nu se simţea bine pe întuneric. Stăpânii dormeau în hamacele întinse într-un mare cort de pânză cerată, în care-şi puseseră cuferele şi câteva obiecte de mobilier. Eugenia îşi pierduse pofta de mâncare, abia ciugulea ca o vrabie, dar se aşeza la masă ceremonios, după toate regulile etichetei. În seara aceea stătea într-un fotoliu de catifea albastră, într-o rochie de mătase, cu părul murdar adunat într-un coc şi sorbind limonadă cu rom. În faţa ei, fără haină, doar într-o cămaşă descheiată la piept, neras şi cu ochii injectaţi, bărbatu-său bea romul direct din sticlă. Femeia îşi stăpânea cu greu sila

provocată de felurile de mâncare: miel picant gătit cu mirodenii menite să acopere mirosul celei de-a doua zile de drum, fasole, orez, turte de porumb sărate şi fructe însiropate. Tété îi făcea vânt cu evantaiul; îi era milă de stăpână-sa. Prinsese drag de *doña* Eugenia – aşa cerea ea să i se spună: stăpâna nu o bătea şi îşi vărsa aleanul în faţa ei, deşi la început n-o prea înţelegea, căci vorbea în spaniolă. Îi povestea cum o curtase el în Cuba, copleşind-o cu galanterii şi cadouri, dar pe urmă, la Saint-Lazare, îşi vădise firea cea adevărată: clima cea rea îl stricase, la fel şi magia negrilor, aşa păţeau toţi coloniştii din Antile. Ea, în schimb, provenea din societatea madrilenă cea mai bună, era de familie nobilă şi catolică. Tété nu putea să ştie cum ar fi fost stăpână-sa în Spania sau în Cuba, constata doar că era tot mai rău văzând cu ochii. Când o cunoscuse, Eugenia era o tânără robustă şi dispusă să se adapteze proaspătului măritiş, dar în doar câteva luni decăzuse sufleteşte. Se speria din orice şi plângea fără motiv.

Zarité

În cort stăpânii cinau exact ca în sufrageria din casa mare. Un sclav mătura goangele de pe jos şi gonea ţânţarii, în timp ce alţi doi stăteau în picioare în spatele scaunelor stăpânilor, desculţi, transpiraţi în livrele şi cu peruci împuţite pe cap, gata să-i servească. Stăpânul mânca distrat, înghiţind aproape pe nemestecate, dar doña *Eugenia scuipa dumicaţii în şervet, căci totul îi mirosea a pucioasă. El îi tot repeta să mănânce liniştită, căci rebeliunea fusese înăbuşită din faşă şi capii răzmeriţei erau închişi la Le Cap cu lanţuri atât de grele că nici nu puteau să se mişte, dar ea se temea să nu le rupă precum vrăjitorul Macandal. Proastă idee a avut stăpânul să-i zică de Macandal, a speriat-o rău de tot. Ea ştia de ereticii care pe vremuri erau arşi pe rug în ţara ei şi n-avea chef să asiste la asemenea oroare. În seara aceea s-a plâns de o durere cumplită de cap, era la capătul puterilor, voia să meargă în Cuba la fratele ei, era aproape, putea să meargă singură. Am vrut să-i şterg fruntea cu batista, m-a împins la o parte. Stăpânul i-a spus că nici vorbă, era periculos şi nu se făcea să plece singură în Cuba. „Despre asta nu mai vorbim, să fie clar!" a strigat el supărat, s-a sculat înainte ca sclavul să-i tragă scaunul şi a ieşit să dea ultimele porunci şefului vătafilor. Ea mi-a făcut un semn, i-am luat farfuria şi am dus-o într-un colţ ca să mănânc mai târziu şi am pregătit-o pentru culcare. Nu mai purta corsetul, ciorapii şi jupoanele venite cu lada de zestre, la plantaţie umbla în nişte halate uşoare, dar pentru cină se îmbrăca mereu cum se cuvine. Am dezbrăcat-o, i-am adus oala de noapte, am spălat-o cu o cârpă umezită, i-am presărat praf de camfor împotriva ţânţarilor, am uns-o pe faţă şi pe mâini cu lapte, i-am scos agrafele din părul castaniu şi l-am periat de o sută de ori. Se lăsa în*

mâinile mele cu o privire pierdută. Stăpânul spunea că era foarte frumoasă, dar mie ochii aceia verzi şi dinţii ascuţiţi nu mi se păreau omeneşti. După aceea s-a lăsat în scaunul de rugăciune şi a recitat cu glas tare un rozariu întreg, îngânată de mine, era şi asta obligaţia mea. Învăţasem rugăciunile, deşi nu le pricepeam înţelesul. Pe atunci învăţasem ceva spaniolă cât să-i pot pricepe poruncile, căci nu vorbea în franceză sau în creolă. Căci nu ea trebuia să înveţe, ci noi. Aşa zicea. Mătăniile de fildeş îi treceau printre degetele albe, eu socoteam cât mai durează până să pot mânca şi duce să mă culc şi eu. La sfârşit, a sărutat crucea şi a pus rozariul într-o punguţă din piele alungită şi plată, pe care şi-o atârna de gât. Era pavăza ei, aşa cum a mea era păpuşa Erzuli. I-am dat un pahar cu porto ca să adoarmă mai repede, l-a dat peste cap strâmbându-se, am ajutat-o să se urce în hamac, am acoperit-o cu apărătoarea de ţânţari şi am început s-o legăn, rugându-mă să adoarmă nederanjată de liliecii care zburătăceau, jivinele care dădeau târcoale şi vocile care veneau să o bântuie la ceasul acela. Nu erau glasuri omeneşti, îmi explicase ea: veneau din întuneric, din junglă, din subpământ, din iad, din Africa, nu vorbeau cu cuvinte, ci cu urlete şi râsete nebuneşti. „Sunt duhurile pe care le cheamă negrii", plângea înspăimântată. „Şşş, dona *Eugenia, închideţi ochii şi rugaţi-vă", încercam eu s-o liniştesc, deşi eram la fel de speriată, chiar dacă nu auzisem nicicând vocile acelea şi nu văzusem duhurile. „Tu te-ai născut aici, Zarité, de-aia nu auzi şi nu vezi nimic. Dacă ai veni din Guineea ai şti că duhurile sunt pretutindeni", îmi spunea Tante Rose, tămăduitoarea de la Saint-Lazare. Ea mă luase în grijă când venisem pe plantaţie, mă învăţase totul şi mă păzise să nu fug. „Nici să nu-ţi treacă prin minte, te-ai rătăci şi munţii sunt mai departe decât luna. "*

Doña *Eugenia a adormit, eu m-am tras în colţul meu unde lumina tremurătoare a lămpii cu ulei nu ajungea, am căutat pe pipăite farfuria şi-am început să mănânc cu mâna din miel, constatând că furnicile mi-o luaseră înainte; nu e grav, îmi place gustul lor iute. Abia începusem să mănânc când a intrat stăpânul urmat de un sclav, două umbre lungi în cort şi mirosul tare de piele, tutun şi cal pe care-l răspândesc bărbaţii. Mi-am acoperit farfuria şi mi-am ţinut respiraţia, sperând să nu mă vadă. „Fecioară Maria, Maica Domnului, roagă-te pentru noi păcătoşii", a murmurat stăpână mea în somn, după care a spus mai tare „curva dracului". Am zburat să o legăn ca să nu se trezească.*

Stăpânul s-a aşezat, sclavul i-a tras cizmele, apoi l-a ajutat să-şi lepede pantalonii şi celelalte veşminte, l-a lăsat doar în cămaşa care-i venea până la coapse şi lăsa la vedere sexul rozaliu şi zbârcit ca un maţ de porc ascuns într-o pădure de păr de culoarea paielor. Sclavul i-a ţinut oala de noapte ca să urineze, iar înainte de a se retrage a stins lampa, lăsând doar lumânările aprinse. Doña *Eugenia s-a agitat iar, de data asta s-a trezit, deschizând nişte ochi speriaţi, dar apucasem deja să-i mai dau un porto. Am legănat-o, a adormit la loc. Stăpânul s-a apropiat cu o lumânare; nu ştiu ce căuta, poate pe fata care-l vrăjise cu un an în urmă. A dat s-o atingă, s-a răzgândit, s-a uitat la ea cu o expresie ciudată.*

— Biata mea Eugenia… Noaptea o chinuie coşmarurile, ziua o chinuie realitatea…

— Da, stăpâne.

— Nu pricepi nimic, nu-i aşa, Tété?

— Nu, stăpâne.

— Mai bine. Câţi ani ai?

— Nu ştiu, stăpâne. Cred că zece, pe-acolo.

— Deci mai durează până devii femeie, nu?

— Se poate, stăpâne.

M-a măsurat din cap până-n picioare. Şi-a luat sexul în mână de parcă l-ar fi cântărit. M-am tras îndărăt cu obrajii arzând. O picătură de ceară i-a căzut pe mână şi l-a fript, a tras o înjurătură, mi-a poruncit să mă duc la culcare şi să dorm iepureşte ca s-o păzesc pe stăpână. S-a întins în hamac, eu am alunecat ca o şopârlă în colţul meu. Am aşteptat să adoarmă şi am dormit şi eu, abia respirând. Afară începuse ploaia. Aşa-mi aduc aminte.

Balul intendentului

Călătorii cei epuizaţi de la Saint-Lazare au ajuns la Le Cap cu o zi înainte de execuţia sclavilor fugiţi, în timp ce urbea trepida de nerăbdare şi se adunase atâta lume, încât aerul duhnea a mulţime şi bălegar de cai. Nu mai aveai unde trage. Valmorain trimisese un om cu misiunea de a închiria o baracă pentru alaiul său, dar acesta ajunsese prea târziu şi găsise loc doar în cala unei goelete ancorate în port. N-a fost uşor să urci sclavii în bărci şi de acolo pe corabie, căci se trântiseră urlând pe jos, convinşi c-avea să se repete drumul macabru care-i adusese din Africa. Prosper Cambray şi sclavii *commandeurs* i-au mânat cu forţa şi i-au legat în cală ca să nu se arunce în apă. Hotelurile pentru albi erau ticsite; sosiţi cu o zi întârziere, stăpânii n-au mai găsit camere. Valmorain nu putea s-o ducă pe Eugenia într-o pensiune pentru *affranchis*. Dacă ar fi fost singur, s-ar fi dus glonţ la Violette Boisier, care-i era îndatorată. Nu mai erau amanţi, dar prietenia lor se consolidase cu aranjarea casei din Saint-Lazare şi cu nişte donaţii pe care i le făcuse ca să scape de datorii. Căci Violette cumpăra pe credit fără să stea pe gânduri până ca Loula şi Étienne Relais să o convingă să trăiască mai chibzuit.

În seara aceea intendentul dădea o masă pentru partea cea mai aleasă a societăţii civile, în timp ce, câteva străzi mai încolo, guvernatorul primea floarea ofiţerimii pentru a sărbători anticipat sfârşitul cimarronilor. Acestea fiind condiţiile, Valmorain s-a prezentat la locuinţa intendentului cerând găzduire. Mai erau trei ore până să înceapă recepţia şi atmosfera era ca de uragan: sclavii alergau aducând sticle cu băutură, vaze cu flori, mobilier nou, lămpi şi sfeşnice, muzicanţii mulatri îşi instalau instrumentele sub ordinele unui dirijor francez, majordomul cu o listă în mână număra

tacâmurile de aur. Nefericita Eugenia a ajuns pe jumătate leşinată în litiera ei, urmată de Tété cu un flacon de săruri şi oala de noapte. Intendentul s-a mirat să-i vadă venind atât de devreme, dar le-a urat bun venit, deşi abia-i cunoştea, muiat de sonorul nume Valmorain şi de starea jalnică a femeii. Omul era îmbătrânit prematur, îşi ducea rău cei doar cincizeci şi ceva de ani. Din cauza burdihanului nu putea să-şi vadă picioarele, umbla crăcănat şi ţeapăn, abia putea să se încheie la haină, gâfâia într-una şi aristocraticul său profil se ascundea între favoriţii roşcaţi şi nasul borcănat de petrecăreţ, însă nevastă-sa era aproape neschimbată. Era gata de recepţie, gătită după ultima modă de la Paris, cu o perucă împodobită cu fluturi şi o rochie potopită de funde şi dantele, prin al cărei decolteu i se vedeau sânii mici ca de fetiţă. Era tot vrăbiuţa care fusese la nouăsprezece ani, când asistase dintr-o lojă de onoare la arderea lui Macandal. Iar de atunci văzuse destule nenorociri cât să aibă coşmaruri pentru o viaţă. Târându-şi rochia grea, a instalat-o pe Eugenia într-o cameră şi a poruncit să i se pregătească baia, însă musafira nu dorea decât să se odihnească.

Două ore mai târziu au început să vină invitaţii, conacul s-a umplut rapid de muzică şi glasuri, care ajungeau în surdină la urechile Eugeniei, întinsă în pat. Greţurile n-o lăsau să se mişte, Tété îi punea comprese reci pe frunte şi îi făcea vânt. Pe o sofa o aştepta rochia complicată de brocart pe care o sclavă a casei tocmai i-o călcase, ciorapii de mătase albă şi pantofii din tafta neagră cu toc înalt. La parter, doamnele beau şampanie în picioare, pentru că fustele largi şi corsetele prea strânse nu le lăsau să stea jos, în timp ce domnii comentau spectacolul de a doua zi cu glas scăzut, căci nu era de bun gust să facă prea mult caz de supliciul unor negri răzvrătiţi. La un moment dat, muzicanţii au oprit conversaţiile cu un sunet de trompetă şi intendentul a închinat pentru revenirea normalităţii

în insulă. Cu toţii au înălţat cupele, iar Valmorain a sorbit dintr-a sa întrebându-se ce dracu' vrea să însemne normalitate: albi şi negri, oameni liberi şi sclavi, cu toţii erau bolnavi de frică.

Majordomul tras într-o uniformă teatrală de amiral a lovit de trei ori în duşumea cu bastonul de aur pentru a anunţa cina cu pompa cuvenită. La cei douăzeci şi cinci de ani ai săi, omul era prea tânăr pentru un post care implica atâta răspundere şi strălucire. Nici măcar nu era francez, cum ar fi fost de aşteptat, ci un chipeş sclav african cu dantură perfectă, căruia mai multe cucoane îi făcuseră deja cu ochiul. Şi cum să n-o facă? Măsura aproape doi metri şi se mişca mai graţios şi mai autoritar decât oaspeţii cei mai sus-puşi… În continuare, asistenţa s-a îndreptat spre sufrageria fastuoasă, luminată de sute de lumânări. Afară se răcorise, dar înăuntru era din ce în ce mai cald. Ameţit de mirosul lipicios de transpiraţie şi de parfum, Valmorain s-a uitat la mesele lungi, sclipind de aur şi argint, cristal de Baccarat şi porţelanuri de Sèvres, la sclavii în livrea din spatele fiecărui scaun, plus alţii aliniaţi de-a lungul pereţilor pentru a turna vinul, a aduce platourile şi a lua farfuriile, şi a socotit că noaptea avea să fie foarte lungă; excesul de etichetă îl plictisea la fel de mult ca o conversaţie banală. Poate că nevastă-sa avea dreptate când îi reproşa că se transformase într-un adevărat canibal. Musafirii s-au aşezat în sfârşit la locurile lor, în târşâit de scaune trase, foşnet de mătase, conversaţii şi muzică. Un şir dublu de servitori a adus în fine primul din cele cincisprezece feluri din meniul scris cu litere aurite: prepeliţe minuscule umplute cu prune, aduse în flăcările coniacului arzând. Valmorain scurma încă prin osişoarele păsăruicii din farfurie când majordomul cel făţos a venit să-i şoptească discret că soţia sa se simte rău. În acelaşi timp, gazda primea vestea de la alt servitor: doamna i-a făcut semn de la capătul celălalt al mesei şi ambii

s-au ridicat neobservaţi în rumoarea conversaţiilor şi zgomotul tacâmurilor care loveau porţelanul şi au urcat la etaj.

Eugenia era verde la faţă şi încăperea mirosea a vomă şi excremente. Soţia intendentului a sugerat să fie văzută de doctorul Parmentier, care din fericire se afla printre invitaţi şi după care a pornit imediat un sclav. Medicul, un om la vreo patruzeci de ani, mărunţel şi slab, cu trăsături aproape feminine, era omul de încredere pentru *les grands blancs* din Le Cap pentru discreţia şi reuşitele sale profesionale, cu toate că metodele lui nu erau tocmai ortodoxe: prefera să apeleze la plantele celor săraci în loc să aplice purgativele, luările de sânge, clismele, cataplasmele şi leacurile fanteziste ale medicinei europene. Parmentier reuşise să discrediteze elixirul de şopârlă cu praf de aur, care cică ar fi vindecat febra galbenă – fireşte, doar în cazul celor bogaţi, căci ceilalţi nu-şi puteau permite să dea atâţia bani. Demonstrase că porcăria aia era toxică şi că, dacă bolnavul supravieţuia febrei de Siam, murea oricum otrăvit. A urcat imediat, măcar să scape puţin din aerul irespirabil din sufragerie. A găsit-o pe doamna Valmorain albă la faţă printre pernele mari ale patului şi a purces să o examineze, în timp ce Tété scotea afară lighene şi cârpe.

— Am făcut trei zile pe drum ca să vedem evenimentul de mâine şi uite în ce hal e nevastă-mea, s-a plâns Valmorain din prag cu batista la nas.

— *Madame* nu va putea asista la execuţie, trebuie să se odihnească o săptămână-două, a decretat Parmentier.

— Iar nervii? a întrebat el iritat.

— Trebuie să stea liniştită ca să nu apară complicaţii. E însărcinată, a spus doctorul, acoperind-o cu un cearşaf.

— Un fiu! s-a bucurat Valmorain, mângâind mâinile inerte ale femeii. Rămânem aici cât spui,

doctore, o să închiriez o casă ca să nu-l deranjăm pe domnul intendent şi pe amabila sa doamnă.

Auzindu-l, Eugenia a deschis ochii şi s-a ridicat în capul oaselor cu o energie neaşteptată.

— Plecăm numaidecât, a ţipat.

— Imposibil, *ma chérie,* nu poţi călători în condiţiile astea. După execuţie, Cambray va duce sclavii la Saint-Lazare iar eu rămân aici să te îngrijesc.

— Tété, ajută-mă să mă îmbrac, a poruncit ea, dând la o parte cearşaful.

Toulouse a încercat s-o oprească, ea l-a împins cât colo şi, cu privirile aprinse, i-a cerut să pornească la drum pe dată, căci oştile lui Macandal erau pe drum pentru a salva sclavii şi a se răzbuna pe albi. A rugat-o să vorbească mai încet ca să nu se audă în toată casa, însă ea continua să urle. Intendentul a venit să vadă ce se petrece şi a dat cu ochii de musafira aproape despuiată care se lupta cu bărbatu-său. Doctorul Parmentier a scos atunci la iveală un flacon şi cei trei bărbaţi au silit-o să înghită o doză de laudanum în stare să doboare un corsar. Peste şaptesprezece ore, Eugenia Valmorain se trezea din cauza mirosului de pârlit care intra pe geamul deschis. Hainele şi patul musteau de sânge; aşa lua sfârşit bucuria şi speranţa primului său copil. Şi aşa a scăpat Tété de spectacolul execuţiei osândiţilor, care au pierit pe rug, la fel ca Macandal.

Nebuna de pe plantaţie

Şapte ani mai târziu, într-o lună fierbinte şi bătută de uragane a anului 1787, Eugenia Valmorain dădea naştere primului ei fiu viu, după mai multe sarcini eşuate care-i făcuseră praf sănătatea. Fiul atât de dorit venea când nu-l mai putea iubi, căci ajunsese într-o stare de nervi care o făcea să aibă crize de demenţă ce o purtau prin alte lumi zile în şir, uneori preţ de mai multe

săptămâni. Atunci o sedau cu tinctură de opiu, în restul timpului o calmau cu infuzii de plante de la Tante Rose, înţeleaptă tămăduitoare din Saint-Lazare, efectul fiind că starea de angoasă se transforma într-una de prostraţie, oricum mai suportabilă pentru cei din jur. Iniţial Valmorain râdea de „ierburile astea ale negrilor”, dar şi-a schimbat părerea constatând cât o respecta doctorul Parmentier pe Tante Rose. Medicul venea pe plantaţie ori de câte ori putea, în ciuda efectelor dezastruoase pe care le avea asupra plăpândului său organism drumul făcut călare, cu pretextul de a o examina pe Eugenia, dar de fapt ca să studieze metodele vindecătoarei. Apoi le aplica la spital, notând cu multă aplicaţie rezultatele, căci voia să scrie un tratat de leacuri naturale din Antile, limitându-se la domeniul botanicii, dat fiind că magia, care pe el îl interesa la fel de mult ca plantele, n-ar fi fost luată nicicând în serios de confraţii lui. Tante Rose se obişnuise cu curiozitatea albului şi accepta să o însoţească în junglă să caute ingredientele necesare. Valmorain le dădea doi catâri şi două pistoale, pe care Parmentier le purta la cingătoare, deşi nu ştia să le folosească. Tămăduitoarea refuza escorta unui *commandeur* înarmat: de-abia ar fi atras atenţia bandiţilor. Dacă Tante Rose nu găsea cele necesare în expediţiile acestea şi nu avea ocazia să se ducă la Le Cap, îl ruga pe medic să le procure; aşa a ajuns el să ştie pe de rost nenumăratele prăvălii de ierburi şi alte vrăjitorii din port, de la care se aprovizionau oameni de toate culorile. Parmentier stătea de vorbă cu orele cu „doctorii de frunze” din prăvăliile de pe stradă şi din fundul dughenelor, acolo unde se vindeau leacuri naturale, poţiuni magice, fetişuri voodoo şi creştine, droguri şi veninuri, obiecte care purtau noroc sau ghinion, praf de aripi de înger şi pulbere de corn de drac. O văzuse pe Tante Rose vindecând răni pe care el le-ar fi rezolvat prin amputare, o văzuse făcând

amputări care lui i s-ar fi cangrenat, o văzuse tratând cu succes febra şi dizenteria care făceau ravagii printre soldaţii francezi din garnizoane. „Să nu bea apă. Dă-le cafea slabă şi supă de orez”, îl învăţase Tante Rose. Parmentier a dedus că totul stătea în a fierbe apa, dar şi-a dat seama că fără infuzia de plante ale tămăduitoarei vindecarea n-ar fi fost posibilă. Negrii rezistau mai bine la boli, însă albii cădeau ca muştele, iar dacă nu se prăpădeau în câteva zile, rămâneau neoameni luni întregi. Totuşi, pentru tulburări mintale atât de profunde ca cea a Eugeniei vracii negri nu erau mai avansaţi decât medicii europeni. Lumânările sfinţite, fumigaţiile cu salvie şi frecţiile cu untură de şarpe s-au dovedit la fel de inutile ca soluţia de mercur şi băile reci recomandate de textele de medicină. La balamucul din Charenton, unde Parmentier făcuse o scurtă perioadă de practică în tinereţe, nu exista tratament pentru ţicniţi.

La douăzeci şi şapte de ani, Eugenia îşi pierduse frumuseţea care-l vrăjise pe Toulouse Valmorain la balul de la consulatul Cubei, era roasă de obsesii şi slăbită de climă şi avorturile spontane. Deteriorarea începuse la puţin timp după venirea pe plantaţie şi se accentuase după fiecare sarcină nedusă până la capăt. Era îngrozită de puzderia de insecte din Saint-Domingue, purta mănuşi, pălărie cu boruri largi şi un voal des până la pământ, cămăşi cu mâneci lungi. Doi copii de sclavi îi făceau pe rând vânt cu evantaiul şi striveau orice goangă care ar fi apărut prin preajmă. Un cărăbuş îi provoca o criză. Mania asta se adâncise într-atât, că abia mai ieşea din casă, mai ales la asfinţit când năvăleau ţânţarii. Închisă în ea, trecea prin clipe de teroare sau de exaltare religioasă, urmate de furii când împărţea palme în dreapta şi-n stânga – doar pe Tété n-o bătea niciodată. Depindea de ea în toate cele, fata era confidenta ei, singura care stătea lângă ea când o apucau dracii. Tété îi îndeplinea dorinţele încă înainte să deschidă gura,

era mereu pe fază, gata să-i întindă un pahar cu limonadă în clipa în care îi era sete, să prindă din zbor farfuria pe care o arunca pe jos, să-i aranjeze agrafele care o înţepau în cap, să-i şteargă transpiraţia sau s-o pună pe oală. Eugenia nici nu observa prezenţa sclavei, doar lipsa ei. Când o apucau spaimele şi urla până răguşea, Tété stătea lângă ea şi îi cânta sau se ruga până trecea criza şi stăpâna se prăbuşea într-un somn profund, din care se trezea fără să-şi amintească nimic. Iar în lungile perioade de melancolie, fetiţa venea la ea în pat şi o mângâia drăgăstos până ce înceta să mai plângă. „Grea viaţă mai are *doña* Eugenia! E mai sclavă decât mine, pentru că nu poate scăpa de frică", i-a spus într-o zi lui Tante Rose. Tămăduitoarea era la curent cu visurile ei de libertate, o oprise nu doar o dată să n-o ia la sănătoasa, dar de vreo doi ani încoace fata părea că se resemnase cu soarta şi nu mai pomenise de evadare.

Tété a fost prima care şi-a dat seama că accesele stăpânei coincideau cu bătaia tobelor din nopţile de *calenda,* când sclavii se adunau să danseze. Aceste *calendas* se transformau de obicei în ceremonii voodoo, care erau interzise, însă Cambray şi ceilalţi vătafi nu încercau să le împiedice, le era frică de puterile supranaturale pe care le avea *mambo,* adică Tante Rose. Eugeniei bătaia tobelor îi anunţa stafii, vrăjitorii şi blesteme, toate nenorocirile ei veneau de la voodoo. Degeaba îi explicase doctorul Parmentier că voodoo n-avea nimic fioros, era doar un ansamblu de credinţe şi ritualuri aşa cum are orice religie, chiar şi cea catolică, şi în plus foarte necesar, căci dădea un sens vieţii mizere a sclavilor. „Un eretic! Numai un franţuz poate să compare sfânta credinţă în Iisus cu superstiţiile acestor sălbatici", izbucnea Eugenia. Pentru Valmorain, raţionalist şi ateu, intrările în transă ale negrilor făceau parte din aceeaşi categorie cu rugăciunile nevesti-sii şi în principiu nu se opunea nici unora, nici altora.

Tolera cu egală bunăvoinţă ceremoniile voodoo şi slujbele călugărilor care vizitau plantaţia atraşi de romul fin produs în distileria sa. Africanii primeau botezul în masă, de cum coborau de pe corabie în port, conform Codului Negru, dar contactul lor cu creştinismul se limita la asta şi la participarea la slujbele călugărilor transhumanţi. Iar dacă ceremoniile voodoo îi consolau, n-avea niciun sens să fie interzise, era de părere Toulouse Valmorain.

Dată fiind starea tot mai proastă a Eugeniei, a vrut să o ducă în Cuba, unde schimbarea poate că i-ar fi făcut bine, însă cumnatul Sancho i-a scris că era în joc bunul renume al familiilor Valmorain şi García del Solar. Discreţie înainte de toate. Ar fi fost rău pentru afacerile amândurora dacă începea să se vorbească de ţicneala soră-sii. Îi mai scria cât de mult regretă că îi dăduse de soţie o femeie sărită de pe fix. Nici nu bănuia, pentru că la mânăstire soră-sa nu avusese niciun simptom care să dea de bănuit, iar când i-o aduseseră părea normală, deşi mintea n-o prea dădea afară din casă. De antecedentele familiale nici măcar nu şi-a adus aminte: de unde să-şi închipuie că melancolia religioasă a bunicii şi isteria delirantă a mamei ar fi ereditare? Dar Toulouse Valmorain nu i-a luat în seamă sfatul şi a dus-o pe bolnavă la Havana, unde a rămas în grija măicuţelor timp de opt luni. Perioadă în care Eugenia n-a întrebat niciodată de soţul ei, doar de Tété, care rămăsese la Saint-Lazare, şi des. În pacea mânăstirii s-a liniştit, bărbatul a luat-o acasă destul de sănătoasă şi mulţumită. Dar starea ei bună n-a durat mult. A rămas din nou însărcinată, a pierdut din nou copilul, din nou a scăpat cu viaţă doar datorită intervenţiei lui Tante Rose.

În scurtele perioade în care Eugenia părea că îşi revenise, cei din casa mare răsuflau uşuraţi, până şi sclavii de pe plantaţia de trestie, care o zăreau doar de departe, atunci când ieşea la aer învăluită de sus până jos, percepeau schimbarea. „Mai sunt

drăguţă?” o întreba pe Tété, pipăindu-şi trupul care-şi pierduse nurii. „Da, tare drăguţă”, o asigura fata, dar n-o lăsa să se privească în oglinda veneţiană din salon până nu-i făcea baie, o spăla pe cap şi o îmbrăca într-o rochie frumoasă, deşi demodată, şi o machia cu carmin pe obraji şi cărbune pe pleoape. „Trage obloanele şi aprinde nişte frunze de tutun ca să gonească insectele, am să cinez cu soţul meu”, spunea atunci Eugenia, ceva mai însufleţită. Şi, gătită, clătinându-se, cu ochii măriţi şi mâinile tremurătoare din cauza opiului, îşi făcea apariţia în sufrageria în care nu mai călcase de săptămâni întregi. Valmorain o primea cu un amestec de surpriză şi neîncredere, căci nu puteai şti cum o să se termine aceste reconcilieri sporadice. După atâtea necazuri matrimoniale se hotărâse să o lase în pace, ca şi cum fantoma hărtănită n-ar mai fi avut nicio legătură cu el, dar când Eugenia apărea gătită ca de sărbătoare în lumina măgulitoare a sfeşnicelor, iluzia renăştea vremelnic. N-o mai iubea, dar era soţia lui şi trebuiau să rămână împreună până la moarte. Episoadele de normalitate se sfârşeau de regulă în pat, unde el o asalta fără niciun preambul, cu o urgenţă de marinar. Îmbrăţişările nu îi uneau ca la început şi nici n-o readuceau pe Eugenia pe tărâmul raţiunii, dar uneori se soldau cu altă sarcină şi astfel se repeta ciclul de speranţă şi frustrare. În luna iunie s-a aflat că era iar gravidă şi nimeni, ea cu atât mai puţin, nu s-a încumetat să celebreze vestea. Coincidenţa a făcut ca în aceeaşi noapte să aibă loc o *calenda,* iar ea a crezut că tobele o anunţau că a zămislit un monstru. Plodul din pântec era blestemat de voodoo, era un copil zombi, un mort viu. N-a fost chip să se calmeze, halucinaţia atât de intensă a molipsit-o până şi pe Tété. „Şi dacă e adevărat?” a întrebat-o pe Tante Rose, tremurând toată. Tămăduitoarea a asigurat-o că nimeni nu zămislise nicicând un zombi, chestia asta se face cu un cadavru proaspăt, un procedeu

deloc lesne, şi a propus să conducă o ceremonie voodoo pentru ca stăpâna să scape de închipuirile cele rele. Au aşteptat ca Valmorain să plece de acasă şi femeia s-a apucat să inverseze presupusa magie neagră a tobelor prin ritualuri şi vrăji complicate, menite a-l transforma pe micuţul zombi într-un bebeluş normal. „Şi cum vom şti dacă a dat rezultat?” a întrebat Eugenia la sfârşit. Tante Rose i-a dat să bea o fiertură greţoasă şi i-a spus că dacă face pipi albastru totul o să fie bine. A doua zi, Tété îi arăta oala de noapte cu un lichid albastru, care a liniştit-o pe Eugenia doar pe jumătate, căci bănuia că îi puseseră ceva în oală. Doctorul Parmentier, căruia nu i s-a suflat o vorbă, a recomandat ca doamna Valmorain să fie ţinută până la naştere într-o stare de semitrezie. Între timp îşi pierduse speranţa de a o face bine, era convins că insula o ucidea încetul cu încetul.

Oficiantă de ceremonii

Măsura drastică de a o menţine pe Eugenia dopată a dat rezultate la care nici chiar Parmentier nu se aştepta. În lunile care au urmat, burta i-a crescut normal, în timp ce-şi petrecea timpul culcată sub plasa de ţânţari pe un divan de pe terasă, picotind sau privind norii, departe de ceea ce se petrecea în interiorul ei. „Dacă ar fi tot timpul atât de liniştită ar fi perfect”, spusese odată stăpânul, iar Tété îl auzise. Se hrănea cu zahăr şi cu o fiertură concentrată de găină şi legume pisate, inventată de bucătăreasa Mathilde. Tété trebăluia prin casă, apoi se instala pe terasă să coasă lucruşoarele copilului şi să cânte cu glas răguşit imnurile religioase care-i plăceau Eugeniei. Uneori, când erau singure, Prosper Cambray venea chipurile să bea o limonada, trăgea de timp cu paharul în mână, cu un picior pe balustradă, cravaşându-şi cizmele cu biciul şi plimbându-şi ochii veşnic roşii peste trupul fetei.

— Socoteşti preţul, Cambray? Nu e de vânzare, l-a prins într-o după-amiază Toulouse Valmorain, apărând brusc.

— Ce-aţi spus, stăpâne? a întrebat mulatrul sfidător, fără să-şi schimbe poziţia.

Valmorain i-a făcut semn şi omul l-a urmat fără chef în birou. Téte n-a aflat ce-au vorbit; stăpânul i-a comunicat doar că nimeni nu avea voie să dea târcoale prin casă fără autorizaţia lui, nici măcar şeful vătafilor. Însă atitudinea insolentă a lui Cambray nu s-a modificat după discuţia aceea cu patronul, singura sa grijă când venea să ceară o răcoritoare şi s-o dezbrace din priviri pe Téte era să se asigure că acesta nu era prin preajmă. De mult nu-l mai respecta, dar nu avea curaj să întindă prea tare coarda, tot mai spera să-l numească administrator general.

În decembrie, Valmorain l-a chemat pe doctorul Parmentier să stea la plantaţie până când Eugenia avea să nască, nu voia să lase treaba asta pe mâinile lui Tante Rose. „Ea e mai pricepută decât mine la aşa ceva”, a argumentat medicul, dar a primit invitaţia, căci se putea odihni, citi şi nota alte leacuri ale tămăduitoarei pentru viitoarea sa carte. Tante Rose era căutată şi de pe alte plantaţii, îngrijea atât oameni, cât şi animale, vindeca infecţii, cosea răni, scăpa de fierbinţeală şi rezolva accidente, ajuta la naşteri şi încerca să salveze viaţa negrilor pedepsiţi. Avea voie să meargă departe după plantele ei şi era luată la Le Cap ca să procure ingrediente; i se dădeau ceva bani şi veneau s-o ia după două zile. Ea era *mambo,* oficianta de la *calendas,* la care veneau negri de pe alte plantaţii; nici la asta nu se opunea Valmorain, cu toate că şeful vătafilor îi spusese că totul se termina cu orgii sexuale şi zeci de posedaţi care se tăvăleau pe jos cu ochii daţi peste cap. „Nu fi atât de sever, Cambray, lasă-i să se descarce, după aia sunt mai docili la muncă”, îi răspundea binedispus stăpânul. Tante Rose lipsea cu zilele, şi tocmai

când vătaful-şef declara că fugise cu sclavii cimarroni sau trecuse râul în teritoriul spaniol, ea revenea şchiopătând, obosită şi cu desaga plină. Tante Rose şi Tété nu se aflau sub autoritatea lui Cambray, care se temea ca prima să nu-l transforme într-un zombi, pe când a doua era sclava personală a stăpânei, deci trebuia să fie mereu în casa mare. „Nimeni nu stă cu ochii pe tine, naşă, de ce nu fugi?" a întrebat-o într-o bună zi Tété. „Cum să fug cu piciorul ăsta beteag? Şi cum să-i las pe cei ce au nevoie de mine? Şi-apoi, la ce-ar folosi ca eu să fiu liberă şi ceilalţi să rămână mai departe sclavi?" La asta fata nu se gândise şi vorbele tămăduitoarei i-au rămas în minte, bâzâind ca un bondar. A mai vorbit adesea cu naşa ei, dar ideea că libertatea ei era legată iremediabil de cea a celorlalţi sclavi n-a acceptat-o niciodată. Dacă ar fi putut fugi, ar fi făcut-o fără să se gândească la cei rămaşi în urmă, de asta era sigură. După ce se întorcea din expediţie, Tante Rose o chema în cabana ei şi se apucau să prepare leacurile pentru care, în afară de produsele proaspete culese din sânul naturii, mai era nevoie şi de dozajul exact şi de riturile potrivite. Vrăjitorii, spunea Cambray, asta fac ele acolo, o bătaie bună le-ar trebui. Dar n-avea curaj să se atingă de ele.

Într-o zi, doctorul Parmentier s-a sculat după ce şi-a făcut siesta şi s-a dus la Tante Rose s-o întrebe dacă ştia un leac pentru muşcătura de scolopendră. Cum Eugenia era liniştită şi vegheată de o slujnică, a rugat-o pe Tété să-l însoţească. Au găsit-o pe tămăduitoare aşezată pe un scaun împletit în uşa cabanei pe care ultimele ploi o cam făcuseră praf, cântând ceva într-o limbă africană şi punând pe o cârpă frunzele desprinse de pe o cracă. Era atât de concentrată, că nici nu i-a auzit venind. A dat să se ridice, dar Parmentier a oprit-o cu un gest. Doctorul s-a şters de sudoare cu batista, femeia i-a adus apă din cabană. Căsuţa era mai mare decât ai

fi crezut, foarte ordonată, fiecare lucru la locul lui, întunecoasă şi răcoroasă. Chiar şi mobilierul era superb în comparaţie cu cel al celorlalţi sclavi: o masă din scânduri, un dulap olandez descleiat, un cufăr din tablă ruginită, câteva lăzi pe care i le dăduse Valmorain ca să-şi depoziteze leacurile şi o serie de oale de lut pentru fierturi. Un morman de frunze uscate şi paie, acoperit cu o cuvertură cadrilată şi o pătură subţire, îi servea drept pat. De acoperişul din crengi de palmier atârnau ramuri, mănunchiuri de ierburi, pene, şiraguri de mărgele, reptile disecate, seminţe, scoici şi alte obiecte necesare ştiinţei sale. Doctorul sorbi apă dintr-o tărtăcuţă, îşi trase sufletul şi se apropie de altarul pe care se aflau ofrande din flori de hârtie, bucăţi de cartof dulce, un degetar cu apă şi tutun pentru *loas.* Ştia că crucea nu era creştină, ci reprezenta încrucişările şi răspântiile vieţii, dar statueta din ghips vopsit era negreşit a Fecioarei Maria. Tété i-o dăduse, era un cadou de la stăpână. „Dar eu o prefer pe Erzuli, de fapt şi naşa", adăugă. Doctorul dădu să apuce *asson*-ul sacru pentru voodoo, o tărtăcuţă cu simboluri pictate şi montat pe un băţ împodobit cu mărgele şi umplut cu osişoarele unui prunc mort, dar se opri la timp. Nimeni n-avea voie să-l atingă fără permisiunea posesorului. „Ceea ce confirmă ce-am auzit: Tante Rose e o preoteasă, o *mambo",* şi-a zis el. *Asson*-ul era păstrat de regulă de *hungan,* dar la Saint-Lazare nu exista unul, astfel că ceremoniile erau conduse de Tante Rose. Parmentier mai bău din apă, îşi udă batista, şi-o legă în jurul gâtului şi ieşi din nou în căldura de afară. Tante Rose nu-şi ridicase privirea de la treaba ei migăloasă şi nici nu-i oferise un scaun ca să stea jos, căci nu avea decât unul. Era greu să-i dai o vârstă, căci avea chipul tânăr, dar corpul chinuit. Braţele îi erau subţiri şi tari, sânii îi atârnau ca două papaya sub cămaşă, avea tenul foarte întunecat, nasul drept şi lăţit la bază, buzele bine desenate şi o privire intensă. Pe cap era legată

cu o basma, de sub care se ghicea părul bogat, niciodată tuns şi adunat în rulouri aspre şi strânse, ai fi zis o frânghie de sisal. La paisprezece ani, peste un picior îi trecuse o căruţă, rupându-i-l în mai multe locuri care s-au sudat prost, de aceea mergea greu şi se sprijinea într-un baston pe care i-l sculptase un sclav recunoscător. Femeia pretindea că accidentul acela fusese norocul ei, căci o scăpase de munca la trestia de zahăr. Orice altă sclavă betegită ar fi ajuns să amestece în cazanul cu melasă fierbinte sau să spele rufele la râu, dar pe ea *loas* o aleseseră încă de tânără drept *mambo.* Parmentier nu o văzuse oficiind la o ceremonie, dar putea să şi-o imagineze transformată, în transă. Toţi puteau fi oficianţi de voodoo şi puteau simţi divinitatea în clipa când erau posedaţi de *loas;* rolul de *hungan* sau de *mambo* consta doar din prepararea *hounfort*-ului pentru ceremonie. Valmorain îi spusese doctorului Parmentier că bănuia că Tante Rose era o simplă şarlatană care profita de ignoranţa pacienţilor ei. „Importante sunt rezultatele; cu metodele ei, ea le nimereşte mai bine decât mine cu metodele mele", replicase doctorul.

De pe plantaţie se auzeau glasurile sclavilor care tăiau trestia în acelaşi ritm. Munca începea înainte de crăpatul zorilor, când trebuia adunat nutreţ pentru animale şi lemne de foc, după care se trudea până seara, cu o pauză de două ore la prânz, când cerul devenea alb şi pământul asuda. Cambray dorea să elimine pauza – stipulată în Codul Negru şi respinsă de majoritatea stăpânilor de plantaţii – dar Valmorain o găsea necesară. Le mai dădea şi o zi de odihnă pe săptămână ca să-şi cultive legumele, le dădea şi ceva alimente, insuficiente, dar mai mult decât pe alte plantaţii, unde se pleca de la ideea că sclavii trebuie să se descurce cu ce cultivă. Tété auzise de o reformă a Codului Negru: trei zile libere pe săptămână şi eliminarea biciului, dar mai auzise şi că niciun colonist n-ar fi admis

aşa ceva, chiar dacă regele ar fi aprobat legea. Cine să muncească pentru altul nebiciuit? Doctorul nu înţelegea ce cântau oamenii. Era de mulţi ani pe această insulă şi urechea i se obişnuise cu creola vorbită în oraş, un fel de franceză stricată, sacadată şi cu ritm african, dar creola de pe plantaţii era de neînţeles, pentru că sclavii o transformaseră într-o limbă cifrată ca să nu fie înţeleşi de albi, de aceea avea nevoie de Tété ca interpretă. Se uită atent la frunzele pe care le alegea Tante Rose. „Pentru ce sunt bune?" Ea îl lămuri: *koulant*-ul e pentru inima care bătea prea tare, pentru bubuiturile din cap, osteneala de seară şi disperare. „Pentru mine ar fi bun? Că am probleme cu inima." „Ar fi, e bun şi contra băşinilor." Tustrei au izbucnit în râs. Exact atunci au auzit venind un cal în galop. Un *commandeur* venea după Tante Rose pentru că avusese loc un accident la fabrica de zahăr. „Seraphine a băgat mâna unde nu trebuie!" a ţipat omul de pe cal şi a făcut cale-ntoarsă, fără să-i propună s-o ducă şi pe ea. Tămăduitoarea a învelit atent frunzele, şi-a pus legătura pe cap, şi-a luat desaga cu leacuri şi a plecat, urmată de cei doi.

Pe drum au depăşit mai multe căruţe trase de boi şi încărcate cu trestie proaspăt tăiată: trebuia prelucrată repede, nu putea sta mai mult de câteva ore. Pe măsură ce se apropiau de clădirile joase de lemn ale morii, mirosul greu de melasă li se lipea de piele. De o parte şi de alta a drumului, sclavii tăiau trestia cu cuţite şi macete, supravegheaţi de vătafi. Era de-ajuns ca vătafii să dea cea mai mică dovadă de slăbiciune, că şeful Cambray îi trimitea să muncească şi chema alţii în loc. Pentru că avea nevoie de mai multă mână de lucru, Valmorain închiriase două echipe de la vecinul său Lacroix, care o duceau şi mai rău, dat fiind că lui Cambray nu-i păsa cât rezistă. Nişte copii treceau printre rânduri împărţind apă din găleţi cu un polonic. Mulţi negri erau slabi morţi, bărbaţii doar cu un pantalon uşor pe ei şi cu pălării de paie, femeile în

cămăşoaie lungi şi o cârpă pe cap. Mamele îşi purtau plozii în spate şi aşa tăiau trestia. În primele două luni li se permitea să-i alăpteze, apoi trebuiau să-i lase în şopron, cu o bătrână şi doi copii mai măricei, care-i îngrijeau cum puteau. Mulţi mureau de tetanos, paralizaţi, cu fălcile încleştate, alt mister al acestei insule, căci albii nu păţeau aşa ceva. Stăpânii nu bănuiau că simptomele pot fi provocate fără a lăsa vreo urmă înfigând un ac în partea moale a craniului, înainte ca oasele să se sudeze, şi astfel copilul pleca mulţumit pe insula de sub mare fără să ajungă vreodată sclav. Era o raritate să vezi negri cu părul cărunt aşa ca Tante Mathilde, bucătăreasa de la Saint-Lazare, care nu lucrase niciodată pe câmp. Când Violette Boisier o cumpărase pentru Valmorain, avea deja nişte ani, dar nu vârsta conta, ci meseria, experienţa, iar ea servise în casa celui mai bogat *affranchi* din Le Cap, un mulatru şcolit în Franţa şi care controla exportul de indigo.

La moara de zahăr au găsit o tânără întinsă pe jos într-un nor de muşte şi în zgomotul maşinilor acţionate de catâri. Procesul era delicat şi era lăsat în grija celor mai destoinici, care trebuiau să calculeze cantitatea corectă de var şi timpul de fierbere a siropului din care se făcea zahărul de calitate. Acolo aveau loc accidentele cele mai grave, de data asta victima era Séraphine, atât de plină de sânge, încât Parmentier a avut impresia că-i plesnise ceva în piept, abia pe urmă a văzut că sângele ţâşnea din ciotul braţului pe care-l strângea pe pântecul rotund. Cu o mişcare rapidă, Tante Rose şi-a scos basmaua de pe cap şi i-a legat-o deasupra cotului, murmurând o invocaţie. Capul lui Séraphine a căzut pe genunchii doctorului, dar Tante Rose a tras-o la pieptul ei, i-a deschis gura şi i-a turnat pe gât un lichid negricios dintr-un şip scos din desagă. „Nu e decât melasă, ca să-i dea puteri”, l-a lămurit pe doctor, deşi acesta nu întrebase nimic. Un sclav le-a spus că femeia

împingea trestie în moară, n-a fost atentă o clipă şi palele dinţate i-au înhăţat mâna. I-a auzit ţipetele şi a oprit catârii înainte ca maşina să-i înghită braţul până la umăr. Dar ca s-o elibereze trebuise să-i reteze mâna cu toporul atârnat de un cârlig special pentru astfel de cazuri. „Trebuie oprit sângele. Dacă nu se infectează, va trăi", a decretat doctorul şi a trimis un sclav la casa mare să-i aducă geanta. Omul a şovăit, primea ordine doar de la *commandeurs,* dar un cuvânt rostit de Tante Rose l-a făcut să plece în goană. Séraphine a deschis puţin ochii şi bălmăjea ceva printre dinţi. Tante Rose s-a aplecat peste ea să audă. „Nu pot, *p'tite,* e albul de faţă, nu pot", i-a şoptit. Doi sclavi au ridicat-o şi-au întins-o pe o masă de lemn negeluit. Téte gonea găinile şi un porc care căuta prin mizeria de pe jos, tămăduitoarea o spăla pe Séraphine cu apa dintr-o găleată, repetându-i la ureche aceleaşi cuvinte: „Nu pot, *p'tite,* nu pot". Un alt bărbat a adus de la moară tăciuni aprinşi. Din fericire, când Tante Rose a cauterizat ciotul, Séraphine era deja leşinată. Doctorul a constatat că era însărcinată în şase sau şapte luni şi că avea să avorteze din cauza sângerării.

În pragul uşii a apărut un călăreţ; un sclav a fugit să apuce dârlogii, omul a sărit la pământ. Era Prosper Cambray, cu pistolul la brâu şi biciul în mână, îmbrăcat în nişte nădragi negri şi o cămaşă ordinară, dar în cizme de piele şi pe cap cu o pălărie americană de bună calitate, la fel ca a lui Valmorain. Orbit de lumina de afară, nu l-a recunoscut pe Parmentier. „Ce e zarva asta?" a întrebat cu glas suav şi ameninţător, lovindu-şi cizmele cu biciul, gestul lui obişnuit. Toţi s-au dat înapoi, ca să vadă singur, abia atunci a dat cu ochii de doctor şi tonul i s-a schimbat, devenind amabil.

— Nu-ţi pierde timpul cu asta, doctore. Tante Rose o să se ocupe de tot. Te conduc la casa mare, dacă-mi permiţi. Unde ai lăsat calul?

— Tânăra asta trebuie dusă la cabana lui Tante Rose ca să fie îngrijită. E însărcinată, a răspuns doctorul.

— I-auzi ce noutate, a râs Cambray.

— Dacă face cangrenă va trebui să-i tai braţul, a insistat Parmentier, roşu de indignare. Repet, trebuie dusă imediat acasă la Tante Rose.

— Pentru asta există spitalul, doctore.

— Ala nu e spital, e un grajd împuţit!

Şeful vătafilor s-a uitat în jur curios, ai fi zis că vede pentru prima dată baraca fabricii de zahăr.

— Nu merită să-ţi faci griji pentru femeia asta, doctore; oricum, nu va mai fi bună să lucreze la zahăr, va trebui să găsească altceva.

— Nu m-ai înţeles, Cambray, l-a întrerupt doctorul, sfidător. Vrei să-l rog pe *monsieur* Valmorain să rezolve el?

Tété n-a îndrăznit să se uite la şeful vătafilor; nimeni nu-i vorbise pe acest ton, nici măcar stăpânul, i-a fost frică să nu ridice pumnul la Parmentier, dar omul a vorbit de data asta pe un ton blând şi umil, ca de servitor.

— Ai dreptate, doctore. Dacă Tante Rose o salvează, măcar vom avea un copil, şi a atins cu coada biciului burta însângerată a lui Séraphine.

O făptură care nu e omenească

Grădina de la Saint-Lazare, care se născuse dintr-un impuls al lui Valmorain la puţin timp după căsătorie, devenise cu anii proiectul său favorit. O proiectase copiind desene dintr-o carte despre palatele lui Ludovic al XIV-lea, doar că în Antile nu cresc florile din Europa şi trebuise să angajeze un botanist din Cuba, prieten cu Sancho García del Solar, care să-l sfătuiască. Grădina ieşise colorată şi îmbelşugată, numai că trebuia apărată de voracitatea tropicului de către trei sclavi neobosiţi, care se ocupau şi de orhideele crescute la umbră. În fiecare zi, Tété ieşea înainte să se lase canicula

să culeagă flori pentru buchetele din casă. În dimineaţa aceea Valmorain se plimba cu doctorul Parmentier pe cărarea îngustă care despărţea răzoarele geometrice de flori şi arbuşti, şi îi spunea că după uraganul din anul precedent se văzuse silit să replanteze totul, numai că doctorul se gândea la cu totul altceva. Parmentier n-avea ochi pentru plantele decorative, i se păreau o risipă a naturii; mult mai mult îl interesau buruienile urâte din curtea lui Tante Rose, care aveau puterea să vindece sau să ucidă. Aşa cum îl interesau şi descântecele tămăduitoarei, căci constatase ce efecte benefice aveau asupra sclavilor. Îi mărturisi lui Valmorain că fusese tentat nu doar o dată să-şi trateze bolnavii cu metodele vracilor negri, dar fusese împiedicat de pragmatismul francez şi teama de ridicol.

— Superstiţiile astea nu sunt demne de atenţia unui om de ştiinţă ca dumneata, a râs Valmorain.

— Dar am văzut vindecări miraculoase, *mon ami,* şi am mai văzut şi oameni murind fără vreo cauză anume, doar pentru că ar fi fost victimele magiei negre.

— Africanii sunt foarte sugestibili.

— Şi albii… Uite, chiar soţia dumitale…

— E o diferenţă fundamentală între un african şi nevastă-mea, oricât de ţicnită ar fi, doctore! Doar nu crezi că negrii sunt la fel ca noi, nu?

— Din punct de vedere biologic e limpede că sunt.

— Se vede că nu prea ai de-a face cu ei. Negrii sunt construiţi pentru munci grele, simt în mai mică măsură durerea şi oboseala, creierul lor e limitat, nu ştiu să discearnă, sunt violenţi, dezordonaţi şi leneşi, lipsiţi de ambiţie şi sentimente nobile.

— Acelaşi lucru s-ar putea spune despre un alb abrutizat de sclavie, *monsieur.*

— Ce absurditate, exclamă Valmorain dispreţuitor. Negrii au nevoie de mână forte. Şi mă

refer la fermitate, nu la brutalitate, notează.

— Aici nu există cale de mijloc: odată acceptată noţiunea de sclavie, tratamentul e acelaşi.

— Nu sunt de acord. Sclavia e un rău necesar, singura modalitate de a ţine o plantaţie, dar se poate face şi prin forme mai omeneşti.

— Nu poţi fi omenos şi să posezi şi să exploatezi altă fiinţă!

— N-ai avut niciodată un sclav, doctore?

— Nu, şi nici n-am de gând să am unul.

— Te felicit. Ai noroc că nu eşti plantator. Să ştii că nici mie nu-mi place sclavia şi nici să trăiesc aici, dar cineva trebuie să muncească în colonii pentru ca să-ţi îndulceşti cafeaua şi să-ţi fumezi trabucul. În Franţa produsele noastre sunt apreciate, dar nimeni nu vrea să ştie cum le obţinem. Prefer onestitatea englezilor şi a americanilor, care acceptă sclavia din simţ practic.

— În Anglia şi în Statele Unite există şi oameni care pun serios sub semnul întrebării sclavia şi refuză să consume produsele din insule, mai ales zahărul.

— Ăştia sunt atât de puţini, doctore. Tocmai am citit într-o revistă de ştiinţă că negrii aparţin altei specii decât noi.

— Şi cum explică autorul că două specii diferite pot face copii?

— Dacă încrucişezi un armăsar cu o măgăriţă obţii un catâr, care nu e nici cal, nici măgar. Din încrucişarea dintre albi şi negri se nasc mulatri.

— Catârii nu se pot reproduce, *monsieur,* mulatrii, da. Ia spune, dacă ai face un copil cu o sclavă, ar fi uman? Ar avea un suflet nemuritor?

Enervat, Toulouse Valmorain îi întoarse spatele şi se îndreptă spre casă. S-au revăzut abia seara. Parmentier s-a îmbrăcat pentru cină şi a intrat în salon cu o durere de cap cumplită, care-l chinuia de treisprezece zile, de când venise pe plantaţie. Suferea de migrene şi slăbiciune, spunea că organismul său nu suportă clima din insulă, totuşi,

nu făcuse nicio boală din cele care-i secerau pe albi. Atmosfera de la Saint-Lazare îl deprima, conversaţia cu Valmorain îi produsese o proastă dispoziţie. Dorea să se întoarcă la Le Cap, unde-l aşteptau pacienţii şi discreta şi dulcea sa Adèle, dar se angajase să vadă de Eugenia şi trebuia să se ţină de cuvânt. O examinase de dimineaţă şi constatase că avea să nască în curând. Amfitrionul său îl aştepta surâzător, de parcă altercaţia de la prânz nici n-avusese loc. La masă au vorbit despre cărţi şi despre politica din Europa, pe zi ce trece mai greu de înţeles, căzând de acord că Revoluţia Americană din 1776 avusese o influenţă enormă în Franţa, unde unele grupări atacau monarhia în termeni la fel de devastatori precum cei ai americanilor în Declaraţia de Independenţă. Parmentier nu-şi ascundea admiraţia faţă de Statele Unite, împărtăşită de Valmorain, dar care punea pariu că Anglia avea să recupereze controlul asupra coloniei americane cu praf de puşcă şi sânge, ca orice imperiu care are de gând să rămână imperiu. Dar dacă Saint-Domingue şi-ar dobândi independenţa faţă de Franţa, aşa cum făcuseră americanii faţă de Anglia? a speculat Valmorain, adăugând imediat că fusese o întrebare retorică, nicicum un îndemn la răzvrătire. A pomenit şi de accidentul de la fabrica de zahăr, iar doctorul a spus că accidentele s-ar putea evita dacă s-ar scurta turele, căci munca dură a tocătoarelor şi zăpuşeala produsă de cazane înceţoşau mintea. L-a anunţat că hemoragia lui Séraphine se oprise şi deocamdată nu erau semne de infecţie, dar pierduse mult sânge şi era confuză şi foarte slăbită, fără reacţii; nu i-a spus că era sigur că Tante Rose o ţinea adormită cu fierturile ei – nu dorea să redeschidă subiectul sclaviei, care-l enervase atât pe Valmorain. Dar după cină, pe când se bucurau pe terasă de răcoarea nopţii, fumând şi bând coniac, chiar amfitrionul său a revenit la subiect.

— Să mă ierţi dacă te-am supărat mai devreme, doctore. Mă tem că în pustietăţile astea mi-am cam pierdut obişnuinţa conversaţiei intelectuale. N-am vrut să te jignesc.

— Nu m-ai jignit, *monsieur.*

— N-ai să crezi, doctore, dar înainte să vin aici îi admiram pe Voltaire, Diderot şi Rousseau.

— Şi acum nu?

— Acum pun la îndoială speculaţiile umaniştilor. Viaţa pe insulă m-a asprit, să spunem mai bine că m-a făcut mai realist. Nu pot admite că negrii sunt la fel de umani ca noi, chiar dacă au inteligenţă şi suflet. Civilizaţia am creat-o noi, albii. Africa e un continent primitiv şi întunecat.

— Ai fost acolo, *mon ami?*

— Nu.

— Eu da. Am petrecut doi ani în Africa, călătorind dintr-o parte în alta. În Europa se ştiu puţine despre acest teritoriu imens şi variat. În Africa exista o civilizaţie complexă pe când noi europenii trăiam în peşteri şi ne acopeream cu blănuri de fiare. Admit că dintr-un punct de vedere rasa albă e superioară: suntem mai agresivi şi mai lacomi. Ceea ce ne explică puterea şi extinderea imperiilor.

— Dar, cu mult înainte ca europenii să ajungă în Africa, negrii se înrobeau unii pe alţii, şi o fac şi acum.

— Tot aşa cum şi albii se înrobesc reciproc, *monsieur.* Nu toţi negrii sunt sclavi şi nici toţi sclavii sunt negri. Africa e un continent de oameni liberi. Există milioane de africani supuşi robiei, dar mult mai mulţi sunt liberi. Destinul lor nu e sclavia, cum nu e nici pentru miile de albi care şi ei sunt sclavi.

— Înţeleg cât îţi repugnă sclavia, doctore. Şi pe mine mă atrage ideea să o înlocuiesc cu altă formă de muncă, numai că mă tem că în anumite cazuri, de exemplu plantaţiile, nu se poate. Economia lumii pe asta se sprijină, nu poate fi abolită.

— Poate că nu de azi pe mâine, dar s-ar putea face treptat. În Saint-Domingue e pe dos, aici numărul sclavilor creşte an de an. Te-ai întrebat vreodată ce-ar fi dacă s-ar răscula?

— Eşti un pesimist, răspunse Valmorain, dând pe gât restul de coniac.

— Păi, cum să nu fiu? Stau de mult în Saint-Domingue şi, sincer să fiu, m-am cam săturat. Am văzut destule orori. Uite, nu mai departe de *habitation* Lacroix, unde în ultimele luni s-au sinucis nişte sclavi. Doi s-au aruncat în cazanul în care fierbea melasa, îţi dai seama cât erau de disperaţi.

— Nimic nu te ţine aici, doctore. Cu licenţa regală pe care o ai, poţi practica medicina oriunde doreşti.

— Presupun că într-o bună zi voi pleca, spuse Parmentier, fără să adauge că stătea pe insulă doar pentru Adèle şi pentru copii.

— Şi eu doresc să-mi duc familia la Paris, spuse Valmorain, ştiind însă că era o posibilitate foarte îndepărtată.

Franţa era în criză. În anul acela fusese convocată Adunarea Stărilor Generale pentru a obliga nobilimea şi clerul să plătească impozite şi să participe la cheltuielile economiei, dar iniţiativa n-avusese succes. Chiar şi de la distanţa asta, Valmorain vedea cum se prăbuşeşte sistemul politic. Nu, nu era momentul să revină în Franţa şi nici nu putea lăsa plantaţia pe mâna lui Prosper Cambray. N-avea încredere în el, dar nu-l concedia pentru că era în serviciul său de nişte ani buni şi a-l schimba ar fi fost mai rău decât a-l suporta. Adevărul adevărat, pe care nu-l recunoscuse niciodată, era că se temea de el.

Doctorul bău şi el ultima picătură de coniac, savurând pişcătura băuturii în cerul gurii şi plăcerea iluzorie care-l cuprinse. Îi zvâcneau tâmplele şi durerea se concentrase în ochi. Şi-a amintit de vorbele lui Séraphine pe care apucase să

le audă când cu accidentul: o ruga pe Tante Rose s-o ajute să ajungă împreună cu copilul nenăscut pe tărâmul Morţilor şi al Tainelor, înapoi în Guineea. „Nu pot, *p'tite,* nu pot." Oare ce-ar fi făcut dacă n-ar fi fost el de faţă? Poate-ar fi ajutat-o, chiar cu riscul de a fi prinsă şi pedepsită. Existau modalităţi discrete pentru asta, se gândea doctorul, tot mai obosit.

— Iartă-mă, *monsieur,* că mă întorc la discuţia noastră de azi. Soţia dumitale se crede victima credinţelor voodoo, pretinde că sclavii au fermecat-o. Mă gândesc că putem întoarce obsesia asta în favoarea ei.

— Nu pricep.

— Putem s-o convingem că Tante Rose are puterea de a anula magia neagră. Nu pierdem nimic dacă încercăm.

— Am să mă gândesc, doctore. După ce va naşte, ne ocupăm şi de nervii ei, suspină Valmorain.

Chiar atunci, prin curtea luminată de lună şi de torţele care stăteau aprinse pe timp de noapte, o văzură trecând pe Tété. Valmorain fluieră după ea şi fata apăru pe terasă, tăcută şi uşoară ca o pisică. Purta o fustă lepădată de stăpână, decolorată şi cârpită, dar de calitate bună, şi un turban ingenios care o făcea să pară mai înaltă cu o palmă. Era zveltă, cu pomeţi înalţi, ochi alungiţi cu pleoape adormite şi pupile aurii, avea o graţie înnăscută şi mişcări fluide şi precise. Iradia multă energie, doctorul simţi asta imediat: sub aparenţa austeră se ascundea forţa stăpânită a unei feline în repaus. Valmorain îi arătă paharul, ea aduse din sufragerie sticla cu coniac şi îi servi pe amândoi.

— Ce face doamna?

— E liniştită, stăpâne, şi dădu să plece.

— Aşteaptă, Tété, ajută-ne să descâlcim o problemă. Doctorul Parmentier susţine că negrii sunt la fel de umani precum albii, eu zic că nu. Tu

ce crezi? o întrebă pe un ton care doctorului i se păru mai curând părintesc decât sarcastic.

Fata nu spunea nimic, lăsase privirile în jos şi-şi frământa mâinile.

— Hai, vorbeşte fără frică. Aştept…

— Stăpânul are întotdeauna dreptate…

— Cu alte cuvinte, eşti de părere că negrii nu sunt pe de-a-ntregul umani…

— O făptură care nu e omenească nu are păreri, stăpâne.

Doctorul Parmentier nu-şi putu opri un hohot de râs; după o clipă de îndoială Toulouse Valmorain râse şi el. Cu mâna îi făcu semn să plece şi sclava dispăru în beznă.

Zarité

A doua zi după prânz doña *Eugenia a născut. A mers repede, deşi până în ultima clipă ea n-a ajutat deloc. Doctorul stătea acolo, privind de pe scaun, căci a apuca pruncul e treabă de muiere, aşa a zis. Stăpânul Valmorain credea că o diplomă medicală cu un sigiliu regal era mai valoroasă decât experienţa, aşa că n-a vrut s-o chemăm pe Tante Rose, cea mai bună moaşă din nordul insulei – chiar şi albele apelau la ea când le venea sorocul. Eu am ţinut-o, am răcorit-o, m-am rugat în spaniolă odată cu ea şi i-am dat din apa miraculoasă trimisă din Cuba. Doctorul auzea limpede bătăile inimii pruncului care voia să vină pe lume, numai că* doña *Eugenia nu voia defel să-l ajute. I-am explicat că stăpână-mea avea să nască un zombi şi că Baronul Samedi venise deja să-l ia; a început să râdă cu lacrimi. Acest alb studia de ani de zile credinţa voodoo, ştia că Baronul Samedi e slujitorul şi asociatul lui Ghédé,* loa *tărâmului celor morţi, aşa că nu ştiu ce găsea de râs. „Ce idee grotescă! Nu văd niciun baron." Chestia e că baronul nu se arată celor ce nu-l respectă. Însă curând şi-a dat seama că treaba numai amuzantă nu era, stăpâna mea era tot mai agitată, drept care mi-a poruncit să mă duc după Tante Rose. Stăpânul picotea în salon, turtit de prea mult coniac, mi-a dat voie să-mi chem naşa şi am zburat la ea. Mă aştepta pregătită, în rochia albă de ceremonie, cu desaga, mărgelele şi* asson-*ul. A venit la casa mare fără să pună întrebări, a urcat pe terasă şi a intrat pe uşa servitorilor. Ca să ajungă în odaia* doñei *Eugenia trebuia să treacă prin salon; bocăniturile toiagului pe duşumea l-au trezit pe stăpân. „Ai grijă ce-i faci lui* madame" *a prevenit-o cu glas păstos, dar ea nici nu s-a uitat la el, a mers înainte pe culoar şi a intrat în camera în care mai fusese adesea când venise să o*

îngrijească pe stăpână. De data asta nu venea ca tămăduitoare, ci ca mambo, *venea să-l înfrunte pe asociatul Morţii.*

Din prag, Tante Rose l-a zărit pe Baronul Samedi şi s-a înfiorat, dar n-a dat înapoi. L-a salutat cu o plecăciune, agitându-şi asson-*ul zdrăngănind de osişoare, şi i-a cerut voie să se apropie de pat.* Loa *cimitirelor şi răspântiilor, cu chipul său alb de hârcă şi pălăria neagră, s-a tras la o parte, poftind-o să se apropie de stăpână, care horcăia ca un peşte, udă fleaşcă, cu ochii roşii de spaimă, luptându-se cu corpul ei care voia să slobozească pruncul în vreme ce ea îl reţinea. Tante Rose i-a pus la gât un şirag de seminţe şi scoici şi i-a spus cuvinte de îmbărbătare, pe care le-am repetat în spaniolă. Apoi s-a întors spre Baron.*

Doctorul Parmentier privea fascinat, deşi n-o vedea decât pe Tante Rose; în schimb, eu vedeam totul. Naşa a aprins un trabuc şi l-a agitat, umplând aerul cu un fum înăbuşitor, căci fereastra stătea veşnic închisă ca să nu intre ţânţarii, după care a trasat cu o cretă un cerc în jurul patului şi s-a învârtit în paşi de dans, îndreptând asson-ul spre cele patru colţuri ale camerei. Odată spiritele astfel salutate, a scos din desagă tot felul de obiecte sacre pe care le-a adunat pe un altar, adăugând rom şi pietricele, în cele din urmă s-a aşezat pe marginea patului ca să negocieze cu Baronul. A urmat o lungă tocmeală într-o creolă atât de rapidă şi îmbârligată, că n-am priceput mai nimic; a repetat de mai multe ori numele lui Séraphine. Se certau, se supărau, râdeau, ea trăgea din trabuc şi sufla fumul pe care el îl aspira avid. Treaba s-a prelungit, doctorul Parmentier începea să-şi piardă răbdarea. A încercat să deschidă geamul, dar cum nu mai fusese deschis de mult, se înţepenise. Tuşind şi lăcrimând de fum, i-a luat pulsul doñei *Eugenia, de parcă n-ar fi ştiut*

că copiii nu pe acolo se nasc, ci de mult mai jos de încheietura mâinii.

În fine, Tante Rose şi Baronul au ajuns la o înţelegere. Ea s-a dus la uşă şi s-a despărţit cu o reverenţă adâncă de loa, *care a ieşit ţopăind ca un broscoi. Apoi a lămurit-o pe stăpână că avea în pântec nu carne pentru cimitir, ci un plod normal pe care n-avea să-l ia Baronul Samedi. Stăpâna s-a liniştit, a început să împingă şi cearşafurile s-au pătat curând de un lichid gălbui şi sânge. Când s-a iţit capul copilului, naşa l-a apucat uşor şi a tras pruncul afară. Mi l-a pus în braţe şi i-a spus stăpânei că avea un băiat, însă ea n-a vrut să-l vadă, s-a întors la perete şi a închis ochii, epuizată. Am strâns pruncul la piept, atentă, căci era lipicios şi alunecos. Am fost absolut sigură că aveam să-l iubesc ca pe copilul meu; acum, după atâţia ani şi atâta dragoste, ştiu că nu m-am înşelat. Am plâns.*

Tante Rose a aşteptat ca stăpâna să scoată şi ce mai rămăsese înăuntru, a spălat-o, a tras pe gât romul de pe altar, şi-a pus în desagă lucrurile şi a ieşit pe uşă sprijinită în baston. Doctorul scria de zor într-un caiet, eu plângeam şi spălam copilul, plăpând ca un pisoi. L-am învelit în păturica pe care i-o croşetasem pe terasă şi l-am dus să i-l arăt tatălui, numai că stăpânul turnase atâta coniac în el, că n-a fost chip să-l trezesc. Pe culoar aştepta o sclavă cu sânii umflaţi de lapte, proaspăt îmbăiată şi rasă în cap contra păduchilor: avea să alăpteze odrasla stăpânilor în casa cea mare, în vreme ce copilul ei avea să se hrănească cu zeamă de orez în sălaşul negrilor. Nicio femeie albă nu-şi hrăneşte pruncul la sân, aşa credeam pe atunci. Femeia s-a aşezat pe jos cu picioarele încrucişate sub ea, şi-a desfăcut bluza şi a primit copilul care i s-a aninat de piept. Eu simţeam că-mi arde pielea şi mi se întăresc sfârcurile: corpul meu era pregătit pentru acest copil.

Exact atunci, în cabana lui Tante Rose, Séraphine murea singură, fără să simtă nimic, pentru că dormea. Aşa a fost.

Concubina

I-au spus Maurice. Tatăl său era mişcat până-n rărunchi de darul nesperat picat din cer, care venea la timp să-i alunge singurătatea şi să-i stârnească ambiţia. Acest fiu ducea mai departe dinastia Valmorain. A decretat o zi de sărbătoare, nimeni n-a muncit pe plantaţie, a pus să se frigă câteva animale şi i-a trimis bucătăresei Mathilde trei ajutoare pentru ca să fie destule oale cu mâncare picantă de porumb şi felurite legume şi prăjituri pentru toată lumea. A autorizat o *calenda* în curtea principală din faţa casei mari, care s-a umplut de o mulţime gălăgioasă. Sclavii s-au gătit cu ce aveau – o cârpă colorată, un şirag de scoici, o floare – şi-au adus tobele şi alte instrumente improvizate şi, cât ai zice peşte, sub privirile batjocoritoare ale lui Cambray a fost muzică şi dans. Stăpânul poruncise să li se împartă două butoiaşe cu tafia, fiecare sclav primise o doză bună în tărtăcuţă ca să închine. Tété a ieşit pe terasă cu copilul înfăşat în păturică, tatăl l-a ridicat deasupra capului şi l-a arătat sclavilor. „Acesta e moştenitorul meu! Se numeşte Maurice Valmorain, la fel ca tata!” a exclamat răguşit de emoţie şi încă un pic mahmur după beţia din ziua precedentă. O tăcere mormântală i-a primit cuvintele. Până şi Cambray s-a speriat. Albul cel ignorant făcuse incredibila imprudenţă de a-şi boteza fiul cu numele unui bunic defunct care, chemat, putea să iasă din mormânt, să răpească nepotul şi să-l ducă pe tărâmul morţilor. Valmorain credea că tăcerea care se lăsase era în semn de respect, aşa că porunci să li se mai dea un rând de tafia şi să continue petrecerea. Tété luă iute copilul şi o rupse la fugă, scuipându-l ca să-l apere de nenorocirea invocată de imprudenţa tatălui.

A doua zi, în timp ce slujitorii casei făceau curat după carnavalul din curte şi ceilalţi se întorseseră

pe plantaţie, doctorul Parmentier se pregătea să se întoarcă în oraş. Micuţul Maurice sugea la sânul doicii precum un viţeluş, iar Eugenia scăpase de febra de după naştere. Tété îi frecase sânii cu un amestec de grăsime şi miere şi o legase cu o pânză roşie, metoda lui Tante Rose ca să-i sece laptele. Pe noptieră se înşirau flacoanele cu picături pentru somn, buline contra fricii şi siropuri pentru liniştire, nimic în stare să o facă bine, ceea ce recunoştea şi doctorul, dar măcar îi uşurau viaţa. Spanioloaica ajunsese o umbră cu piele cenuşie şi chipul descompus, mai curând din cauza tincturii de opiu decât a minţilor ei duse. Maurice suferise în pântecul mamei efectele drogului, îi explicase medicul lui Valmorain, de aceea se născuse atât de mititel şi fragil, precis că avea să fie bolnăvicios, avea nevoie de aer, soare şi hrană bună. Doica trebuia să mănânce trei ouă crude pe zi ca să aibă lapte consistent. „De-acum pe mâinile tale sunt şi stăpâna, şi copilul, Tété, nici nu se putea mai bine.” Toulouse Valmorain îl plăti generos serviciile şi îşi luă rămas-bun cu părere de rău: chiar îl stima pe acest om cultivat şi de condiţie bună, cu care jucase nenumărate partide de cărţi în serile lungi de la Saint-Lazare. Aveau să-i lipsească conversaţiile lor, mai ales cele în care se contraziceau, căci îl sileau să-şi exercite uitata artă a argumentării de dragul argumentării. Doi vătafi aveau să-l însoţească la Le Cap.

Parmentier îşi făcea bagajele – nu-i lăsa pe servitori căci era foarte meticulos – când la uşă bătu Tété, întrebând cu un firicel de voce dacă putea să-i spună ceva între patru ochi. Parmentier stătuse adesea cu ea, o folosea şi pentru a comunica cu Eugenia, care părea că uitase franceza, cu sclavii şi mai ales cu Tante Rose. „Eşti o infirmieră excelentă, Tété, dar n-o mai trata pe stăpână ca pe o invalidă, trebuie să înceapă să se descurce singură”, o avertizase văzând-o cum îi dă în gură cu lingura şi aflând că o punea pe oală şi

o ştergea la fund. Fata îi răspundea la întrebări cu precizie şi într-o franceză corectă, dar niciodată nu deschidea o discuţie şi nici nu-l privea în ochi, ceea ce-l făcuse s-o poată cerceta în voie. Să fi avut vreo şaptesprezece ani, dar nu avea un trup de adolescentă, ci de femeie. Valmorain îi spusese povestea ei la o vânătoare. Ştia că mama ei ajunsese pe insulă însărcinată şi fusese cumpărată de un *affranchi* care avea o afacere cu cai în Le Cap. Femeia încercase să-şi provoace un avort, motiv pentru care primise atâtea lovituri de bici care ar fi dat gata orice altă femeie în starea ei, dar mica făptură pe care o purta în pântec se dovedise tenace şi se născuse la soroc şi sănătoasă. De cum fusese în stare să se ridice, încercase s-o omoare izbind-o de pământ, dar i-au smuls-o la timp. O altă sclavă a avut grijă de fetiţă preţ de câteva săptămâni, apoi stăpânul a plătit-o ca datorie la cărţi unui funcţionar francez pe nume Pascal, lucru pe care mama nu l-a mai aflat, căci se aruncase în mare de pe un parapet. Valmorain îi spusese că o cumpărase pe Tété pentru nevastă-sa şi avusese noroc, iată că fata devenise infirmieră şi chelăreasă. Iar acum avea să vadă şi de Maurice.

— Ce doreşti, Tété? întrebă doctorul, aşezându-şi cu grijă într-o ladă de lemn lustruit valoroasele instrumente de argint şi bronz.

Ea închise uşa şi îl informă în puţine cuvinte şi fără nicio expresie pe chip că avea un fiu de un an şi un pic pe care nu-l văzuse decât o clipă, atunci când îl născuse. Parmentier avu impresia că glasul ei dădea în plâns, dar când vorbi mai departe, explicându-i că făcuse copilul în timp ce stăpâna ei se odihnea la mănăstirea din Cuba, tonul vocii era la fel de neutru.

— Stăpânul mi-a interzis să pomenesc de copil. *Doña* Eugenia nu ştie nimic.

— Bine a făcut. Doamna nu putea să aibă copii şi vederea altora îi făcea rău. Mai ştie cineva de copilul tău?

— Doar Tante Rose. Şi cred că şeful vătafilor bănuieşte ceva, dar nu sunt sigură.

— Acum că *madame* are copilul ei, situaţia se schimbă. Precis că acum vrea copilul înapoi, în fond e proprietatea lui, nu?

— Da, e proprietatea lui. Şi mai e şi fiul lui.

„Cum de nu mi-a trecut prin cap ceva atât de evident!" şi-a spus doctorul. Nu constatase nici cel mai mic semn de intimitate între Valmorain şi sclavă, dar era de presupus că având o nevastă în starea în care era, omul trebuia să se consoleze cu o femeie. Tété era atrăgătoare, avea ceva enigmatic şi senzual. Femeile ca ea sunt nestemate pe care doar un ochi antrenat le poate distinge printre pietre, sunt ca nişte cutii ferecate pe care bărbatul trebuie să le deschidă ca să ajungă la tainele pe care le ascund. Orice bărbat s-ar fi socotit tare norocos să se bucure de ea, însă el se îndoia că Valmorain ar fi apreciat-o. Îşi aminti cu dor de Adèle a sa. Era şi ea un diamant brut. Îi dăruise trei copii şi mulţi ani de companie atât de discretă, încât nu trebuise să dea vreodată explicaţii meschinei societăţi în sânul căreia îşi exercita el meseria. Dacă ar fi prins de veste că avea o concubină şi copii de culoare, albii l-ar fi repudiat, în schimb, acceptau cât se poate de firesc zvonurile c-ar fi fost homosexual şi de-aia era holtei şi dispărea adesea prin cartierele de *affranchis,* unde peştii ofereau băieţi pentru toate capriciile. Din dragoste pentru Adèle şi copii nu se întorcea în Franţa, oricât de mult ar fi detestat insula asta. „Aşa că micuţul Maurice are un frăţior… Ca să vezi câte afli în meseria asta a mea", murmură printre dinţi. Valmorain n-o trimisese pe nevastă-sa în Cuba ca să se facă bine, cum bătuse atunci toba, ci ca să-i ascundă ceea ce se petrecea în propriul ei cămin. Dar la ce bun atâtea mofturi? Era o situaţie comună şi acceptată, insula mişuna de bastarzi de rasă amestecată, parcă zărise nişte mici mulatri chiar şi printre sclavii de

la Saint-Lazare. Singura explicaţie e că Eugenia n-ar fi suportat ca bărbatul ei să se culce cu Tété, ancora ei – unica – în rătăcirea adâncă în care o aruncase nebunia. Pesemne că Valmorain intuise că aşa ceva ar fi ucis-o în cele din urmă şi n-a fost destul de cinic pentru a admite că, în definitiv, femeia ar fi fost mai fericită moartă. Oricum, nu era treaba lui, îşi zise; Valmorain o fi avut argumentele lui şi nu trebuia el să-şi vâre nasul, dar era curios dacă vânduse copilul sau doar îl îndepărtase o vreme.

— Şi ce vrei să fac eu, Tété?

— Vă rog doar să-l întrebaţi pe domnul Valmorain dacă fiul meu e în viaţă, dacă l-a vândut şi cui…

— Nu am căderea să fac asta, ar fi nepoliticos. Dar în locul tău nu m-aş mai gândi la el.

— Cum spuneţi, şopti ea aproape neauzit.

— Nu-ţi face griji, sunt sigur că e pe mâini bune, adăugă Parmentier, mâhnit.

Tété părăsi încăperea şi închise uşa în urma ei fără zgomot.

Odată cu venirea pe lume a lui Maurice rutina casei se schimbase. Dacă Eugenia se trezea liniştită, Tété o îmbrăca, o scotea să se plimbe puţin prin curte, apoi o instala pe terasă, alături de leagănul lui Maurice. De departe Eugenia părea o mamă ca toate mamele, care-şi veghea copilul care dormea, apăraţi deopotrivă de vălul împotriva ţânţarilor, impresie care se ştergea pe loc dacă te apropiai şi vedeai expresia absentă a femeii. La câteva săptămâni după naştere a făcut iar o criză şi n-a mai vrut să iasă afară, convinsă că sclavii o spionau ca s-o asasineze. Îşi petrecea ziua întreagă în odaia ei, oscilând între zăpăceala provocată de laudanum şi delirul cauzat de nebunie; era atât de dusă, că nici nu-şi mai amintea că are un copil. Nu întreba ce mănâncă şi nimeni nu-i spusese că fiu-său creştea aninat de sânul unei africance: ar fi fost convinsă că sugea lapte otrăvit. Valmorain sperase

ca instinctul matern să-i bage minţile în cap, să acţioneze ca o furtună care să-i spele sufletul şi trupul, lăsând-o curată pe dinăuntru, dar când a văzut-o cum îl scutură pe Maurice ca pe o păpuşă de cârpă ca să-l facă să tacă, mai să-i frângă gâtul, a înţeles că ameninţarea cea mai mare a copilului era propria sa mamă. S-a repezit şi fără vrerea lui i-a tras o palmă care a dat-o pe spate. N-o lovise niciodată pe Eugenia, s-a mirat şi el de gestul acela violent. Tété şi-a ridicat de pe jos stăpâna care plângea nepricepând nimic, a culcat-o şi s-a dus să-i pregătească o infuzie pentru nervi. Toulouse a ajuns-o din urmă şi i-a pus pruncul în braţe.

— De-acum încolo fiul meu e în grija ta. Dacă păţeşte ceva, tu plăteşti. Şi să n-o mai laşi pe Eugenia să-l atingă! a urlat el.

— Şi ce fac dacă mi-l cere? a întrebat ea, strângându-l pe Maurice la piept.

— Nu mă interesează! Maurice e singurul meu copil şi n-am să permit ca tâmpită asta să-i facă vreun rău.

Tété l-a ascultat doar pe jumătate. Îi mai aducea copilul pe perioade scurte, i-l punea în braţe, dar stătea cu ochii pe ea. Mama rămânea nemişcată cu el pe genunchi şi o expresie mirată pe chip, curând transformată în nerăbdare, i-l dădea înapoi şi atenţia îi era atrasă în altă direcţie. Tante Rose a venit cu ideea de a pune o păpuşă în păturica lui Maurice: mama n-a constatat diferenţa, astfel că contactele s-au tot rărit până n-au mai fost necesare. Maurice a fost instalat în altă cameră unde dormea cu doica, în timpul zilei Tété îl căra în spate legat de un şal, ca femeile din Africa. Dacă Valmorain era acasă, îl aducea pe terasă în leagăn, ca să-l vadă. Mirosul lui Tété a fost singurul lucru pe care copilul îl deprinsese în primele luni de viaţă, doica trebuia să-şi pună o bluză a ei ca să-l alăpteze.

În a doua săptămână a lunii iulie, Eugenia a ieşit din casă înainte de crăpatul zorilor, doar în cămaşă

de noapte şi desculţă, a luat-o pe aleea cocotierilor şi s-a îndreptat spre râu. Tété a dat alarma, s-au format imediat echipe de căutare, s-au alăturat şi patrulele de pază a proprietăţii. Câinii i-au condus la râu, unde a fost găsită cu apa până la gât şi picioarele prinse în nămolul de pe fund. Nimeni nu pricepea cum de ajunsese atât de departe, mai ales că se temea de întuneric. Noaptea, urletele ei îndrăcite ajungeau până la colibele sclavilor, făcându-le pielea ca de găină. Valmorain a fost de părere că Tété nu-i dăduse destule picături din sticluţa albastră şi de aceea o luase la sănătoasa; a fost prima dată când a ameninţat-o cu bătaia. Au trecut mai multe zile, dar ordinul să fie biciuită n-a venit niciodată.

În curând, Eugenia s-a rupt cu totul de realitate, o suporta doar pe Tété, care dormea pe jos lângă patul ei, gata să o ajute când avea coşmaruri. Când Valmorain avea chef de ea, îi făcea un semn seara la cină. Ea aştepta ca Eugenia să adoarmă, traversa casa pe furiş şi ajungea în odaia principală, care se afla în extremitatea opusă. Într-o noapte ca aceasta se trezise Eugenia singură şi plecase la râu, poate de aceea stăpânul n-o pedepsise pe sclavă. De aceste îmbrăţişări nocturne în spatele uşilor închise în patul matrimonial ales cu ani în urmă de Violette Boisier nu se pomenea la lumina zilei, aparţineau tărâmului viselor. La a doua încercare de sinucidere a Eugeniei, de data asta printr-un incendiu care era să distrugă toată casa, situaţia a fost clară şi nimeni n-a mai încercat să păstreze aparenţele. În colonie s-a aflat că *madame* Valmorain era dementă, prea puţini s-au mirat, căci de ani de zile umbla zvonul că spanioloaica venea dintr-o familie de nebuni sadea. În afară de asta, era lucru frecvent ca albele sosite de departe să o ia razna în colonie. Bărbaţii lor le trimiteau să se refacă în altă climă şi se consolau cu sortimentul de fete de toate culorile pe care îl oferea insula. Creolele, în schimb, înfloreau în această ambianţă

decadentă în care puteai sucomba tentaţiilor fără să plăteşti consecinţele. În ceea ce o priveşte pe Eugenia, de-acum era prea târziu să fie trimisă oriunde, poate doar la azil, opţiune respinsă de Valmorain din simţ de răspundere şi orgoliu: rufele murdare se spală în casă. Iar a sa avea multe încăperi, salon şi sufragerie, oficiu şi două pivniţe, astfel că treceau săptămâni întregi fără să-şi vadă soţia. Tété îi purta de grijă, iar el s-a întors către băiatul lui. Nu-şi imaginase niciodată că ar fi putut iubi altă fiinţă mai mult decât iubise totul până atunci, mai mult decât pe sine însuşi. Nimic nu se compara cu sentimentul pe care i-l trezea Maurice. Se uita la el ore în şir, se gândea mereu la el, o dată a făcut cale întoarsă în timp ce mergea la Le Cap şi a galopat spre casă obsedat că i se întâmplase ceva rău. Copilul era bine, uşurarea a fost atât de intensă că a izbucnit în plâns. Se instala în fotoliu cu copilul în braţe, îi simţea greutatea dulce a căpşorului pe umăr şi respiraţia caldă pe gât, îi aspira mirosul de lapte acru şi de sudoare de copil. Îl apuca tremuratul la gândul accidentelor sau bolilor care-ar fi putut să-l lovească. Jumătate din copiii din Saint-Domingue mureau înainte de a împlini cinci ani, erau primele victime ale epidemiilor, ca să nu mai vorbim de pericolele intangibile, precum vrăjile şi blestemele, de care râdea doar de formă, sau de o revoltă a sclavilor în care ar fi pierit toţi albii, până la unul, aşa cum se temuse Eugenia ani în şir.

Sclavă bună la toate

Boala mentală a soţiei a fost o scuză bună pentru Valmorain să evite viaţa socială, care-l plictisea oricum, aşa că la trei ani după naşterea băiatului devenise un fel de urs. Afacerile îl obligau să se deplaseze la Le Cap şi din când în când în Cuba, însă călătoriile deveniseră periculoase din cauza bandelor de negri care

coborau din munţi şi bântuiau drumurile. Arderea pe rug a cimarronilor din 1780 şi cele care au mai urmat nu descurajaseră sclavii să evadeze, nici cimarronii să atace plantaţiile şi călătorii. Prefera să stea la Saint-Lazare, „n-am nevoie de nimeni”, obişnuia el să spună, încăpăţânat ca toţi singuraticii cu vocaţie. Pe măsură ce treceau anii, oamenii îi plăceau din ce în ce mai puţin; toată lumea, cu excepţia doctorului Parmentier, i se părea stupidă sau venală. Avea doar relaţii pur comerciale, cu agentul evreu din Le Cap, cu bancherul din Cuba. Cealaltă excepţie, în afară de Parmentier, era cumnatul Sancho García del Solar, cu care coresponda des, dar se vedea rar. Sancho îl distra, iar afacerile pe care le porniseră împreună se dovediseră fructuoase pentru ambii. Sancho se amuza afirmând că asta ţinea de miracol, pentru că lui nu-i prea ieşise nimic până să-l cunoască pe Valmorain. „Pregăteşte-te, cumnate, acuşi-acuşi te ruinez”, glumea el, dar continua să împrumute bani de la el şi, după o vreme, i-i restituia înmulţiţi.

Tété conducea servitorii casei cu amabilitate şi fermitate, minimalizând problemele ca să evite intervenţia stăpânului. Silueta ei zveltă, în fustă neagră, bluză de percal şi *tignon* scrobit pe cap, cu cheile zdrăngănindu-i la brâu şi Maurice purtat la şold sau aninat de fustă când învăţase să meargă, părea să fie pretutindeni în orice clipă. Nimic nu-i scăpa, nici instrucţiunile pentru bucătărie, nici spălatul rufelor, nici lucrul cusătoreselor, nici urgenţele stăpânului sau ale copilului. Ştia şi să delege anumite sarcini, astfel a găsit o sclavă care nu mai muncea pe plantaţie şi a pus-o să o ajute cu Eugenia şi să doarmă în camera bolnavei. Dar tot ea îi administra medicamentele şi o spăla, căci Eugenia nu suporta să fie atinsă de alte mâini. Doar de Maurice se ocupa întru totul. Îl iubea pe băieţelul capricios, delicat şi sentimental ca pe copilul ei. Doica plecase de mult la sălaşul ei şi

acum dormeau în aceeaşi cameră. Ea se culca pe o saltea pe jos, Maurice nu voia să doarmă în leagănul lui, se ghemuia lângă ea, lipit de trupul ei mare şi cald, de sânii ei generoşi. Uneori răsuflarea copilului o trezea şi se apuca să-l mângâie pe întuneric, mişcată până la lacrimi de aroma lui, de părul lui cârlionţat, de mânuţele moi şi trupuşorul adormit, se gândea la fiul ei, pe care poate că, undeva, o altă femeie îl mângâia la fel. De la ea Maurice primea tot ce mama lui adevărată nu fusese în stare să-i dea: poveşti, cântece, râsete, sărutări, din când în când şi o scatoalcă dacă nu era cuminte. În rarele ocazii când îl certa, copilul se trântea pe jos, dădea din picioare şi o ameninţa că o spune lui taică-său, dar n-o făcea; poate că presimţea că asta ar fi avut consecinţe grave pentru femeia asta care era tot universul lui.

Prosper Cambray nu reuşise să-şi impună teroarea asupra servitorimii casei, se trasase o graniţă tacită între micul teritoriu al lui Tété şi restul plantaţiei. Partea ei funcţiona precum o şcoală, partea lui, precum o închisoare. În casă fiecare avea sarcini precise pe care le îndeplinea corect şi cu calm. Pe plantaţia de trestie de zahăr se muncea sub ameninţarea biciului pe care *les commandeurs* îl aveau veşnic pregătit, sclavii ascultau fără crâcnire şi stăteau într-o spaimă permanentă, căci orice neglijenţă se plătea cu sânge. Cambray se ocupa personal de disciplină. Valmorain nu ridica mâna asupra sclavilor, era ceva degradant, însă asista la pedepse pentru a-şi impune autoritatea şi a fi sigur că şeful vătafilor nu exagerează. Nu-i făcea reproşuri în public, dar faptul că era de faţă impunea oarece măsură. Casa şi câmpul erau două lumi separate, totuşi Tété şi Cambray se întâlneau destul de des, şi-atunci aerul se încărca parcă de o energie ameninţătoare ca de furtună. Cambray o căuta, excitat de dispreţul ei vizibil, ea îl evita, neliniştită de lascivitatea lui făţişă. „Auzi, dacă îţi face avansuri Cambray, să-

mi spui imediat, m-ai înţeles?” o prevenise nu doar o dată Valmorain, dar ea se făcea că nu pricepe: n-avea niciun sens să provoace furia vătafului-şef.

La ordinul stăpânului, care nu suporta ca Maurice să vorbească precum negrii, *parler nèg,* Téte vorbea franceza în casă. Cu oamenii de pe plantaţie se înţelegea în creolă, cu Eugenia, într-o spaniolă care se redusese la câteva cuvinte indispensabile. Bolnava era cufundată într-o melancolie atât de adâncă şi într-o indiferenţă a simţurilor atât de întinsă, că, dacă Téte nu o hrănea şi nu o spăla, ar fi murit de foame şi murdară ca un porc, dacă nu i-ar fi schimbat poziţia, oasele i s-ar fi lipit, iar dacă n-ar fi silit-o să vorbească, ar fi devenit mută. Nu mai avea crize de panică, picotea toată ziua în fotoliu cu privirile fixe, ca o păpuşă mare. Dar mai spunea rugăciuni, rozariul îl purta tot timpul într-o punguţă din piele atârnată de gât, deşi nu mai era defel atentă la cuvinte. „După ce mor, rozariul să rămână la tine, să nu laşi pe nimeni să-l atingă, că e binecuvântat de Papă.” În rarele clipe de luciditate se ruga Domnului să o ia. Tante Rose era de părere că îngerul ei, *ti-bon-ange,* se blocase pe lumea asta şi era nevoie de un *serviciu* special pentru a-l elibera, nimic dureros sau complicat, însă Téte nu se hotăra pentru o soluţie atât de irevocabilă. Dorea să-şi ajute nefericita stăpână, dar responsabilitatea morţii ei ar fi fost o sarcină prea copleşitoare, chiar dacă o împărţea cu tămăduitoarea. Poate că *ti-bon-ange* al Eugeniei mai găsea de făcut ceva în corpul ei, poate că era mai bine să i se lase timp ca să plece singur.

Toulouse Valmorain se culca des cu Téte, mai mult din obişnuinţă decât din pasiune sau dorinţă, fără urgenţa din perioada pubertăţii fetei, când îl apucase patima. Numai demenţa Eugeniei explica faptul că aceasta nu-şi dăduse seama de ce se petrecea sub nasul ei. „Stăpâna îl bănuieşte, dar ce să-i facă, n-are cum să-l împiedice”, spusese Tante

Rose, singura căreia Tété îi mărturisise că rămăsese însărcinată. Îi era frică de reacţia stăpânei când sarcina ar fi devenit vizibilă, numai că Valmorain avusese grijă să-şi ducă nevasta în Cuba, unde bucuros ar fi lăsat-o în grija măicuţelor pentru totdeauna. Iar când o readusese pe plantaţie, pruncul lui Tété nu mai era acolo şi Eugenia n-a întrebat niciodată de ce sclavei sale i se rostogoleau lacrimile pe obraz precum pietricelele. Senzualitatea lui Valmorain era lacomă şi grăbită în pat, nu pierdea timpul cu preambuluri. La fel cum îl plictisea ritualul impus de Eugenia la cină, cu faţă de masă lungă şi sfeşnice de argint, tot atât de inutil i se părea jocul dragostei.

Pentru Tété asta era o sarcină în plus, pe care o îndeplinea în puţine minute, cu excepţia rarelor ocazii când pe stăpân îl apucau dracii şi de care se temea. Dar avea noroc: Lacroix, stăpânul plantaţiei vecine, ţinea un întreg serai de fete în lanţuri într-o baracă pentru fanteziile sale, la care luau parte musafirii şi câţiva negri pe care-i numea „armăsarii mei”. Valmorain asistase o singură dată la aceste dezmăţuri sălbatice; dezgustat, nu mai venise niciodată. Nu-l dădeau scrupulele afară din casă, dar era convins că faptele rele se plătesc mai devreme sau mai târziu şi nu voia să fie lângă Lacroix atunci când avea să se întâmple. Erau prieteni, aveau interese comune, de la creşterea animalelor până la închirierea sclavilor în perioada recoltei, asista la petreceri, la rodeo, la luptele de animale pe care le organiza, dar în baraca aceea nu mai voia să calce. Lacroix avea toată încrederea în el, îi dădea doar cu o simplă chitanţă banii câştigaţi să-i depoziteze într-un cont secret în Cuba, departe de ghearele lacome ale nevesti-sii şi ale rudelor. Valmorain trebuia să-şi pună în joc toată diplomaţia pentru a-i refuza invitaţiile la orgii.

Tété învăţase să se lase folosită cu o pasivitate de oaie, cu corpul moale, fără să opună rezistenţă, gândindu-se la altceva, astfel stăpânul termina

repede şi se prăbuşea într-un somn adânc. Mai ştia că alcoolul era aliatul ei, dacă-l administra în doza potrivită. După un pahar sau două, bărbatul se excita, cu al treilea trebuia să fie atentă, căci putea deveni violent, cu al patrulea îl învăluiau aburii beţiei şi, dacă îl evita delicat, adormea fără s-o atingă.

Valmorain nu s-a întrebat niciodată ce simţea ea, aşa cum nu se întreba ce simte calul pe care-l călăreşte. Se obişnuise cu ea şi rareori căuta alte femei. Uneori se trezea în patul gol cu un fel de neîmplinire, aşternutul mai păstra vag mirosul lui Tété, îşi amintea atunci de trecutele nopţi cu Violette Boisier, de nişte amoruri de tinereţe din Franţa, care parcă se întâmplaseră altuia, cuiva care începea să fantazeze la vederea unei glezne de femeie şi era neobosit. Acum aşa ceva ar fi fost imposibil. Tété nu-l mai excita ca la început, dar nici nu-i trecea prin minte să o schimbe, era o legătură comodă, iar el era omul obişnuinţei. Uneori mai înşfăca din zbor o sclavă tânără, dar totul se rezuma la un viol grăbit şi mult mai puţin plăcut decât cartea pe care tocmai o citea. Lipsa de chef o punea pe seama unei crize de malarie care-l dărâmase rău şi îl slăbise. Doctorul Parmentier îl pusese în gardă împotriva efectelor alcoolului, la fel de periculoase ca febra tropicală, dar el pretindea că nu bea excesiv, doar cât trebuie ca să scape de plictiseală şi singurătate. Nici nu se prindea că Tété îi tot umple paharul. Mai de mult, când se ducea încă des la Le Cap, profita ca să se distreze cu câte o curtezană la modă, o atrăgătoare *poule* care-i aprindea poftele, dar îl lăsa dezamăgit. Pe drum îşi promitea mari plăceri care, odată consumate, i se ştergeau din minte, în parte şi pentru că se îmbăta serios. Le plătea pe fetele alea ca să facă în fond exact ce făcea şi cu Tété, aceeaşi îmbrăţişare grosolană, aceeaşi grabă, iar pe urmă pleca clătinându-se şi cu impresia că fusese păcălit. Cu Violette lucrurile ar fi stat altfel, dar ea

se lăsase de meserie de când trăia cu Relais. Valmorain se întorcea la Saint-Lazare mai devreme decât îşi propusese, cu gândul la Maurice şi nerăbdător să reintre în siguranţa rutinei.

„Îmbătrânesc", bombănea Valmorain privindu-se în oglindă în timp ce sclavul îl bărbierea, contemplându-şi ridurile fine din jurul ochilor şi începutul de guşă. Avea patruzeci de ani, aceeaşi vârstă pe care o avea Prosper Cambray, dar n-avea energia acestuia şi începea să se îngraşe. „Clima asta nenorocită." Viaţa lui era un fel de navigaţie fără cârmă şi fără busolă, plutea în derivă, aştepta ceva nedefinit. Detesta insula. Ziua era ocupat pe plantaţie, dar serile şi nopţile erau nesfârşite. Soarele asfinţea, venea întunericul, orele se târau încet, pline de amintiri, temeri, căinţe şi fantasme. Mai păcălea timpul citind sau jucând cărţi cu Tété. Erau singurele momente când ea lăsa garda jos şi se abandona jocului cuprinsă de entuziasm. La început, când o învăţase să joace, el câştiga tot timpul, dar şi-a dat seama că pierdea deliberat, ca să nu-l supere. „Aşa n-are niciun haz, încearcă să mă baţi", i-a cerut atunci şi a început să piardă metodic. Se întreba mirat cum putea mulatra asta să-l întreacă la un joc de logică, isteţime şi calcul. N-o învăţase nimeni aritmetică, dar ţinea socoteala cărţilor din instinct, tot aşa cum ţinea cheltuielile casei. Ideea că îl egala în abilitate îl tulbura şi îl dezorienta.

Cina devreme în sufragerie, trei feluri simple şi săţioase, masa principală a zilei, servită de doi sclavi tăcuţi. Bea câteva pahare de vin bun, acelaşi pe care i-l trimitea prin contrabandă cumnatului Sancho şi care în Cuba costa de două ori mai mult decât îl costa pe el în Saint-Domingue. După desert, Tété îi aducea sticla de coniac şi-l punea la curent cu treburile din casă. Desculţă, aluneca parcă plutind, dar el auzea clinchetul cheilor, foşnetul fustei şi îi percepea căldura cu câteva clipe înainte de apariţia ei. „Stai jos, nu-mi vorbi

în cap”, îi spunea seară de seară. Ea aştepta ordinul, se aşeza alături, foarte dreaptă pe scaun, cu mâinile în poală şi pleoapele plecate. La lumina lumânărilor chipul ei armonios şi gâtul subţire păreau sculptate în lemn. Ochii alungiţi şi semiînchişi sclipeau cu reflexe aurii. Răspundea la toate întrebările pe un ton neutru, dar dacă subiectul era Maurice se însufleţea, orice năzbâtie a băieţelului devenea o mare ispravă ce merita celebrată. „Toţi băieţii fugăresc găinile, Tété”, râdea el, deşi în fundul sufletului era de acord că în bătătură le creştea un geniu. Dar mai presus de toate, Valmorain o aprecia: fiu-său nu putea fi pe mâini mai bune. Deşi nu era adeptul răsfăţului exagerat, se înduioşa văzându-i împreună într-o complicitate de mângâieri şi secrete ca între mamă şi copilul ei. La rândul său, Maurice îi răsplătea dragostea cu o fidelitate aproape exclusivă, care pe tată îl făcea gelos. Valmorain îi interzisese să-i spună *maman,* dar fără succes. *„Maman,* jură-mi că n-o să ne despărţim niciodată”, îl auzise spunându-i într-o zi. „Îţi jur, fiule”, răspunsese ea. În lipsa altui interlocutor, se obişnuise să-i împărtăşească lui Tété toate problemele lui legate de afaceri, plantaţie şi sclavi. Nu era vorba de o conversaţie, căci nu aştepta răspuns, ci de monologuri care aveau menirea să-l descarce şi să-l facă să audă un glas de om, chiar dacă acel glas era al lui. Iar când purtau un dialog, avea impresia că nu se alege cu nimic: nu-şi dădea seama că în doar câteva fraze ea îl manipula.

— Ai văzut marfa adusă ieri de Cambray?

— Da, stăpâne, am ajutat-o pe Tante Rose să-i verificăm.

— Şi?

— Nu prea arată bine.

— Păi, de-abia au ajuns, pe drum pierd mult din greutate. Cambray i-a cumpărat vrac, pe toţi la acelaşi preţ. E o metodă proastă, nu poţi să-i cercetezi pe toţi şi ţi se mai vinde şi cioara de pe

gard; negustorii de negri sunt experţi în şmecherii de soiul ăsta. Tante Rose ce spune?

— Doi au pântecăraie, nici nu se ţin pe picioare. Zice să-i ia la ea şi într-o săptămână îi face bine.

— O săptămână!

— E mai bine decât să-i pierdem, stăpâne. Aşa spune Tante Rose.

— E vreo femeie în lot? Că mai avem nevoie de una la bucătărie.

— Nu, dar e un băiat de vreo paisprezece ani…

— Ăla pe care Cambray l-a bătut cu biciul venind încoace? A spus că voia să fugă şi că i-a dat o lecţie pe loc.

— Asta o spune domnul Cambray, stăpâne.

— Dar tu ce crezi c-a fost, Tété?

— Nu ştiu, stăpâne, dar cred că băiatul va face treabă mai bună la bucătărie decât pe câmp.

— O să încerce să fugă din nou, aici avem prea puţină pază.

— Până acum n-a fugit niciun sclav care munceşte în casă, stăpâne.

Discuţia rămânea în coadă de peşte, dar mai târziu, când Valmorain îşi examina noile achiziţii, zărea în mulţime băiatul şi lua o decizie. După cină, Tété se ducea să vadă dacă Eugenia era curată şi liniştită în patul ei, apoi stătea cu Maurice până adormea şi el. Valmorain se instala pe terasă, dacă vremea era bună, sau în salonul întunecat, legănându-şi al treilea pahar de coniac, citind la lumina slabă a lămpii cu ulei o carte sau un ziar. Ştirile le afla la distanţă de o săptămână, dar asta nu-l deranja: erau fapte care aveau loc în alt univers. Concedia servitorii, sătul la sfârşitul zilei ca ei să-i ghicească poftele, şi rămânea singur să citească. Mai târziu, când cerul era negru şi se mai auzeau doar foşnetul etern al trestiilor, murmurul umbrelor din casă şi, uneori, vibraţia tainică şi depărtată a tobelor, se ducea în camera sa şi se dezbrăca la lumina unei singure lumânări. Tété avea să vină curând.

Zarité

Aşa îmi amintesc. Afară greierii şi cântecul cucuvelei, înăuntru razele lunii aruncă dungi luminoase pe trupul lui adormit. E atât de tânăr! Apără-mi-l, Erzuli, loa *a apelor celor mai adânci, mă rugam eu pipăindu-mi păpuşa primită de la bunicul Honoré şi pe care pe atunci o mai aveam. Vino, Erzuli, mamă, iubită, cu colierele tale din aur curat, cu mantia ta de pene de tucan, cununa de flori şi cele trei inele ale tale, câte unul pentru fiecare bărbat. Ajută-ne,* loa *viselor şi speranţelor. Apără-l de Cambray, fă-l nevăzut ochilor stăpânului, precaut faţă de alţii, dar mândru în braţele mele, potoleşte-i inima de sclav proaspăt venit pe timp de zi, ca să reziste, dar dă-i curaj pe timp de noapte, ca să nu-şi piardă dorul de libertate. Priveşte-ne cu bunăvoinţă, Erzuli,* loa *geloziei. Nu ne invidia, căci fericirea asta e fragilă precum o aripă de muscă. El va pleca. Iar dacă nu va pleca, va muri, tu ştii asta, dar nu mi-l lua încă, lasă-mă să-i mângâi spinarea slabă de băiat înainte să devină cea a unui bărbat.*

Era un războinic acest iubit al meu, căci aşa-l botezase tatăl său, Gambo, ceea ce înseamnă războinic. Îi şopteam numele interzis când eram singuri, Gambo, iar numele îmi răsuna în vene. De câte ori a fost bătut ca să răspundă la numele primit aici, şi să-şi ascundă numele cel adevărat! Gambo, îmi spusese, atingându-şi pieptul, prima dată când ne-am iubit. Gambo, Gambo, a repetat până am îndrăznit să-l pronunţ. Pe atunci el vorbea în limba lui, eu într-a mea. A durat ceva să înveţe creola şi să mă înveţe puţin din limba lui, limba pe care mama n-a apucat să mi-o dea, dar de la bun început noi nici n-am avut nevoie de cuvinte. Dragostea are cuvinte mute, mai transparente decât apa râului.

Gambo abia venise, părea un copil, era slab şi speriat. Alţi prinşi, mai mari şi mai puternici, se aruncaseră în marea amară sperând să ajungă în Guineea. Cum suportase el drumul? Loviturile de bici îi făcuseră spinarea carne vie, metoda lui Cambray ca să frângă cerbicia nou-veniţilor, aceeaşi pe care o aplica la cai şi câini. Pe piept, deasupra inimii, avea semnul făcut cu fierul roşu cu iniţialele companiei de negoţ cu negri, fusese însemnat în Africa înainte de îmbarcare, nici acum nu se cicatrizase. Tante Rose m-a sfătuit să-i spăl rănile cu multă apă şi să-i pun prişniţe cu iarbă neagră, aloe şi grăsime. Ca să se vindece mai întâi pe dinăuntru. Dar pe arsură doar grăsime, apă deloc. Nimeni nu tămăduia mai bine ca ea, chiar şi doctorul Parmentier voia să-i afle secretele, iar ea i le spunea, deşi ar fi slujit la vindecarea albilor: cunoaşterea vine de la Papa Bondye şi aparţine tuturor, dacă nu se dă mai departe se pierde. Aşa e. Ea se ocupa de sclavii care veniseră bolnavi, astfel că pe Gambo l-am vindecat eu.

Când l-am văzut prima dată era culcat pe burtă la spitalul sclavilor şi plin de muşte. Abia l-am ridicat în capul oaselor ca să-i dau o duşcă de tafia şi o linguriţă cu picăturile stăpânei, sustrase din flaconul albastru. După care am purces la ingrata sarcină de a-l curăţa. Rănile nu erau prea inflamate, Cambray nu apucase să toarne peste ele sare şi oţet, însă durerea trebuie că a fost groaznică. Gambo îşi muşca buzele, dar nu se plângea. La urmă m-am aşezat lângă el şi i-am cântat, că nu ştiam cuvinte de alinare pe limba lui. Voiam să-i explic cum să facă pentru a nu provoca mâna care ţine biciul, cum se munceşte şi se ascultă, iar în acest timp setea de răzbunare creşte precum un foc ce arde în suflet. Naşa l-a convins pe Cambray că băiatul avea ciumă şi mai bine să stea singur, ca să nu-i molipsească pe ceilalţi. Vătaful-şef i-a permis să-l ia la ea, tot mai spera ca Tante Rose să ia o boală fatală, dar ea era

imună, avea o înţelegere cu Légbé, loa *descântecelor. Între timp, am început să-i vâr în cap stăpânului ideea de a-l folosi pe Gambo la bucătărie. Pe plantatie n-ar fi rezistat prea mult, Cambray îl luase la ochi de la început.*

Tante Rose ne lăsa singuri în cabana ei. Ghicise. Iar în a patra zi s-a întâmplat. Gambo era atât de abătut de durere şi de tot ce pierduse – pământul lui, familia, libertatea – că l-am îmbrăţişat ca o mamă. Tandreţea ajută la vindecare. Un gest a chemat altul, am alunecat sub el fără să-l ating pe spate, ca să-şi lase capul pe pieptul meu. Ardea tot, avea încă febră, cred că nici n-a ştiut ce făceam. Eu nu cunoşteam dragostea. Ceea ce făcea stăpânul cu mine era ceva tulbure şi ruşinos, i-am şi spus-o, dar nu m-a crezut. Cu stăpânul sufletul, ti-bon-ange *al meu, se desprindea şi zbura în altă parte, în pat rămânea doar* le corps-cadavre. *Gambo… Trupul lui uşor peste al meu, mâinile pe mijloc, răsuflarea în gura mea, ochii lui privindu-mă de dincolo de mare, din Guineea, asta era dragostea. Erzuli, loa* drag*ostei, apără-l de rele, ai grijă de el. Aşa mă rugam eu.*

Vremuri agitate

Trecuseră mai bine de treizeci de ani de când Macandal, vrăjitorul legendar, semănase sămânţa răzvrătirii, iar de atunci spiritul său era purtat de vânt dintr-o parte în alta a insulei, intra în barăci, în colibe, în *ajoupas,* în fabricile de zahăr, momind sclavii cu promisiunea libertăţii. Devenea şarpe, cărăbuş, maimuţă, papagal, alina precum ploaia, urla precum tunetul, chema la răzvrătire cu glasul furtunii. Chiar şi albii îl auzeau. Fiecare sclav era un duşman – şi erau deja mai bine de o jumătate de milion, două treimi veniţi direct din Africa, plini de ură şi trăind doar ca să-şi rupă lanţurile şi a se răzbuna. Mii de sclavi ajungeau în Saint-Domingue, dar tot nu erau destui pentru cerinţele nesătule ale plantaţiilor. Bici, foame, trudă. Nici paza, nici pedepsele brutale nu-i împiedicau pe mulţi să fugă; unii chiar în port, abia debarcaţi şi eliberaţi de lanţuri ca să fie botezaţi. Fugeau goi şi bolnavi, cu un singur gând în minte: să scape de albi. Traversau câmpiile ascunzându-se prin păşuni, ajungeau în junglă şi urcau munţii unei ţări necunoscute. Dacă reuşeau să se alăture unui grup de cimarroni, scăpau de sclavie. Război, libertate. Acolo, aceşti oameni născuţi liberi în Africa şi gata să moară pentru a redeveni liberi, le transmiteau curajul lor celor născuţi pe insulă, care nu cunoşteau libertatea şi pentru care Guineea era un regat vag pe fundul mării. Plantatorii aşteptau, înarmaţi până-n dinţi. Regimentul din Le Cap fusese întărit cu patru mii de soldaţi francezi care, de cum au pus piciorul pe insulă, au picat loviţi de holeră, malarie şi dizenterie.

Sclavii credeau că ţânţarii care provocau aceste boli erau oştile lui Macandal în luptă cu albii. Macandal scăpase de rug transformându-se în ţânţar. Macandal se întorsese, aşa cum a promis. De la Saint-Lazare fugiseră mai puţini sclavi decât

din alte părţi, Valmorain credea că pentru că nu se înverşuna atât împotriva negrilor: nici gând să-i ungă cu melasă şi să-i lase potopiţi de furnicile roşii, aşa cum făcea vecinul Lacroix. În monologurile sale nocturne îi spunea lui Tété că nu putea fi acuzat de cruzime, dar că dacă situaţia se înrăutăţea trebuia să-i dea mână liberă lui Cambray. Ea avea grijă să nu pronunţe în prezenţa lui cuvântul revoltă. Tante Rose o asigurase că o răscoală generală a sclavilor era doar o chestiune de timp; Saint-Lazare, la fel ca celelalte plantaţii, trebuia să piară în flăcări.

Prosper Cambray comentase cu stăpânul acest zvon puţin probabil. De când se ştia el, doar despre asta se vorbea, şi uite că nu se întâmplase nimic. Ce să facă nişte sclavi nenorociţi împotriva miliţiei şi a celor ca el, gata de orice? Cum să se organizeze, cum să se înarmeze? Cine să-i conducă? Imposibil. Îşi petrecea ziua călare şi dormea cu două pistoale la îndemână şi cu un ochi deschis, mereu în alertă. Biciul era prelungirea mâinii, limba pe care o ştia cel mai bine şi de care se temeau toţi, nimic nu-i făcea mai mare plăcere decât frica pe care o inspira. Numai scrupulele patronului îl opriseră să recurgă la metode de represiune mai ingenioase, dar lucrurile trebuiau să se schimbe de când izbucnirile de nesupunere se înmulţiseră. Acum era momentul să arate că putea conduce plantaţia chiar şi în condiţiile cele mai grele, aştepta de prea mulţi ani să fie numit administrator. Nu se plângea, strânsese un capital serios prin mită, potlogării şi contrabandă. Valmorain habar n-avea câte dispăreau din hambare şi pivniţe. Se lăuda că e mare armăsar, nicio fată nu scăpa teafără şi nimeni nu se băga. Cât timp n-o deranja pe Tété, putea să se destrăbălеze în voie, doar că singura care-i punea poftele pe jar era chiar ea, pentru că nu avea voie s-o atingă. O privea de departe, o spiona de aproape, o înşfăca ori de câte ori avea ocazia, dar

mereu îi aluneca din mână. „Ai grijă, domnu' Cambray, că te spun stăpânului", îl amenință cu glas tremurător. „Tu să ai grijă, târfă, las' că pun eu mâna pe tine și ai să mi-o plătești. Cine te crezi, nenorocito? Ai făcut douăzeci de ani, în curând stăpânul o să te înlocuiască cu una mai tânără și-atunci îmi vine mie rândul. O să te cumpăr. Ieftin, că nu valorezi nimic, nici măcar nu ești bună de prăsilă. Ce, n-are boașe stăpânul? Cu mine ai să vezi tu ce e bun. Să vezi ce ușor o să te vândă", o amenință, jucându-se cu coada biciului din fâșii de piele împletite.

Între timp, Revoluția Franceză ajunsese în insulă precum lovitura de coadă a unui balaur, zgâlțâind-o din temelii. *Les grands blancs,* conservatori și monarhiști, priveau schimbările cu oroare, în vreme ce *les petits blancs* sprijineau republica, căci desființase deosebirile de clasă: libertate, egalitate și fraternitate pentru albi. La rândul lor, *les affranchis* trimiseseră delegații la Paris pentru a cere drepturi cetățenești la Adunarea Națională: în Saint-Domingue niciun alb, fie el bogat sau sărac, nu era dispus se le confere aceste drepturi. Valmorain și-a amânat pe timp nedeterminat întoarcerea în Franța, a înțeles că nimic nu-l mai lega de țara sa. Înainte vreme spumega de furie față de risipa pe care o făcea monarhia, acum vitupera împotriva haosului republican. După ani și ani trăiți fără chef în colonie sfârșise prin a accepta că locul lui era în Lumea Nouă. Sancho García del Solar îi scrisese cu sinceritatea dintotdeauna, propunându-i să uite de Europa în general și de Franța în mod special, unde nu era loc pentru oameni întreprinzători, și că viitorul era în Louisiana. Avea relații bune la New Orleans, doar capitalul îi lipsea ca să pună pe picioare un proiect de care erau deja mai mulți interesați; dar îi lăsa lui întâietatea, pentru legăturile lor de familie și pentru că unde puneau ei degetul ieșea aur. La începuturi, Louisiana

fusese colonie franceză, i-a explicat el, de vreo douăzeci de ani aparţinea Spaniei, însă populaţia se încăpăţâna să fie loială originilor sale. Guvernul era spaniol, dar cultura şi limba continuau să fie franceze. Clima semăna cu cea din Antile, se cultivau aceleaşi lucruri, cu avantajul că spaţiu era cu asupra de măsură şi pământ era din belşug, puteau cumpăra o plantaţie mare pe care să o exploateze fără probleme politice sau sclavi răzvrătiţi. Aveau să facă avere serioasă în doar câţiva ani, i-a mai promis.

După ce-şi pierduse primul copil, Téte dorea să fie stearpă precum catârii de la moară. Ca să iubească şi să sufere ca o mamă îi era de ajuns Maurice, acest copilaş simţitor, gata să plângă de emoţie când asculta muzică sau să facă pipi pe el când se speria înaintea unei cruzimi. Maurice se temea de Cambray, când îi auzea cizmele bocănind pe terasă fugea să se ascundă. Téte folosea metodele de la Tante Rose ca să nu rămână însărcinată, aşa cum făceau şi alte sclave, însă acestea nu erau sigure. Tămăduitoarea pretindea că unii copii insistă să vină pe lume, nebănuind ce-i aşteaptă. Aşa a fost şi cu al doilea născut al lui Téte. N-au folosit la nimic ghemotoacele de vată îmbibată cu oţet, nici infuziile de limba-mielului, nici fumigaţiile cu muştar sau cocoşul sacrificat pentru *loas* ca să avorteze. În cea de a treia lună de când nu mai avusese menstruaţie s-a dus la naşa să o roage să o scape cu ajutorul unei ţepuşe ascuţite, dar femeia a refuzat: riscul de infecţie era enorm, iar dacă erau prinse că atentau la proprietatea stăpânului, Cambray ar fi avut un motiv perfect să le biciuiască straşnic.

— Căci bănuiesc că e tot sămânţa stăpânului.

— Nu sunt sigură, naşă, poate fi şi a lui Gambo…

— A cui?

— Ajutorul de la bucătărie. Numele lui adevărat e Gambo.

— Ia te uită la mucosul ăla, care ştie să facă ce fac bărbaţii! Cred că e cu cinci sau şase ani mai mic decât tine.

— Şi ce dacă! Treaba e că, dacă plodul iese negru, stăpânul ne omoară pe amândoi!

— De multe ori copiii de sânge amestecat se nasc negri ca bunicii, a asigurat-o Tante Rose.

Îngrozită de urmările posibile ale sarcinii, Tété îşi imagina că are în pântec o tumoare, dar în luna a patra a simţit ceva ca un fâlfâit de aripă de porumbiţă, prima manifestare de viaţă, şi a cuprins-o dragostea şi grija pentru făptura care creştea acolo. Noaptea, întinsă alături de Maurice, îi cerea iertare în gând pentru groaznica ofensă de a-l aduce pe lume ca sclav. De data asta n-a fost nevoie să-şi ascundă sarcina şi nici ca stăpânul să-şi ducă nevasta în Cuba, căci nefericita nu-şi mai dădea seama de nimic. De mult nu mai avusese Eugenia niciun contact cu soţul ei, iar când îl zărea întreba, în ceţurile nebuniei, cine era bărbatul acela. Nu-l mai recunoştea nici pe Maurice. În clipele ei bune redevenea o adolescentă de paisprezece ani care se juca în mănăstirea de la Madrid cu colegele ei zvăpăiate, în aşteptarea ciocolatei de dimineaţă. În restul timpului rătăcea printr-o ceaţă fără contururi precise, dar nu mai suferea ca înainte. Tété i-a suprimat treptat, din proprie iniţiativă, doza de opiu şi n-a fost nicio diferenţă în comportamentul Eugeniei. Tante Rose a fost de părere că stăpâna îşi îndeplinise misiunea de a-l naşte pe Maurice şi-acum nu mai avea nimic de făcut pe această lume.

Valmorain îi cunoştea trupul mai bine decât apucase să-l cunoască pe cel al Eugeniei sau al vremelnicelor amante, astfel că a constatat repede că i se îngroaşă talia şi i se umflă sânii. A luat-o la întrebări în pat, după un coit din acelea pe care ea le suporta resemnată iar pentru el erau doar o descărcare nostalgică, şi Tété a izbucnit în lacrimi. Asta l-a mirat, n-o mai văzuse plângând de când îi

luase primul născut. I se spusese că negrii nu prea suferă, drept dovadă că niciun alb n-ar suporta ce suportă ei şi că, aşa cum le iei căţelelor puii sau vacilor viţelul, puteai lua şi copilul de la o mamă sclavă; în scurt timp le trecea şi nici nu-şi mai aminteau. Nu se gândise niciodată la sentimentele lui Tété, pleca de la principiul că erau foarte limitate. Când n-o vedea, ea se topea, dispărea în neant; reapărea doar când o chema, atunci se întrupa iar, exista doar ca să-l slujească. Nu mai era o fetiţă, dar lui i se părea că nu se schimbase. Îşi amintea vag de copiliţa costelivă pe care i-o dăduse Violette Boisier cu ani în urmă, de fata ca un fruct care ieşise din coconul prea puţin promiţător şi pe care o deflorase violent în aceeaşi odaie în care Eugenia dormea drogată, de tânăra care născuse fără să scoată un geamăt, cu dinţii încleştaţi pe o bucată de lemn, de mama care la şaisprezece ani se despărţea cu un sărut pe frunte de copilul pe care n-avea să-l mai vadă nicicând, de femeia care-l legăna pe Maurice cu o dragoste nesfârşită, care închidea ochii şi-şi muşca buzele când intra în ea, care uneori adormea lângă el epuizată de treburile de peste zi, dar se trezea tresărind şi rostind numele lui Maurice, către care se repezea în fugă. Toate aceste imagini ale ei se topeau în una singură, de parcă timpul n-ar fi trecut pentru ea. În noaptea aceea i-a pipăit modificările corpului, apoi i-a spus să aprindă lampa ca s-o privească. I-a plăcut ce vedea, un trup cu linii lungi şi ferme, pielea de culoarea bronzului, coapsele generoase, buzele senzuale; a ajuns la concluzia că era proprietatea sa cea mai preţioasă. I-a cules cu un deget o lacrimă care i se rostogolea pe obraz şi, fără să se gândească, şi-a dus-o pe buze. Era sărată la fel ca lacrimile lui Maurice.

— Ce ai?

— Nimic, stăpâne.

— Nu mai plânge. De data asta ai să rămâi cu copilul, Eugeniei nu-i mai pasă.

— Atunci, de ce nu-mi pot primi fiul înapoi?

— Asta ar fi foarte complicat.

— Măcar e în viaţă?

— Sigur că e în viaţă, femeie! Trebuie să aibă vreo patru sau cinci anişori, nu? Treaba ta e să ai grijă de Maurice. Să nu mai pomeneşti de plodul ăla în faţa mea şi zi mersi că ţi-l las pe ăsta care creşte în tine.

Zarité

Gambo prefera să taie trestie decât să facă umilitoarea muncă la bucătărie. „Dacă m-ar vedea tata, s-ar ridica din mormânt să mă scuipe pe picioare şi să mă renege, pe mine, fiul lui cel mare, pentru că fac treburi de femeie. Tata a murit în luptă cu cei ce ne atacaseră satul, aşa cum trebuie să moară un bărbat.” Aşa-mi spunea. Vânătorii de sclavi erau din alt trib, veneau de departe, dinspre apus, cu cai şi puşti din acelea din care avea şeful vătafilor. Alte sate pieriseră în flăcări, tinerii erau luaţi, bătrânii şi copiii mici erau ucişi, însă tatăl său credea că ei erau feriţi, apăraţi de distanţa mare şi de pădure. Vânătorii îşi vindeau prada unor fiinţe cu colţi de hienă şi gheare de crocodil, mâncători de carne de om. Nimeni nu se întorcea vreodată. Gambo a fost singurul din familia sa care a scăpat cu viaţă, din fericire pentru mine şi din nefericire pentru el. A rezistat primei etape a drumului, care a durat două luni, mergând pe jos, legat cu frânghii de ceilalţi, cu un jug de lemn pe grumaz, mânat cu lovituri, hrănit pe sponci şi aproape fără apă. Şi tocmai când credea că nu va mai putea face nici măcar un pas, înaintea ochilor a apărut marea, pe care niciunul din lungul şir n-o văzuse vreodată, şi un castel impunător pe nisip. N-au apucat să se minuneze de întinderea şi culoarea apei, care la orizont se confunda cu cerul, că au fost imediat închişi. Atunci Gambo a văzut prima dată oameni albi şi a crezut că erau demoni; mai târziu a aflat că erau oameni, dar n-a ajuns niciodată să-i considere pe de-a-ntregul ca atare. Purtau nişte veşminte asudate, pieptare de fier şi cizme de piele, urlau şi loveau fără noimă. Nici gând de colţi şi gheare, dar aveau păr pe obraz, arme şi bice şi puteau atât de tare, că ameţeau chiar şi păsările cerului. Aşa mi-a povestit. L-au despărţit

de femei şi copii, l-au închis într-o curte unde ziua mureau de căldură şi noaptea de frig împreună cu sute de bărbaţi care nu-i vorbeau limba. Nu ştie cât a stat acolo, uitase să socotească ciclurile lunii, şi nici câţi au murit, pentru că nimeni nu avea un nume şi nimeni nu ţinea socoteala. La început erau atât de înghesuiţi că nici nu puteau să se culce pe jos, dar pe măsură ce cadavrele erau scoase, se făcea loc. După aia a venit ce-a fost mai rău, nu voia să-şi aducă aminte, dar îi bântuia visele: corabia. Erau întinşi unul lângă altul, precum lemnele, pe mai multe platforme de scânduri, cu fiare la gât şi lanţuri, fără să ştie unde sunt duşi şi nepricepând de ce se clatină uriaşa alcătuire, gemând, vomitând, făcând pe ei, murind. Duhoarea era atât de cumplită încât ajungea pe tărâmul morţilor şi o simţea şi tatăl lui. Nici acolo n-a reuşit Gambo să calculeze timpul, deşi a văzut soarele şi stelele când erau scoşi pe punte în grupuri, ca să fie spălaţi cu găleţi de apă şi puşi să danseze ca să nu li se înţepenească braţele şi picioarele.

Marinarii aruncau peste bord morţii şi bolnavii, pe urmă alegeau la întâmplare câţiva şi îi biciuiau ca să se distreze. Pe cei mai recalcitranţi îi atârnau de mâini şi îi coborau lent în apa care colcăia de rechini, iar când îi ridicau nu mai rămâneau decât braţele. A văzut şi ce le făceau femeilor. A vrut să se arunce peste bord, credea că, după ce va fi mâncat de rechinii care urmăriseră corabia din Africa până în Antile, sufletul lui va ajunge înot în insula de sub mare şi va fi împreună cu tatăl şi restul familiei. „Dar, dacă tata ar fi prins de veste că doream să mor fără să lupt, m-ar fi scuipat iar pe picioare." Aşa mi-a spus.

Singurul motiv pentru care adăsta în bucătăria lui Tante Mathilde era că se pregătea să fugă. Cunoştea riscurile. La Saint-Lazare erau sclavi cu nasul şi urechile tăiate şi fiare la picioare, imposibil de scos şi cu care era cu neputinţă să

fugi. Eu cred că-şi amâna evadarea din cauza mea, pentru felul în care ne uitam noi unul la altul, mesajele din pietricele lăsate în coteţul găinilor, bunătăţile pe care le fura pentru mine de la bucătărie şi felul în care-i aşteptam îmbrăţişările, de parcă-mi presărase cineva piper peste tot corpul, acele clipe când eram în sfârşit singuri şi ne atingeam. „O să fim liberi, Zarité, şi mereu împreună. Te iubesc mai mult decât pe oricine, mai mult decât pe tata şi pe cele cinci neveste ale sale, care au fost mamele mele, mai mult decât pe fratele şi pe surorile mele, mai mult decât pe toţi la un loc, dar nu mai mult decât propria-mi onoare.” Un războinic îşi urmează destinul, asta e mai important decât dragostea, cum să nu pricep. Noi, femeile, iubim mai adânc şi mai îndelungat, ştiu şi asta. Gambo era orgolios şi nu există pericol mai mare pentru un sclav decât orgoliul. Îl rugam să rămână la bucătărie dacă voia să trăiască, să evite să dea ochii cu Cambray, dar îi ceream prea mult, îi ceream să fie laş. Viaţa noastră ne e scrisă în z’étoile *a noastră şi nu e chip s-o schimbăm. „Ai să vii cu mine, Zarité?” Nu puteam să plec cu el, eram prea greoaie şi n-am fi ajuns departe.*

Amanţii

Erau câţiva ani de când Violette Boisier renunţase la viaţa de noapte din Le Cap, nu pentru că s-ar fi ofilit – putea şi acum rivaliza cu orice curtezană – ci din cauza lui Étienne Relais. Relaţia lor devenise o complicitate amoroasă, agrementată de pasiunea lui şi de buna ei dispoziţie. Erau împreună de aproape zece ani, care trecuseră repede. La început locuiau separat, se vedeau doar în scurtele vizite pe care le făcea Relais între două campanii militare. O vreme, şi-a continuat meseria, dar îşi oferea magnificele servicii doar câtorva clienţi, aleşi dintre cei mai generoşi. Devenise atât de selectivă, încât Loula îi elimina de pe lista de aşteptare pe cei mai nerăbdători, pe cei mai urâţi şi pe cei cărora le mirosea gura; în schimb, erau preferaţi bătrânii, căci ştiau să fie recunoscători. La scurt timp după ce o cunoscuse pe Violette, Relais fusese avansat locotenent-colonel şi i se încredinţase siguranţa părţii de nord, astfel că avea mai puţine drumuri de făcut. S-a stabilit la Le Cap, a părăsit garnizoana şi s-a căsătorit cu ea. A făcut-o sfidător, cu pompă şi slujbă la biserică şi anunţ la ziar, cu tot tacâmul unei nunţi de *grands blancs,* spre uluirea tovarăşilor de arme, care nu puteau pricepe de ce ia o femeie de culoare, şi cu reputaţie îndoielnică pe deasupra, în loc s-o păstreze ca amantă; dar nimeni n-a avut curaj să-l întrebe direct, iar el n-a dat explicaţii. Conta pe faptul că nimeni n-ar fi îndrăznit să-i jignească soţia. Violette şi-a anunţat „prietenii” că nu mai era disponibilă, le-a dăruit celorlalte *cocottes* rochiile care nu se puteau transforma în ţinute mai decente, şi-a vândut apartamentul şi s-a mutat cu Loula într-o casă pe care Relais o închiriase într-un cartier de *petits blancs* şi *affranchis.* Noii ei prieteni erau mulatri, unii destul de înstăriţi, proprietari de pământuri şi

sclavi, catolici, deşi pe furiş mai recurgeau la voodoo. Descindeau din aceiaşi albi pe care-i dispreţuiau, erau fiii sau nepoţii lor şi îi imitau în toate cele, dar negau cu înverşunare sângele african al mamelor. Relais nu era prietenos din fire, se simţea în largul său numai în atmosfera de camaraderie aspră din garnizoană, dar uneori îşi acompania nevasta la petrecerile acestora. „Zâmbeşte, Étienne, pentru ca prietenilor mei să nu le mai fie frică de copoiul din Saint-Domingue", îl îndemna ea. Îi mărturisise Loulei că-i era dor de petrecerile şi spectacolele care-i înveseleau înainte vreme nopţile. „Păi atunci aveai bani şi te distrai, îngeraşule, acum eşti săracă şi te plictiseşti. Ce-ai câştigat cu soldăţoiul tău?" Trăiau din solda lui de locotenent-colonel, dar pe ascuns mai făceau şi oarece afaceri: un pic de contrabandă, un pic de camătă. Şi astfel capitalul strâns de Violette şi bine investit de Loula sporea.

Étienne Relais nu dăduse uitării planul de a reveni în Franţa, mai ales acum, când Republica le dăduse putere cetăţenilor obişnuiţi ca el. Se plictisise de viaţa în colonie, dar n-avea încă destui bani ca să se retragă din armată. Nu detesta războiul, era ca un centaur în bătălie, obişnuit să sufere şi să-i facă să sufere pe alţii, dar era sătul de situaţia incertă şi agitată. Nu înţelegea ce se petrece în Saint-Domingue: se făceau şi se desfăceau alianţe la tot ceasul, albii se certau între ei şi se certau şi cu *les affranchis,* nimeni nu lua aminte la crescânda insurecţie a negrilor, după părerea sa lucrul cel mai grav. În ciuda anarhiei şi a violenţei, cuplul găsise o fericire calmă, pe care niciunul din ei n-o cunoscuse până atunci. Evitau să pomenească de copii, Violette nu putea să facă, iar pe el nu-l interesau, dar, când într-o seară memorabilă Toulouse Valmorain le-a adus acasă un nou-născut înfăşurat într-o păturică, l-au primit ca pe o mascotă care avea să le umple orele lui Violette şi Loulei, fără să prevadă că acela va fi

fiul la care nici nu visaseră. Valmorain i-l adusese lui Violette pentru că altă idee nu-i venise în minte ca să-l facă dispărut înainte ca Eugenia să revină din Cuba; nevasta nu trebuia să afle că pruncul lui Tété era şi al lui. Căci n-avea al cui să fie, doar el era singurul alb din Saint-Lazare. Nu ştia că Violette se măritase cu militarul. N-o găsise în apartamentul din piaţa Clugny, care avea de-acum alt proprietar, îi aflase noua adresă şi se înfiinţase acolo cu copilaşul şi o doică de care-i făcuse rost vecinul Lacroix. Le prezentase situaţia celor doi ca pe un aranjament vremelnic, neştiind deocamdată care avea să fie pasul următor; cu atât mai mare i-a fost uşurarea să constate că Violette şi soţul ei primeau pruncul fără probleme, întrebând doar care îi era numele. „Nu l-am botezat, spuneţi-i cum vreţi.”

Étienne Relais îşi păstrase vigoarea şi sănătatea din tinereţe. Era acelaşi ghem de muşchi şi fibră, cu o hălăciugă de păr încărunţit acum şi acelaşi caracter oţelit care îi adusese avansarea în armată şi mai multe medalii. Mai întâi îl slujise pe rege, acum slujea Republica cu aceeaşi lealitate. O dorea la fel de mult pe Violette, care se preta voios la zbânţuielile lor amoroase, lucru nepotrivit, spunea Loula, pentru doi soţi maturi. Mare era contrastul între reputaţia sa de tip nemilos şi tandreţea pe care o revărsa asupra nevestei şi a copilului, care-i câştigase rapid inima, acest organ care-i lipsea, după cum susţineau soldaţii din garnizoană. „Puştiul ăsta ar putea fi nepotu-meu”, obişnuia el să spună, şi chiar că avea dulcegării de bunic. Violette şi copilul erau singurele fiinţe pe care le iubise vreodată, la înghesuială recunoştea că şi pe Loula, negresa asta cicălitoare care-l cam supărase la început, când bombănea că Violette ar fi putut să-şi găsească un logodnic mai acătării. I-a oferit libertatea; reacţia Loulei a fost să se trântească pe jos, plângând că voia să scape de ea ca de atâţia sclavi prea bătrâni sau care nu mai erau buni la

nimic pe care stăpânii îi azvârleau în stradă, pe ea, care avusese toată viaţa grijă de Violette, şi-acum o sileau să cerşească sau să crape de foame, şi plângi şi ţipă. În cele din urmă Relais a liniştit-o: putea rămâne, dacă voia să fie sclavă până la ultima ei suflare. De-atunci, atitudinea ei a fost alta, în loc să-i pună sub pat păpuşi înţepate cu ace, s-a apucat să-i gătească felurile preferate.

Violette se maturizase lent, ca un mango. Anii nu-i luaseră prospeţimea, ţinuta mândră şi râsul clocotitor, doar că se îngrăşase un pic, spre marea bucurie a lui Relais. Afişa atitudinea aceea sigură a celor care sunt iubiţi. Cu timpul şi graţie strategiei de zvonuri a Loulei, devenise o adevărată legendă, peste tot provoca priviri curioase şi şoapte, chiar şi în casele în care nu era primită pe vremuri. „S-or fi întrebând de oul de porumbiţă", râdea ea. Bărbaţii cei mai sus-puşi îşi scoteau pălăria când o întâlneau pe stradă – asta când erau singuri – mulţi îşi aminteau de nopţile fierbinţi din apartamentul din piaţa Clugny, dar femeile de orice culoare se uitau în altă parte, roase de invidie. Violette se îmbrăca în culori vesele, singurele podoabe erau inelul cu opal primit de la soţ şi cerceii grei de aur care-i puneau în valoare trăsăturile superbe şi tenul de fildeş, efect al neexpunerii la soare. Alte bijuterii nu mai avea, le vânduse pe toate ca să strângă capitalul pentru afacerea cu camătă. Economiile le adunase ani în şir într-o groapă din curte sub formă de monede solide de aur, fără ştiinţa lui Relais, asta până în preajma plecării. Stăteau întinşi în pat, era duminică şi îşi făceau siesta, fără să se atingă pentru că era prea cald, iar ea i-a spus că, dacă chiar voia să se întoarcă în Franţa aşa cum tot repeta de atâta timp, aveau mijloacele s-o facă. Noaptea, la adăpostul întunericului, a dezgropat împreună cu Loula comoara. Iar după ce locotenent-colonelul a cântărit sacul cu bani, şi-a revenit din uimire şi a lăsat la o parte obiecţiile de mascul umilit de

isteţimea muierească, s-a hotărât să demisioneze din armată. Îşi făcuse cu asupra de măsură datoria faţă de Franţa. După care au început să-şi planifice călătoria, iar Loula a fost silită să se resemneze cu ideea de a fi liberă, pentru că în Franţa se abolise sclavia.

Copiii stăpânului

În seara aceea, soţii Relais aşteptau vizita cea mai importantă din viaţa lor, aşa îi spusese Violette Loulei. Casa militarului era ceva mai mare decât apartamentul de trei camere din piaţa Clugny, era confortabilă, dar deloc luxoasă. Simplitatea pe care Violette o adoptase în îmbrăcăminte se extindea şi asupra locuinţei, mobilată cu obiecte făcute de meşteşugarii locali şi lipsită de chinezăriile care-i plăcuseră pe vremuri. Casa era primitoare, cu castroane cu fructe, vaze cu flori, colivii cu păsări şi câteva pisici. Mai întâi a venit notarul, însoţit de un tânăr conţopist şi un registru mare cu tartane albastre. Violette i-a condus în camera de lângă salon în care Relais îşi făcuse biroul şi i-a tratat cu cafea şi cu suavele *beignets* făcute de măicuţe, despre care Loula pretindea că nu erau decât cocă prăjită şi ei îi ieşeau mai bine. La puţin timp după aceea a bătut la uşă Toulouse Valmorain. Pusese nişte kilograme pe el şi părea mai uzat şi mai lăbărţat decât şi-l amintea Violette, dar îşi păstrase neştirbită aroganţa de *grand blanc,* care ei i se păruse dintotdeauna ceva comic, căci era obişnuită să dezbrace bărbaţii dintr-o singură privire, iar odată goi, titlurile, puterea, averea sau rasa nu mai contau: contau doar starea fizică şi intenţiile. Valmorain a schiţat gestul de a-i săruta mâna, dar fără s-o atingă cu buzele, ceea ce ar fi fost nepoliticos în prezenţa lui Relais, apoi a primit fotoliul oferit şi un suc de fructe.

— Au trecut nişte ani de când nu ne-am mai văzut, *monsieur,* a început ea cu un ton formal nou

pentru ei, încercând să-şi ascundă neliniştea.

— Timpul a stat pe loc pentru dumneata, *madame,* nu te-ai schimbat deloc.

— Vai, mă jigniţi, acum arăt mai bine, a zâmbit ea, mirată că omul se îmbujorase; poate că era la fel de nervos ca ea.

— Aşa cum v-am scris, *monsieur* Valmorain, vrem să plecăm curând în Franţa, a spus Relais, în uniformă şi ţeapăn ca un băţ pe scaunul lui.

— Da, da, l-a întrerupt Valmorain. Mai întâi de orice, ţin să vă mulţumesc amândurora pentru că aţi avut grijă de copil în toţi anii ăştia. Cum îl cheamă?

— Jean-Martin.

— Cred că s-a făcut mărişor. Aş vrea să-l văd, dacă se poate.

— Fireşte, imediat. E la plimbare cu Loula, se întorc repede.

Violette şi-a netezit rochia sobră din *crêpe* verde-închis cu paspoaluri mov şi a mai turnat suc în pahare. Îi tremurau mâinile. Preţ de câteva minute eterne n-a vorbit nimeni. Un canar s-a pornit să cânte în colivia lui, spărgând tăcerea. Valmorain o privea pe furiş pe Violette, cercetând acest corp pe care îl iubise pe vremuri, deşi nu-şi mai amintea prea bine ce făceau atunci în pat. Se întreba câţi ani avea acum şi dacă folosea balsamuri misterioase pentru a-şi păstra frumuseţea, aşa cum auzise că făceau faraoanele din vechime, care tot mumii ajungeau la sfârşit. Şi-a imaginat ce fericit era Relais cu ea şi l-a împuns invidia.

— Nu-l putem lua cu noi pe Jean-Martin în condiţiile actuale, Toulouse, a spus ea pe tonul familiar de pe vremea când erau amanţi, punându-i mâna pe umăr.

— Nu ne aparţine, a adăugat locotenent-colonelul cu o strâmbătură şi ochii ţintă la fostul său rival.

— Îl iubim mult pe copil, el crede că noi suntem părinţii lui. Mi-am dorit copii dintotdeauna, Toulouse, dar nu mi-a dat Dumnezeu. De aceea vrem să-l cumpărăm pe Jean-Martin, să-l eliberăm şi să-l luăm în Franţa sub numele Relais, ca fiul nostru legitim, a mai spus Violette şi a izbucnit într-un plâns cu suspine.

Nici unul, nici altul n-au încercat s-o liniştească. Stăteau ţepeni şi crispaţi, uitându-se la canari; ea a reuşit să se calmeze chiar în clipa când Loula a ajuns acasă cu băiatul de mână. Era frumos. S-a repezit imediat la Relais ca să-i arate ce avea în pumn, înfierbântat, vorbind de-a valma, cu obrajii îmbujoraţi. Relais i-a făcut semn că aveau un musafir, copilul s-a apropiat, i-a întins o mânuţă dolofană şi l-a salutat. Valmorain a constatat mulţumit că nu semăna nici cu el, nici cu fiul Maurice.

— Ce-ai acolo?

— Un melc.

— Nu mi-l dai mie?

— Nu pot, e pentru *papa,* a răspuns Jean-Martin şi s-a căţărat pe genunchii lui Relais.

— Du-te cu Loula, fiule, i-a spus militarul şi copilul a ascultat fără crâcnire, s-a apucat de fustele ei şi au ieşit pe uşă.

— Aşa că, dacă eşti de acord… Dacă ne accepţi propunerea, am chemat un notar, Toulouse. Pe urmă ar trebui să mergem la judecător, a bâiguit Violette, gata să plângă iar.

Valmorain venise fără niciun plan. Ştia ce aveau să-l roage din scrisoare, dar nu luase încă nicio decizie, voia mai întâi să vadă băiatul. Îi făcuse o impresie foarte bună, era frumuşel şi era limpede că avea caracter, făcea destui bani, dar pentru el ar fi fost o sâcâială. Era clar că îl răsfăţaseră de la bun început şi că nu bănuia care era locul lui real în societate. Ce să facă el cu micuţul bastard cu sânge amestecat? Încă nişte ani trebuia să-l ţină în casă. Şi cum ar fi reacţionat Tété revăzându-şi

fiul? Precis că s-ar fi dedicat lui cu trup şi suflet, iar Maurice, până atunci crescut ca fiu unic, s-ar fi simţit dat deoparte. Echilibrul delicat de acasă s-ar fi dus dracului. S-a gândit şi la Violette Boisier, la amintirea tulbure a amorului lor, la serviciile reciproce pe care şi le făcuseră de-a lungul anilor şi la adevărul care sărea în ochi că pentru Jean-Martin ea era adevărata mamă, nu Tété. Băiatul avea să primească de la soţii Relais ceea ce el nu avea de gând să-i dea: libertate, educaţie, un nume şi o situaţie respectabilă.

— Vă rog, *monsieur,* vindeţi-ni-l pe Jean-Martin. Dăm cât ne cereţi, deşi, cum vedeţi, nu suntem oameni bogaţi, l-a implorat Relais crispat şi tensionat, în timp ce Violette tremura sprijinită de uşa în spatele căreia aştepta notarul.

— Spune, domnule, cât aţi cheltuit ca să-l creşteţi în toţi aceşti ani? a vrut să ştie Valmorain.

— Dar n-am ţinut niciodată socoteala, s-a mirat Relais.

— Bun, atâta valorează băiatul. Suntem chit. E al vostru.

Sarcina lui Tété n-a adus schimbări pentru ea; muncea tot de dimineaţă până seara, venea în patul stăpânului când acesta avea poftă să facă precum câinii atunci când pântecul devenise o piedică. Tété îl blestema în gând, dar se şi temea să n-o înlocuiască cu alta şi să o vândă lui Cambray, o soartă mai rea nici nu-şi putea imagina.

— Nu-ţi face griji, Zarité, dacă va fi aşa, am eu ac de cojocul marelui vătaf, îi promisese Tante Rose.

— Şi de ce nu acum, naşă?

— Pentru că nu trebuie să ucizi dacă n-ai un motiv întemeiat.

În seara aceea, Tété se simţea umflată ca un pepene. Cosea într-un colţ, la câţiva paşi de Valmorain care citea şi fuma în fotoliu. Aroma înţepătoare a tutunului, care îi plăcea de obicei,

acum îi întorcea stomacul pe dos. De luni de zile nu mai venea nimeni la Saint-Lazare, chiar şi oaspetele cel mai asiduu, doctorul Parmentier, se temea să plece la drum; fără o escortă serioasă nu te puteai deplasa prin nordul insulei. Valmorain stabilise rutina ca Tété să stea cu el după cină, era o obligaţie în plus. Ea ar fi vrut să se întindă alături de Maurice şi să doarmă. Abia-şi mai suporta corpul fierbinte, ostenit, asudat, pruncul îi apăsa oasele, spatele o durea, sânii i se întăriseră şi sfârcurile o ardeau. Iar acum era şi mai rău, îi lipsea aerul. Era devreme încă, dar o furtună grăbise noaptea şi trebuise să închidă obloanele; casa era apăsătoare ca o închisoare. Eugenia dormea deja alături de femeia care o îngrijea, dar Maurice o aştepta, fără să o strige, ca să nu-şi supere tatăl.

Furtuna se opri la fel de brusc cum începuse, ploaia şi vântul lăsară locul corului broaştelor. Tété se duse la fereastră şi o deschise, inspirând adânc mirosul umed şi proaspăt care pătrunsese în odaie. Ziua nu se mai termina. Se dusese de câteva ori la bucătărie, cu pretextul de a vorbi cu Tante Mathilde, dar nu-l văzuse pe Gambo. Unde s-o fi vârât băiatul ăsta? Se temea pentru el. La Saint-Lazare ajungeau zvonuri din celelalte părţi ale insulei, purtate din gură în gură de negri şi comentate în gura mare de albii care niciodată nu se fereau să vorbească în prezenţa sclavilor. Ultima veste era despre *Declaraţia Drepturilor Omului* proclamată în Franţa. Albii stăteau ca pe jar, în timp ce *les affranchis,* dintotdeauna marginalizaţi, vedeau în fine posibilitatea de a deveni egalii albilor. Drepturile omului nu-i cuprindeau şi pe negri, lămurise Tante Rose lumea adunată la o *calenda,* libertatea nu era gratis, trebuia obţinută prin luptă. Ştiau toţi că sute de sclavi dispăruseră de pe plantaţiile vecine ca să se alăture bandelor rebele. De la Saint-Lazare fugiseră douăzeci, dar Cambray îi vânase cu oamenii lui şi adusese

paisprezece înapoi. Ceilalţi şase fuseseră împuşcaţi, pretindea şeful vătafilor, însă nimeni nu le văzuse leşurile şi Tante Rose credea că reuşiseră să ajungă în munţi. Ceea ce sporise dorul de ducă al lui Gambo. Tété nu mai putea să-l reţină şi începuse calvarul despărţirii: trebuia să şi-l smulgă din inimă. Nu poţi iubi cu frică, suferinţă mai mare nu există, spunea Tante Rose.

Valmorain îşi ridică ochii de pe carte, sorbi din coniac şi privirile i se opriră la sclava care stătea de o vreme în faţa ferestrei deschise. La lumina slabă a lămpilor o văzu gâfâind transpirată, cu mâinile încleştate pe burtă. Deodată, femeia îşi înăbuşi un geamăt şi-şi sumese fusta, uitându-se nedumerită la balta care se întindea pe duşumea şi îi scălda picioarele goale. „Mi-a venit ceasul”, şopti şi porni spre terasă, ţinându-se de mobile. Două minute mai târziu o sclavă intra grăbită să şteargă pe jos.

— Cheam-o pe Tante Rose, porunci Valmorain.

— S-au dus deja după ea, stăpâne.

— Să-mi spui când naşte. Şi mai adu-mi coniac.

Zarité

Rosette s-a născut în ziua în care Gambo a plecat. Aşa a fost. Rosette m-a ajutat să suport spaima să nu mi-l prindă viu şi golul pe care mi-l lăsase în trup. Eram total absorbită de fetiţă. Gambo alergând prin pădure şi urmărit de câinii lui Cambray îmi ocupa doar o parte din gânduri. Erzuli, loa *mamă, ai grijă de copila asta. Niciodată nu mai simţisem acest fel de iubire, pe primul meu născut nu apucasem să mi-l pun la sân. Stăpânul o avertizase pe Tante Rose că nu trebuia să-l văd, astfel despărţirea ar fi fost mai uşoară, însă ea m-a lăsat să-l iau o clipă în braţe înainte ca el să-l ia. Mi-a mai spus, în timp ce mă spăla, că era un băieţel sănătos şi zdravăn. Cu Rosette am înţeles mai bine ce pierdusem. Dacă mi-ar lua-o şi pe ea, aş înnebuni ca* doña *Eugenia. Încercam să nu mă gândesc la asta, pentru ca treaba să nu se întâmple, dar o sclavă trăieşte într-o nesiguranţă veşnică. Noi nu ne putem apăra copiii şi nici nu le putem promite că vom fi mereu lângă ei cât timp au nevoie de ajutorul nostru. Îi pierdem mult prea devreme, aşa că mai bine să nu-i aducem pe lume. De-abia acum am iertat-o în sfârşit pe mama, care nu voise să treacă prin aşa ceva.*

Am ştiut mereu că Gambo avea să plece fără mine. Acceptaserăm amândoi acest lucru, dar în cap, nu în inimă. Gambo se putea salva singur, dacă era scris în a sa z'étoile *şi dacă* loas *erau de acord, dar dacă ar fi fugit cu mine ar fi fost prins negreşit, nici măcar toţi* loas *la un loc n-ar fi putut împiedica acest lucru. Gambo îşi punea mâna pe pântecul meu, simţea cum se mişcă pruncul, despre care era sigur că era al lui şi-avea să-l cheme Honoré, ca pe sclavul care mă crescuse acasă la* madame *Delphine. Nu-l putea numi ca pe tatăl său, care era cu Morţii şi cu Tainele, dar*

Honoré nu era rudă de sânge cu mine, drept care nu era imprudent să-i folosim numele. Honoré e un nume potrivit pentru cineva care pune onoarea mai presus de orice, chiar şi mai presus de dragoste. „Fără libertate nu există onoare pentru un războinic. Vino cu mine, Zarité.” Dar nu puteam face asta cu burta la gură şi nici s-o las pe doña *Eugenia, care era ca o moâie în patul ei, cu atât mai puţin pe Maurice, copilaşul meu, căruia îi promisesem că n-am să-l las niciodată.*

Gambo n-a apucat să afle că născusem: în timp ce eu eram în chinurile facerii în cabana lui Tante Rose, el alerga ca vântul. Îşi plănuise bine fuga. A plecat pe înserat, înainte să iasă paznicii cu câinii. Tante Mathilde i-a anunţat absenţa abia a doua zi la prânz, deşi constatase încă de dimineaţă că dispăruse, ceea ce i-a dat câteva ore de avantaj. Era naşa lui Gambo. La Saint-Lazare, la fel ca pe alte plantaţii, nou-veniţii erau daţi în grija altui sclav cu vechime, care avea menirea să-i înveţe să fie supuşi, acesta era naşul, dar, cum Gambo nimerise la bucătărie, acest rol îi revenise ei, care avea o vârstă, îşi pierduse copiii şi prinsese drag de el; de aceea l-a ajutat. Prosper Cambray umbla cu o echipă a Marechausée după sclavii fugiţi mai devreme. Cum dăduse asigurări că-i omorâse, nimeni nu pricepea de ce continua să-i caute. Gambo fugise în direcţia opusă, astfel că şeful vătafilor a pierdut destul timp până să pornească şi după el. Plecase la indicaţia loas: *în timp ce Cambray era plecat şi într-o noapte cu lună plină; nu poţi fugi într-o noapte fără lună. Aşa cred eu.*

Fiică-mea s-a născut cu ochii deschişi şi alungiţi, de culoarea ochilor mei. A durat puţin până să tragă aer în piept, dar când a făcut-o, ţipetele ei au făcut să tremure flacăra lumânării. Până s-o spele, Tante Rose mi-a pus-o pe piept, încă legată de mine printr-un maţ gros. I-am spus Rosette de la Tante Rose, pe care am rugat-o să-i fie bunică, dat fiind că alte neamuri nu aveam. A

doua zi stăpânul a botezat-o stropind-o cu apă pe frunte şi îngânând nişte vorbe creştine, dar în prima duminică Tante Rose a organizat o adevărată ceremonie Rada pentru Rosette. Stăpânul ne-a permis să facem o calenda *ne-a dat şi două capre de pus la frigare. Aşa a fost. Era o onoare, căci pe plantaţie naşterea sclavilor nu se serbează. Femeile au gătit, bărbaţii au aprins focuri şi torţe şi au bătut tobele în* hounfort-*ul lui Tante Rose. Naşa a trasat pe pământ cu făină de porumb scriitura sacră* vévé *în jurul stâlpului central,* poteau-mitan, *de pe care au coborât* loas *şi au încălecat mai multe persoane, nu şi pe mine. Tante Rose a sacrificat o găină; mai întâi i-a rupt aripile, apoi i-a smuls capul cu dinţii, aşa se face. I-am oferit-o pe fiică-mea lui Erzuli. Am dansat apoi, cu sânii grei, braţele ridicate, şoldurile neobosite, picioarele departe de gând, răspunzând tobelor.*

La început stăpânul nici n-a vrut să ştie de Rosette; îl enerva plânsul ei şi faptul că trebuia să mă ocup de ea, nu mă lăsa s-o port în spate, aşa cum făcusem cu Maurice, trebuia s-o las într-o lădiţă în timp ce munceam. Foarte curând m-a chemat în camera lui pentru că-l stârneau sânii mei care erau de două ori mai mari şi ajungea să-i priveşti ca să curgă laptele. Mai târziu a început să se uite şi la Rosette, pentru, că Maurice făcuse o adevărată pasiune pentru ea. Maurice se născuse micuţ, tăcut şi palid ca un şoricel, îmi încăpea în palmă, total diferit de fiică-mea, mare şi gălăgioasă. Îi făcuse bine să petreacă primele luni lipit de mine, precum copiii africani, despre care am aflat că pun piciorul pe pământ abia când ştiu să meargă, până atunci sunt ţinuţi în braţe. Căldura corpului meu şi pofta de mâncare îl făcuseră să crească sănătos şi să scape de bolile care seceră atâţia copii. Era isteţ, pricepea totul şi încă de la doi ani punea întrebări la care nici taică-său nu ştia răspunde. Nimeni nu-l învăţase

creola, dar iată că o vorbea la fel de bine ca franceza. Stăpânul nu-l lăsa să se amestece cu sclavii, dar el o ştergea să se joace cu cei câţiva negrişori de pe plantaţie, iar eu n-aveam inimă să-l cert, căci nu e lucru mai trist decât un copil singuratic. De la bun început, Maurice a devenit paznicul lui Rosette. Nu se dezlipea de lângă ea decât când tatăl său îl lua cu el ca să-i arate proprietatea. Stăpânul pusese mereu preţ pe moştenirea ce-avea s-o lase, de aceea trădarea fiului după mulţi ani l-a făcut să sufere atât. Maurice se instala cu cuburile şi căluţii de lemn lângă lada lui Rosette, plângea când plângea ea, murea de râs când fetiţa răspundea strâmbăturilor lui. Stăpânul mi-a interzis să spun că Rosette era fata lui – nici nu mi-ar fi trecut prin minte aşa ceva – totuşi Maurice a ghicit sau a inventat ceva, căci îi spunea surioară. Atunci taică-său îl freca la gură cu săpun, dar degeaba; doar mie reuşise să nu-mi mai spună maman. *De mama sa adevărată îi era frică, nici nu voia s-o vadă, îi spunea „doamna bolnavă". Mie se obişnuise să-mi spună Tété, ca toată lumea; doar cei care mă cunosc pe dinăuntru îmi spun Zarité.*

Războinicul

După mai multe zile de umblat după Gambo, Prosper Cambray era roşu de furie. Nici urmă de băiatul fugar, iar haita de câini pe jumătate orbi şi cu botul plin de răni parcă turbase. A dat vina pe Tété. Era pentru prima dată că o acuza deschis, şi ştia că acest lucru avea să schimbe relaţiile cu patronul. Până atunci cuvântul lui era de ajuns pentru ca un sclav să fie pedepsit în mod exemplar şi pe dată, dar cu Tété nu îndrăznise niciodată.

— În casă lucrurile nu merg ca pe plantaţie, Cambray, a încercat Valmorain să-l potolească.

— Dar ea are răspunderea servitorilor, a insistat celălalt, şi dacă nu o pedepsim ca învăţătură de minte vor fugi şi alţii.

— Rezolv eu asta, a hotărât patronul, deloc dispus să i-o dea pe mână pe Tété, care abia născuse şi se ocupase impecabil de gospodărie.

Lucrurile mergeau bine în casă şi servitorii îşi îndeplineau obligaţiile cu tragere de inimă. Şi mai era şi Maurice, desigur, care o iubea. A o biciui, cum voia Cambray, ar fi echivalat cu a-l biciui pe Maurice.

— V-am prevenit eu de mult că negrul ăla e sămânţă rea, patroane, trebuia să-l rup în bătaie de la bun început, dar n-am fost destul de dur.

— Bine, Cambray, dacă-l prinzi poţi să-i faci ce pofteşti, l-a autorizat Valmorain, în timp ce Tété, în picioare într-un colţ, precum un condamnat, încerca să-şi ascundă spaima.

Valmorain era mult prea ocupat cu afacerile şi cu situaţia din colonie ca să-şi bată capul cu un sclav în plus sau în minus. Nici nu şi-l amintea, era unul din mai multe sute. De vreo două ori Tété pomenise de „băiatul de la bucătărie”, iar el rămăsese cu convingerea că era un puşti, dar pesemne că nu era, de vreme ce cutezase să fugă, trebuie să fii tare ca să evadezi. Era sigur că

Prosper Cambray avea să-l găsească, avea doar destulă experienţă la vânat negri. Şi omul avea dreptatea lui: era nevoie de mai multă disciplină; erau destule probleme pe insulă cu oamenii liberi ca să le permită şi sclavilor să se revolte. În Franţa, Adunarea Naţională ridicase coloniei puţina autonomie de care se bucura; cu alte cuvinte, nişte birocraţi de la Paris, care nu puseseră niciodată piciorul în Antile şi abia ştiau să se şteargă la fund, aşa se exprimase, hotărau acum în chestiuni de o gravitate enormă. Niciun *grand blanc* nu era dispus să accepte aceste decrete absurde. Ăştia n-aveau habar de nimic! Rezultatul nu putea fi decât distrugere şi haos, vezi cazul unui anume Vincent Ogé, un mulatru bogat care se dusese la Paris să ceară drepturi egale pentru *affranchis* şi se întorsese cu coada între picioare, cum era de aşteptat, căci unde am ajunge dacă se şterg deosebirile fireşti între clase şi rase? Ogé şi acolitul său Chavannes, ajutaţi de nişte aboliţionişti care nu lipsesc niciodată, au instigat la revoltă undeva în nord, foarte aproape de Saint-Lazare. Trei sute de mulatri înarmaţi până-n dinţi! A fost nevoie de tot regimentul din Le Cap pentru a fi înfrânţi, îi relata Valmorain lui Tété într-o seară. Eroul zilei fusese un cunoscut de-al lui, locotenent-colonelul Étienne Relais, un militar plin de curaj şi experienţă, dar cu idei republicane. Supravieţuitorii au fost capturaţi rapid, în zilele următoare sute de spânzurători au fost ridicate în centrul oraşului, o pădure de spânzuraţi care se coceau la soare, festin pentru vulturii hoitari. Iar căpeteniile au fost puse la cazne în piaţa mare, lăsaţi să moară încet şi fără mângâierea unei lovituri de graţie. Şi nu c-ar fi el adeptul pedepselor exemplare, dar uneori aşa ceva e edificator pentru populaţie. Tété asculta tăcută, gândindu-se la pe atunci căpitanul Relais, de care-şi amintea vag, îl văzuse de câteva ori în apartamentul din piaţa Clugny. Dacă o mai iubea şi

acum pe Violette, nu i-o fi fost uşor să se lupte cu *les affranchis,* Ogé ar fi putut fi un prieten sau o rudă de-a ei.

Înainte de a fugi, Gambo primise sarcina de a avea grijă de fugarii prinşi de Cambray, care se aflau în grajdul care servea drept spital. Femeile de pe plantaţie le dădeau să mănânce din raţia lor de porumb, batate, bame, yuca şi banane, dar Tante Rose se înfăţişase înaintea stăpânului – la Cambray n-ar fi avut nicio şansă – ca să-i spună că oamenii n-ar fi supravieţuit fără o fiertură de oase şi ierburi şi fără ficatul animalelor care se consumau în casa mare. Valmorain îşi ridicase ochii de la cartea despre grădinile Regelui Soare, deranjat de întrerupere, dar, cum femeia asta ciudată reuşea să-l intimideze, a ascultat-o. „Negrii ăştia şi-au primit lecţia, aşa că dă-le supă, şi dacă-i salvezi nu vom avea pierderi.” În primele zile Gambo îi hrănea, că nu erau în stare să mănânce singuri, şi le împărţea şi o pastă din frunze şi cenuşă de spanac alb, pe care o mestecau ca să suporte durerea şi să prindă puteri. Era un secret al căpeteniilor arahuace, îi spusese Tante Rose, care se transmisese cumva timp de trei sute de ani şi care mai era cunoscut acum doar de câţiva tămăduitori. Planta asta era foarte rară, nu se găsea în pieţele de ierburi de leac şi Tante Rose nu reuşise s-o cultive în grădină, aşa că o păstra numai pentru cazurile cele mai grave.

Gambo profita de clipele în care era singur cu sclavii pedepsiţi ca să afle cum fugiseră, de ce fuseseră prinşi şi ce se întâmplase cu cei şase care lipseau. A aflat de la cei care erau în stare să vorbească cum se despărţiseră odată ieşiţi de pe plantaţie, şi cum unii o luaseră spre râu cu intenţia de a înota în amonte; e greu, lupţi cât lupţi contra curentului, dar până la urmă nu mai poţi. Auziseră împuşcături, dar nu erau siguri că aceia fuseseră omorâţi; oricum, oricare le-ar fi fost soarta, tot era mai bună ca a lor. I-a iscodit despre pădure,

copaci, liane, pietre şi pământ, despre forţa vântului, temperatură şi lumină. Cambray şi alţi vânători de negri cunoşteau zona ca pe buzunarul lor, însă erau locuri pe care le evitau, de pildă mlaştinile şi răspântiile morţilor, acolo nu intrau nici fugarii, oricât de disperaţi ar fi fost, sau unele zone inaccesibile catârilor şi cailor. Căci depindeau întru totul de animale şi de armele de foc, care uneori deveneau stânjenitoare. Caii îşi mai frângeau picioarele, şi-atunci trebuiau împuşcaţi. Să încarci o muschetă lua câteva secunde, se mai şi înfundau sau se umezea pulberea, în timpul ăsta un om despuiat şi doar cu un cuţit de tăiat trestie profita de avantaj. Gambo a dedus că marele pericol erau câinii, capabili să ia urma mirosului unui om de la o leghe depărtare. Nimic mai înfiorător decât un cor de lătrături care se apropie.

La Saint-Lazare coteţele câinilor se aflau în spatele grajdurilor, într-o curte a casei mari. Câinii de vânătoare şi de pază stăteau închişi ziua ca să nu se deprindă cu oamenii; erau scoşi doar noaptea. Cei doi dulăi de Jamaica, plini de cicatrici şi dresaţi să ucidă, erau ai lui Prosper Cambray. Îi cumpărase pentru luptele de câini, ocupaţie ce-avea dublul merit de a-i satisface gustul pentru cruzime şi a-i aduce câştiguri. Un sport care înlocuise luptele de sclavi, pe care Valmorain le interzisese. Un bun campion african, în stare să-şi omoare adversarul cu mâinile goale, îi aducea mulţi bani. Cambray avea trucurile lui, îi hrănea cu carne crudă, îi înnebunea cu tafia, praf de puşcă şi boia iute înainte de fiecare luptă, îi răsplătea cu femei după fiecare victorie şi îi pedepsea cumplit după fiecare înfrângere. Cu campionii săi, un congo şi un mandinga, îşi rotunjise veniturile pe când era vânător de negri, dar apoi îi vânduse şi cumpărase dulăii, a căror faimă ajunsese până la Le Cap. Îi ţinea flămânzi şi însetaţi, legaţi ca să nu se sfâşie reciproc. Gambo trebuia să-i elimine, dar,

dacă i-ar fi otrăvit, Cambray ar fi ucis câte cinci sclavi pentru fiecare câine până când cineva ar fi vorbit.

În timpul siestei, când Cambray se răcorea la râu, băiatul s-a dus la cabana şefului vătafilor de la capătul aleii de cocotieri, separată de casa mare şi de sălaşul servitorilor. Aflase cine erau cele două concubine din săptămâna în curs, nişte fete abia trezite la pubertate, dar care semănau deja cu două animale bătute. Fetele l-au primit speriate, dar le-a îmbunat cu o prăjitură furată de la bucătărie şi le-a cerut o cafea. În timp ce ele aţâţau focul, el s-a strecurat în cabană. Era mică, dar comodă, orientată în aşa fel încât să primească briza şi construită pe o ridicătură de teren ca să fie ferită de inundaţii. Mobila, puţină şi simplă, era cea la care renunţase Valmorain atunci când se căsătorise. Gambo n-a stat înăuntru mai puţin de un minut. Avea de gând să şterpelească o pătură, dar într-un colţ era coşul cu rufe murdare, din care a tras iute o cămaşă, a făcut-o ghem şi a aruncat-o pe fereastră în bălării. Apoi şi-a băut fără grabă cafeaua şi a plecat, nu înainte de a le promite fetelor c-avea să le mai aducă şi altă dată prăjituri. Pe seară a revenit să ia cămaşa. În cămara a cărei cheie Téte o purta mereu la brâu se păstra o pungă cu boia iute, pulbere toxică folosită pentru a stârpi scorpionii şi rozătoarele. Chiar dacă Téte şi-a dat seama că rezerva scăzuse considerabil, nu a spus nimic.

În ziua indicată de *loas,* băiatul a plecat spre seară, cu ultimele raze ale soarelui. Trebuia să traverseze sălaşul sclavilor, care i-a amintit de satul unde-şi petrecuse primii cincisprezece ani de viaţă şi care se mistuia în flăcări atunci când îl văzuse pentru ultima dată. Oamenii încă nu se întorseseră de la câmp şi satul era aproape pustiu. Femeia care căra două găleţi cu apă nu s-a mirat să vadă un chip necunoscut, căci erau mulţi sclavi şi mereu veneau alţii. Aceste prime ore au marcat

pentru el deosebirea dintre libertate şi moarte. Tante Rose, care putea să umble noaptea pe unde nimeni altul nu avea curaj să se aventureze, îi făcuse o descriere exactă a terenului sub pretextul de a-i arăta atât plantele medicinale, cât şi pe cele de care trebuia să se ferească: ciuperci otrăvitoare, anumiţi copaci cu frunze care-ţi jupuiau pielea, anemone care ascundeau broaşte veninoase al căror scuipat te orbea. Îi explicase cum poţi supravieţui în junglă cu fructe, nuci, rădăcini şi anumite tulpini la fel de săţioase precum o bucată de capră la frigare şi cum să te orientezi după licurici, stele şi felul cum bate vântul. Gambo nu ieşise niciodată din Saint-Lazare, însă mulţumită sfaturilor femeii ştia acum exact unde se află mangrovele şi mlaştinile, zone în care toate viperele erau veninoase, şi unde erau răspântiile între cele două lumi, acolo unde adăstau Nevăzuţii. „Am fost acolo şi i-am văzut cu ochii mei pe Kalfou şi pe Ghédé, dar nu mi-a fost frică. Trebuie să-i saluţi respectuos, să le ceri voie să treci şi să-i întrebi de drum. Dacă nu ţi-a sunat ceasul, te ajută. Ei hotărăsc”, îi spusese tămăduitoarea. A întrebat-o de zombi, de existenţa cărora aflase abia aici, pe insulă; în Africa nu erau cunoscuţi. Femeia l-a lămurit că-i va recunoaşte după aspectul cadaveric, mirosul de mort şi mersul ţeapăn. „Dar trebuie să te temi mai mult de cei vii, precum Cambray, decât de zombi.” Mesajul fusese clar.

A răsărit luna şi Gambo a luat-o la fugă în zig zag. Din loc în loc, lăsa în tufe câte o bucată din cămaşa vătafului-şef ca să dezorienteze dulăii, care-i recunoşteau mirosul pentru că era singurul care se apropia de ei, dar şi ceilalţi câini. După două ore a ajuns la râu. A intrat în apa rece cu un suspin de uşurare, ţinând deasupra capului legătura uscată. S-a spălat de sudoare şi sânge, căci se zgâriase de crengi şi se rănise la tălpi, a băut apă, a făcut pipi. A înaintat paralel cu ţărmul, nu că asta ar fi oprit câinii, care tot i-ar fi luat urma, dar

măcar îi mai întârzia. N-a încercat să traverseze, curentul era puternic şi prea puţine erau locurile prin care un bun înotător ar fi putut trece, iar el nu le ştia şi nici nu ştia să înoate. A socotit după poziţia lunii că era cam miezul nopţii, a calculat distanţa parcursă, a ieşit la mal şi a presărat praful de boia iute. Nu era obosit, ci beat de libertate.

Trei zile şi trei nopţi a mers fără să pună nimic în gură, mestecând doar frunzele magice date de Tante Rose. Ghemotocul negru îi amorţea gingiile, îl ţinea treaz şi fără să simtă foamea. A traversat plantaţiile de trestie de zahăr, pădurea, jungla, mlaştinile, a ocolit câmpia şi a luat-o spre munţi. N-a auzit lătrat de câini, alt motiv de bucurie. Bea apă din bălţi, dar în cea de-a treia zi a trebuit să rabde de sete sub un soare de foc care aprinsese cerul. Când credea că ajunsese la limită, o ploaie scurtă şi rece l-a readus la viaţă. Între timp ajunsese pe câmp deschis, un traseu pe care doar un nebun ar fi mers, drept care nici Cambray n-ar fi venit aici să-l caute. Nu putea pierde timp căutând ceva de mâncare, iar dacă s-ar fi oprit să se odihnească, risca să nu mai poată porni. Picioarele i se mişcau singure, mânate de delirul speranţei şi de ghemotocul de frunze din gură. Nu mai gândea, nu mai simţea durerea, uitase de frică şi de tot ce lăsase în urmă, chiar şi de trupul lui Zarité, îşi amintea doar de numele lui de războinic. A mers o vreme cu paşi iuţi, dar fără să alerge, calm, ca să nu se epuizeze sau să se rătăcească, după cum îl sfătuise Tante Rose. La un moment dat i s-a părut că îi curgeau lacrimi pe obraz, dar poate că era doar roua sau ploaia. A văzut o capră care behăia între stânci cu o labă ruptă şi a rezistat tentaţiei de a o înjunghia şi a-i bea sângele, aşa cum a rezistat şi tentaţiei de a se piti prin dealurile care păreau atât de aproape şi a trage un pui de somn. Ştia unde trebuie să ajungă. Conta fiecare pas, fiecare minut.

În cele din urmă a ajuns la poalele munţilor şi a început să urce, piatră după piatră, fără să se uite în jos ca să nu ameţească, nici în sus, ca să nu-şi piardă curajul. A scuipat ultimul ghemotoc de frunze şi imediat l-a cuprins setea. Avea buzele umflate şi crăpate. Aerul clocotea, era ameţit, parcă uitase ce-l sfătuise Tante Rose, nu-şi dorea decât umbră şi apă, dar continua să se caţere, apucându-se de stânci şi rădăcini. Deodată, se pomeni în satul lui, în câmpiile fără sfârşit, păzind vitele cu coarne lungi şi aşteptând mâncarea pe care mamele sale aveau s-o servească în curând. Numai el, Gambo, fiul cel mare, mânca împreună cu tatăl, unul lângă altul, ca doi egali. Se pregătea încă de la naştere să-i ia locul; într-o bună zi avea să fie şi el judecător şi căpetenie. Un pas greşit şi o durere ascuţită l-au readus la Saint-Domingue; satul natal, vacile, familia au dispărut, *ti-bon-ange-ul* său s-a pomenit din nou încâlcit în coşmarul captivităţii care dura de un an întreg. A continuat să escaladeze versanţii abrupţi ore în şir, dar acum nu mai era el cel care urca, ci tatăl său. Glasul lui îi răsuna în urechi, îi repeta numele, Gambo. Şi tot el ţinea la distanţă pasărea aceea mare şi neagră, cu gât golaş, care se rotea deasupra.

A ajuns la o cărare îngustă de pe buza unei prăpăstii care şerpuia printre stânci şi crevase. La o cotitură a dat peste amintirea unor trepte săpate în stâncă, un drum secret al căpeteniilor indiene, *caciques,* care nu pieriseră când fuseseră ucişi de albi, pentru că erau nemuritori, aşa-i spusese Tante Rose. Pe înserat, a ajuns la una din temutele răspântii. A ghicit-o înainte să o vadă, căci era semnalizată: o cruce din două beţe, o hârcă de om, o mână de pene şi păr, încă o cruce. Vântul aducea urlet de lupi, încă două păsări negre de pradă se alăturaseră celei dintâi şi îl pândeau din cer. Frica, pe care o ţinuse departe de el timp de trei zile, l-a cuprins brusc, dar nu mai putea da înapoi. Îi clănţăneau dinţii şi era scăldat de sudori reci.

Cărăruia îngustă a dispărut înaintea unei suliţe înfiptă în pământ şi sprijinită de o grămadă de pietre: era *poteau-mitan,* locul unde se intersectează cerul şi subpământul cel mai adânc, lumea *loas* şi cea a oamenilor. Şi-atunci i-a văzut. Mai întâi două umbre, apoi strălucirea fierului, cuţite sau macete. N-a ridicat ochii. A salutat cu umilinţă, aşa cum îl instruise Tante Rose. Răspuns n-a primit, dar a simţit căldura celor două fiinţe, erau atât de aproape că dacă întindea mâna ar fi putut să le atingă. Nu miroseau a mort şi nici a cimitir, miroseau la fel ca oamenii care tăiau trestie. Le-a cerut voie lui Kalfou şi lui Ghédé să-şi continue drumul. Nu i-au răspuns nici de data asta. În cele din urmă, cu un firicel de voce care abia îi ieşea din gâtlejul uscat ca iasca, i-a întrebat care era drumul. A mai simţit că-l apucau de braţe.

Gambo s-a trezit mult mai târziu, pe întuneric. A dat să se ridice, dar îl durea tot corpul şi nu se putea mişca. A gemut, a închis iar ochii şi s-a cufundat în lumea tainelor, din care mai ieşea uneori, rupt de durere, alteori plutind pe un cer negru ca o noapte fără lună. Şi-a revenit anevoie, înceţoşat, înţepenit. A rămas nemişcat, încercând să-şi obişnuiască ochii cu bezna. Nici lună, nici stele, nici vânt, frig şi tăcere. Şi-a amintit doar de suliţa de la răspântie. O luminiţă tremurătoare s-a apropiat, o siluetă s-a aplecat peste el, un glas de femeie a spus ceva nedesluşit, o mână i-a apropiat de buze o tărtăcuţă cu apă. A băut-o toată, cu lăcomie. Aşa a ştiut că ajunsese la ţintă: se afla în una din grotele sacre ale arahuacilor, care slujea drept post de pază a cimarronilor.

În zilele, săptămânile şi lunile care au urmat, Gambo avea să descopere lumea fugarilor, care exista pe aceeaşi insulă şi în acelaşi timp, dar în altă dimensiune, o lume precum cea din Africa, deşi mult mai primitivă şi săracă, avea să audă limbi familiare şi poveşti cunoscute, avea să mănânce mâncarea *fufú* pe care i-o făceau mamele

sale, avea să stea în jurul focului ascuţind armele de război, aşa cum făcea alături de tatăl său, dar sub alte stele. Taberele erau presărate în zonele cele mai impenetrabile ale munţilor, erau adevărate aşezări cu mii şi mii de bărbaţi şi femei care fugiseră de sclavie şi născuseră copii liberi. Trăiau în defensivă şi n-aveau încredere în sclavii care fugeau de pe plantaţii, însă Tante Rose îi anunţase pe căi misterioase că Gambo era pe drum. Din cei douăzeci de fugari de la Saint-Lazare, doar şase ajunseseră la răspântie, iar doi dintre ei, grav răniţi, muriseră. Gambo a ştiut atunci ce bănuia, anume că Tante Rose era omul de legătură între sclavi şi bandele cimarronilor. Numele ei nu fusese rostit de niciunul din oamenii prinşi de Cambray, oricât de mult i-a torturat.

Conspiraţia

Opt luni mai târziu, în casa mare din *habitation* Saint-Lazare murea fără dureri şi spaime Eugenia García del Solar. Avea treizeci şi unu de ani, dintre care şapte petrecuţi în demenţă şi patru ameţită de opiu. În dimineaţa aceea îngrijitoarea adormise, iar Tété, care venise ca de obicei să-i dea să mănânce şi să-i facă toaleta, o găsise ghemuită ca un nou-născut printre perne. Stăpâna surâdea, momentul morţii îi redase aerul de frumuseţe şi de tinereţe. Tété a fost singura care a suferit, căci ajunsese s-o îndrăgească tot îngrijind-o. A spălat-o, a îmbrăcat-o şi a pieptănat-o pentru ultima dată, i-a pus cartea de rugăciuni între mâinile încrucişate pe piept. Rozariul binecuvântat din punguţa din piele de căprioară pe care i-l lăsase şi l-a atârnat de gât, sub haine. În fine, i-a scos de la piept un mic medalion de aur cu chipul Fecioarei: era pentru Maurice. Abia apoi s-a dus să-l anunţe pe Valmorain.

Micuţul Maurice nici n-a prins de veste că mama lui murise, erau luni de când „doamna bolnavă” stătea închisă în odaia ei şi nu l-au lăsat

să o vadă moartă. În timp ce din casă era scos sicriul din lemn de nuc pe care tatăl său îl cumpărase de la un american pe vremea când femeii i se năzărise să se sinucidă, Maurice era în curte cu Rosette şi improviza nişte funeralii pentru o pisică moartă. Fireşte că nu văzuse vreodată o astfel de ceremonie, dar avea imaginaţie din belşug, astfel că mâţa a avut parte de mai multă solemnitate şi simţire decât mama.

Rosette era îndrăzneaţă şi precoce. Se deplasa de-a buşilea cu o viteză uimitoare pe genunchii ei dolofani, urmată de Maurice, care n-o pierdea din priviri cât era ziua de lungă. Tété blocase uşile şi sertarele în care şi-ar fi putut prinde degetele, închisese cu zăbrele şi ieşirea spre terasă, ca nu cumva să cadă. Se resemnase cu scorpionii şi şoarecii, fetiţa risca să guste din boiaua cea fatidică, lucru pe care Maurice, mult mai prudent, nici nu l-ar fi încercat. Fetiţa era frumoasă foc, recunoştea maică-sa înciudată, pentru că frumuseţea era o adevărată nenorocire pentru o sclavă, cel mai bine e să fii invizibilă. Tété, care-şi dorise atât de mult pe când avea zece ani să fie precum Violette Boisier, constata că printr-o minune fiică-sa chiar semăna cu frumoasa femeie, cu părul ei ondulat şi zâmbetul seducător cu gropiţe. În clasificarea complicată din insulă, avea o pătrime de sânge negru, adică era produsul unui alb cu o mulatră, şi la piele semăna mai mult cu tatăl decât cu mama. Rosette bălmăjea într-o limbă bizară, doar Maurice era în stare s-o înţeleagă şi s-o traducă. Se preta la toate capriciile ei cu o răbdare de bunic, care mai târziu avea să se transforme într-o iubire statornică ce-avea să le marcheze viaţa. Maurice a fost singurul ei prieten, cel care o alina atunci când era supărată, cel care o învăţa lucrurile indispensabile, de la cum să se apere de câini până la literele alfabetului, dar asta mai târziu. Plus esenţialul, de la bun început: drumul către inima tatălui. Maurice a făcut ceea ce

Tété n-a îndrăznit, i-a impus-o lui Toulouse Valmorain fără drept de apel. Astfel, stăpânul n-a mai socotit-o o posesiune a sa şi a început să caute în trăsăturile şi firea ei ceva din el însuşi. Chiar dacă n-a descoperit aşa ceva, a început să o trateze cu afecţiunea blândă cu care te porţi cu un animal de companie şi i-a permis să stea în casa mare, nu printre slugi. Spre deosebire de maică-sa, a cărei seriozitate aproape că era un neajuns, Rosette era vorbăreaţă şi seducătoare, ghiduşiile ei neobosite înveseleau toată casa, un adevărat antidot la nesiguranţa acelor ani.

Când Franţa a dizolvat Adunarea Colonială din Saint-Domingue, patrioţii – cum se autodefineau coloniştii monarhişti – au refuzat să se supună autorităţilor de la Paris. După mulţi ani de izolare, Valmorain a început să stea de vorbă cu cei de teapa sa. Se ducea des la Le Cap, unde închiriase casa unui bogat negustor portughez care plecase vremelnic în ţară. Era aproape de port şi destul de comodă, dar intenţiona să-şi cumpere o casă proprie cu ajutorul agentului care-i negocia recolta de zahăr, evreul acela atât de onest care-l slujise şi pe tatăl său.

Valmorain a fost cel care a iniţiat discuţiile secrete cu englezii. În tinereţe cunoscuse un marinar – acum era comandantul flotei britanice din Caraibe – care avea instrucţiuni să intervină în colonia franceză de cum s-ar fi ivit ocazia. Între timp, înfruntările între albi şi mulatri deveniseră extrem de violente, iar negrii profitau de haos ca să se revolte, mai întâi în vestul insulei, apoi în nord, în Limbé. Patrioţii urmăreau evenimentele cu multă atenţie, abia aşteptând o conjunctură favorabilă ca să trădeze guvernul francez.

Valmorain era de o lună la Le Cap, cu Tété, copiii şi sicriul Eugeniei. Nu se ducea nicăieri fără fiu-său, la rândul lui, Maurice nu făcea un pas fără Rosette şi Tété. Situaţia politică era mult prea instabilă ca să se despartă de copil, iar pe Tété

parcă nu voia s-o lase cu Prosper Cambray, care pusese ochii pe ea, ba chiar îşi manifestase dorinţa de a o cumpăra. Îşi spunea că altul în locul lui ar fi vândut-o, ca să-l mulţumească pe vătaful-şef şi să scape de o sclavă care nu-l mai excita, numai că Maurice o iubea ca pe o mamă. În plus, subiectul devenise o luptă surdă între el şi Cambray. În ultimele săptămâni luase parte la reuniunile politice ale patrioţilor, care aveau loc în casa lui, într-o atmosferă secretoasă şi conspirativă, deşi nimeni nu-i spiona de fapt. Se gândea să-i ia un tutore lui Maurice, care făcea cinci ani şi se purta ca un sălbatic. Era cazul să primească oarece educaţie pentru când va ajunge intern la o şcoală din Franţa. Tété se ruga ca asta să nu se întâmple, era sigură că departe de ea şi de Rosette băiatul ar fi murit. Şi mai era şi Eugenia. Copiii se obişnuiseră cu sicriul de pe culoar şi acceptaseră firesc explicaţia că acolo erau rămăşiţele doamnei bolnave. N-au întrebat ce erau alea rămăşiţe, Tété n-a fost nevoită să dea o explicaţie care precis i-ar fi produs coşmaruri lui Maurice; dar când Valmorain i-a surprins în timp ce încercau să deschidă sicriul cu un cuţit de bucătărie, a înţeles că era cazul să ia o decizie. L-a însărcinat pe agent să trimită sicriul la cimitirul măicuţelor din Cuba, unde Sancho cumpărase un loc, căci Eugenia îl pusese să jure că n-avea să fie îngropată în Saint-Domingue, ca oasele ei să ajungă în vreo tobă de negri. Agentul aştepta să găsească o corabie care pleca spre Cuba, însă până atunci a pus sicriul în picioare într-un colţ din depozit, unde a rămas uitat până a pierit în flăcări mulţi ani mai târziu.

Răscoală în nord

Pe plantaţie, Prosper Cambray s-a trezit în zori cu un câmp incendiat şi în zarva sclavilor, dintre care mulţi habar n-aveau ce se petrece, căci nu li se spusese nimic despre răscoală. Cambray a

profitat de haosul iscat pentru a împresura sălaşul sclavilor înainte ca aceştia să reacţioneze. Servitorii casei nu erau implicaţi defel, se buluciseră afară, aşteptându-se la ce era mai rău. A poruncit să fie închise femeile şi copiii, iar de bărbaţi s-a ocupat singur. Pagubele nu erau mari, incendiul a fost repede controlat, arseseră doar două *carrés* de trestie uscată; pe alte plantaţii din nord fusese mult mai grav. Când au sosit primele detaşamente ale Marechaussée trimise să restabilească ordinea, Prosper Cambray i-a predat doar pe cei pe care-i considera suspecţi. Ar fi preferat să trateze personal problema, însă ideea era să existe o coordonare pentru ca răscoala să fie înăbuşită din faşă. Suspecţii au fost duşi la Le Cap ca să li se smulgă numele conducătorilor.

Şeful vătafilor nu a observat că Tante Rose dispăruse decât a doua zi: oamenii pe care-i biciuise trebuiau să primească îngrijiri.

În acest timp, Violette Boisier şi Loula terminau de împachetat la Le Cap lucrurile cu care urma să plece şi le depozitau în port, în aşteptarea corăbiei care avea să transporte familia în Franţa. În fine, după aproape zece ani de aşteptare, muncă, economii, efort şi răbdare, planul pe care Étienne Relais şi-l făcuse încă de la începutul legăturii sale cu Violette se împlinea. Începeau să-şi ia rămas-bun de la prietenii lor când militarul a fost convocat la biroul guvernatorului, vicontele de Blanchelande. Clădirea era lipsită de luxul intendenţei, era austeră ca o garnizoană şi mirosea a piele şi metal. Vicontele era un bărbat matur, cu o carieră militară impresionantă, fusese mareşal şi guvernator în Trinidad înainte de a fi trimis în Saint-Domingue. De-abia venise şi încă lua pulsul locului; nici nu ştia că în afara oraşului se punea la cale o revoluţie. Era acreditat de Adunarea Naţională de la Paris, ai cărei delegaţi capricioşi puteau să-i retragă încrederea la fel de repede cum i-o dăduseră. Originea sa nobilă şi averea nu-l

avantajau printre grupările mai radicale, iacobinii, care urmăreau desfiinţarea oricăror vestigii ale regimului monarhic. Étienne Relais a fost condus la biroul vicontelui printr-un şir de săli pustii, decorate cu tablouri obscure de bătălii înnegrite de fumul lămpilor. Guvernatorul, îmbrăcat civil şi fără perucă, abia se vedea în spatele unei mese grosolane şi tocite. Pe peretele din spatele său atârna steagul Franţei cu stema Revoluţiei deasupra, iar pe cel din stânga era prinsă o hartă fantezistă a Antilelor, ilustrată cu monştri marini şi galioane vechi.

— Locotenent-colonel Étienne Relais, din regimentul Le Cap, s-a prezentat ofiţerul, în uniforma de gală şi cu toate decoraţiile pe piept, simţindu-se cumva ridicol în comparaţie cu simplitatea superiorului.

— Luaţi loc, domnule locotenent-colonel, cred că doriţi o cafea, a suspinat vicontele, care părea că nu dormise bine.

S-a ridicat şi l-a condus spre două fotolii de piele ponosite. O ordonanţă urmată de trei sclavi s-a înfiinţat ca prin minune; patru făpturi tăcute. Unul ţinea tava, al doilea turna cafeaua, al treilea adăuga zahăr. Apoi sclavii s-au retras, mergând cu spatele, dar ordonanţa a rămas în poziţie de drepţi între cele două fotolii. Guvernatorul era de statură mijlocie, slab, ridat şi cărunt. De aproape era mult mai puţin impunător decât călare, cu pălărie cu pene, pieptul pavat cu medalii şi eşarfa rangului în diagonală peste tunică. Relais stătea stânjenit pe marginea fotoliului, ţinând neîndemânatic ceşcuţa de porţelan gata să se facă ţăndări.

— Vă întrebaţi probabil de ce v-am chemat. Ce credeţi despre situaţia din Saint-Domigue? a grăit Blancheland, amestecând zahărul din cafea.

— Ce cred eu? s-a bâlbâit nedumerit Relais.

— Există colonişti care doresc independenţa, avem o flotilă englezească ancorată în port, dispusă să-i ajute. Tare-ar vrea Anglia să anexeze

Saint-Domingue! Precis ştiţi la cine mă refer, vă rog să-mi spuneţi numele răzvrătiţilor.

— Pe listă ar fi vreo cincisprezece mii de oameni, domnule mareşal: toţi oameni cu bani şi proprietari, atât albi cât şi *affranchis*…

— De asta mă temeam. Nu am destui soldaţi ca să apăr colonia şi să aplic noile legi ale Franţei. Vă spun sincer, anumite decrete mi se par absurde, precum cel din 15 mai, care dă drepturi politice mulatrilor.

— Îi afectează doar pe cei născuţi din părinţi liberi şi care sunt proprietari de pământ, mai puţin de patru sute de oameni.

— Dar nu asta e problema! Problema e că albii nu vor accepta în veci să fie egali cu mulatrii – şi le dau dreptate. Asta ar destabiliza colonia. Nimic nu e limpede în politica Franţei, iar noi suportăm consecinţele. Decretele se schimbă de la o zi la alta. O corabie îmi aduce nişte instrucţiuni, următoarea mi le anulează.

— Şi mai e şi problema sclavilor rebeli, a adăugat Relais.

— Ah! Negrii… Nu pot să mă ocup acum de asta, revolta din Limbe a fost înăbuşită, în curând vom avea capii răscoalei.

— Niciun prizonier nu a dat nume, domnule. Nu vor vorbi.

— Rămâne de văzut. Marechaussée se pricepe la treburi din astea.

— Cu tot respectul, domnule mareşal, cred că e o chestiune care merită atenţia domniei voastre, a insistat Relais, lăsând ceaşca pe masă. Situaţia din Saint-Domingue e diferită de cea a altor colonii. Aici sclavii nu şi-au acceptat niciodată soarta, de aproape un secol se tot revoltă, iar în munţi se află zeci de mii de cimarroni. La ora actuală există o jumătate de milion de sclavi. Care au aflat că Republica a abolit sclavia în Franţa şi sunt gata să lupte pentru a obţine acelaşi lucru şi aici. Marechaussée nu-i poate ţine în frâu.

— Credeţi deci că ar trebui să folosim armata împotriva negrilor?

— Armata trebuie să impună ordinea, domnule mareşal.

— Dar cum? Mi se trimite abia a zecea parte din soldaţii pe care-i cer, iar de cum ajung pe insulă se şi îmbolnăvesc! Şi ajungem la subiect, colonele Relais: nu vă pot accepta retragerea în situaţia asta.

Relais s-a ridicat în picioare, alb la faţă. Guvernatorul s-a ridicat şi el, s-au măsurat din priviri.

— Domnule mareşal, am intrat în armată la şaisprezece ani, am slujit treizeci şi cinci, am fost rănit de şase ori şi am cincizeci şi unu de ani…

— Eu am cincizeci şi cinci şi aş vrea şi eu să mă retrag la proprietatea mea din Dijon, dar Franţa are nevoie de mine, aşa cum are nevoie şi de dumneata, a răspuns sec vicontele.

— Retragerea mi-a fost semnată de predecesorul domniei voastre, guvernatorul De Peigner. Nu mai am casă, stau cu familia într-o pensiune, ne îmbarcăm joia viitoare pe goeleta *Marie Thérèse*…

Ochii albaştri ai lui Blancheland s-au înfipt în cei ai colonelului, care în cele din urmă a cedat şi a luat poziţia de drepţi.

— La ordinele dumneavoastră, domnule guvernator, a rostit Relais, învins.

Blancheland a suspinat din nou, s-a frecat la ochi, obosit, i-a făcut semn ordonanţei să cheme secretarul şi s-a aşezat la birou.

— Nu vă faceţi griji, guvernarea o să vă dea o casă, colonele Relais. Şi-acum veniţi aici şi arătaţi-mi pe hartă punctele vulnerabile de pe insulă, doar cunoaşteţi cel mai bine situaţia de pe teren.

Zarité

Aşa mi s-a povestit. Aşa a fost la Bois Cayman. Aşa stă scris în legenda locului numit acum Haiti, prima republică independentă a negrilor. Nu ştiu ce vrea să însemne asta, dar trebuie că e ceva important, pentru că negrii aplaudă, iar albii se înfurie. Bois Cayman e în nord, aproape de marile câmpii, în drum spre Le Cap, la ore de mers de Saint-Lazare. E o pădure uriaşă, un loc plin de răspântii şi de arbori sacri, acolo sălăşluieşte Dambala, care are formă de şarpe, loa *izvoarelor şi râurilor, păzitorul junglei. La Bois Cayman trăiesc spiritele naturii şi ale sclavilor morţi care n-au găsit drumul spre Guineea. În noaptea aceea au venit şi alte spirite de pe tărâmul Morţilor şi al Tainelor, dar au venit să lupte, căci fuseseră chemate. O armată de sute de mii de spirite lupta cot la cot cu negrii, de-asta au fost înfrânţi albii până la urmă. Cu asta suntem cu toţii de acord, chiar şi soldaţii francezi, care le-au simţit furia. Stăpânul Valmorain, care nu credea decât ce putea să înţeleagă, şi cum înţelegea foarte puţin nu credea în nimic, s-a convins şi el că morţii îi ajutau pe rebeli. Aşa se explică faptul că au putut bate armata cea mai bună din Europa, cum spunea el. Adunarea sclavilor la Bois Cayman a avut loc la mijlocul lui august, într-o noapte fierbinte, când pământul şi oamenii asudau deopotrivă. Cum s-a dat de ştire? Se spune că vestea a fost purtată de tobe din* calenda *în* calenda, *din* hounfort *în* hounfort, *din* ajoupa *în* ajoupa; *sunetul tobelor călătoreşte mai departe şi mai iute decât zgomotul furtunii şi toată lumea îi cunoaşte înţelesul. Sclavii au venit de la plantaţiile din nord, deşi stăpânii şi Marechaussée erau în alertă de când cu răzmeriţa din Limbe, care fusese în urmă cu câteva zile. Puseseră mâna pe mai mulţi rebeli şi se credea că le smulseseră informaţii, nimeni nu rezistă în*

carcerele din Le Cap. În doar câteva ceasuri, cimarronii şi-au mutat taberele pe crestele munţilor ca să scape de oamenii călare din Marechaussée, apoi au grăbit adunarea din Bois Cayman. Nu ştiau că prinşii nu vorbiseră şi nici n-aveau să vorbească.

Cimarronii au coborât cu miile din munţi. Gambo a venit cu grupul lui Zamba Boukman, un uriaş care inspira respect de două ori, o dată pentru că era căpetenie războinică şi o dată pentru că era hungan. *Într-un an şi jumătate de când era liber, Gambo devenise bărbat, era lat în umeri, avea picioare neobosite şi o macetă bună de ucis. Boukman avea încredere în el. Se strecura pe plantaţii ca să fure mâncare, unelte, arme şi animale, dar nu m-a căutat niciodată, ar fi fost primejdios. Aveam veşti de la el prin Tante Rose. Naşa nu mă lămurea pe ce cale primise mesajele, am bănuit chiar că le inventa ca să mă liniştească, pentru că dorul de el mă ardea ca un cărbune încins. „Dă-mi un leac să nu mai sufăr", o rugam eu, dar leac pentru dragoste nu există. Mă întindeam epuizată de treburile de peste zi, între cei doi copii dar nu adormeam. Ascultam cu orele respiraţia neliniştită a lui Maurice, torsul lui Rosette, zgomotele casei, lătratul câinilor, orăcăitul broaştelor, cântecul cocoşilor, iar când în sfârşit somnul mă cuprindea era ca şi cum m-aş fi scufundat în melasă. Şi recunosc cu ruşine: uneori când mă culcam cu stăpânul îmi imaginam că eram cu Gambo. Îmi muşcam buzele ca să nu-i strig numele, cu ochii închişi în camera închisă mă prefăceam că mirosul de băutură al albului era răsuflarea de pajişte verde a lui Gambo, care avea dinţi sănătoşi, nu înnegriţi de atâta peşte stricat ca ai bărbatului păros care gâfâia peste mine, visam că mă aflam sub corpul mlădios al lui Gambo, cel cu pielea tânără şi brăzdată de cicatrici, cu buze dulci, limbă cercetătoare şi glas mângâietor. Şi-atunci trupul meu se unduia amintindu-şi plăcerea.*

La urmă stăpânul mă plesnea peste fund şi râdea mulţumit, iar ti-bon-ange-*ul meu revenea în patul ăla şi lângă bărbatul ăla, eu deschideam ochii şi-mi dădeam seama unde eram. Fugeam în curte şi mă spălam temeinic înainte de a mă duce la copii.*

Oamenii au mers ore în şir ca să ajungă la Bois Cayman, unii plecaseră de pe plantaţii ziua, alţii porniseră de pe coastă, dar toţi au ajuns noaptea. Se zice că un grup a venit chiar de la Port-au-Prince, dar mă îndoiesc, e prea departe. Pădurea colcăia de bărbaţi şi femei strecurându-se în linişte printre copaci, laolaltă cu morţii şi umbrele; dar când au simţit în tălpi vibraţia primelor tobe, s-au însufleţit, au întins pasul, au început să vorbească, întâi în şoaptă, apoi cu glas tare, s-au recunoscut, şi-au spus pe nume. Pădurea s-a luminat de torţe. Cei care cunoşteau drumul i-au condus pe ceilalţi la poiana cea mare pe care Boukman hungan-*ul o alesese. O salbă de focuri şi torţe lumina* hounfort-*ul. Bărbaţii pregătiseră* poteau-mitan-*ul cel sacru, un trunchi gros şi înalt, căci* loas *trebuiau să aibă cale liberă. Un şir de fete îmbrăcate în alb,* hounsis, *a condus-o pe Tante Rose, de asemenea în alb şi purtând* asson-*ul de ceremonie. Oamenii se înclinau să-i sărute tivul fustei sau brăţările zăngănitoare. Întinerise, căci Erzuli o însoţea de când plecase de la* habitation *Saint-Lazare: o făcuse să umble neobosită şi fără baston, o făcuse invizibilă pentru soldaţii din Marechaussée. Tobele băteau, tam-tam-tam. Oamenii se adunau în grupuri şi vorbeau de cele întâmplate în Limbe şi de suferinţa prizonierilor din Le Cap. Boukman a luat cuvântul şi l-a invocat pe zeul cel mare, Papa Bondye, cerându-i să-i ducă la izbândă. „Ascultaţi glasul libertăţii care cântă în inimile noastre!" a strigat, iar sclavii au răspuns în cor, cutremurând insula. Aşa mi s-a povestit.*

Tobele chemau şi-şi răspundeau, marcând ritmul ceremoniei. Fetele în alb au dansat în jurul

poteau-mitan-*ului*, *mişcându-se precum flamingii, ghemuindu-se şi ridicându-se, cu gâtul unduind, cu braţele înaripate, chemând* loas, *mai întâi pe Légbé, cum se cuvine, apoi pe ceilalţi, pe rând. Tante Rose, care era* mambo, *a trasat vévé-ul în jurul trunchiului sacru cu un amestec de făină pentru hrana zeităţilor şi de cenuşă, pentru cinstirea morţilor. Tobele au bătut mai tare, ritmul s-a iuţit, pădurea vibra de la rădăcini şi până la stelele de pe cer. Şi-atunci a coborât Ogun gata de război, Ogun-Feraille, zeul viril al armelor, agresiv, furios şi periculos, iar Erzuli a lăsat-o pe Tante Rose ca să-i facă loc lui Ogun, care a încălecat-o. Cu toţii au văzut transformarea. Tante Rose s-a ridicat dreaptă, de două ori mai înaltă, nu mai era nici şchioapă şi nici bătrână, cu ochii daţi peste cap; a făcut un salt neaşteptat şi a aterizat la trei metri de unul din focuri. Ogun a slobozit un răget de tunet şi a început să danseze sărind ca o minge, acompaniat de bătaia tobelor. Doi bărbaţi dintre cei mai curajoşi s-au apropiat de el ca să-l calmeze cu zahăr, dar i-a aruncat cât colo ca pe nişte momâi. El era aici ca să aducă un mesaj de război, dreptate şi sânge. A apucat cu două degete un cărbune aprins, l-a luat în gură şi a dat roată focurilor înghiţind flăcări, apoi l-a scuipat fără să-şi ardă buzele. După care a luat un cuţit de la omul care stătea cel mai aproape, şi-a lăsat* asson-*ul pe jos şi a înjunghiat porcul negru pentru sacrificiu legat de un pom dintr-o singură mişcare, despărţindu-i capul de trunchi şi udându-se de sânge. Între timp fuseseră încălecaţi şi alţii, pădurea s-a umplut de Nevăzuţi, de Morţi şi de Taine, de* loas *şi spirite amestecaţi de-a valma cu cei vii, toţi cântau, dansau, săreau în ritmul tobelor, păşeau pe cărbunii aprinşi, lingeau lamele cuţitelor încinse la roşu şi înghiţeau cu pumnul boia iute. Aerul nopţii era încărcat ca înaintea unei furtuni, dar nu sufla pic de vânt. Torţele*

luminau ca în plină zi, dar Marechaussée, care era pe aproape, n-a văzut nimic. Aşa mi s-a povestit.

Iar mult mai târziu, când toată mulţimea aceea vibra ca un singur om, Ogun a scos un răget de leu, cerând linişte. Tobele au tăcut pe dată, în afară de mambo *toţi au redevenit ce erau,* loas *s-au retras în coroanele copacilor. Ogun-Feraille şi-a ridicat* asson-*ul spre cer şi glasul celui mai puternic* loa *a răsunat din gura lui Tante Rose pentru a cere sfârşitul sclaviei, a chema la revoltă totală şi a numi căpeteniile: Boukman, Jean-François, Jeannot, Boisseau, Celestin şi alţii. Nu şi pe Toussaint, pentru că cel ce-avea să fie sufletul rebelilor se afla pe plantaţia din Bréda, unde era vizitiu. Avea să se alăture răscoalei după câteva săptămâni, după ce pusese la adăpost familia stăpânului său. De numele lui Toussaint am aflat abia un an mai târziu.*

Aşa a început revoluţia. Au trecut mulţi ani şi pământul din Haiti e şi acum îmbibat de sânge, dar eu nu mai sunt acolo ca să plâng.

Răzbunarea

Imediat ce a aflat de răscoala sclavilor şi de prizonierii din Limbé care muriseră fără să mărturisească, Toulouse Valmorain i-a poruncit lui Tété să pregătească degrabă întoarcerea la Saint-Lazare, fără să-şi plece urechea la sfaturile tuturor, mai cu seamă ale doctorului Parmentier, în legătură cu pericolele pe care le riscau albii pe plantaţii. „Nu exagera, doctore. Negrii au fost agitaţi dintotdeauna, dar Prosper Cambray ştie să-i ţină în mână", i-a replicat el emfatic, deşi în adâncul sufletului se cam îndoia. În timp ce tobele băteau în nord chemând la adunarea din Bois Cayman, trăsura lui Valmorain, protejată de o gardă înarmată, se îndrepta spre plantaţie. Au ajuns într-un nor de praf, topiţi de căldură, neliniştiţi, cu copiii leşinaţi de oboseală şi o Tété ameţită de hurducăieli. Stăpânul s-a închis în birou cu şeful vătafilor care l-a pus la curent cu situaţia pierderilor, minime, de altfel, apoi a ieşit pe teren ca să dea ochii cu sclavii despre care Cambray îi spusese că se răzvrătiseră, dar nu într-atât încât să fie predaţi la Marechaussée, aşa cum procedase cu alţii. Era genul de situaţie care-l stânjenea şi de care avusese parte cam des în ultimul timp. Şeful vătafilor apăra interesele domeniului Saint-Lazare mai bine decât el însuşi, acţiona cu fermitate şi fără mofturi, în vreme ce el ezita, deloc dispus să-şi mânjească mâinile cu sânge. Incompetenţa lui se vădea o dată în plus. În cei douăzeci şi ceva de ani de când se afla aici tot nu se adaptase, tot mai avea impresia că e în trecere şi că problema cea mai neplăcută erau sclavii. Nu era în stare să ordone punerea la cazne a unui om – să fie prăjit la foc mic – chiar dacă în opinia lui Cambray măsura era indispensabilă. Argumentul său înaintea şefului vătafilor şi a celorlalţi *grands blancs* – căci trebuise să se justifice, şi nu doar o dată – era că

violenţa era ineficientă, sclavii sabotau pe rupte, de la tăişul cuţitelor până la propria lor sănătate, mâncând animale moarte care le produceau vomă şi diaree, extreme pe care el dorea să le evite. Dar se întreba dacă părerile lui chiar foloseau la ceva, sau era la fel de detestat ca Lacroix. Poate că Parmentier avea totuşi dreptate şi violenţa, frica şi ura erau inerente sclaviei, iar un stăpân de plantaţie nu-şi putea permite luxul de a avea scrupule. În rarele ocazii când se ducea la culcare treaz, nu putea dormi, era chinuit de coşmaruri. Averea familiei, începută de tatăl său şi pe care el o sporise de câteva ori, era pătată de sânge. Spre deosebire de alţi *grands blancs,* nu ignora glasurile care se făceau auzite în Europa şi America denunţând infernul de pe plantaţiile din Antile.

La finele lui septembrie revolta a cuprins tot nordul, sclavii fugeau în masă şi incendiau totul. Lipsea mâna de lucru, plantatorii nu mai cumpărau alţi sclavi, care oricum ar fi fugit cu prima ocazie. Piaţa de negri din Le Cap lâncezea. Prosper Cambray a dublat numărul de *commandeurs* şi a întărit paza şi disciplina; Valmorain îi accepta ferocitatea fără să mai intervină. La Saint-Lazare nimeni nu mai dormea liniştit. Viaţa care nu fusese uşoară nici înainte devenise numai chin şi trudă. Se desfiinţaseră *calendas* şi orele de odihnă de la prânz, deşi arşiţa teribilă de la miezul zilei făcea munca total nerentabilă. Iar de când plecase Tante Rose nu mai avea cine să vindece, să dea un sfat sau o asistenţă spirituală. Doar Cambray era mulţumit de absenţa ei, nici măcar n-o căutase: cu cât era mai departe vrăjitoarea în stare să transforme un om într-un zombi, cu atât mai bine. Că doar de asta aduna ea praf de pe morminte, ficat de peşte-glob, broaşte şi plante otrăvitoare. De-aia nu-şi lepăda el niciodată cizmele: ca să nu calce pe sticlă pisată, veninul pătrundea prin tăieturile din talpă, omul murea, iar a doua zi după îngropăciune era scos, transformat într-un zombi şi

readus la viaţă printr-o ciomăgeală zdravănă. „Doar nu crezi aiurelile astea”, râsese Valmorain. „De crezut nu cred, *monsieur,* dar zombi există, asta e sigur.”

Ca peste tot în insulă, la Saint-Lazare se trăia în aşteptare. Tété auzea zvonurile din gura stăpânului sau a sclavilor, dar fără Tante Rose nu ştia să le interpreteze. Plantaţia se închisese asupra ei înseşi, ca un pumn. Zilele erau apăsătoare, nopţile parcă n-aveau sfârşit. Le era dor până şi de nebună; moartea Eugeniei lăsase un gol, prisoseau timpul şi spaţiul, casa părea uriaşă, nici măcar zarva copiilor nu reuşea s-o umple. Atmosfera aceea fragilă relaxase regulile şi scurtase distanţele. Valmorain se obişnuise cu Rosette şi îi tolera familiaritatea. Nu i se adresa cu „stăpâne”, ci cu *„monsieur”,* cuvânt pe care-l pronunţa precum un miorlăit de pisică. „Când mă fac mare mă însor cu Rosette”, spunea Maurice. Las’ că e timp să punem lucrurile la punct, îşi spunea taică-său. Tété încercase să le inculce copiilor diferenţa fundamentală dintre ei: Maurice se bucura de privilegii pe care fetiţa nu le avea, de pildă să intre neanunţat în camera stăpânului sau să i se caţere pe genunchi. Băiatul era la vârsta la care avea nevoie de explicaţii, iar ea i le dădea fără să-i ascundă adevărul. „Pentru că tu eşti fiul legitim al stăpânului, eşti băiat, alb, liber şi bogat, pe când Rosette nu.” Departe de a-l mulţumi, cuvintele astea îl făceau să plângă cu suspine. „Da de ce, de ce?” „Pentru că aşa e afurisita asta de viaţă, puiule. Vino aici să te şterg la nas.” Valmorain hotărâse că Maurice era destul de mare ca să doarmă singur, dar n-a fost chip, făcea febră şi era agitat, aşa că a dormit mai departe cu Tété şi cu Rosette; asta până când situaţia avea să reintre în normalitate, numai că pe insulă normalitatea era departe.

Într-o seară s-au pomenit cu o patrulă de miliţieni care fuseseră trimişi în nord să controleze anarhia; cu ei venise şi Parmentier. Doctorul

aproape că nu mai părăsise oraşul Le Cap, din cauza drumurilor periculoase şi a obligaţiilor sale de-a îngriji soldaţii francezi care zăceau la spital. Într-o garnizoană apăruse un focar de febră galbenă, fusese controlat înainte de a deveni epidemie, dar malaria, holera şi *dengue* făceau ravagii. Parmentier profitase de patrulă nu atât ca să-l viziteze pe Valmorain, pe care-l mai vedea în oraş, cât să se sfătuiască cu Tante Rose. A fost tare dezamăgit să afle că maestra sa dispăruse. Valmorain le-a oferit tuturor găzduire, căci erau plini de praf, însetaţi şi epuizaţi. Preţ de mai multe zile casa a zumzăit de glasuri bărbăteşti, ba chiar şi de muzică, unii ştiau să cânte la chitară. De-abia acum instrumentele cumpărate de Violette Boisier în urmă cu treisprezece ani au putut fi folosite, trebuiau doar acordate, dar mai erau bune. Valmorain a chemat nişte sclavi care ştiau să bată tobele şi s-a pus de o petrecere. Tante Mathilde şi-a deschis cămările şi a pregătit tarte cu fructe şi complicate feluri creole, grase şi iuţi, pe care nu le mai gătise de o veşnicie. Prosper Cambray a pus la frigare un miel, dintre puţinii rămaşi, căci dispăreau în mod misterios. Dispăreau şi porcii, animale grele, pe care cimarronii nu le puteau fura fără complicitatea sclavilor de pe plantaţie, drept care, când prindea de veste, Cambray alegea la întâmplare câte zece negri şi punea să fie biciuiţi; cineva trebuia să plătească. În aceste luni şeful vătafilor, mai puternic ca oricând, se purta de parcă el ar fi fost stăpân peste Saint-Lazare, iar insolenţa faţă de Tété devenise un mod de a-şi sfida patronul, tot mai timid de când izbucnise revolta. Venirea miliţienilor, mulatri ca şi el, îi dăduse aripi: le împărţea băutură fără să-i ceară voie lui Valmorain, poruncea sclavilor când acesta era de faţă, făcea glume pe seama lui. Lucruri pe care Parmentier le-a observat, aşa cum a văzut şi că Tété şi copiii tremurau de frica lui; a fost pe punctul de a-i atrage atenţia gazdei sale, numai că

experienţa îl făcuse prudent. Fiecare plantaţie era o lume aparte, cu sistemul ei de relaţii, cu secretele şi viciile proprii. De pildă Rosette, copila cu piele atât de deschisă, era limpede că era fiica lui Valmorain. Dar ce se întâmplase cu celălalt copil al lui Tété? Era curios să ştie, dar n-avea curaj să-l întrebe; legăturile albilor cu sclavele lor erau un tabu în lumea bună.

— Bănuiesc că ţi-ai făcut o idee despre ravagiile rebeliunii, doctore. Bandele astea au distrus toată regiunea.

— Aşa e. Venind încoace am văzut fumul incendiului de pe plantaţia lui Lacroix, trestia ardea încă. Şi nu era nici ţipenie, era o tăcere înfiorătoare.

— Ştiu, doctore, am fost printre primii care au ajuns la *habitation* Lacroix după atac. Familia Lacroix în păr, plus vătafii şi servitorii casei au fost căsăpiţi, iar ceilalţi sclavi au fugit. Am săpat un şanţ mare şi i-am îngropat provizoriu, până când autorităţile vor face cercetările de rigoare. Nu puteam să-i lăsăm ca pe nişte câini. A fost o adevărată baie de sânge.

— Nu ţi-e frică să nu se întâmple aşa ceva şi aici?

— Suntem înarmaţi şi în alertă şi am încredere în capacităţile lui Cambray. Dar sunt îngrijorat, recunosc. Mai ales după ce am văzut cum s-au înverşunat negrii împotriva lui Lacroix şi a familiei sale.

— Da, dar prietenul dumitale Lacroix avea faimă de om crud, asta i-a înverşunat pe atacatori; dar vezi, *mon ami,* aici nimeni nu se poartă cu mănuşi, trebuie să te pregăteşti pentru ce e mai rău.

— Ştiai că drapelul rebelilor înfăţişează un copil alb străpuns de o baionetă, doctore?

— Toată lumea ştie. În Franţa aceste fapte au declanşat o reacţie de oroare. Sclavii nu se mai bucură de pic de simpatie în Adunare, până şi

Societatea Prietenilor Negrilor nu mai spune nimic, numai că atrocităţile astea sunt reacţia logică la cele pe care le-am făcut noi împotriva lor.

— Te rog să nu ne incluzi şi pe noi, doctore! Nici dumneata, nici eu n-am comis niciodată astfel de excese!

— Nu mă refer la nimeni în mod concret, ci la normele pe care le-am impus. Răzbunarea negrilor era inevitabilă. Mi-e ruşine că sunt francez, a conchis Parmentier cu tristeţe.

— Dacă de răzbunare e vorba, am ajuns la momentul de a alege între ei şi noi. Ne vom apăra plantaţiile şi investiţiile, vom reface colonia într-un fel sau altul. Nu vom sta cu braţele încrucişate!

Nu stăteau cu braţele încrucişate. Coloniştii, Marechaussée şi armata ieşeau la vânătoare şi fiecare negru rebel prins era jupuit de viu. S-au adus o mie cinci sute de câini din Jamaica şi trei mii de catâri din Martinica, antrenaţi să urce munţii înhămaţi la tunuri.

Teroarea

Una după alta, plantaţiile din nord au început să ardă. Incendiul a ţinut luni în şir, noaptea flăcările se vedeau până în Cuba, fumul gros a acoperit Le Cap, iar sclavii pretindeau că ajunsese până în Guineea. Locotenent-colonelul Étienne Relais, care avea misiunea de a-l informa pe guvernator de situaţia pagubelor, socotise la finele lui decembrie mai bine de două mii de albi morţi şi probabil zece mii de sclavi ucişi. În Franţa s-a aflat de soarta coloniştilor din Saint-Domingue, părerile s-au schimbat, Adunarea Naţională a anulat proaspătul decret care conferea drepturi politice mulatrilor *affranchis.* O decizie total ilogică, îi spunea Relais lui Violette, pentru că mulatrii n-aveau nimic de-a face cu rebeliunea, erau duşmanii cei mai mari ai negrilor şi aliaţii fireşti ai marilor albi cu care împărţeau totul, în afară de culoarea pielii.

Guvernatorul Blancheland, care nu avea simpatii republicane, a scos armata pentru a înăbuşi revolta sclavilor, care atinsese proporţii catastrofale, şi a interveni în conflictul barbar dintre albi şi mulatri iscat la Port-au-Prince. Acolo, *les petits blancs* porniseră să-i căsăpească pe *affranchis,* iar aceştia reacţionaseră cu mai multă sălbăticie decât negrii şi albii la un loc. Nimeni nu era în siguranţă. Insula toată vibra de o ură veche care nu aştepta decât un pretext pentru a izbucni. Încurajată de cele petrecute la Port-au-Prince, plebea albă din Le Cap ataca pe stradă persoanele de culoare, le năvălea în case, viola femeile, înjunghia copiii şi pe bărbaţi îi spânzura în propriul lor balcon. Duhoarea leşurilor ajungea la corăbiile ancorate în rada portului. Iată ce-i scria Parmentier lui Valmorain, comentându-i ultimele veşti din oraş: „Nimic mai periculos ca impunitatea, prietene, căci atunci lumea înnebuneşte şi se comit cele mai crunte orori, fără deosebire de culoarea pielii, toţi sunt egali aici. Dacă ai vedea ce am văzut eu, ar trebui să pui la îndoială superioritatea rasei albe, despre care ne-am contrazis adesea”.

Înspăimântat de situaţia scăpată de sub control, doctorul a cerut audienţă şi s-a prezentat la biroul spartan al lui Étienne Relais, pe care-l cunoştea de la spitalul militar. Ştia că era însurat cu o femeie de culoare, cu care se afişa la braţ fără să-i pese de bârfe, lucru pe care el nu-l îndrăznise cu Adèle a lui. Omul putea să-i înţeleagă mai bine decât oricine situaţia, drept care s-a hotărât să-i spună taina. Ofiţerul l-a poftit să stea pe singurul scaun disponibil.

— Scuzaţi-mă că vă deranjez cu o chestiune personală, domnule locotenent-colonel, s-a bâlbâit Parmentier.

— Cu ce vă pot ajuta, domnule doctor? a întrebat Relais amabil, omul salvase viaţa multor subalterni ai săi.

— Adevărul e că am o familie. Pe soţia mea o cheamă Adèle. Mă rog, nu mi-e chiar soţie, înţelegeţi, nu-i aşa? Dar suntem de mulţi ani împreună şi avem trei copii. Ea e o *affranchie*…

— Ştiam, doctore.

— De unde?

— Postul mă obligă să fiu informat, iar nevastă-mea, Violette Boisier, o cunoaşte pe Adèle. A cumpărat de la ea câteva rochii.

— Da, e o croitoreasă excelentă.

— Presupun că ai venit să-mi vorbeşti despre atacurile care au loc împotriva mulatrilor. Nu-ţi pot promite că situaţia se va redresa curând, doctore. Încercăm să ţinem populaţia sub control, dar armata nu face faţă. Asta mă îngrijorează. Nevastă-mea n-a mai ieşit din casă de două săptămâni.

— Mă tem pentru Adèle şi pentru copii…

— În ce mă priveşte, cred că singurul mod de a-mi proteja familia e s-o trimit în Cuba până trece furtuna. Se îmbarcă mâine. Dacă vrei, îţi propun să faci la fel. Vor călători în condiţii incomode, dar drumul e scurt.

În aceeaşi seară, un pluton de soldaţi escorta femeile şi copiii la corabie. Adèle era o mulatră negricioasă şi grăsană deloc atrăgătoare la o primă privire, dar de o blândeţe şi o bună dispoziţie cuceritoare. Sărea în ochi deosebirea dintre cele două femei, una îmbrăcată ca o servitoare şi chitită să rămână în umbră pentru a păstra buna reputaţie a tatălui copiilor ei, şi frumoasa Violette cu portul ei de regină. Nu făceau parte din aceeaşi clasă socială, le despărţeau mai multe nuanţe de culoare – ceea ce în Saint-Domingue stabilea destine – una era croitoreasă, alta era clienta ei, dar s-au îmbrăţişat cu simpatie: aveau să înfrunte împreună hazardurile exilului. Loula suspina cu Jean-Martin de mână. Pe sub cămaşă, ca să nu vadă Relais, agnostic convins, îi atârnase fetişuri catolice şi voodoo. Nu mersese niciodată pe o corabie, nici măcar cu o bărcuţă, îi era groază de marea

colcăind de rechini de sub scândurile prost îmbinate şi purtate de nişte pânze ca de nădragi. În timp ce, de departe, doctorul Parmentier făcea semne discrete de la revedere, Étienne Relais se despărţea în prezenţa soldaţilor de Violette, singura femeie pe care o iubise vreodată, sărutând-o cu disperare şi jurându-i că se vor revedea în curând. N-avea s-o mai vadă niciodată.

În tabăra lui Zambo Boukman nu se mai suferea de foame, oamenii începeau să se întremeze: bărbaţilor nu li se mai numărau coastele, puţinii copii nu mai erau o mână de oase cu burţile umflate şi ochi de morţi vii, femeile începeau să rămână însărcinate. Până la rebeliune, când cimarronii vieţuiau ascunşi în peşterile munţilor, foamea se păcălea prin somn şi setea cu picături de ploaie. Femeile cultivau nişte fire rahitice de porumb, adesea lăsate de izbelişte înainte de a se coace, când trebuiau să părăsească locul, în schimb apărau cu străşnicie cele câteva capre atât de necesare copiilor născuţi în libertate şi care ar fi avut o viaţă mult prea scurtă fără laptele acestor nobile animale. Gambo şi ceilalţi cinci bărbaţi, aleşi dintre cei mai îndrăzneţi, se ocupau de procurarea proviziilor. Unul avea o puşcă şi putea nimeri iepurele de la o distanţă incredibilă, dar puţina muniţie se păstra pentru vânatul mai mare. Pătrundeau noaptea pe plantaţii, unde sclavii le dădeau din hrana lor de voie sau de nevoie, dar exista riscul de a fi surprinşi sau trădaţi. Dacă ajungeau la bucătării, mai şterpeleau câte un sac cu făină sau o putină cu peşte uscat, nu era mare lucru, dar mai rău era să mesteci şopârle. Gambo, care avea darul să se înţeleagă cu animalele, fura catârii bătrâni de la moară, care apoi erau mâncaţi până la ultimul os. Manevra cerea noroc şi curaj, dacă animalul se încăpăţâna nu mai era chip să-l clinteşti din loc, dar dacă se supunea trebuia dus până în umbra pădurii, pe ascuns; acolo era

sacrificat, nu înainte de a-i cere iertare, aşa-l învăţase tatăl său când ieşeau la vânătoare. Apoi carnea era cărată sus pe munte, ştergând cu grijă urmele. Acum, aceste incursiuni aveau loc mai lesne. Nimeni nu li se mai opunea pe plantaţiile părăsite, cărau tot ce scăpase de pârjol. Astfel că tabăra avea din belşug porci, găini, mai bine de o sută de capre, saci cu porumb, yuca, batate şi fasole, chiar şi rom, cafea la discreţie şi zahăr, pe care mulţi sclavi care trudiseră ani în şir ca să-l producă nu-l gustaseră încă. Fugarii deveniseră revoluţionari. Nu mai era vorba de nişte bandiţi costelivi, ci de războinici hotărâţi, căci loc de întors nu mai era: mureai luptând, sau mureai în chinuri. Iar ei pariau pe victorie.

Tabăra era împrejmuită cu pari în care erau înfipte hârci şi leşuri care se coceau la soare. Într-un ţarc erau ţinuţi prizonierii albi aşteptându-şi rândul să fie executaţi. Femeile lor erau sclave sau concubine, exact ca negresele de pe plantaţii. Gambo n-avea deloc milă pentru albii prinşi, i-ar fi lichidat el însuşi dacă ar fi primit ordinul, dar avea altă misiune. Pentru că era rapid şi isteţ, Boukman îl trimitea cu mesaje la celelalte căpetenii şi să spioneze. Erau bande în toată regiunea, tânărul le cunoştea pe toate. Cea mai temută de albi era cea a lui Jeannot, unde zilnic oamenii erau condamnaţi la o moarte lentă şi macabră, inspirată din tradiţia atrocităţilor iniţiate de coloniştii înşişi. Ca şi Boukman, Jeannot era un *hungan* de vază, numai că războiul îl schimbase, devenise de o cruzime nesăţioasă. Se lăuda că bea sângele victimelor dintr-o hârcă de om, era temut chiar şi de oamenii lui. Gambo era la curent cu intenţia altor căpetenii de a-l elimina înainte ca excesele sale să-l supere pe Papa Bondye, dar nu dusese vorba mai departe: ca orice spion care se respectă, punea preţ pe discreţie.

Într-o tabără l-a cunoscut pe Toussaint, care îndeplinea dublul rol de consilier de război şi

doctor, căci se pricepea la ierburi de leac, şi avea mare trecere la căpetenii, deşi pe atunci încă nu ocupase o poziţie de frunte. Era printre puţinii care ştiau carte, astfel afla, deşi cu întârziere, ce se petrecea pe insulă şi în Franţa. Se născuse şi trăise ca sclav pe o plantaţie din Bréda, învăţase singur să citească, îmbrăţişase cu fervoare religia creştină şi câştigase încrederea stăpânului, care, înainte de a fugi, îi încredinţase propria familie. Acest lucru născuse bănuieli, mulţi credeau că Toussaint se supunea ca o slugă, dar Gambo îl auzise adesea declarând că ţelul lui era să desfiinţeze sclavia în Saint-Domingue şi nimic nu-l va face să renunţe. Firea sa l-a atras de la bun început pe Gambo: dacă Toussaint ajungea şef, se hotărâse să treacă în tabăra lui fără să stea pe gânduri. Boukman, uriaşul cu glas de tunet, alesul lui Ogun-Feraille, fusese scânteia care aprinsese focul rebeliunii la Bois Cayman, dar Gambo intuise că steaua cea mai strălucitoare era a lui Toussaint, omuleţul urât, cu falcă proeminentă şi picioare crăcănate, care vorbea precum un predicator şi se ruga la Christosul albilor. Nu s-a înşelat; câteva luni mai târziu, Boukman cel invincibil, care stătea în faţa focului inamicului oprind gloanţele ca pe muşte cu harapnicul din coadă de bou, a fost prins de armată. Étienne Relais a dat ordin să fie executat pe loc, pentru a descuraja reacţia rebelilor din alte tabere. Capul i-a fost înfipt în vârful unei suliţe şi lăsat în piaţa centrală din Le Cap, spre luare-aminte. Doar Gambo a scăpat viu din ambuscada aceea, graţie iuţelii picioarelor, şi a dus vestea. După care a trecut în tabăra lui Toussaint, deşi cea a lui Jeannot era mai mare. Ştia că zilele acestuia erau numărate. Într-adevăr, a fost atacat într-o zi în zori şi spânzurat repede, fără să mai fie supus la cazne, căci nu era timp: se pregăteau să negocieze cu duşmanul. Gambo credea că după moartea lui Jeannot avea să le vină rândul prizonierilor albi,

dar Toussaint prefera să-i ţină în viaţă ca ostatici şi să-i folosească la negocieri.

Dată fiind situaţia dezastruoasă din colonie, Franţa a trimis o comisie care să stea de vorbă cu căpeteniile negrilor, care au fost de acord să predea ostaticii în semn de bunăvoinţă. Locul de contact a fost stabilit pe o plantaţie din nord. Când albii care supravieţuiseră mai multe luni infernului lui Jeannot şi-au dat seama că se aflau aproape de casă şi că nu vor fi ucişi, ci schimbaţi, au rupt-o la fugă, călcând peste femei şi copii. Gambo s-a ţinut aproape de Toussaint şi de ceilalţi care trebuiau să negocieze cu comisia. Veniseră şase *grands blancs,* ca reprezentanţi ai coloniştilor, plus autorităţile trimise de la Paris, care încă nu ştiau cu ce se mănâncă exact treburile din Saint-Domingue. Gambo a avut o tresărire recunoscându-l pe fostul său stăpân şi a fost gata să dea înapoi, dar a înţeles repede că Valmorain nici nu se uitase la el şi oricum nu l-ar fi recunoscut.

Negocierile au avut loc afară, sub copacii din curte, iar tensiunea a fost vizibilă de la primele cuvinte. Printre rebeli domneau neîncrederea şi ranchiuna, printre colonişti, aroganţa oarbă. Uluit, Gambo a ascultat condiţiile de pace propuse de căpetenii: libertate pentru ei şi pentru o mână de acoliţi, în timp ce grosul rebelilor să se întoarcă cuminţi pe plantaţii, redevenind sclavi. Trimişii de la Paris au primit imediat – nici nu putea fi o clauză mai avantajoasă – dar marii albi din Saint-Domingue nu erau dispuşi să cedeze nimic, voiau ca toţi sclavii să se predea fără condiţii. „Dar ce credeaţi? Că o să negociem cu negrii? Să zică mersi că au scăpat cu viaţă!” a strigat unul. Valmorain a încercat să-i aducă la sentimente mai bune, dar majoritatea a învins: răzvrătiţii nu mai primeau nimic. Jigniţi, liderii rebelilor s-au retras, urmaţi de Gambo, care fierbea de furie că se arătaseră dispuşi să-i trădeze pe cei alături de care trăiseră şi luptaseră. „Îi omor cu mâna mea, unul

câte unul”, şi-a jurat. Îşi pierduse încrederea în revoluţie. Nu bănuia că în acele clipe se definea viitorul insulei: intransigenţa coloniştilor avea să-i oblige pe rebeli să continue războiul mulţi ani înainte, până la victorie şi la sfârşitul sclaviei.

Comisia, neputincioasă în faţa anarhiei, a plecat din Saint-Domingue, după o vreme alţi trei delegaţi, în frunte cu Sonthonax, un june avocat rubicond, au venit cu şase mii de soldaţi şi instrucţiuni noi de la Paris. Se revenise la legea care conferea mulatrilor liberi drepturile pe care le aveau toţi cetăţenii francezi. Mai mulţi *affranchis* au fost numiţi ofiţeri în armată, mulţi militari albi au refuzat să li se subordoneze şi au dezertat. Ceea ce a încins spiritele; ura seculară dintre albi şi mulatri a atins proporţii biblice. Adunarea Colonială, care până atunci condusese afacerile interne ale insulei, a fost înlocuită de o comisie compusă din şase albi, cinci mulatri şi un negru liber. În atmosfera de violenţă crescândă pe care nimeni nu putea s-o controleze, guvernatorul Blancheland a fost acuzat de nesupunere faţă de guvernul republican şi de favorizare a monarhiştilor. A fost deportat în Franţa cu lanţuri la picioare şi ghilotinat în scurt timp.

Gustul libertăţii

Aşa stăteau lucrurile în vara anului următor când, într-o noapte, Tété s-a trezit brusc din somn cu o mână care îi apăsa gura. Şi-a zis că plantaţia era atacată, trăiau de mult cu frica asta, şi s-a rugat ca moartea să fie rapidă, măcar pentru Maurice şi Rosette, care dormeau alături. N-a încercat defel să se apere, ca să nu-i trezească pe copii, sperând totuşi că era doar un vis urât, până a zărit la lumina torţelor care se strecura prin hârtia cerată de pe geam chipul aplecat peste ea. Nu l-a recunoscut, după un an şi jumătate băiatul se schimbase, dar atunci el i-a şoptit numele, Zarité, iar inima i-a

tresăltat, nu de frică, ci de fericire. A întins mâinile să-l îmbrăţişeze, a simţit metalul cuţitului pe care-l ţinea între dinţi. I l-a luat, gemând el s-a culcat peste trupul care se deschidea să-l primească. Buzele lui Gambo le căutau pe ale ei cu o sete veche, mâinile îi căutau sânii ascunşi sub cămaşa subţire. I-a simţit tăria şi era gata să-l primească, dar şi-a amintit de copiii de care uitase o clipă şi l-a împins. „Vino cu mine", i-a şoptit.

S-au ridicat cu grijă, au sărit peste Maurice. Gambo şi-a recuperat cuţitul, l-a pus în teaca de piele de la brâu, Tété a tras plasa de ţânţari la loc peste copii, i-a făcut semn să aştepte şi s-a dus să verifice dacă stăpânul dormea în camera lui, aşa cum îl lăsase cu două ore în urmă, apoi a stins lampa de pe culoar şi s-a întors la iubitul ei. L-a dus în camera nebunei, în capătul celălalt al casei, care după moartea ei rămăsese goală.

S-au prăbuşit îmbrăţişaţi pe salteaua jilavă, s-au iubit pe întuneric, sufocaţi de cuvinte nerostite şi de strigăte de plăcere înăbuşite în suspine. Cât timp vieţuise în tabără, Gambo mai avusese femei, dar acestea nu-i potoliseră dragostea lăsată în urmă. Avea şaisprezece ani şi ardea de dorul lui Zarité. Şi-o amintea înaltă, trupeşă, mare, dar acum era mai mică decât el, iar sânii care înainte i se păreau atât de mari îi încăpeau lesne în mână. Femeia se topea sub el. În graba şi pofta îndelung stăpânită, bărbatul a explodat înainte de a o pătrunde. A rămas nemişcat, până când răsuflarea fierbinte a femeii l-a readus la viaţă. Îl bătea pe spate ca pe Maurice când voia să-l liniştească, iar când l-a simţit renăscut, l-a întors cu faţa în sus, l-a sărutat şi l-a supt cu lăcomie, purtându-l spre cer, printre stelele amorului de care el nu uitase nici măcar o clipă între două bătălii şi în fiecare revărsat de zori din peşterile milenare ale căpeteniilor *cacique* de demult unde stătea de veghe. Băiatul a luat-o de mijloc şi femeia l-a încălecat, implântându-se în virilitatea fierbinte a

celui după care tânjise atât, sărutându-l, lingându-i urechile, dezmierdându-l cu sfârcurile, unduind din şolduri şi strângându-l între coapsele ei de amazoană, şerpuind precum o anghilă pe rundul nisipos al mării. S-au iubit de parcă ar fi fost pentru prima şi ultima oară, inventând paşi noi pentru un dans atât de vechi. Mirosul de spermă şi sudoare a umplut încăperea, aerul a devenit dens de plăcere şi dragoste împlinită, de râsete tăcute şi gâfâieli de agonie, de sărutări renăscute. Nu făceau nimic nou, dar e cu totul altceva când faci amor iubind.

Epuizaţi şi fericiţi au adormit cu braţele şi picioarele împletite, topiţi de noaptea fierbinte de iulie. Gambo s-a trezit după câteva minute, speriat că lăsase garda jos în felul acesta, dar femeia dormea torcând în somn şi s-a apucat să o pipăie fără s-o trezească, să vadă cum se schimbase trupul acela care la plecarea lui era deformat de sarcină. Sânii ei mai aveau lapte, dar erau mai moi şi cu sfârcurile întinse, mijlocul ei i s-a părut subţire, pentru că nu-l cunoscuse înainte de a fi însărcinată, pântecul, coapsele, fesele şi pulpele erau opulente şi mătăsoase. Tété mirosea altfel, nu a săpun, ci a lapte, iar acum era impregnată de aroma amândurora. Şi-a vârât nasul în gâtul ei, simţind zvâcnetul sângelui, ritmul respiraţiei, bătăile inimii. Femeia s-a întins cu un suspin de mulţumire. Îl visase pe Gambo şi i-a trebuit un minut să-şi dea seama că el era acolo de-adevăratelea, nu era un vis. „Am venit să te iau cu mine, Zarité, e vremea să plecăm”, a şoptit el.

I-a explicat că nu o căutase mai devreme pentru că nu ştia unde s-o ducă, dar acum nu mai era cazul să amâne. Nu ştia dacă albii aveau să înăbuşe rebeliunea, dar ar fi trebuit să ucidă toţi negrii până la ultimul pentru a-şi proclama victoria. Şi niciun rebel nu era dispus să redevină sclav. Moartea umbla liberă şi pândea pretutindeni pe insulă. Nu exista niciun loc sigur, dar mai rău decât războiul

şi frica era faptul de a nu fi împreună. I-a mărturisit că nu avea încredere în căpetenii, nici măcar în Toussaint, nu le datora nimic şi avea de gând să continue lupta în felul lui, schimbând tabăra sau dezertând, după caz. O vreme ar fi putut trăi în tabără, ridicase o *ajoupa* din bârne şi frunze de palmier şi mâncarea nu le va lipsi. Îi oferea o viaţă aspră, ea era obişnuită cu confortul din casa albului, dar n-o să-i pară rău, când dai de gustul libertăţii cale de întoarcere nu mai este. I-a simţit lacrimile calde care-i udau obrajii.

— Nu pot să-i las pe copii, Gambo.

— Îl luăm cu noi pe fiul meu.

— E fetiţă, o cheamă Rosette şi nu e copilul tău, ci al stăpânului.

Gambo s-a ridicat în capul oaselor, surprins. De un an şi jumătate se gândea la fiul lui, un pui de negru pe care-l chema Honoré, nici nu-i trecuse prin minte că ar fi fost o copilă mulatră zămislită de stăpân.

— Nu-l putem lua pe Maurice pentru că e alb, şi nici pe Rosette, e prea mică pentru viaţa în tabără.

— Trebuie să vii cu mine, Zarité. Şi chiar în noaptea asta, mâine va fi prea târziu. Copiii ăştia sunt ai albului. Uită-i. Gândeşte-te la noi şi la copiii pe care-i vom avea, gândeşte-te la libertate.

— De ce spui că mâine va fi prea târziu? a întrebat ea, ştergându-şi lacrimile.

— Pentru că vor ataca plantaţia. E ultima care a rămas, celelalte au fost distruse.

Atunci a înţeles ce îi cerea Gambo: nu doar să părăsească copiii, ci să-i lase pradă unei sorţi nemiloase. Şi l-a înfruntat cu o ură la fel de aprinsă precum patima abia potolită: n-avea să-i părăsească pe copii, nici de dragul lui, nici de dragul libertăţii. Gambo a strâns-o la piept, de parcă ar fi vrut s-o ia pe sus. I-a spus că soarta lui Maurice era oricum pecetluită, dar că în tabără Rosette putea fi primită, asta dacă nu era prea albă la piele.

— Niciunul n-ar scăpa cu viaţă printre rebeli, Gambo. Singura scăpare e să-i ia stăpânul şi să plece cu ei. Pe Maurice îl va apăra cu preţul vieţii, nu şi pe Rosette.

— Nu mai e timp pentru asta, stăpânul tău e mort de-acum, Zarité.

— Dacă moare el, mor şi copiii. Trebuie să-i scoatem pe toţi trei de pe plantaţie înainte să se crape de ziuă. Dacă nu vrei să mă ajuţi, mă descurc singură, a spus Tété, începând să se îmbrace.

Planul ei era de o simplitate copilăroasă, dar l-a expus cu atâta siguranţă încât Gambo a cedat. Nu putea s-o silească să vină cu el, dar nici s-o lase. Cunoştea zona, ştia să se ascundă, să se deplaseze pe timp de noapte, să ocolească pericolele; ea nu.

— Şi crezi tu că albul o să fie de acord?

— Are altă soluţie? Dacă rămâne, o să fie căsăpit, împreună cu Maurice. Nu numai c-o să fie de acord, dar o să şi plătească pentru asta. Aşteaptă-mă aici.

Zarité

Aveam trupul fierbinte şi umed, buzele umflate de sărutări şi ochii înroşiţi de plâns, pielea îmi păstra mirosul a ceea ce făcusem cu Gambo, dar nu-mi păsa. Am aprins lampa de pe culoar, m-am dus la el în cameră, am intrat fără să bat la uşă, nu mai făcusem aşa ceva niciodată. L-am găsit dormind dospit de băutură, cu gura căscată din care se scurgea un firicel de salivă, neras de două zile şi cu părul blonziu ciufulit. M-a cuprins toată sila pe care o aveam pentru el, credeam că o să vărs. Prezenţa mea şi lumina şi-au făcut cu greu loc prin aburii coniacului; s-a trezit cu un strigăt şi a pus imediat mâna pe pistolul pe care-l ţinea sub pernă. M-a recunoscut, dar n-a lepădat arma. „Ce s-a întâmplat, Tété?" a sărit el din pat. „Am venit cu o propunere, stăpâne." Nu-mi tremura glasul şi nici mâna în care ţineam lampa. N-a mai întrebat nimic, a presimţit că era ceva extrem de grav. S-a aşezat pe marginea patului cu pistolul în mână, iar eu i-am spus că peste câteva ore Saint-Lazare va fi atacat de rebeli. N-avea rost să-l alerteze pe Cambray, ar fi fost nevoie de o armată ca să-i oprească. Ca de obicei, sclavii se vor alătura atacatorilor, ar fi măcel şi incendiu, aşa că trebuia să fugim imediat cu copiii pentru că mâine vom fi morţi. Asta dacă avem noroc, mult mai rea era agonia în chinuri. Aşa i-am spus. De unde ştiam? Un sclav fugit de mai bine de un an venise să mă anunţe. Şi-avea să ne conducă, căci singuri n-am ajunge la Le Cap, zona era în mâna rebelilor.

— Ce sclav? a vrut să ştie în timp ce se îmbrăca zorit.

— Numele lui e Gambo şi e iubitul meu…

Mi-a tras o palmă care m-a ameţit, dar când a vrut să mă lovească iar l-am apucat de încheietura mâinii cu o forţă de care nu mă credeam în stare.

Era pentru prima dată că-l priveam în ochi: erau albaştri precum cerul acoperit de nori.

— Vom încerca să vă salvăm viaţa – şi pe cea a lui Maurice – dar preţul e libertatea mea şi a lui Rosette, am rostit răspicat, ca să priceapă.

Şi-a înfipt unghiile în braţele mele, şi-a apropiat chipul ameninţător de al meu, mă insulta scrâşnind din dinţi, scos din minţi de furie. A trecut o clipă care parcă nu se mai sfârşea, mi-a venit din nou să vărs, dar nu mi-am plecat privirile. În cele din urmă, s-a aşezat, învins.

— N-ai decât să pleci cu blestematul ăsta, pentru asta n-ai nevoie să te eliberez.

— Dar Maurice? Nu ai cum să-l aperi. Iar eu nu vreau să trăiesc ca o fugară, vreau să fiu liberă.

— Bine, bine, aşa să fie. Mişcă-te, îmbracă-te şi pregăteşte copiii. Unde e sclavul ăla?

— Nu mai e sclav. O să-l chem, dar mai întâi scrie documentul care ne eliberează pe mine şi pe Rosette.

N-a mai spus nimic, s-a aşezat la masă, a scris o foaie de hârtie, a uscat cerneala cu talc, a suflat şi a sigilat-o cu inelul, aşa cum îl văzusem făcând de atâtea ori cu documentele importante. Apoi a citit cu glas tare, că eu nu eram în stare. Mi s-a pus un nod în gât, inima îmi bătea nebuneşte: bucata aia de hârtie avea puterea de a ne schimba viaţa. Am împăturit-o atent în patru şi am pus-o în punguţa cu rozariul de la doña *Eugenia pe care o purtam tot timpul la gât, sub bluză. A trebuit să scot rozariul, sper să mă ierte.*

— Acum dă-mi pistolul.

N-a vrut; n-avea să tragă în Gambo, singura noastră salvare, m-a asigurat. Nu mai ţin minte cum ne-am organizat, ştiu numai că în doar câteva minute a mai scos două pistoale, toate monedele de aur, în timp ce eu le dădeam copiilor picături de laudanum din flaconul albastru al stăpânei, pe care îl păstrasem. Au căzut într-un somn atât de

adânc, că mi-a fost frică să nu le fi dat o doză prea mare. De sclavii de pe câmp nu mi-a păsat, mâine aveau să fie liberi, doar de servitorii casei, care împărtăşeau adesea soarta stăpânilor. Gambo a anunţat-o pe Tante Mathilde; bucătăreasa îi dăduse un avans de şase ore atunci când fugise, drept pentru care fusese pedepsită, acum era rândul lui să se revanşeze. După o jumătate de ceas, când vom fi fost destul de departe, putea să-i trezească pe servitori şi să se amestece cu sclavii de pe câmp. Pe Maurice l-am legat de spatele tatălui său, lui Gambo i-am dat să care două legături cu provizii, pe Rosette am luat-o în braţe. Stăpânul a spus că era o nebunie să plecăm pe jos când puteam lua caii, dar Gambo i-a explicat că asta ar sări în ochi, în plus, drumul pe care aveam să mergem nu era pentru cai. Am traversat curtea la adăpostul clădirilor, am evitat aleea cu cocotieri pe care patrula paznicul şi am tăiat-o spre trestii. Prin faţa noastră treceau şobolanii cei scârboşi cu coadă lungă care mişunau pe câmp, stăpânul a ezitat, dar Gambo i-a pus cuţitul la gât; dacă nu l-a omorât e pentru că l-am apucat de mână şi i-am amintit că aveam nevoie de el ca să apere copiii.

Ne-am afundat printre trestiile care şuierau în bătaia vântului, în zgomotele produse de demonii pitiţi în tufişuri, şerpi şi scorpioni, un labirint care distorsionează sunetele şi distanţele, în care te poţi pierde fără scăpare oricât ai striga. De aceea plantaţiile de trestie se împart în careuri şi întotdeauna se taie mergând de la margine spre centru. Una din pedepsele preferate de Cambray era să abandoneze noaptea un sclav în lanul de trestie, iar în dimineaţa următoare să dea drumul dulăilor să-l caute. Nu ştiu cum ne-a dus Gambo, din instinct sau din experienţa dobândită pe când fura de pe alte plantaţii. Înaintam în şir indian, atingându-ne ca să nu ne rătăcim, ferindu-ne cum puteam de frunzele tăioase de trestie; fapt e că la

un moment dat am ieşit de pe plantaţie şi am pătruns în pădure. Am mărşăluit cu orele, fără să înaintăm prea mult. Dimineaţa am văzut limpede cerul portocaliu de la incendiul de la Saint-Lazare, apoi ne-a sufocat fumul înţepător şi dulceag adus de vânt. Erzuli, loa-*mamă, ajută-ne.*

Merg desculţă de când mă ştiu, dar nu pe astfel de teren; tălpile-mi sângerau. Picam de oboseală, în schimb stăpânul, cu douăzeci de ani mai în vârstă, păşea neobosit, cu Maurice în spinare. Până la urmă tot Gambo, cel mai tânăr şi mai puternic dintre noi, a spus că era timpul să ne odihnim. Ne-a ajutat să dezlegăm copiii şi să-i culcăm pe un morman de frunze uscate, asta după ce le-am scurmat cu un băţ ca să gonim şerpii. Gambo ar fi vrut pistoalele, dar stăpânul l-a făcut să se răzgândească, explicându-i că ştia să le folosească, pe când Gambo nu. Până la urmă au ajuns la o înţelegere: stăpânul să ţină două, iar Gambo unul. Ne aflam aproape de mlaştini, prin vegetaţia deasă razele soarelui abia pătrundeau. Aerul era precum apa caldă. Mâlul mişcător putea înghiţi un om în doar două minute, dar Gambo nu era neliniştit. A găsit nişte ochiuri de apă, am băut, ne-am udat hainele – şi pe cele ale copiilor, încă nedezmeticiţi – am îmbucat ceva şi ne-am odihnit o vreme.

Nu după mult timp, Gambo a dat semnalul de plecare, iar stăpânul, care nu ascultase vreodată de cineva, s-a supus în tăcere. Mlaştinile nu erau o întindere noroioasă, cum credeam, ci una de apă murdară şi stătută şi aburi împuţiţi. Nămolul era la fund. Mi-am amintit de doña *Eugenia, care ar fi preferat să cadă în mâinile rebelilor decât să treacă prin norul des de ţânţari; din fericire, acum se afla în cerul creştinilor. Gambo ştia toate trecerile, dar îl urmam anevoie cu copiii. Erzuli,* loa *apelor, scapă-ne. Gambo mi-a făcut fâşii* tignon-*ul, mi-a înfăşurat picioarele în frunze peste care a legat fâşiile de pânză. Stăpânul era încălţat*

cu cizme înalte, iar Gambo era convins că prin tălpile lui bătătorite colţii năpârcilor nu pătrund. Aşa am mers mai departe.

Maurice s-a trezit primul, încă nu ieşiserăm din mlaştini, şi s-a speriat. S-a trezit şi Rosette, mi-am pus-o la sân fără să mă opresc din mers şi a adormit la loc. După o zi întreagă de mers am ajuns la Bois Cayman, unde nu mai riscam să ne înghită pământul, dar puteam fi atacaţi. Acolo văzuse Gambo începutul rebeliunii, când naşa mea, încălecată de Ogun, chemase la război şi numise căpeteniile. Aşa mi-a povestit Gambo. De atunci, Tante Rose mergea dintr-o tabără în alta, tămăduind, făcând ceremonii pentru loas *şi ghicind viitorul, adică urmându-şi soarta înscrisă în a sa* z'étoile. *Ea îl îndemnase pe Gambo să se adăpostească sub aripa lui Toussaint, care avea să fie rege la terminarea războiului. Gambo o întrebase dacă atunci vom fi liberi, femeia confirmase, doar că mai întâi trebuiau ucişi toţi albii, chiar şi nou-născuţii, şi-avea să curgă atâta sânge că până şi ştiuleţii de porumb aveau să crească roşii.*

Le-am mai dat picături de somn copiilor şi i-am culcat printre rădăcinile unui copac mare. Gambo se temea mai mult de haitele de câini sălbatici decât de oameni sau duhuri, totuşi n-am îndrăznit să aprindem un foc pentru a-i ţine la distanţă. Stăpânul a stat cu copiii şi cu cele trei pistoale încărcate – eram sigură că n-avea să se mişte de lângă Maurice – în vreme ce Gambo şi cu mine ne duceam mai încolo să facem ce-aveam de făcut. Chipul i s-a schimonosit de ură, dar n-a zis nimic. M-a cuprins teama de ce-aveam să păţesc mai târziu, căci ştiu bine cu câtă cruzime se răzbună albii, mai devreme sau mai târziu avea să vină şi clipa asta. Eram ruptă de oboseală de cât o cărasem pe Rosette, dar tot ce-mi doream era să fiu în braţele lui Gambo. Nu mă interesa nimic

altceva. Erzuli, loa *plăcerii, fă ca noaptea asta să nu se mai termine nicicând. Aşa îmi amintesc.*

Fugari

Rebelii au năvălit la Saint-Lazare la ceasul tulbure de dinaintea zorilor, cu câteva clipe înainte ca clopotul să sune deşteptarea pentru muncă. Mai întâi a fost ceva ca o coadă luminoasă de cometă, licăriri în mişcare: torţele. Purtătorii lor erau ascunşi în trestii, dar când au început să iasă din vegetaţia deasă s-a văzut că erau cu sutele. Un paznic a apucat să ajungă la clopot, dar douăzeci de mâini înarmate cu cuţite l-au transformat într-o masă sângerândă şi de nerecunoscut. Primele au ars trestiile, aprinzându-se una de la alta, în mai puţin de douăzeci de minute incendiul a cuprins câmpul şi înainta spre casa mare. Flăcările săreau în toate părţile, erau atât de înalte şi de puternice, că nici zidul de apărare nu putea să le oprească. Peste vuietul focului s-au suprapus urletele atacatorilor şi şuierul lugubru al cochiliilor în care suflau, anunţând războiul. Alergau aproape despuiaţi, zdrenţăroşi, înarmaţi cu macete, lanţuri, cuţite, bâte, baionete, puşti fără gloanţe pe post de măciuci. Unii erau înnegriţi pe faţă cu funingine, alţii erau în transă sau beţi, dar îi mâna un singur ţel: să distrugă tot. Sclavii de pe câmp, amestecaţi cu servitorii casei, preveniţi din timp de bucătăreasă, şi-au părăsit cocioabele şi s-au alăturat puhoiului ca să participe la saturnaliile de răzbunare şi devastare. Chiar dacă unora le-a fost frică atât de rebelii cei violenţi, cât şi de represaliile ulterioare, n-au avut de ales: dacă dădeau înapoi, ar fi fost ucişi pe loc.

Vătafii *commandeurs* au căzut pe rând în mâinile hoardei dezlănţuite, însă Prosper Cambray s-a ascuns împreună cu doi acoliţi în beciul casei mari, cu arme şi muniţie cu care să se apere preţ de câteva ore. Sperau ca incendiul să atragă oamenii din Marechaussée sau pe soldaţii care patrulau prin zonă. Năvala negrilor avea violenţa şi graba unui

taifun, ţinea câteva ore apoi oamenii se răzleţeau. Şeful vătafilor a fost mirat să vadă casa goală, şi-a zis că Valmorain îşi pregătise din timp un refugiu subteran şi se pitise acolo cu fiu-său, Tété şi fetiţa. I-a lăsat pe cei doi şi s-a dus la biroul care stătea de obicei încuiat, dar l-a găsit deschis. Nu ştia cifrul seifului, era gata să-l deschidă cu focuri de armă, nimeni n-ar fi ştiut mai târziu cine a furat aurul, dar şi acesta era deschis. Abia atunci a bănuit că Valmorain fugise fără să-i spună. „Laşul dracului!" a strigat el furios, uite că abandonase plantaţia ca să-şi salveze pielea. Dar nu mai era timp de văicăreală, urletele gloatei se auzeau aproape, aşa că a coborât în beci.

Cambray a auzit nechezatul cailor şi lătratul câinilor, mârâielile adânci ale celor doi dulăi; a socotit că valoroasele animale aveau să facă ceva victime înainte de a fi ucise. Casa era împresurată, atacatorii pătrunseseră în curţile interioare şi călcaseră grădina în picioare, nu mai era nici urmă din preţioasele orhidee ale stăpânului. A ghicit că ajunseseră pe terasă; dărâmau uşi, intrau pe geam, dărâmau tot ce le ieşea în cale, spintecau mobila franţuzească, sfâşiau covoarele olandeze, răsturnau cuferele spaniole, făceau ţăndări paravanele chinezeşti şi porţelanurile, ceasurile nemţeşti, coliviile aurite, statuetele romane şi oglinzile veneţiene – tot ce cumpărase pe vremuri Violette Boisier. După ce-au făcut totul praf, au pornit în căutarea stăpânilor. Cambray şi cei doi *commandeurs* blocaseră uşa pivniţei cu saci, butoaie şi mobilă, iar acum trăgeau printre gratiile de fier ale ferestruicilor. Doar scândurile pereţilor îi despărţeau de rebelii îmbătaţi de libertate şi indiferenţi la gloanţe. În lumina zorilor au văzut că doborâseră câţiva, căzând atât de aproape, că puteau să le simtă mirosul, în ciuda duhorii înecăcioase de trestie arsă. Erau călcaţi în picioare de cei care veneau în urmă, nici nu mai aveau timp să reîncarce puştile. Au auzit bubuituri în uşă,

lemnul ceda, zguduit de uraganul de ură care îşi aduna puterile de o sută de ani încoace în Caraibe. Zece minute mai târziu, casa mare ardea ca un rug uriaş. Rebelii aşteptau în curte, cei doi *commandeurs* care au fugit de flăcări au fost prinşi de vii. Prosper Cambray a scăpat de chinuri: şi-a pus ţeava pistolului în gură şi şi-a zburat creierii.

În acest timp, micul grup condus de Gambo se căţăra pe stânci ţinându-se de copaci, liane şi rădăcini, traversa râpe, intra până la brâu în torenţi repezi. Gambo avusese dreptate: drumul nu era pentru cai, ci pentru maimuţe. Verdele omniprezent începea să fie spart de pete de culoare: ciocul galben şi portocaliu al unui tucan, penele strălucitoare ale papagalilor, flori tropicale agăţate de crengi. Erau înconjuraţi de apă, pâraie, bălţi, ploaie, cascade cristaline cu efect de curcubeu care cădeau de sus şi se pierdeau într-un covor gros de ferigi. Tété a udat o batistă şi şi-a legat-o pe cap, acoperindu-şi ochiul învineţit de palma lui Valmorain. Lui Gambo i-a spus că o pişcase o gânganie, trebuia să evite cu orice preţ un conflict între cei doi. Valmorain şi-a scos cizmele, tălpile îi ajunseseră carne vie, Gambo a râs, nepricepând cum putuse albul să meargă pe picioarele alea moi şi trandafirii precum iepurii jupuiţi. După doar câţiva paşi, Valmorain a fost silit să se încalţe din nou, dar nu mai avea putere să-l care pe Maurice; băiatul a mers o vreme pe jos, de mână cu tatăl său, apoi pe umerii lui Gambo, ţinându-se bine de părul lui sârmos.

De mai multe ori au trebuit să se ferească de rebelii care mişunau pretutindeni. O dată, Gambo i-a lăsat să aştepte într-o grotă şi s-a dus singur către un grup de oameni pe care-i cunoştea, căci fuseseră împreună în tabăra lui Boukman. Unul purta la gât un şirag de urechi, unele uscate şi tari ca tovalul, altele proaspete şi roz. Au împărţit cu el proviziile – batate fierte şi un pic de carne afumată

de capră – şi s-au odihnit un pic, vorbind de mersul războiului şi de zvonurile despre o căpetenie nouă, Toussaint. Care parcă nici n-ar fi fost om: avea inimă de câine sălbatic, era viclean şi singuratic; nu poftea la băutură, femei şi medalii de aur, ca alte căpetenii; nu dormea, se hrănea cu fructe şi era în stare să călărească neîntrerupt două zile şi două nopţi. Nu ridica niciodată vocea, dar oamenii tremurau de frică în prezenţa sa. Era doctor de plante de leac şi ghicitor, ştia să citească mesajele naturii, semnele stelelor şi intenţiile cele mai ascunse ale muritorilor – în acest fel se ferea de trădare şi capcane. S-au despărţit spre asfinţit, începea să se răcorească. Gambo se depărtase destul de mult de micul grup, i-a găsit în cele din urmă, erau topiţi de căldură şi sete, n-avuseseră curaj să caute un lac. I-a dus el la apă, apoi au mâncat pe sponci din proviziile tot mai puţine.

Picioarele lui Valmorain erau o rană vie în cizme, durerea îl făcea să plângă, ar fi vrut să se întindă pe jos şi să moară, dar mergea înainte de dragul lui Maurice. A doua zi pe seară au zărit doi bărbaţi goi, doar cu o fâşie de piele la brâu de care erau prinse cuţitele, cu macete în mâini. S-au ascuns repede printre ferigi, unde au stat mai bine de o oră până la plecarea acelora. Gambo s-a căţărat pe trunchiul neted al unui palmier înalt şi a dat jos câteva nuci de cocos. Copiii au băut laptele şi au mâncat miezul dulce. Le-a spus că de sus văzuse câmpia: Le Cap nu era departe. Şi-au petrecut noaptea sub copaci, păstrând ce mai era de mâncat pentru a doua zi. Maurice şi Rosette au adormit păziţi de Valmorain, care în zilele astea îmbătrânise o mie de ani, era distrus, îşi pierduse onoarea şi bărbăţia, ajunsese ca un animal bătut, suferea şi sângera, fiind silit să vadă că un negru afurisit se culca cu sclava lui câţiva paşi mai încolo. Putea să-i audă şi în noaptea asta, nici măcar nu se fereau de el, din ruşine sau teamă. Auzea limpede gemetele de plăcere, suspinele de

dorinţă, vorbele de alint, râsetele înăbuşite. Se împerecheau precum fiarele, o dată şi încă o dată şi iar, asemenea dorinţă şi atâta energie nu erau ceva omenesc, plângea de umilinţă stăpânul. Îşi imagina trupul cunoscut al lui Tété, picioarele ei de cursă lungă, crupa puternică, mijlocul subţire, sânii generoşi, pielea netedă şi moale, dulce, udă de sudoare, dorinţă şi păcat, de insolenţă şi provocare. Avea impresia că-i vede chipul, ochii întredeschişi, buzele gata să primească şi să dea sărutări, limba căutătoare, nările dilatate aspirând mirosul acelui bărbat. Şi, în ciuda durerii chinuitoare, în ciuda epuizării, a mândriei călcate în picioare şi a fricii de moarte, Valmorain se excita.

— Mâine îi lăsăm în desiş pe alb şi pe fiu-său, de aici nu mai e mult, i-a spus Gambo între două sărutări lui Tété.

— Şi dacă-i prind rebelii înainte să ajungă la Le Cap?

— Eu mi-am îndeplinit promisiunea, i-am scos vii de pe plantaţie. De-acum să se descurce singuri. Iar noi ne ducem în tabăra lui Toussaint, steaua lui e cea mai strălucitoare de pe cer.

— Şi Rosette?

— O luăm cu noi, dacă vrei.

— Nu pot, Gambo, trebuie să merg cu albul, iartă-mă, a şoptit ea copleşită de tristeţe.

Băiatul a împins-o, nevenindu-i să creadă. A trebuit să-i repete de două ori ca să priceapă că hotărârea ei era corectă: printre rebeli Rosette ar fi fost o biată albă cu un sfert de sânge negru, ar fi fost respinsă, ar fi flămânzit, ar fi fost în bătaia vântului revoluţiei, pe când alături de Valmorain ar fi fost în siguranţă. Iar ea nu putea trăi fără copii. Din toate astea, Gambo a înţeles doar că Zarité îl prefera pe alb.

— Dar libertatea? Asta nu contează? a zgâlţâit-o el de umeri.

— Sunt liberă, Gambo. Am aici în punguliţă hârtia scrisă şi parafată. Rosette şi eu suntem

libere. Îl mai slujesc o vreme pe stăpân, până se termină războiul, pe urmă merg cu tine unde vrei.

În câmpie s-au despărţit. Gambo a luat pistoalele, le-a întors spatele şi a luat-o la fugă prin desiş fără să se întoarcă, ca să nu fie tentat să-i ucidă pe Valmorain şi pe băiat. Ar fi făcut-o fără să stea pe gânduri, dar ştia că dacă i-ar fi făcut acest rău lui Maurice o pierdea pe Tété definitiv. Cei trei au ieşit la drumul mare pe care puteau merge trei oameni călare; acum erau expuşi, oricând riscau să dea peste negri rebeli sau mulatri la fel de înverşunaţi împotriva albilor. Valmorain abia se mai târa pe picioarele jupuite, gemea într-una, Maurice plângea şi el. Tété a găsit umbră sub un pâlc de arbuşti, i-a dat lui Maurice ultimele îmbucături rămase şi i-a spus c-avea să se întoarcă, dar s-ar putea să întârzie, aşa că să fie curajos. L-a sărutat, l-a lăsat cu tatăl său şi a plecat pe drum cu Rosette în spinare. De-acum înainte, totul ţinea de noroc. Soarele dogorea peste capul ei descoperit. Peisajul era de o monotonie deprimantă, din loc în loc erau stânci şi arbuşti piperniciţi de vântul puternic, creştea o iarbă deasă, mică şi aspră. Drumul era uscat şi bolovănos, apă nu se vedea nicăieri. Foarte umblat în alte vremuri, de când cu rebeliunea drumul era folosit doar de armată şi Marechaussée. Tété avea o idee vagă despre distanţă, dar nu-şi dădea seama câte ore avea de mers până la fortificaţiile de lângă Le Cap, căci fusese acolo doar cu trăsura lui Valmorain. „Erzuli, *loa* speranţei, nu mă părăsi.” Păşea cu hotărâre, gândindu-se doar la drumul parcurs, nu la cel rămas. Nu avea puncte de reper, totul era identic, parcă nici nu se clintise din loc, exact ca în coşmaruri. Rosette cerea apă, avea buzele uscate şi ochii sticloşi. I-a mai dat câteva picături din flaconul albastru, a legănat-o până a adormit. Şi a plecat mai departe.

A mers trei sau patru ore fără să se oprească, cu mintea golită. „Apă, nu mai pot fără apă.” Un pas,

alt pas, încă unul. „Erzuli, *loa* apelor dulci şi sărate, nu ne omorî de sete.” Picioarele se mişcau singure, auzea tobe: chemarea *boulei,* contrapunctul *segon*-ului, suspinul adânc al *maman*-ului spărgând ritmul, celelalte tobe care reluau cu variaţii şi subtilităţi, apoi sunetul vesel al maracaselor, din nou mâinile invizibile care băteau în pielea întinsă a tobelor. Sunetul a umplut-o, a început să se mişte în ritmul lui. Încă o oră. Plutea într-un spaţiu incandescent. Nici nu-şi mai simţea bătăile inimii, durerea din oase şi huruitul din cap. Încă un pas, încă un ceas. „Erzuli, *loa* îndurării, ajută-mă.” Şi în clipa în care era gata să cadă, un fel de fulger a scuturat-o din cap până-n picioare, foc, gheaţă, vânt, tăcere. Zeiţa Erzuli s-a înfăţişat ca o rafală puternică şi a încălecat-o pe slujitoarea ei Zarité.

Étienne Relais a văzut-o primul, căci călărea în fruntea plutonului. O linie subţire şi întunecată pe drum, o părere, o siluetă tremurătoare în lumina orbitoare. A dat pinteni calului şi s-a dus să vadă cine se încumetase să pornească la drum pe pustietăţile şi zăpuşeala asta. S-a apropiat şi a ajuns din urmă femeia care mergea dreaptă şi mândră, cu braţele ridicate ca pentru zbor, legănându-se în ritmul unui dans tainic şi glorios. Purta în spinare o legătură, a dedus că era un copil, poate că murise. A strigat, ea n-a răspuns, a continuat să plutească precum un miraj, a venit cu calul înaintea ei. I-a văzut ochii daţi peste cap şi a dedus că era nebună sau în transă. Mai văzuse expresia aceea exaltată la *calendas,* dar credea că doar isteria colectivă a tobelor o provoacă. Ca militar francez, pragmatic şi ateu, lui Relais îi repugnau astfel de posedări, le considera o dovadă în plus a primitivismului african. Erzuli s-a înălţat înaintea călăreţului seducătoare şi superbă, limba ei de viperă s-a iţit printre buzele roşii, trupul ei era o flacără. Ofiţerul a atins-o cu coada biciuştii pe umăr, vraja s-a spart. Erzuli a dispărut, Tété s-a

prăbuşit ca o grămăjoară de cârpe în praful drumului. Între timp se apropiaseră şi soldaţii. Étienne Relais a descălecat, s-a aplecat şi a tras de legătură, scoţând la iveală o fetiţă inconştientă sau adormită. Apoi a întors femeia cu faţa în sus şi a dat cu ochii de o mulatră foarte diferită de cea care dansa pe drum, o biată tânără murdară şi asudată, cu un ochi vânăt, buzele crăpate de sete şi tălpile însângerate. A descălecat şi un soldat şi le-a turnat apă din ploscă celor două. Téte a deschis ochii; câteva clipe nu şi-a amintit nimic, nici de marşul forţat, nici de fiică-sa, nici de tobe, nici de Erzuli. Au ajutat-o să se ridice, i-au mai dat apă pe săturate, capul i s-a limpezit. „Rosette…", a bâiguit. „E în viaţă, dar n-o putem trezi", a spus Relais. Abia atunci i-au revenit în minte toate necazurile ultimelor zile: laudanum, plantaţia în flăcări, Gambo, stăpânul şi Maurice care o aşteptau.

Valmorain a zărit praful ridicat pe drum, s-a pitit mai bine între arbuşti, cuprins de o frică viscerală care începuse cu leşul jupuit al vecinului Lacroix şi tot crescuse de atunci, făcându-l să piardă noţiunea timpului, a spaţiului şi a distanţelor, nepricepând de ce stătea între tufele alea şi cine era puştiul leşinat de lângă el. Oamenii s-au apropiat, cineva l-a strigat pe nume, a văzut uniformele. Un strigăt de uşurare i-a izbucnit din rărunchi. A ieşit la vedere, târându-se, răpănos, zgâriat, plin de noroi uscat, plângând ca un plod, în genunchi în faţa cailor repeta într-una mulţumesc, mulţumesc, mulţumesc. Deshidratat şi orbit de soare, nu l-a recunoscut pe Relais şi n-a observat că soldaţii din pluton erau mulatri; purtau uniformă, era deci salvat. Şi-a scos punga de la brâu şi a aruncat un pumn de aur, mulţumesc, mulţumesc. Scârbit de spectacol, Relais i-a spus să-şi ia banii, a făcut un semn şi un soldat a descălecat să-i dea apă şi să-i cedeze calul. Téte, care mergea pe alt cal, s-a dat jos cu greu, căci nu

era obişnuită să călărească, şi cu Rosette în spinare s-a dus glonţ la Maurice, care delira de sete ghemuit printre arbuşti.

Se aflau aproape de Le Cap, după câteva ore intrau în oraş fără alte peripeţii. Între timp se trezise şi Rosette de sub efectul picăturilor de laudanum, Maurice adormise în braţele unui călăreţ, iar Toulouse Valmorain îşi regăsise prestanţa. Imaginile celor trei zile începeau să se şteargă, în mintea lui toată povestea îşi schimba cursul. Când a povestit cele întâmplate, versiunea lui nu se potrivea cu cea pe care Relais o aflase din gura lui Téte: Gambo dispăruse din poveste, el prevăzuse atacul rebelilor şi, neputându-şi apăra plantaţia, fugise ca să-şi salveze copilul, luând şi sclava care-l crescuse împreună cu fetiţa ei. El, numai el îi salvase pe toţi. Relais n-a făcut niciun comentariu.

Parisul Antilelor

Le Cap era ticsit de refugiaţi care-şi părăsiseră plantaţiile. Fumul incendiilor, adus de vânt, plutea de săptămâni întregi în aer. Parisul Antilelor duhnea a gunoaie şi excremente, a leşuri lăsate să putrezească în ştreang sau în gropile comune ale victimelor războiului şi epidemiilor. Aprovizionarea lăsa de dorit, populaţia depindea de corăbii şi bărci pescăreşti, însă *les grands blancs* trăiau la fel de luxos ca şi până atunci, doar că-i costa mai scump. Nimic nu le lipsea de pe masă, raţionalizarea era pentru ceilalţi. Petrecerile continuau cu pază la intrare, teatrele şi barurile nu au tras obloanele, spectaculoasele *cocottes* înveseleau şi acum nopţile. Nu se mai găsea nicio cameră unde să tragi, însă Valmorain avea casa portughezului pe care o închinase înainte de insurecţie; acolo s-a instalat ca să-şi vindece spaima şi vânătăile fizice şi psihice. Era slujit de şase sclavi închiriaţi sub comanda lui Téte – n-

avea sens să-i cumpere tocmai acum, când plănuia să-şi schimbe viaţa. A cumpărat doar un bucătar şcolit în Franţa: pe acesta putea să-l vândă apoi fără să piardă bani, căci preţul unui bucătar bun se număra printre puţinele rămase stabile. Era convins că avea să-şi recupereze proprietatea, doar nu era prima revoltă de sclavi din Antile şi toate fuseseră înăbuşite, Franţa n-avea să permită ca nişte bandiţi negri să ruineze colonia. Oricum, chiar dacă lucrurile ar fi redevenit ce fuseseră, era hotărât să părăsească Saint-Lazare, era o chestie stabilită. Aflase de moartea lui Prosper Cambray, trupul îi fusese găsit în ruine. „Altfel nici c-aş fi scăpat de el", şi-a spus. Proprietatea era scrum, dar pământul era tot acolo, pe ăsta nu-l lua nimeni. Avea să facă rost de un administrator, un om al locului şi cu experienţă, nu erau vremuri de adus oameni din Franţa, îi explica prietenul Parmentier în timp ce-i curarisea tălpile cu ierburile cicatrizante pe care le ştia de la Tante Rose.

— Ai de gând să te întorci la Paris, *mon ami?*

— Nu cred. Am interese în colonie, nu în Franţa. M-am asociat cu Sancho García del Solar, fratele Eugeniei, odihnească-se în pace, şi am cumpărat nişte pământuri în Louisiana. Dar dumneata ce planuri ai, doctore?

— Dacă situaţia nu se îmbunătăţeşte, mă duc în Cuba.

— Ai rude acolo?

— Da, s-a îmbujorat el.

— Pacea în colonie depinde de guvernul din Franţa. Republicanii poartă întreaga vină pentru cele petrecute aici, regele n-ar fi permis în niciun caz să se ajungă la asemenea extreme.

— Eu cred că Revoluţia e ireversibilă, a spus doctorul.

— Republica nici nu miroase cum se conduce o colonie, doctore. Trimişii din comisie au deportat o jumătate din regimentul de la Le Cap şi au pus în loc mulatri. E o provocare, niciun soldat alb nu va

accepta să primească ordine de la un ofiţer de culoare.

— Poate că e momentul ca albii şi *les affranchis* să înveţe să coabiteze, căci duşmanul comun sunt negrii.

— Mă întreb ce vor în definitiv sălbaticii ăştia…

— Libertate, *mon ami.* Una din căpeteniile lor, cred că-l cheamă Toussaint, susţine că plantaţiile pot funcţiona cu mână de lucru liberă.

— Dar negrii n-ar munci nici dacă ar fi plătiţi!

— Asta nu se ştie, încă nu s-a încercat. Toussaint spune că africanii sunt ţărani, obişnuiţi cu pământul, ştiu şi vor să-l cultive, a insistat celălalt.

— Tot ce ştiu şi vor e să ucidă şi să distrugă, doctore. De altfel, Toussaint ăsta al dumitale a trecut de partea spaniolilor.

— Se adăposteşte sub drapelul spaniol pentru că francezii au refuzat să negocieze cu rebelii, a subliniat medicul.

— Nu uita că am fost de faţă, doctore. A încercat în zadar să-i convingă pe plantatori să accepte condiţiile de pace propuse de negri, care nu cereau decât libertate pentru căpeteniile şi acoliţii lor, cam două sute cu toţii.

— Atunci vina nu e incompetenţa guvernului republican din Franţa, ci orgoliul coloniştilor din Saint-Domingue!

— Ar fi trebuit să fim mai raţionali, dar nu putem negocia cu sclavii pe picior de egalitate, s-ar crea un precedent.

— Ar trebui să vă înţelegeţi cu Toussaint, pare să fie cel mai raţional dintre capii rebelilor.

Tété a ciulit urechile auzind numele lui Toussaint. Inima îi rămăsese la Gambo, se resemnase cu gândul că n-avea să-l vadă mult timp de-acum încolo, poate niciodată, dar presupunea că se afla printre oamenii lui Toussaint. Ştia de la Valmorain că până acum nicio revoltă a sclavilor nu izbândise, ceea ce n-o împiedica să viseze cum

ar fi fost viaţa fără sclavie. În noua locuinţă organizase treburile ca la Saint-Lazare, însă stăpânul i-a explicat că nu mai puteau trăi ca acolo, unde conta doar comoditatea şi era tot aia că serveai la masă cu mănuşi sau fără: la Le Cap trebuia să trăieşti cu stil. Indiferent de pârjolul de la porţile oraşului, el trebuia să întoarcă atenţiile familiilor care-l invitau des şi care-şi propuseseră să-i găsească o nevastă.

Valmorain a găsit chiar şi un mentor pentru Tété: pe însuşi majordomul intendenţei. Acelaşi Adonis african care slujea la conac atunci când ajunsese cu Eugenia bolnavă şi ceruse ospitalitate în 1780, numai că şi mai chipeş acum la maturitate. Se numea Zacharie, se născuse şi crescuse între pereţii intendenţei. Părinţii lui fuseseră sclavi la alţi intendenţi, care îi vindeau celor care le succedau atunci când se întorceau în Franţa, ajunseseră obiecte de inventar. Tatăl său, la fel de făţos ca Zacharie, îl pregătise din timp pentru importantul post de majordom, constatând că posedă calităţile necesare: inteligenţă, isteţime, demnitate şi prudenţă. Zacharie se ferea de avansurile femeilor albe, cunoscând riscurile; astfel, scăpase de multe probleme. Valmorain îi propusese intendentului să plătească pentru serviciile majordomului, dar acesta nici n-a vrut să audă. „Dă-i un bacşiş, e suficient. Zacharie strânge bani ca să-şi cumpere libertatea, zău dacă pricep la ce i-ar folosi, are o situaţie cum nu se poate mai bună”, i-a spus intendentul. A rămas ca Tété să vină zilnic la intendenţă ca să se şcolească în ale rafinamentului.

Zacharie a primit-o cu răceală, stabilind de la bun început distanţele: el deţinea gradul cel mai înalt printre slujitorii din Saint-Domingue, ea era o biată sclavă, numai că entuziasmul lui didactic a fost mai tare, a învăţat-o toate tainele meseriei cu o generozitate ce depăşea cu mult bacşişul pe care i-l dăduse Valmorain. L-a impresionat şi că tânăra nu

părea defel topită după el, era obişnuit cu admiraţia femeilor. Îşi punea în joc tot tactul pentru a evita complimentele şi avansurile femeilor, însă cu Tété s-a relaxat, nu era cazul. Îşi vorbeau politicos, *monsieur* Zacharie, *mademoiselle* Zarité.

Tété se trezea în zori, organiza treburile casei, lăsa copiii în grija unei bone pe care stăpânul o închiriase vremelnic, apoi îşi punea bluza cea mai bună şi *tignon*-ul scrobit şi pleca la cursuri. N-a ştiut niciodată câţi servitori lucrau la intendenţă – numai la bucătărie erau trei bucătari şi şapte ajutoare – dar bănuia că nu mai puţin de cincizeci. Zacharie avea pe mână cheltuielile casei şi era legătura între stăpâni şi servitorime, era cea mai înaltă autoritate a complicatei alcătuiri. Niciun servitor nu îndrăznea să i se adreseze dacă nu era chemat, drept care au fost cam ofuscaţi de venirile lui Tété, care după doar câteva zile sărea peste regulamente şi intra fără probleme în templul interzis, adică biroul minuscul al majordomului. Pe nesimţite, Zacharie începea să o aştepte, căci îi făcea plăcere s-o înveţe. Ea venea la ora fixată, îşi beau cafeaua, apoi începeau lecţiile. Străbăteau dependinţele conacului şi constatau cum merg treburile. Eleva învăţa repede, în curând ştia care sunt cele opt pahare indispensabile la un banchet, diferenţa insesizabilă dintre furculiţa pentru melci şi cea pentru langustă, pe ce parte se pune vasul pentru spălat pe mâini şi care e ordinea în care se servesc brânzeturile, cât şi modalitatea mai discretă de a plasa oalele de noapte la o petrecere, ce să faci când o doamnă se îmbată şi care e ierarhia în care se plasează comesenii. După lecţie, Zacharie îi mai oferea o cafea şi vorbea despre politică, un subiect care-l pasiona. La început, ea îl asculta din politeţe, chiar se întreba ce treabă are un sclav cu gâlcevile oamenilor liberi, asta până când omul a pomenit de posibilitatea abolirii sclaviei. „Închipuie-ţi, mademoiselle Zarité,

economisesc de ani de zile bani ca să-mi cumpăr libertatea şi ar fi posibil s-o primesc fără să plătesc un sfanţ", a râs el. Era la curent cu tot ce se vorbea la intendenţă, chiar şi cu uşile închise. Ştia că în Adunarea Naţională de la Paris se vorbea despre incongruenţa nejustificabilă de a menţine sclavia în colonii după ce o aboliseră în Franţa. „Ştiţi ceva de Toussaint, *monsieur?"* Majordomul i-a recitat biografia (o citise într-un dosar confidenţial al intendentului), adăugând că trimisul Sonthonax şi guvernatorul trebuiau să ajungă la o înţelegere cu el, căci se afla în fruntea unei armate bine organizate şi se bucura de sprijinul spaniolilor din partea cealaltă a insulei.

Nopţi nefericite

Mulţumită lecţiilor lui Zacharie, după vreo două luni casa lui Valmorain funcţiona cu un rafinament de care nu mai avusese el parte din prima tinereţe petrecută la Paris. S-a hotărât deci să dea o petrecere apelând la serviciile scumpe, dar prestigioase, ale firmei de banchete a lui *monsieur* Adrien, un mulatru liber recomandat de Zacharie. Cu două zile înainte de bairam, Adrien a năvălit cu echipa lui, punând în locul bucătarului cinci grăsane poruncitoare care au pregătit un meniu de paisprezece feluri, ca la banchetele de la intendenţă. Deşi casa nu se preta la agape simandicoase, după ce au scos oribilele obiecte decorative ale proprietarului portughez şi au făcut aranjamente cu palmieri pitici în ghivece, buchete de flori şi lampioane chinezeşti, ambianţa devenise chiar elegantă. În seara respectivă specialistul în banchete s-a înfiinţat în fruntea mai multor duzini de servitori în livrea albastră-aurie, care şi-au ocupat locurile cu o disciplină militărească. Casele marilor albi arareori erau situate la o distanţă mai mare de două străzi, dar invitaţii au venit cu trăsura, transformând strada într-un adevărat grajd;

lacheii au curăţat balega de cal, care risca să se insinueze peste parfumurile doamnelor.

„Cum arăt?” a întrebat-o Valmorain pe Tété. Purta o jiletcă de brocart cu fir de aur şi argint, manşetele şi jaboul aveau o cantitate de dantelă cât pentru o faţă de masă, ciorapi trandafirii şi pantofi de bal. Femeia a amuţit cu ochii la peruca de culoarea levănţicii. „Golanii ăia de iacobini vor să elimine perucile, dar e un element indispensabil pentru o recepţie ca aceasta – aşa zice frizerul meu”, a lămurit-o el.

Monsieur Adrien tocmai servise al doilea rând de şampanie, orchestra începuse alt menuet, când un secretar guvernamental a venit în goană aducând incredibila veste că în Franţa Ludovic al XVI-lea fusese ghilotinat. Ţeasta regală fusese apoi plimbată pe străzile Parisului, la fel cum se procedase la Le Cap cu cea ale lui Boukman şi ale atâtor altora. Faptele, petrecute în ianuarie, s-au aflat în Saint-Domingue de-abia în martie. S-a creat panică, invitaţii au plecat bulucindu-se, şi astfel s-a terminat, înainte de a aduce mâncarea la masă, prima şi singura petrecere dată acolo de Toulouse Valmorain.

După ce *monsieur* Adrien, monarhist fanatic, s-a retras suspinând cu oamenii săi, Tété a adunat de pe jos peruca pe care Valmorain o călcase în picioare, s-a dus să vadă dacă Maurice dormea liniştit, a închis uşile şi ferestrele şi s-a dus la odihnă în cămăruţa pe care o împărţea cu Rosette. Valmorain profitase de noua locuinţă pentru a-şi scoate fiul din camera ei şi a-l pune să doarmă singur, însă băiatul era mult prea zdruncinat nervos şi, ca să nu facă iar febră, i-a adus pătuţul în camera lui. De la venirea la Le Cap nu mai pomenise de Gambo, dar nici n-o mai chemase pe Tété în patul său. Umbra iubitului era încă prezentă. Au trecut săptămâni până să i se vindece tălpile, după care începuse să iasă seara ca să uite clipele rele. După parfumul floral impregnat în

haine, femeia a dedus că se ducea la *cocottes* şi a presupus că în sfârşit se terminase cu umilitoarele îmbrăţişări ale stăpânului; a fost cu atât mai şocată găsindu-l, în papuci şi halatul de catifea verde, pe marginea patului în care Rosette sforăia răscrăcărată, cu lipsa de pudoare a celor inocenţi. „Vino cu mine", i-a poruncit, apucând-o de braţ şi trăgând-o într-o cameră de oaspeţi. A trântit-o violent, i-a smuls hainele şi a violat-o furios pe întuneric, mânat mai curând de ură decât de dorinţă.

Amintirea amorului ei cu Gambo îl înfuria şi îl incita deopotrivă. Ticălosul acela îndrăznise să-şi pună mâinile jegoase pe proprietatea lui, pentru asta merita moartea. Femeia merita şi ea o pedeapsă exemplară, dar uite că trecuseră două luni încheiate şi încă nu plătise pentru neruşinarea ei inimaginabilă. Căţeaua. Căţea în călduri. Sigur, nu puteai cere morală şi decenţă de la o sclavă, dar era de datoria lui să-şi impună voinţa. De ce n-o făcuse până acum? Căci îl sfidase, era o îndrăzneală ce trebuia pedepsită. Pe de altă parte, îi era îndatorat: renunţase la libertatea ei pentru a-i salva pe el şi pe Maurice. S-a întrebat atunci pentru prima oară ce simţea mulatra asta pentru el. Dar retrăia nopţile umilitoare din junglă când o auzea iubindu-se cu altul, le auzea sărutările, ardoarea neostoită, simţea mirosul trupurilor lor contopite. Tété transformată în demon, în dorinţă, în gemete de plăcere. Acum o viola cu imaginea aceea în cap. A pătruns-o iar, furios, mirat de propria sa energie. Ea a gemut, a început să-i care la pumni, cu mânia geloziei şi plăcerea revanşei, „căţea galbenă, am să te vând, târfă, o vând şi pe fiică-ta". Tété a închis ochii şi s-a lăsat moale, fără să se ferească de lovituri, cu mintea în altă parte. „Erzuli, *loa* dorinţei, fă să termine repede." Valmorain s-a prăbuşit peste ea, scăldat în sudoare. Ea a rămas nemişcată preţ de câteva minute,

respiraţia amândurora s-a liniştit, a dat să plece, dar el a apucat-o de mână.

— Mai stai, i-a poruncit.

— Vreţi să aprind o lumânare, *monsieur?* a spus ea cu glas spart de durerea din coaste.

— Nu, e mai bine aşa.

Era prima dată că i se adresa cu *„monsieur”* în loc de „stăpâne”, a constatat el, dar n-a comentat. Tété s-a aşezat pe marginea patului, şi-a şters sângele de la gură şi de la nas cu bluza sfâşiată.

— De mâine îl scoţi pe Maurice din camera mea. Trebuie să doarmă singur, l-ai răsfăţat prea mult.

— Dar n-are decât cinci ani…

— La vârsta asta eu învăţam să citesc, ieşeam la vânătoare pe calul meu şi luam lecţii de scrimă.

Au mai stat aşa o vreme, în cele din urmă i-a pus întrebarea care o ardea de când veniseră la Le Cap.

— Când voi fi liberă, *monsieur?* a rostit, aşteptându-se la altă bătaie, dar el n-a atins-o.

— Nu poţi fi liberă. Din ce-ai să trăieşti? Eu te ţin şi te apăr, cu mine şi tu, şi fiică-ta sunteţi în siguranţă. M-am purtat mereu bine cu tine, de ce te plângi?

— Nu mă plâng…

— Nu vezi ce vremuri periculoase trăim? Ai uitat prin ce-am trecut? Atrocităţile comise, ororile pe care le-am trăit? Răspunde!

— Nu, *monsieur.*

— Vorbeşti de libertate, ce, vrei să-l laşi pe Maurice?

— Dacă doriţi, pot avea grijă de el ca şi până acum, cel puţin până vă recăsătoriţi.

— Să mă căsătoresc, a râs el. Cu Eugenia mi-a fost de-ajuns şi prea de-ajuns, e ultimul lucru pe care l-aş face. Şi dacă tot mă slujeşti mai departe, la ce-ţi trebuie emanciparea?

— Toţi oamenii vor să fie liberi.

— Femeile nu sunt niciodată libere, Tété, au nevoie de un bărbat care să vadă de ele. Mai întâi tatăl lor, apoi bărbatul cu care se mărită.

— Dar hârtia aia pe care mi-aţi dat-o… înseamnă libertatea mea, nu?

— Fireşte.

— Zacharie zice că trebuie semnată de un judecător, doar aşa e valabilă.

— Cine e ăsta?

— Majordomul de la intendenţă.

— Are dreptate. Dar acum nu e momentul. Să aşteptăm să se calmeze lucrurile în Saint-Domingue. Gata, am încheiat subiectul. Sunt obosit. Aşa că de mâine vreau să dorm singur şi totul să fie ca înainte, ai priceput?

Noul guvernator al insulei, generalul Galbaud, sosise cu misiunea de a rezolva haosul din colonie. Avea putere militară deplină, însă autoritatea republicană era reprezentată de Sonthonax şi de alţi doi trimişi. Primul raport l-a primit de la Étienne Relais. Productivitatea insulei era la pământ, nordul era scrum şi fum, în sud se ucidea pe capete, oraşul Port-au-Prince fusese incendiat cu totul. Nu mai exista posibilitate de transport, nici porturi funcţionale, nici siguranţă. Negrii rebeli se bucurau de sprijinul Spaniei, flota britanică controla zona Caraibelor şi se pregătea să cucerească oraşele de pe coastă. Erau blocaţi, nu puteau primi trupe sau provizii din Franţa, abia se puteau apăra. „Nu te îngrijora, colonele, găsim noi o soluţie diplomatică”, a spus Galbaud. Purtau negocieri secrete cu Toulouse Valmorain şi Clubul Patrioţilor, adepţi înverşunaţi ai independenţei coloniei şi punerii ei sub protecţia Angliei. Guvernatorul era de acord cu conspiratorii că republicanii de la Paris nu pricepeau nimic din ce se petrecea pe insulă şi făceau gafă după gafă. Printre cele mai serioase se număra dizolvarea Adunării Coloniale; se pierduse orice autonomie şi

acum fiecare hotărâre ajungea din Franţa cu săptămâni bune de întârziere. Galbaud avea pământuri pe insulă şi era însurat cu o creolă pe care o iubea pătimaş şi acum, aşa că înţelegea mai bine decât oricine tensiunile între rase şi clase.

Membrii Clubului Patrioţilor au găsit un aliat ideal în persoana generalului, preocupat mai curând de lupta dintre albi şi *affranchis* decât de insurecţia negrilor. Mulţi *grands blancs* aveau afaceri în Caraibe şi în Statele Unite, n-aveau defel nevoie de patria-mumă şi independenţa li se părea opţiunea cea mai bună, asta dacă nu se schimbau lucrurile şi se reinstaura în Franţa o monarhie puternică. Execuţia regelui fusese o tragedie, dar şi o mare ocazie de a aduce pe tron un monarh mai puţin tembel. În schimb, mulatrilor independenţa nu le convenea nicicum, doar guvernul republican din Franţa era dispus să-i accepte drept cetăţeni, lucru imposibil dacă Saint-Domingue intra sub protecţia Angliei, a Statelor Unite sau a Spaniei. Generalul Galbaud era convins că, odată rezolvată problema dintre albi şi mulatri, ar fi fost floare la ureche ca negrii să fie zdrobiţi, repuşi în lanţuri şi ordinea să domnească din nou, dar asta nu i-a mai spus-o lui Relais. În schimb, i-a cerut informaţii despre Sonthonax.

— Îndeplineşte ordinele guvernului, domnule general. Decretul din 4 aprilie a conferit drepturi politice persoanelor de culoare libere, iar el a venit cu şase mii de soldaţi pentru a aplica acest decret.

— Da, da, ştiu asta. Dar spune-mi, confidenţial, ce fel de om e acest Sonthonax?

— Îl cunosc prea puţin, dar se spune că e foarte inteligent şi că ia în serios interesele insulei.

— Ar fi declarat că n-are intenţia de a emancipa sclavii, dar am auzit zvonuri cum că n-ar fi imposibil s-o facă, a adăugat Galbaud, studiind chipul impasibil al ofiţerului. Îţi dai seama că asta ar însemna sfârşitul civilizaţiei în Saint-Domingue, nu-i aşa? Imaginează-ţi ce haos: negrii liberi, albii

exilaţi, mulatrii făcând ce le trăsneşte şi pământul abandonat.

— N-am auzit nimic despre toate astea, domnule general.

— Şi ce-ai face în acest caz?

— Aş îndeplini ordinele, ca de obicei.

Galbaud avea nevoie de ofiţeri de încredere în armată pentru a ţine piept puterii metropolei, dar pe Étienne Relais nu putea conta. Aflase că era căsătorit cu o mulatră, pesemne că simpatiza cu cauza acestora, era limpede că-l admira pe Sonthonax. Trebuie că nu era foarte inteligent, avea o mentalitate de funcţionar şi era lipsit de ambiţie, pentru că doar un bărbat lipsit total de ambiţie s-ar fi însurat cu o femeie de culoare. Mare mirare că făcuse carieră cu tinicheaua asta de coadă. Totuşi, Relais îl interesa pentru că soldaţii îi erau loiali, fiind singurul în stare să amestece fără probleme în regimentul său albi, mulatri, chiar şi negri. Oricine are un preţ, oare cât valora? s-a întrebat generalul.

În aceeaşi seară, la garnizoană a venit Toulouse Valmorain ca să stea de vorbă cu Relais ca de la prieten la prieten, aşa i-a spus. A început prin a-i mulţumi că-i salvase viaţa atunci când fusese silit să fugă de pe plantaţie.

— Îţi sunt îndatorat, colonele, i-a spus pe un ton cam arogant.

— Nu mie, ci sclavei dumitale. Eu doar treceam pe acolo, ea te-a salvat, a răspuns el, stânjenit.

— Eşti mult prea modest… Şi ce-ţi mai face familia?

Relais a bănuit imediat că omul venise să-l şantajeze şi că pomenise de familie ca să-i reamintească faptul că i-l încredinţase pe Jean-Martin. Erau chit, viaţa lui Valmorain contra fiului adoptat. A devenit încordat ca înaintea unei bătălii, l-a aţintit cu nişte priviri reci, care-i făceau pe subalterni să tremure, şi a aşteptat să vadă ce voia

de fapt omul. Valmorain n-a luat în seamă nici privirile de oţel, nici tăcerea care se lăsase.

— Niciun *affranchi* nu e în siguranţă în oraşul ăsta, a spus cu afabilitate în cele din urmă. Soţia dumitale e în pericol, de-asta am venit, să-mi ofer ajutorul. Şi copilul… cum îl cheamă, c-am uitat?

— Jean-Martin Relais, a răspuns ofiţerul cu fălcile încleştate.

— Aşa, Jean-Martin, iartă-mă, am atâtea pe cap că uitasem. Uite, am o casă destul de confortabilă în preajma portului, într-un cartier bun şi liniştit. Doamna şi fiul ei pot veni să stea acolo…

— Nu vă faceţi griji, *monsieur.* Sunt în Cuba, în siguranţă.

Valmorain a rămas buimac, pierduse un as, dar şi-a revenit rapid.

— Ah! Acolo e cumnatul meu, Sancho García del Solar, am să-i scriu chiar azi să aibă grijă de ei.

— Nu e cazul, *monsieur,* mulţumesc.

— Ba e, sigur că e. O femeie singură are nevoie de protecţia unui bărbat, mai ales una aşa de frumoasă ca a dumitale.

Palid de indignare la insulta disimulată, Étienne Relais s-a ridicat dând de înţeles că întrevederea luase sfârşit, dar Valmorain a rămas pe scaun ca la el acasă şi s-a apucat să-i explice, politicos dar tranşant, că *les grands blancs* aveau să redobândească controlul coloniei punându-şi în joc toate resursele şi că era cazul ca el să se hotărască de ce parte juca. Nimeni, cu atât mai puţin un militar de rang înalt, nu putea rămâne indiferent sau neutru faţă de evenimentele teribile ce avuseseră loc şi care aveau să vină, chiar mai grave decât primele. Iar rolul armatei era să evite un război civil. Englezii debarcaseră în sud, era o chestiune de zile până când Saint-Domingue avea să-şi declare independenţa şi să se plaseze sub drapelul britanic. Lucru care se putea realiza în mod civilizat sau cu vărsare de sânge, asta depindea de armată. Un ofiţer care sprijinea nobila

cauză a independenţei avea multă putere, putea fi braţul drept al guvernatorului Galbaud, iar asta ar fi dus la o poziţie economică şi socială solidă. Şi nimeni n-ar fi strâmbat din nas în faţa unui om căsătorit cu o femeie de culoare, dacă acesta ar fi fost, de exemplu, noul comandant al forţelor armate de pe insulă.

— Cu alte cuvinte, *monsieur,* mă îndemnaţi să fiu un trădător, a zâmbit ironic Relais, zâmbet pe care Valmorain l-a interpretat ca pe o uşă deschisă pentru a continua.

— Nu e vorba să trădezi Franţa, colonele Relais, ci să decizi ce-i mai bine pentru Saint-Domingue. Trăim vremuri de mari schimbări, nu numai aici, dar şi în Europa şi în America. Trebuie să ne adaptăm. Măcar spune-mi c-ai să te gândeşti la discuţia asta.

— Am să mă gândesc cu multă atenţie, *monsieur,* a răspuns Relais şi l-a condus la uşă.

Zarité

A fost nevoie de două săptămâni ca Maurice să se deprindă să doarmă singur. Stăpânul m-a acuzat că-l crescusem las ca o muiere, eu am sărit şi i-am spus că femeile nu sunt laşe. A ridicat mâna, dar nu m-a lovit. Ceva se schimbase. Cred că i-am inspirat respect. Odată, la Saint-Lazare, unul din dulăii de pază scăpase din lanţ şi gâtuise o găină; era gata să treacă la a doua, când înaintea lui s-a proţăpit căţeluşul lui Tante Mathilde – nu mai mare decât o pisică – şi a început să-l mârâie cu dinţii rânjiţi. Nu ştiu ce-a fost în capul fiarei, fapt e c-a făcut cale întoarsă şi s-a cărat cu coada între picioare, cu cotarla pe urmele ei. Prosper Cambray a împuşcat apoi dulăul pentru laşitate. Aşa şi stăpânul: obişnuit să latre tare şi să inspire teamă, se făcuse mic precum dulăul acela înaintea primului om care îl înfruntase, Gambo. Şi cred că era atât de preocupat de curajul lui Maurice tocmai pentru că el era lipsit de curaj. De cum se însera, Maurice începea să fie neliniştit la gândul că avea să doarmă singur. Îl culcam alături de Rosette; fata adormea în două minute, lipită de fratele ei, care rămânea treaz, ascultând zgomotele casei şi ale străzii. În piaţă se ridicau spânzurătorile, strigătele osândiţilor pătrundeau prin pereţi şi parcă rămâneau acolo, mult timp după ce moartea îi reducea la tăcere. „Auzi, Tété?" mă întreba copilul, dârdâind de frică. Sigur că auzeam, dar cum să-i spun? „N-aud nimic, copile, dormi", şi îi cântam. Iar după ce adormea în sfârşit, o duceam pe Rosette în camera noastră. Maurice a spus o dată că osândiţii se plimbau prin casă, taică-său l-a auzit şi l-a închis într-un dulap, luând cheia cu el. Am stat cu Rosette în faţa dulapului, încercând să-l înveselim cu poveşti, dar fantomele tot au pătruns acolo, iar când a venit stăpânul să-l

scoată băiatul tremura de febră şi plâns. L-a ţinut două zile, timp în care tatăl său nu s-a dezlipit de lângă patul lui iar eu îi puneam comprese reci şi îi dădeam să bea ceai de tei.

Stăpânul îl adora pe Maurice, dar a fost perioada în care începuse să fie interesat doar de politică, numai de asta vorbea, şi îşi neglija fiul. Băiatul şi-a pierdut pofta de mâncare şi-şi uda patul în fiecare noapte. Doctorul Parmentier, singurul prieten adevărat al stăpânului, a declarat că Maurice era bolnav de frică şi avea nevoie de dragoste, abia atunci s-a muiat şi mi-a dat voie să-l iau înapoi în camera mea. Doctorul a stat lângă el, aşteptând să-i scadă febra, timp în care am stat de vorbă. Mi-a pus o grămadă de întrebări. Étienne Relais îi povestise că-l ajutasem pe stăpân să fugă de pe plantaţie, dar versiunea lui nu se potrivea cu cea a stăpânului, aşa că cerea detalii. A trebuit să-i spun de Gambo, dar fără a pomeni de dragostea dintre noi. I-am arătat documentul care mă elibera. „Ai grijă de el, Tété, valorează aur", mi-a spus după ce l-a citit. Asta ştiam şi eu.

În casa stăpânului se adunau alţi albi şi stăteau de vorbă. Madame *Delphine, prima mea stăpână, mă învăţase să fiu tăcută, atentă şi să ghicesc anticipat dorinţele stăpânilor; o sclavă trebuie să fie invizibilă, obişnuia să spună. Astfel am învăţat să spionez. Nu prea pricepeam eu ce vorbea stăpânul cu patrioţii aceia, de fapt mă interesau doar veştile despre rebeli, dar Zacharie, cu care rămăsesem prietenă după lecţiile de la intendenţă, îmi cerea să-i repet tot ce se vorbea acolo. „Albii cred că negrii sunt surzi, iar femeile, toante. Asta ne convine perfect. Trage cu urechea şi povesteşte-mi,* mademoiselle *Zarité." De la el am aflat că mii de rebeli îşi făcuseră tabără în afara oraşului Le Cap. Pornirea de a pleca după Gambo nu mă lăsa să dorm nopţile, dar ştiam că după asta nu m-aş mai fi putut întoarce. Cum să las copiii? L-am*

rugat pe Zacharie, care avea relaţii chiar şi pe Lună, să afle dacă Gambo se afla printre rebeli, însă mi-a mărturisit că despre aceştia nu ştia nimic. Aşa că mă mulţumeam să-i trimit lui Gambo gândurile mele. Iar uneori scoteam documentul libertăţii mele din punguţă, îl netezeam cu vârful degetelor ca să nu-l stric, căci era împăturit în opt, mă uitam la el de parcă as fi vrut să-l învăţ pe dinafară, dar nu înţelegeam nimic, pentru că nu ştiam să citesc.

A izbucnit războiul civil. Stăpânul mi-a explicat că la război toată lumea luptă împotriva unui duşman comun, dar că într-un război civil oamenii – chiar şi armata – se împart şi se omoară între ei, aşa cum se întâmpla acum între albi şi mulatri. Negrii nu contau, căci nu erau oameni, ci proprietate. Războiul civil n-a început de ieri până azi, ci în decurs de mai bine de o săptămână, timp în care s-a terminat cu calendas *ale negrilor şi cu petrecerile albilor, pieţele s-au închis, majoritatea prăvăliilor au tras obloanele, chiar şi bordelurile au rămas fără clienţi. Nenorocirea plutea în aer. „Pregăteşte-te, Tété, lucrurile sunt pe cale să se schimbe", m-a anunţat stăpânul. „Cum adică, să mă pregătesc?" am vrut să aflu, dar nici el nu ştia. Aşa că am făcut ca Zacharie, care aduna provizii şi împacheta obiectele de preţ, dacă intendentul şi soţia sa ar fi vrut să se îmbarce spre Franţa.*

Într-o seară, la uşa din dos a fost adusă o ladă cu pistoale şi puşti; avem muniţii cât pentru un regiment, a spus stăpânul. Vremea se încălzea tot mai mult, udam pardoseala odăilor, copiii umblau în pielea goală. Pe neaşteptate, ne-am pomenit cu generalul Galbaud; mai să nu-l recunosc, deşi îl văzusem adesea la reuniunile cu patrioţii, căci îşi lepădase uniforma făţoasă plină de medalii şi era îmbrăcat într-un costum de călătorie de culoare închisă. Nu mi-a plăcut niciodată de el, veşnic îngâmfat şi prost-dispus, se lumina doar când ochişorii lui de şobolan se opreau asupra nevesti-

sii, o tinerică cu plete roşcate. În timp ce aduceam la masă vin, brânză şi carne rece, am aflat că trimisul Sonthonax îl destituise pe guvernatorul Galbaud, acuzându-l de conspiraţie împotriva guvernului legitim al coloniei. Sonthonax plănuia o deportare masivă a duşmanilor săi politici, vreo cinci sute se aflau deja în cala corăbiilor din port, care aşteptau doar semnalul de plecare. Galbaud a spus că venise clipa acţiunii. În curând au venit şi alţi patrioţi care fuseseră anunţaţi. Am aflat că soldaţii albi din armata regulată şi aproape trei mii de marinari din port erau gata să lupte alături de Galbaud. Sonthonax conta doar pe sprijinul gărzii naţionale şi pe acela al trupelor de mulatri. Generalul era convins că bătălia s-ar fi terminat în doar câteva ceasuri şi Saint-Domingue şi-ar fi dobândit independenţa, ar fi fost ziua cea de pe urmă pentru Sonthonax, drepturile mulatrilor s-ar fi revocat şi sclavii s-ar fi întors pe plantaţii. S-au ridicat să ciocnească, eu le-am reumplut paharele, m-am strecurat afară şi am fugit la Zacharie, repetându-i totul, cuvânt cu cuvânt. Am memorie bună. Mi-a dat o limonada ca să-mi revin şi m-a trimis înapoi, spunându-mi să tac mâlc şi să zăvorăsc casa. Ceea ce am şi făcut.

Războiul civil

Transpirat de căldură şi de nervi, strâns în cazaca neagră şi în cămaşa cu guler scrobit, Sonthonax îi explica pe scurt situaţia lui Étienne Relais. Fără să-i spună că aflase de conspiraţia lui Galbaud nu prin complexa sa reţea de iscoade, ci prin majordomul intendenţei. La biroul său se înfiinţase un negru înalt şi chipeş, înţolit ca un *grand blanc,* proaspăt şi parfumat de parcă ieşise din baie, se prezentase sub numele Zacharie şi ceruse să-i vorbească între patru ochi. Sonthonax l-a dus într-o cămăruţă alăturată, absolut sufocantă, lipsită de ferestre, patru pereţi goi, un pat de campanie, un scaun, o cană pentru apă şi un lighean pus pe jos. Dormea acolo de luni de zile. S-a aşezat pe marginea patului şi i-a făcut semn vizitatorului să ocupe scaunul, dar omul a rămas în picioare. Sonthonax, scund şi dolofan, l-a privit cu oarece invidie pe bărbatul înalt şi distins care aproape atingea tavanul cu capul. Zacharie i-a repetat întocmai ce aflase de la Tété.

— Şi de ce-mi spui mie? a întrebat Sonthonax neîncrezător.

Nu reuşea să se dumirească în privinţa interlocutorului: se prezentase doar cu numele mic, ca un sclav, dar avea aplombul unui om liber şi purtări alese.

— Pentru că simpatia mea se îndreaptă spre guvernul republican, a sunat simplu răspunsul.

— De unde ai informaţiile? Ai dovezi?

— Informaţiile provin chiar de la generalul Galbaud. Iar dovezile le veţi avea în mai puţin de o oră, când veţi auzi primele împuşcături.

Sonthonax şi-a udat batista în cană şi şi-a trecut-o peste obraz şi gât. Îl durea burta, o durere surdă şi persistentă ca o gheară în măruntaie, aşa păţea mereu când se afla sub presiune, mai exact de când pusese piciorul în Saint-Domingue.

— Dacă mai afli ceva, să vii să-mi spui. Voi lua măsurile necesare, a dat el de înţeles că întrevederea se terminase.

— Dacă aveţi nevoie de mine mă găsiţi la intendenţă, a spus Zacharie şi a plecat.

Sonthonax l-a convocat imediat pe Étienne Relais, primindu-l în acelaşi loc, căci restul clădirii era plin de funcţionari civili şi militari. Relais, ofiţerul cu rangul cel mai înalt pe care putea conta în înfruntarea cu Galbaud, slujise mereu guvernul francez cu o loialitate ireproşabilă.

— Spune-mi, colonele, a dezertat cineva dintre soldaţii albi?

— Tocmai am aflat că au dezertat cu toţii, azi în zori. Au rămas doar trupele de mulatri.

Atunci i-a repetat Sonthonax ce aflase de la Zacharie, trăgând şi concluzia:

— Asta înseamnă că avem de luptat cu albii de toată mâna, civili şi militari, başca marinarii lui Galbaud, care sunt vreo trei mii.

— Deci suntem în dezavantaj, avem nevoie de întăriri.

— N-avem aşa ceva. Te ocupi dumneata de apărare, eşti răspunzător. Iar după victorie, am eu grijă să fii avansat.

Relais a primit sarcina cu calmul său obişnuit, după ce i-a smuls promisiunea ca în loc de avansare în grad să-l lase să se retragă din armată. Slujea de mulţi ani şi, sincer, nu mai rezista; soţia şi fiul îl aşteptau în Cuba şi abia aştepta să-i revadă. Sonthonax a fost de acord, deşi n-avea nici cea mai mică intenţie să-şi ţină promisiunea – numai de problemele personale ale altora nu-i ardea lui.

Între timp, portul devenise un furnicar de ambarcaţiuni pline de marinari înarmaţi, care au năvălit peste Le Cap precum o hoardă de piraţi. Erau de toate naţiile, oameni fără nicio lege care petrecuseră prea multe luni în larg şi aşteptau nerăbdători câteva zile de chef şi dezmăţ. Nu

luptau din convingere, nici măcar nu ştiau exact ce drapel apărau, ci din plăcerea de a călca pe pământ ferm şi a se deda distrugerii şi jafului. Nu mai fuseseră plătiţi de mult, iar oraşul cel bogat oferea de la femei şi rom până la aur, asta dacă erau în stare să-l găsească. Galbaud conta pe experienţa sa militară în organizarea atacului şi era sprijinit de trupele regulate de albi, care i s-au alăturat fără să stea pe gânduri, sătui de umilinţele pe care le înghiţiseră de la soldaţii de culoare. Dacă *les grands blancs* rămăseseră pitiţi, *les petits blancs* şi marinarii luau toate străzile la rând, ciocnindu-se de pâlcuri de sclavi care profitaseră de situaţie ca să iasă şi ei la ciordit. Negrii se declaraseră partizani ai lui Sonthonax ca să-şi sfideze stăpânii şi să se bucure de nişte ceasuri de bairam, indiferenţi la cine avea să câştige într-o luptă din care erau excluşi. Cele două tabere de pungaşi improvizaţi au spart magaziile din port pline cu rom de trestie pentru export, în câteva clipe alcoolul curgea în valuri pe străzile pietruite. Printre oamenii beţi alergau şobolani şi câini rătăciţi, care se împleticeau după ce linseseră romul. Familiile de *affranchis* s-au baricadat în case, apărându-se cum puteau.

Toulouse Valmorain le-a dat drumul servitorilor – oricum aveau să fugă, aşa cum făcuseră mai toţi. Prefera să nu stea cu duşmanul în casă, aşa i-a spus lui Tété. Nu erau ai lui, ci închiriaţi, recuperarea lor avea să fie problema stăpânilor. „O să se întoarcă în genunchi după ce se restabileşte ordinea. Iar închisorile vor fi ticsite.” În acest oraş stăpânii preferau să nu-şi murdărească mâinile şi-şi trimiteau sclavii vinovaţi la închisoare, unde angajaţii statului se ocupau cum se cuvine de ei pentru o sumă modestă. Bucătarul însă n-a vrut să plece şi s-a ascuns în magazia de lemne din curte, de unde n-a mai putut fi scos nici măcar ca să facă o supă; Tété, care habar n-avea să gătească, le-a dat copiilor pâine, fructe şi brânză. Apoi i-a culcat

devreme, prefăcându-se calmă, deşi tremura de frică. În orele care au urmat, Valmorain a învăţat-o să încarce armele de foc, o sarcină complicată pe care orice soldat o rezolva în câteva secunde, dar care ei îi lua câteva minute bune. După ce le împărţise celorlalţi patrioţi armele, Valmorain păstrase o duzină pentru propria sa apărare. În fond, era convins că nici n-avea să fie nevoie să le folosească, nu era treaba lui, ci a soldaţilor şi marinarilor lui Galbaud.

După asfinţit au venit trei tineri conspiratori pe care Tété îi ştia de la reuniunile politice, aducând vestea că Galbaud ocupase arsenalul şi eliberase deţinuţii din calele corăbiilor; firește, cu toţii se puseseră sub ordinele generalului. Au hotărât să stabilească cartierul general în casa lui Valmorain: avea o poziţie perfectă şi portul se vedea ca-n palmă, cu suta de corăbii şi nenumăratele bărci care aduceau neîncetat oameni. După ce-au luat o gustare uşoară au plecat la luptă, dar entuziasmul li s-a sleit repede şi s-au întors să bea vin şi să doarmă cu rândul.

Vedeau de la ferestre gloatele de atacatori, dar n-a fost nevoie de arme decât o singură dată, şi nu ca să se apere de sclavi sau de soldaţii lui Sonthonax, ci de propriii aliaţi, nişte marinari beţi criţă care veniseră să jefuiască. I-au speriat trăgând în aer, iar Valmorain i-a potolit cu tafia; un patriot a rostogolit butoiul în stradă, ceilalţi ţineau derbedeii în cătarea puştilor. Marinarii au dat pe loc cep butoiului, dar după prima duşcă au căzut seceraţi, căci o ţineau aşa încă de dimineaţă. În cele din urmă s-au cărat, zbierând că bătălia fusese un fiasco, n-aveai cu cine să te lupţi. În mare, aveau dreptate: grosul trupelor lui Sonthonax o ştersese din oraş şi se grupase la periferie.

A doua zi pe la prânz, Étienne Relais, rănit la umăr de un glonţ, dar ţinându-se drept în uniforma pătată de sânge, i-a explicat lui Sonthonax, care se refugiase cu statul său major pe o plantaţie din

apropiere, că fără ajutor duşmanul nu putea fi înfrânt. Atacul nu mai semăna cu carnavalul din prima zi, Galbaud îşi organizase trupele şi era pe punctul de a ocupa oraşul. Cu o zi în urmă, când superioritatea inamicului era limpede, irascibilul trimis refuzase să-şi plece urechea la argumente, dar de data asta l-a ascultat atent. Informaţiile lui Zacharie se vădeau mai mult decât exacte.

— Aşa că va trebui să negociem o ieşire onorabilă, căci nu văd de unde putem face rost de întăriri, a conchis Relais palid şi încercănat, cu braţul legat la piept printr-o atelă improvizată şi mâneca tunicii atârnând liberă.

— Ba eu văd, colonele Relais. M-am gândit bine: în afara oraşului s-au adunat peste cincisprezece mii de rebeli – iată întăririle de care avem nevoie.

— Negrii? Nu cred c-o să se amestece în afacerea asta.

— Ba o vor face, în schimbul libertăţii. Pentru ei şi familiile lor.

Nu era ideea lui, ci a lui Zacharie, care mai venise o dată să-l vadă. Între timp, Sonthonax aflase că omul era sclav şi risca foarte mult, căci dacă Galbaud ieşea învingător, cum părea să se întâmple, şi s-ar fi aflat de rolul lui de informator, sfârşitul i-ar fi fost în chinuri în piaţa mare. Dar îi băgase în cap că singurul ajutor posibil erau negrii rebeli; trebuia doar să le dea un imbold suficient.

— În plus, vor avea dreptul să jefuiască prin oraş, a adăugat cu un aer triumfător. Ei, ce zici, colonele?

— E riscant.

— Sunt sute de mii de negri rebeli pe insulă şi-am să-i determin să vină de partea noastră.

— Dar majoritatea se află în zona spaniolă, i-a amintit Relais.

— În schimbul libertăţii să vezi cum vor veni sub steagul Franţei, te asigur. Ştiu că Toussaint, printre alţii, doreşte întoarcerea la sânul Franţei.

Adună un mic detaşament de soldaţi negri şi însoţeşte-mă să parlamentez cu rebelii. E doar la o oră de mers. Şi vezi ce faci cu braţul ăla, să nu se infecteze.

Étienne Relais, care n-avea încredere în acest plan, a fost mirat să vadă cât de repede au acceptat rebelii oferta. Mai fuseseră trădaţi ei de albi, şi nu o dată; dar incerta promisiune a libertăţii i-a convins. Iar jaful a fost o nadă la fel de mare ca şi libertatea, căci stăteau degeaba de săptămâni întregi şi se cam plictiseau.

Sânge şi scrum

Toulouse Valmorain a fost primul care a zărit de la balcon mulţimea întunecată care înainta spre oraş. La început nici nu şi-a dat seama despre ce era vorba, vederea îl cam lăsase şi o ceaţă uşoară acoperea aerul fierbinte şi umed.

— Tété, ia vino şi spune-mi ce e asta!

— Negri, *monsieur,* mii de negri, a răspuns ea, înfiorată şi de teamă, dar şi de speranţa că printre ei s-ar fi putut afla Gambo.

Valmorain i-a trezit pe patrioţii care sforăiau în salon şi le-a spus să dea alarma. Vecinii s-au baricadat în casele lor, oamenii generalului Galbaud se trezeau din beţie şi se pregăteau pentru o bătălie pierdută înainte să înceapă. Încă n-o ştiau, însă erau cinci negri la un soldat alb şi erau purtaţi de curajul nebun insuflat de Ogun. Mai întâi a fost un vuiet înfricoşător de urlete şi şuierul ascuţit scos de cochiliile care anunţau războiul, zgomot care creştea neîncetat. Rebelii erau mult mai numeroşi şi mult mai aproape decât crezuseră. Au năvălit peste Le Cap într-o zarvă asurzitoare, aproape despuiaţi, prost înarmaţi, deloc organizaţi, dar chitiţi să facă totul praf. Gata să se răzbune şi să distrugă în deplină impunitate. Cât ai zice peşte, au apărut mii de torţe şi oraşul a luat foc: casele din lemn se aprindeau una de la alta, stradă după

stradă, cartiere întregi. Dogoarea a devenit insuportabilă, cerul şi marea s-au colorat în roşu şi portocaliu. Printre casele care se prăbuşeau într-un nor de fum se auzeau limpede strigătele triumfătoare ale negrilor şi cele îngrozite ale victimelor. Străzile se umpleau de trupurile călcate în picioare ale celor care fugeau din calea atacatorilor şi de sutele de cai scăpaţi din grajduri. Nu era chip să te opui. Marinarii au fost învinşi în primele ore, trupele regulate ale lui Galbaud încercau să salveze populaţia civilă albă. Mii de refugiaţi alergau spre port, unii cărând cu ei bagaje, pe care le-au abandonat curând.

De la o fereastră de la etaj, Valmorain şi-a dat seama dintr-o ochire de situaţie. Incendiul se apropiase, o singură scânteie risca să aprindă casa. Pe străzile laterale alergau bande de negri înfierbântaţi şi plini de sânge, care înfruntau neînarmaţi puţinii soldaţi rămaşi în luptă. Cădeau cu zecile, dar în urmă veneau alţii, sărind peste trupurile căzute ale camarazilor lor. Valmorain a zărit cum un grup înconjura o familie ce încerca să ajungă în port, două femei şi câţiva copii conduşi de un bărbat mai în vârstă, tatăl pesemne, plus două fete tinere. Albii aveau pistoale şi au tras în plin, dar au fost repede copleşiţi şi nu i-a mai văzut. În timp ce capetele le erau purtate în băţ de câţiva negri, alţii doborau uşa unei case deja cuprinsă de flăcări şi intrau răcnind. Au aruncat pe geam o femeie înjunghiată, apoi mobilă şi obiecte, în fine au ieşit şi ei din flăcări. Câteva clipe mai târziu, Valmorain auzea bătăi în uşa principală. Teroarea care l-a cuprins nu era ceva nou, era identică cu cea pe care o trăise fugind de pe plantaţie urmându-l pe Gambo. Nu pricepea de ce lucrurile se puteau repeta întocmai şi de ce buluceala gălăgioasă de marinari beţi şi soldaţi albi, care, după spusele lui Galbaud, trebuia să se termine cu o victorie certă în doar câteva ore, făcuse loc coşmarului de negri furioşi. Mâinile i se

încleştaseră pe armă, era scăldat într-o sudoare urât mirositoare pe care o recunoştea perfect: era mirosul neputinţei şi al fricii pe care-l răspândeau sclavii torturaţi de Cambray. Înţelegea că soarta-i era pecetluită şi că, la fel ca sclavii săi de pe plantaţie, nici el n-avea scăpare. S-a luptat cu senzaţia de greaţă şi cu pornirea insuportabilă de a se ghemui într-un colţ, paralizat de propria-i laşitate abjectă. Un lichid cald i s-a scurs în pantaloni.

Tété stătea în mijlocul camerei, cu copiii aninaţi de fuste şi un pistol în mână cu ţeava îndreptată în sus. Îşi pierduse speranţa de a da de Gambo, chiar dacă se afla în oraş, n-ar fi ajuns la timp. Iar singură n-avea cum să-i apere pe Maurice şi pe Rosette. Văzând că Valmorain se pişa pe el de frică şi-a dat seama că sacrificiul de a se despărţi de Gambo fusese inutil, căci stăpânul nu era în stare să-i protejeze. Mai bine mergea cu rebelii, chiar riscând să ia şi copiii. Gândul la ce-ar fi putut păţi cei mici i-a dat un curaj orb şi calmul teribil al celor gata să moară. Portul era la doi paşi şi era singura salvare, chiar şi în condiţiile astea. „Ieşim prin dos, pe intrarea de serviciu”, a decretat ea. De jos se auzeau bubuituri în uşa din faţă şi geamurile sparte, totuşi Valmorain pretindea că aici erau mai în siguranţă, aveau să se ascundă ei cumva. „O să dea foc casei, eu plec cu copiii”, i-a întors ea spatele. Mucos şi înlăcrimat, Maurice a ieşit de sub fustele ei şi a fugit la tatăl său, îmbrăţişându-i genunchii. Omul a fost zguduit de iubirea pentru fiul său şi a realizat situaţia ruşinoasă în care se afla. Dacă băiatul scăpa cu viaţă, nu putea permite ca să-şi amintească de tatăl lui ca de un laş. A respirat adânc, încercând să-şi controleze tremuratul, şi-a pus un pistol la brâu şi l-a armat pe celălalt, l-a apucat de mână pe Maurice şi l-a tras după Tété, care cobora deja scările cu Rosette în braţe.

Au ieşit pe uşa de serviciu pe străduţa din spate, plină de moloz şi cenuşă de la casele incendiate, dar pustie. Valmorain era pierdut, nu folosise niciodată această ieşire şi habar n-avea unde ducea strada, dar femeia înainta fără şovăială drept spre centrul bătăliei. Tocmai atunci, când întâlnirea cu hoardele dezlănţuite părea inevitabilă, au auzit focuri de armă şi au văzut un mic pluton din trupele regulate ale lui Galbaud care renunţase să mai apere oraşul şi se retrăgea spre ambarcaţiuni. Trăgeau ordonat, calmi, fără să rupă rândurile. Negrii ocupau mijlocul străzii, dar gloanţele îi ţineau la respect. Valmorain a raţionat atunci limpede pentru prima dată şi a constatat că aveau timp să treacă. „Repede, fugiţi!”, a strigat; s-au adăpostit în spatele soldaţilor, au sărit peste cadavre şi resturi arzânde, au străbătut cele câteva străzi, cele mai lungi din viaţa lor, în timp ce împuşcăturile le deschideau calea. Fără să ştie cum, s-au pomenit în portul luminat ca în plină zi de incendiu şi în care se îngrămădeau deja mii de refugiaţi, iar alţii continuau să vină. Albii erau apăraţi de mai multe şiruri de soldaţi care trăgeau în negrii care atacau din trei laturi, în vreme ce mulţimea se bătea precum fiarele să urce în ambarcaţiuni. Nu era vorba de o retragere organizată, era o gloată înnebunită. Disperaţi, unii se aruncau în apă ca să ajungă înot la bărci, marea colcăia de rechini atraşi de mirosul sângelui.

Exact atunci a apărut şi Galbaud călare şi cu nevastă-sa pe acelaşi cal, înconjurat de o gardă pretoriană redusă care deschidea drumul lovind în dreapta şi în stânga. Atacul negrilor îl luase prin surprindere, nu se aştepta la aşa ceva, dar a priceput repede că era o răsturnare de situaţie şi nu mai rămânea decât să-şi scape pielea. Avusese timp doar să-şi înhaţe nevasta, care era la pat după o criză de malarie şi habar n-avea ce se petrece. Era în *déshabillé* şi cu un şal pe deasupra, desculţă, cu părul adunat într-o coadă pe spate şi o

expresie indiferentă pe chip, de parcă n-ar fi perceput nici bătălia, nici incendiul. Cum-necum, ajunsese până aici neatinsă, în schimb Galbaud avea părul şi barba pârlite şi hainele rupte şi murdare de sânge şi funingine.

Valmorain a alergat spre el cu pistolul în sus, a trecut de gărzi şi l-a apucat de un picior cu mâna liberă: „O barcă, o barcă!" l-a implorat pe cel pe care-l considera prieten, dar omul i-a tras un picior în piept. Atunci Valmorain a fost surprins de furie şi disperare, devenind el însuşi o fiară încolţită. Cu o forţă şi o agilitate necunoscute, a sărit, a apucat-o pe nevasta generalului de mijloc şi a dat-o jos de pe cal. Femeia a căzut lată pe caldarâmul fierbinte şi, până să reacţioneze cineva, s-a pomenit cu pistolul la tâmplă. „O barcă sau o omor pe loc!" a spus el pe un asemenea ton, că nimeni n-a pus la îndoială ameninţarea. Galbaud şi-a potolit soldaţii cu un semn. „Bine, prietene, linişteşte-te, vei avea o barcă", a rostit cu glasul răguşit de fumăraie. Valmorain a luat femeia de păr, a pus-o să meargă înaintea lui cu pistolul în ceafă. Şalul a rămas pe jos, prin subţirimea *déshabillé*-ului trupul slab i se străvedea în lumina portocalie a nopţii infernale, înaintând opintit şi în vârful picioarelor, suspendat parcă de părul legat în coadă. Au ajuns astfel la ambarcaţiunea care-l aştepta pe Galbaud. În ultima clipă, generalul a încercat să negocieze: era loc doar pentru Valmorain şi fiul său, n-o putea primi pe mulatră când mii de albi se înghesuiau să plece. Valmorain a împins-o pe soţia generalului pe marginea cheiului, peste apele roşii de pălălaie şi sânge. Lui Galbaud i-a fost limpede că omul cel deznădăjduit era gata s-o arunce rechinilor şi a cedat. Valmorain a urcat la bord cu toţi ai săi.

Ajutor pentru moarte

O lună mai târziu, peste rămăşiţele fumegânde ale unui Le Cap făcut scrum, Sonthonax proclama

emanciparea sclavilor din Saint-Domingue. Fără ei nu putea lupta împotriva duşmanilor din interior şi a englezilor, care ocupaseră de-acum sudul insulei. În aceeaşi zi, Toussaint declara şi el emanciparea din tabăra sa aflată pe teritoriu spaniol, semnând documentul cu numele cu care avea să intre în istorie, Toussaint Louverture. Rândurile lui erau în creştere, influenţa sa era mai mare decât a tuturor celorlalţi şefi rebeli şi se gândea deja să schimbe drapelul, căci doar Franţa republicană ar fi recunoscut libertatea alor săi, lucru pe care nicio altă ţară nu ar fi admis-o.

Zacharie aşteptase ocazia aceasta de când se ştia, trăise obsedat de libertate, deşi tatăl său se străduise să-i inculce din fragedă pruncie mândria de a fi majordom al intendenţei, un post ocupat îndeobşte de albi. Şi-a lepădat deci uniforma de amiral de operetă, şi-a luat economiile şi s-a îmbarcat pe prima corabie care pleca din port, fără să întrebe care era destinaţia. Intuia că emanciparea era doar o carte politică ce putea fi revocată în orice clipă, aşa că prefera să fie departe când asta avea să se întâmple. Îndelungata convieţuire cu albii îl făcuse să-i cunoască temeinic; presupunerea lui era că la proxima alegere a Adunării din Franţa aveau să câştige monarhiştii, care-l vor destitui pe Sonthonax, vor vota împotriva emancipării, iar negrii din colonie vor lupta mai departe pentru libertate. Numai că el nu mai voia să se sacrifice, războiul i se părea o risipă de resurse şi vieţi, modul cel mai puţin rezonabil de a soluţiona un conflict. Oricum, experienţa sa de majordom era lipsită de valoare în insula pradă violenţelor încă de pe vremea lui Columb; era cazul să se îndrepte spre alte zări. Avea treizeci şi opt de ani şi era gata să-şi schimbe viaţa.

Étienne Relais a aflat de dubla proclamare cu câteva ore înainte de a muri. Rana de la umăr se agravase rapid în zilele în care Le Cap fusese jefuit

şi arsese din temelii, iar când a avut în sfârşit timp să se ocupe de el, cangrena se instalase. Doctorul Parmentier, care în perioada cu pricina se ocupase neobosit de sutele de răniţi, ajutat de măicuţele care scăpaseră de viol, l-a examinat când deja era prea târziu. Leacurile aflate de la Tante Rose şi de la alţi tămăduitori se dovedeau inutile. Relais văzuse la viaţa lui răni de tot soiul şi şi-a dat seama că era pe moarte după miros; cel mai mult îl întrista faptul că n-avea s-o apere pe Violette de necazurile pe care le-ar fi adus viitorul. Culcat pe spate pe un pat fără saltea de la spital, respira cu greutate, scăldat în sudoarea cleioasă a agoniei. Pentru oricine altul, durerea ar fi fost de nesuportat, însă el fusese rănit de multe ori, avusese o viaţă aspră şi îşi trata mizeriile trupeşti cu un dispreţ stoic. Nu se văita. Cu ochii închişi se gândea la Violette, la mâinile ei răcoroase, la râsul ei deschis, mijlocul mlădios, urechile trandafirii şi translucide, sfârcurile întunecate şi zâmbea, căci fusese bărbatul cel mai norocos de pe lume: fusese a lui timp de paisprezece ani, Violette cea îndrăgostită, frumoasă, veşnic a lui. Parmentier s-a mulţumit să-i dea opiu, singurul calmant disponibil; mai exista posibilitatea de a-i administra o licoare care să-l scape de chinuri în doar câteva minute, o opţiune pe care, ca medic, n-ar fi trebuit s-o propună, numai că văzuse atâta suferinţă pe insula asta, că jurământul de a apăra viaţa cu orice preţ îşi pierduse sensul; în anumite cazuri, era mai etic să ajuţi să mori. „Otravă, dacă nu-ţi trebuie pentru alt soldat”, a ales rănitul. Doctorul s-a aplecat asupra lui ca să audă mai bine. „Caut-o pe Violette, spune-i că o iubesc”, a mai şoptit Relais înainte de a bea licoarea.

În aceeaşi clipă, în Cuba, Violette Boisier se lovea cu dreapta de ghizdurile fântânii de piatră din care scotea apă, iar opalul inelului pe care îl purta de paisprezece ani s-a crăpat. S-a lăsat să cadă lângă fântână, cu un strigăt înăbuşit şi

ducându-şi mâna la inimă. Adèle, care se afla alături, a crezut că o muşcase un scorpion. „Étienne, Étienne…” a bâiguit femeia plângând amarnic.

La patru străzi de fântâna la care Violette aflase că rămăsese văduvă, Téte stătea în picioare sub o copertină din grădina celui mai bun hotel din Havana, lângă masa la care Maurice şi Rosette beau suc de ananas. N-avea voie să stea jos cu oaspeţii, nici Rosette, însă fetiţa trecea drept spanioloaică şi nimeni nu-i bănuia adevărata condiţie. Maurice contribuia şi el la păcăleală, tratând-o ca pe surioara sa mai mică. La altă masă, Toulouse Valmorain vorbea cu cumnatul Sancho şi cu bancherul. Flota de refugiaţi pe care generalul Galbaud o scosese din Le Cap în noaptea aceea fatidică navigase cu toată viteza spre Baltimore, însă câteva din cele o sută de ambarcaţiuni o luaseră spre Cuba: era vorba de acei *grands blancs* care aveau acolo rude sau afaceri. De pe o zi pe alta, mii de familii franceze debarcaseră pe această insulă fugind de furtuna politică din Saint-Domingue, primite cu generoasă ospitalitate de cubanezi şi spanioli, care nu bănuiau că vizitatorii cei îngroziţi aveau să devină refugiaţi permanenţi. Printre aceştia se aflau şi Valmorain cu copiii şi Téte. Sancho García del Solar i-a luat la el acasă, dar în toţi aceşti ani locuinţa se degradase şi mai mult. La vederea gândacilor care fojgăiau voios, Valmorain s-a instalat cu ai săi la cel mai bun hotel din Havana, el cu Maurice într-un apartament cu două balcoane care dădeau spre mare, Téte şi Rosette într-o cameră pentru servitori, fără ferestre şi cu pământ bătătorit pe jos.

Sancho ducea viaţa de huzur a unui holtei convins, cheltuia fără măsură pe petreceri, femei, cai şi la jocul de cărţi, deşi visa ca în tinereţe să facă avere şi să redea numelui strălucirea şi prestigiul de pe vremea bunicilor. Vâna fără încetare ocazii de a face bani, astfel cumpărase cu

banii de la Valmorain pământ în Louisiana. El venea cu viziunea comercială, cu relaţiile mondene şi oarece muncă – cu condiţia să nu fie prea multă, cum spunea el râzând; cumnatu-său venea cu banii. Făcuse între timp mai multe drumuri la New Orleans şi cumpărase un domeniu pe malul fluviului Mississippi. Iniţial, Valmorain se referea la proiect ca la o aventură cam trăsnită, dar acum devenise singurul lucru cert şi se hotărâse să transforme pământul părăsit într-o plantaţie de trestie de zahăr. Pierduse mult în Saint-Domingue, dar nu era lipsit de resurse, graţie investiţiilor, afacerilor cu Sancho şi isteţimii agentului evreu şi a bancherului cubanez. Aşa-i explicase el lui Sancho şi oricui avusese indiscreţia să întrebe. Însă singur în faţa oglinzii ochii lui spuneau adevărul: cea mai mare parte a capitalului nu era a lui, fusese a lui Lacroix. Îşi repeta că avea conştiinţa curată, că nu încercase să profite de tragedia amicului său sau să pună mâna pe banii acestuia, pur şi simplu averea îi picase din cer. Când Lacroix fusese asasinat cu ai săi de rebelii din Saint-Domingue şi chitanţele pe care le semnase pentru banii primiţi arseseră odată cu casa, se pomenise în posesia unui cont în pesos de aur pe care el însuşi îl deschisese la Havana ca să ascundă economiile lui Lacroix şi de care nu bănuia nimeni. Ori de câte ori se ducea în Cuba, depunea banii daţi de vecinul său, iar bancherul îi vărsa într-un cont identificat printr-o cifră. Bancherul habar n-avea de Lacroix, astfel că n-a ridicat obiecţii când Valmorain a trecut fondurile în contul său, plecând de la ideea că erau banii lui. Lacroix avea moştenitori în Franţa, perfect îndreptăţiţi să primească banii, dar Valmorain a analizat situaţia şi şi-a zis că ar fi fost de-a dreptul stupid să se apuce să dea de urma lor şi să lase aurul să doarmă sub bolţile unei bănci. Era un caz rarisim de noroc picat din cer, ar fi fost idiot să-i dea cu piciorul.

După două săptămâni, când veştile din Saint-Domingue nu lăsau nicio îndoială asupra anarhiei care domnea pe insulă, Valmorain se hotăra să plece cu Sancho în Louisiana. Viaţa la Havana era foarte distractivă pentru cineva dispus să arunce cu banii, dar el nu mai putea pierde timp: dacă bătea cu Sancho tripourile şi bordelurile, atât banii cât şi sănătatea se duceau pe apa sâmbetei. Mai bine să-l ducă pe drăguţul lui cumnat departe de acest anturaj şi să-i dea pe mână un proiect pe măsura ambiţiilor lui. Plantaţia din Louisiana ar fi fost în măsură să-i zgândăre ambiţia. Prinsese drag de tipul plin de defecte şi calităţi de care el însuşi era lipsit, îl privea ca pe un frate mai mic. Se înţelegeau. Sancho era vorbăreţ, aventurier, plin de fantezie şi curajos, era genul de om care se simte în largul său printre prinţi sau braconieri, cu un succes nebun la femei, era o puşlama cu inimă mare. Valmorain nu considera Saint-Lazare pierdut, dar până ar fi recuperat domeniul trebuia să-şi concentreze energia în proiectul din Louisiana. Politica nu-l interesa, eşecul lui Galbaud îl lămurise. Venise clipa să producă din nou zahăr, singurul lucru la care se pricepea.

Pedeapsa

Valmorain a anunţat-o pe Tété că peste două zile se îmbarcau pe o goeletă americană şi i-a dat bani să cumpere îmbrăcăminte pentru toţi.

— Ce ai? a întrebat-o văzând că femeia nu lua punga cu bani.

— Mă iertaţi, *monsieur,* dar… nu vreau să merg acolo…

— Ce ţi-a venit, proasto? Taci şi ascultă!

— Şi… documentul care mă face liberă e valabil şi acolo?

— Asta te frământă pe tine? Sigur că e valabil, acolo şi peste tot. Poartă semnătura şi pecetea mea, e legal chiar şi în China.

— Louisiana e tare departe de Saint-Domingue, nu-i aşa?

— Nu ne întoarcem în Saint-Domingue, dacă asta vrei tu să spui. Nu-ţi ajunge ce-am păţit acolo? Eşti mai toantă decât credeam, a pufnit el nervos.

Cu capul plecat, Tété s-a apucat de pregătirile pentru drum. Păpuşa de lemn pe care i-o cioplise sclavul Honoré în copilărie rămăsese la Saint-Lazare, acum fetişul cel norocos îi lipsea. „Am să-l revăd pe Gambo, Erzuli? Căci plecăm departe, va fi şi mai multă apă între noi.” După siestă a aşteptat să se mai răcorească şi a plecat cu copiii la cumpărături. La ordinul stăpânului, care nu voia ca Maurice să se joace cu o fetiţă trenţăroasă, amândoi copiii erau îmbrăcaţi în hăinuţe de aceeaşi calitate, păreau copii de oameni bogaţi plimbaţi de dădacă. Planurile lui Sancho erau să se instaleze la New Orleans, căci până la plantaţie era de mers cale de o zi. Aveau pământul, dar lipseau toate celelalte: mori, maşini, unelte, sclavi, adăposturi şi casa principală. Pământul trebuia pregătit şi plantat, producţie urma să fie de-abia peste doi ani, dar nu avea să le lipsească nimic pentru că Valmorain avea rezerve. Banii n-aduc fericirea, dar sunt buni să cumperi orice altceva, obişnuia să spună Sancho. Nu trebuiau să ajungă la New Orleans ca nişte fugari, erau investitori, nu refugiaţi. Fugiseră din Le Cap doar cu hainele de pe ei, în Cuba cumpăraseră minimul necesar, dar acum aveau nevoie de o garderobă completă, de cufere şi valize. „Totul de cea mai bună calitate, Tété. Şi nişte rochii pentru tine, să nu te văd ca o cerşetoare. Şi încalţă-te, femeie!” i-a poruncit el, dar singurele ei botine erau ca vai de ele. La magazinele din centru Tété a cumpărat cele necesare, după ce s-a tocmit îndelung, cum era obiceiul în Saint-Domingue şi bănuia că era la fel şi în Cuba. Pe stradă se vorbea spaniola, limbă pe care o învăţase de la Eugenia, dar nu pricepea accentul cubanez alunecos şi cântat, atât de diferit

de castiliana aspră şi sonoră a defunctei stăpâne. Nu s-ar fi putut tocmi în piaţă, noroc că în magazine se vorbea şi franceza.

Odată târguielile făcute, a cerut să fie trimise la hotel. Copiii erau flămânzi, iar ea obosise, dar la ieşire au auzit tobe şi ea n-a rezistat la chemarea lor. După câteva străduţe au ajuns într-o piaţă în care se adunase o mulţime de oameni de culoare care dansau dezlănţuit în sunetele orchestrei. De mult nu mai simţise Tété pornirea vulcanică de a dansa într-o *calenda,* petrecuse mai bine de un an trăind speriată pe plantaţie, auzind urletele sclavilor osândiţi din Le Cap, fugind, despărţindu-se, aşteptând. Ritmul i-a urcat de la tălpi până la nodul *tignon*-ului, tot trupul i-a fost cuprins de o ardoare comparabilă cu nopţile de amor cu Gambo. A lăsat copiii şi s-a alăturat mulţimii: sclavul care dansează e liber cât timp dansează, aşa o învăţase Honoré. Numai că nu mai era sclavă, era liberă, mai era nevoie doar de semnătura judecătorului. Liberă, liberă! Şi a dansat cu picioarele bine înfipte în pământ, unduind din şolduri, răsucindu-se provocator, cu braţele precum aripile pescăruşilor, clătinând din sâni şi cu capul în nori. Sângele african al lui Rosette a răspuns şi el chemării muzicii, copila de trei ani a sărit în mijlocul dansatorilor, vibrând cu aceeaşi plăcere şi acelaşi abandon ca maică-sa. Dar Maurice s-a tras îndărăt până la un zid. Mai asistase la dansurile sclavilor din *habitation* Saint-Lazare, ca spectator, ţinut zdravăn de tatăl său, dar în piaţa necunoscută era singur, supt de o masă frenetică, zăpăcită de tobe şi uitat de Tété, de Tété a lui, care se transformase într-un uragan de fuste şi braţe, uitat până şi de Rosette, care se făcuse nevăzută printre dansatori, uitat de toţi. S-a pornit să plângă şi să urle. Un negru şugubăţ, aproape gol şi cu trei rânduri de mărgele colorate, a sărit în faţa lui agitându-şi maracasele, doar-doar l-o îmbuna, speriindu-l însă şi mai mult, aşa că Maurice a luat-

o la goană cât îl ţineau picioarele. Tobele au continuat să bată cu orele, poate că Téte ar fi dănţuit până-n zori dacă patru mâini puternice n-ar fi apucat-o de braţe, scoţând-o cu forţa din cerc.

Trecuseră aproape trei ore de când Maurice o luase la fugă instinctiv către marea pe care o văzuse de pe balconul hotelului. Era speriat rău, nu-şi amintea cum se numea hotelul, dar un ţânc blond şi bine îmbrăcat care plângea pe stradă nu putea trece neobservat. Cineva l-a oprit, a aflat cine era tatăl său, a întrebat din hotel în hotel până a dat de Toulouse Valmorain, care era cât se poate de liniştit: cu Téte alături, fiului său nu i se putea întâmpla nimic rău. Aflând în cele din urmă din suspinele lui cele petrecute, a pornit ca din puşcă în căutarea femeii, dar după un cvartal şi-a dat seama că nu cunoştea oraşul, aşa că a apelat la ajutorul jandarmilor. Doi bărbaţi au pornit s-o caute pe Téte la indicaţiile vagi ale lui Maurice, în curând ajungeau acolo atraşi de bătaia tobelor. Au luat-o pe sus şi au dus-o la închisoare, dar, cum Rosette venea după ei ţipând s-o lase în pace pe mămica ei, au închis-o şi pe ea.

În bezna sufocantă a celulei care duhnea a urină şi excremente, Téte s-a ghemuit într-un colţ cu Rosette în braţe. Şi-a dat seama că nu era singură, dar i-a luat timp să zărească trei bărbaţi şi o femeie, tăcuţi şi nemişcaţi, care aşteptau să fie biciuiţi la porunca stăpânilor. Unul se refăcea după primele douăzeci şi cinci, urma să primească şi restul. Femeia a întrebat ceva în spaniolă, dar Téte n-a înţeles. Abia acum începea să priceapă ce făcuse: în focul dansului îl părăsise pe Maurice. Dacă ar fi păţit ceva rău, ea ar fi plătit cu viaţa, de-aia o arestaseră şi se afla în văgăuna asta împuţită. Mai presus de viaţa ei era soarta copilului. „Erzuli, *loa* mamă, fă ca Maurice să fie bine.” Şi ce va face Rosette? Şi-a pipăit punguţa de sub bluză. Încă nu erau libere, hârtia nu era semnată de un judecător, fiica ei putea fi vândută. Au petrecut toată noaptea

în carceră, noaptea cea mai lungă din viaţa ei. Epuizată de plâns şi de cerut apă, Rosette a adormit; avea febră. Lumina implacabilă a Caraibelor a pătruns în zori printre gratiile groase, un corb s-a oprit să ciugulească insecte pe pervazul ferestruicii. Femeia s-a pornit să geamă, ori de semnul de rău augur al păsării negre, ori de frica biciului. Au trecut orele, era din ce în ce mai cald, aerul era atât de dens, încât Tété avea impresia că are câlţi în cap. Fetiţa murea de sete, a pus-o la sân, dar nu mai avea lapte. Pe la prânz uşa s-a deschis, o siluetă masivă a apărut în prag şi a strigat-o pe nume. S-a ridicat abia la a doua încercare, avea picioarele moi şi setea o făcea să aibă vedenii. Cu Rosette în braţe, s-a poticnit spre ieşire. În urma ei, femeia rostea nişte cuvinte cunoscute, pe care le ştia de la Eugenia: „Fecioară Maria, Maica Domnului, roagă-te pentru noi, păcătoşii". Tété a răspuns în gând, căci gura uscată o împiedica să vorbească: „Erzuli, *loa* îndurării, apăr-o pe Rosette". A fost dusă într-o curte interioară mică, cu o singură uşă şi împrejmuită de ziduri înalte, în care se aflau o spânzurătoare şi un butuc negru plin se sânge uscat pentru amputări. Călăul era un negru cât un dulap, cu cicatricile rituale brăzdându-i obrajii, dinţii piliţi, torsul gol şi şorţul de piele plin de pete întunecate. Înainte s-o atingă, Tété a împins-o pe Rosette, spunându-i să stea cât mai departe. Fetiţa a ascultat, smiorcăindu-se, prea slăbită să mai întrebe ceva. „Sunt liberă, sunt liberă!" a strigat femeia în spaniola ei rudimentară, arătându-i gealatului punguţa de la gât, dar matahala i-a smuls-o odată cu bluza şi bustiera, care s-au sfâşiat imediat. Apoi i-a smuls fusta, lăsând-o goală. N-a încercat să se acopere, i-a spus fetiţei să se întoarcă cu faţa la perete şi să stea aşa, după care s-a lăsat târâtă la butuc, a întins singură mâinile ca să-i fie legate cu frânghii de sisal. A auzit şuieratul biciului în aer şi s-a gândit la Gambo.

Toulouse Valmorain aştepta de partea cealaltă a uşii. Vorbise cu călăul, dându-i în plus un bacşiş, s-o sperie zdravăn pe sclava sa, dar să n-o betegească. Din fericire, Maurice nu păţise nimic grav, peste două zile plecau în călătorie, avea nevoie de Tété mai mult ca oricând şi n-o putea lua cu spinarea rănită. Biciul s-a abătut pe caldarâmul de piatră, scoţând scântei, dar femeia l-a simţit pe spate, în inimă şi în măruntaie. I s-au muiat genunchii şi a rămas atârnată de mâini. Ca de departe a auzit râsul călăului şi strigătul lui Rosette: *„Monsieur, monsieur!”* Cu un efort uriaş a întors capul şi s-a uitat. Valmorain era la doi paşi, Rosette îl apucase de genunchi şi plângea. A mângâiat-o pe cap şi a luat-o în braţe, moale ca o păpuşă. Fără niciun cuvânt pentru sclavă, i-a făcut un semn gealatului şi a luat-o spre ieşire. Negrul a dezlegat-o, i-a adunat hainele sfâşiate şi i le-a dat. Tété, care până atunci abia putea să se mişte, şi-a strâns cârpele la piept şi, cu o energie dată de groază, s-a grăbit după stăpân, clătinându-se. Călăul a venit după ea şi, la ieşire, i-a dat înapoi punguţa cu libertatea ei.

PARTEA A DOUA
Louisiana, 1793-1810

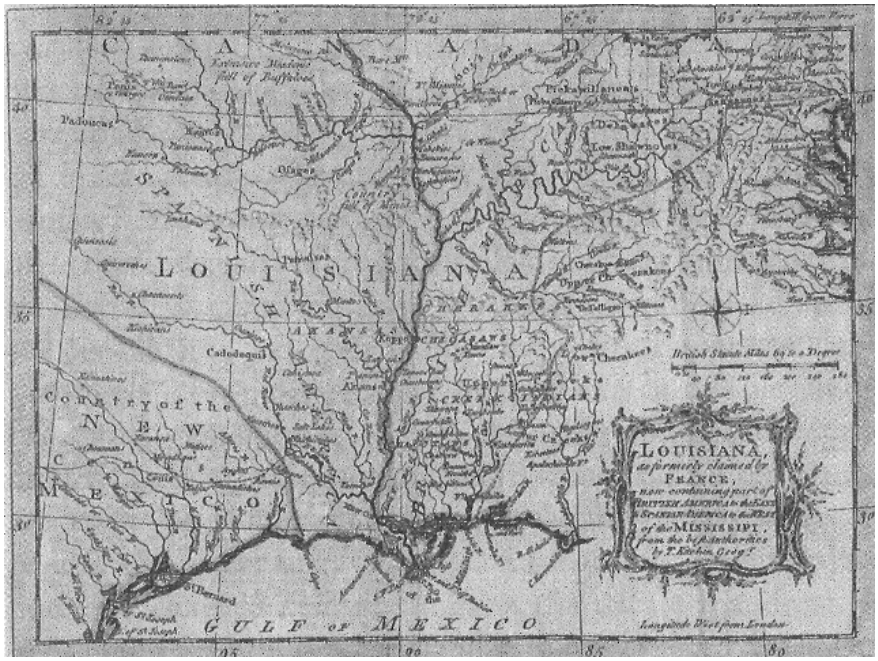

Creoli de stirpe bună

Casa din inima oraşului New Orleans, în zona în care locuiau creolii de origine franceză şi obârşie veche, fusese găselniţa lui Sancho García del Solar. Acolo fiecare familie era o societate patriarhală, numeroasă şi închisă, care nu se amesteca decât cu cei de aceeaşi teapă. Banul nu deschidea uşi, aşa cum se aşteptase Sancho, care ar fi trebuit să se informeze mai bine, pentru că nu le deschidea nici printre spaniolii de familie bună; dar când au început să curgă refugiaţii din Saint-Domingue au apărut alte posibilităţi. La început, înainte de avalanşa de oameni, familiile creole îi primeau pe aceşti *grands blancs* care-şi pierduseră plantaţiile, căinându-i şi speriaţi de veştile tragice care veneau din insulă. Nu-şi puteau imagina nimic mai rău decât o răzmeriţă a negrilor. Valmorain a scos de la naftalină titlul de *chevalier* pentru a se prezenta în societate, cumnatu-său a avut grijă să pomenească de *château*-ul din Paris, din păcate abandonat de când mama lui Valmorain se stabilise în Italia fugind de teroarea impusă de iacobinul Robespierre. Pornirea de a decapita oameni pentru ideile sau titlurile lor, aşa cum se petrecea în Franţa, îi întorcea lui Sancho stomacul pe dos. Nu-i simpatiza nobilimea, dar nici plebea; republica franceză i se părea la fel de vulgară precum democraţia americană. Aflând după câteva luni că Robespierre pierise pe aceeaşi ghilotină care ucisese sute de victime ale sale, a sărbătorit evenimentul cu o beţie de două zile. Beţie care a fost şi ultima, căci, dacă creolii nu erau în niciun caz abstinenţi, beţia n-o tolerau: un om care-şi pierdea firea şi cumpătarea din cauza băuturii nu mai era primit nicăieri. Valmorain, care ignorase cu anii sfaturile doctorului Parmentier în legătură cu alcoolul, a trebuit şi el să-şi ia seama,

descoperind abia atunci că nu băuse din viciu, cum bănuia, ci ca să-şi aline singurătatea.

Conform planului, cei doi cumnaţi nu ajunseseră la New Orleans la grămadă cu alţi refugiaţi, ci în calitate de stăpâni ai unei plantaţii de zahăr, treapta cea mai de sus pe scara castelor. Intuiţia lui Sancho de a cumpăra pământ fusese providenţială. „Nu uita, cumnate, viitorul e în bumbac. Zahărul are faimă proastă", îl prevenise pe Valmorain. Despre sclavia din Antile circulau poveşti teribile şi aboliţioniştii porneau o campanie internaţională de sabotare a zahărului cel pătat de sânge. „Crede-mă, Sancho, chiar dacă zahărul ar avea culoare roşie, consumul tot va creşte. Aurul dulce dă mai multă dependenţă decât opiul", îl liniştea Valmorain. Dar despre asta nu vorbea nimeni în cercul închis al lumii bune. Creolii dădeau asigurări că atrocităţi precum cele din insule nu puteau avea loc în Louisiana. Pentru aceşti oameni uniţi printr-o complicată ţesătură de relaţii de rudenie, în care nu existau secrete – totul se afla mai devreme sau mai târziu – cruzimea era prost văzută şi nelalocul ei, căci doar un idiot ar fi fost în stare să provoace daune proprietăţii. În plus, clerul, în frunte cu spaniolul Fray Antonio de Sedella, mai cunoscut ca *Père* Antoine şi temut pentru faima sa de sfânt, avea grijă să se ştie că trupurile şi sufletele erau responsabilitatea sa înaintea Domnului.

Începând demersurile pentru a face rost de mână de lucru pentru plantaţie, Valmorain a dat de o realitate total diferită de cea din Saint-Domingue: sclavii costau mult. Ceea ce însemna o investiţie mai mare decât cea scontată, trebuia să cheltuiască cu prudenţă, dar în sinea lui s-a simţit uşurat. Acum avea un motiv practic pentru a avea grijă de sclavi, nu numai din scrupule umanitare interpretabile ca un semn de slăbiciune. Partea cea mai rea a celor douăzeci şi trei de ani din Saint-Lazare, mai rea decât demenţa nevesti-sii, decât clima care mina sănătatea şi făcea praf principiile

celor mai cumpătaţi, decât singurătatea şi dorul de cărţi şi conversaţie, fusese puterea absolută pe care o avea asupra altor vieţi, cu tot alaiul ei de tentaţii şi degradare. După spusele doctorului Parmentier, ce se întâmplase în Saint-Domingue era revanşa inevitabilă a sclavilor faţă de brutalitatea coloniştilor. Louisiana îi oferea acum posibilitatea de a retrăi idealurile din tinereţe, uitate prin cotloanele memoriei. Începu deci să viseze la o plantaţie model, care să producă la fel de mult zahăr ca la Saint-Lazare, dar pe care sclavii să ducă o viaţă omenească. De data asta avea să fie foarte atent la alegerea vătafilor şi a şefului acestora. Nu mai avea chef de un alt Prosper Cambray.

Sancho îşi făcea relaţii printre creoli, fără de care ar fi fost imposibil ca afacerea lor să prospere, devenind rapid sufletul petrecerilor graţie glasului catifelat cu care-şi însoţea chitara, bunei dispoziţii cu care pierdea la jocul de cărţi, privirilor languroase şi talentului de a se băga sub pielea matroanelor, fără aprobarea cărora nu trecea pragul caselor respective. Juca biliard, table, domino şi cărţi, dansa cu graţie, putea vorbi despre orice şi avea darul de a se prezenta mereu la locul şi la momentul potrivit. Plimbările preferate erau pe drumul străjuit de copaci de pe digul ce apăra oraşul de inundaţii, pe care se aduna toată lumea, de la familiile de vază până la plebea gălăgioasă a marinarilor, sclavilor, oamenilor de culoare liberi plus eternii *kaintocks,* cunoscuţi ca beţivani, derbedei şi fustangii. Aceştia coborau pe Mississippi venind din Kentucky şi din alte regiuni din nord pentru a-şi vinde produsele – tutun, bumbac, piei, lemn – înfruntând pe drum indieni ostili şi multe alte pericole, fapt pentru care umblau bine înarmaţi. La New Orleans îşi vindeau bărcile ca lemn de foc, se distrau vreo două săptămâni şi făceau cale întoarsă.

Ca să fie văzut, Sancho asista la spectacolele de teatru şi operă şi la slujba de duminică de la biserică. Costumul simplu şi negru, părul adunat într-o coadă şi mustaţa pomădată contrastau cu brocarturile şi dantelele francezilor, conferindu-i un aer vag periculos care atrăgea femeile. Purtările îi erau impecabile, cerinţă esenţială a clasei de sus, unde a şti să foloseşti cum se cuvine furculiţa era mai important decât calităţile morale. Dar asemenea calităţi nu i-ar fi folosit la nimic spaniolului cam excentric dacă n-ar fi fost rudă cu Valmorain, francez de neam bun şi bogat, numai că, odată ce intra într-un salon, acolo rămânea, nu-l dădea nimeni afară. Valmorain era văduv, de doar patruzeci şi cinci de ani, arăta bine, deşi cu nişte kilograme în plus, astfel că patriarhii din Vieux Carré se gândeau că tare bun ar fi fost pentru fiicele sau nepoatele lor. Nici cumnatul cu nume imposibil de pronunţat nu era de lepădat, căci un ginere spaniol era mai bun decât o fată nemăritată.

Au fost ceva comentarii, totuşi nimeni nu s-a opus atunci când cei doi străini au închiriat un conac din cartier şi, după nu mult timp, proprietarul le-a şi vândut-o. Avea două etaje şi mansardă, nu şi pivniţă, căci New Orleans era construit pe apă şi ajungea să sapi puţin ca să-ţi uzi mâinile. În cimitir, cavourile erau ridicate pentru ca morţii să nu plutească după fiecare furtună. La fel ca multe altele, casa lui Valmorain era din cărămidă şi lemn, în stil spaniol, cu o intrare largă pentru trăsură, curte pietruită, fântână îmbrăcată în plăci de faianţă colorată şi balcoane răcoroase cu grilaje pe care se căţărau plante parfumate. Valmorain a decorat-o neostentativ, ca să nu pară arivist. Deşi nu ştia nici măcar să fluiere, a cumpărat instrumente muzicale: la seratele mondene, domnişoarele cântau la pian, harfă sau clavecin, iar domnii, la chitară.

Maurice şi Rosette au fost nevoiţi să înveţe să cânte şi să danseze cu nişte tutori particulari, la fel

ca alţi copii bogaţi. Un refugiat din Saint-Domingue le preda ore de muzică stimulându-i cu nuieluşa, un grăsan plin de fiţe le preda dansurile la modă, tot cu nuieluşa. În viitor aceste lucruri aveau să-i fie la fel de folos lui Maurice precum scrima ca să se bată în duel sau jocurile de societate, iar Rosette va avea cu ce să distreze musafirii, fără a intra însă în competiţie cu fetele albe. Dacă fata avea graţie şi voce bună, Maurice moştenise de la tatăl său lipsa urechii muzicale, drept care se ducea la ore ca la tăiere. Prefera cărţile, care prea puţin i-ar fi folosit la New Orleans, unde a fi intelectual era suspect – mult mai apreciate erau arta conversaţiei uşurele, galanteria şi ştiinţa traiului bun.

Pentru Valmorain, obişnuit cu viaţa de schimnic de la Saint-Lazare, orele de trăncăneală banală din cafenelele şi barurile unde-l târa Sancho erau timp pierdut. Făcea eforturi serioase ca să ia parte la jocuri şi pariuri, detesta luptele de cocoşi care stropeau publicul cu sânge şi cursele de cai şi de ogari, la care pierdea regulat. Zilnic era câte o serată în alt salon, prezidată de o matroană care ţinea socoteala participanţilor şi a bârfelor. Holteii făceau turul caselor aducând cadouri, de obicei un desert monstruos compus din zahăr şi nuci, care atârna cât o căpăţână de vacă. Sancho era de părere că seratele erau obligatorii în această societate închisă. Dans, *soirées,* picnicuri, mereu aceleaşi mutre şi nimic de zis. Valmorain ar fi preferat plantaţia, dar ştia că în Louisiana tendinţa lui spre recluziune ar fi fost interpretată ca un semn de avariţie.

Saloanele şi sufrageria casei lor erau la parter, dormitoarele la etaj, bucătăria şi odăile servitorilor în curtea din spate, separate. Ferestrele dădeau într-o grădină mică, dar bine îngrijită. Încăperea cea mai mare era sufrageria, aşa era în toate casele creolilor, unde viaţa se învârtea în jurul mesei şi orgoliului ospitalităţii. O familie respectabilă avea

veselă pentru cel puţin douăzeci şi patru de comeseni. O cameră de la parter avea intrare separată şi era destinată băieţilor necăsătoriţi, care puteau astfel petrece fără a jigni doamnele casei. Pe plantaţii, aceste *garçonnières* erau pavilioane octogonale situate aproape de drum. Maurice mai avea vreo doisprezece ani până să ceară un astfel de privilegiu, deocamdată dormea pentru prima dată singur într-o cameră încadrată de cele ale tatălui şi unchiului său Sancho.

Tété şi Rosette nu stăteau cu cei şapte servitori – bucătăreasă, spălătoreasă, vizitiu, cusătoreasă, două cameriste şi un băiat de alergătură: dormeau la mansardă, printre cuferele cu haine. Ca de obicei, Tété conducea treburile gospodăriei. Un şnur cu clopoţel trecea prin toate camerele şi noaptea Valmorain o chema astfel la el.

De cum o văzuse pe Rosette, Sancho ghicise legătura cumnatului său cu sclava şi anticipase problema: „Şi ce faci cu Tété când ai să te însori?” Valmorain, care nu vorbise cu nimeni despre asta, a mârâit surprins că n-avea de gând să se căsătorească. „Dacă vieţuim mai departe sub acelaşi acoperiş, unul din noi va trebui s-o facă, altfel se va zice despre noi că suntem invertiţi”, a conchis Sancho.

În graba fugii din Le Cap, Valmorain îşi pierduse bucătarul, care rămăsese ascuns, dar n-a regretat, pentru că la New Orleans avea nevoie de cineva expert în *cuisine créole.* Noile sale cunoştinţe l-au prevenit că nu era cazul să cumpere prima bucătăreasă care i s-ar fi oferit la Maspéro Échange, chiar dacă era cea mai bună piaţă de sclavi din America, sau la târgurile de pe strada Chartres, unde acestea erau înţolite elegant ca să ia ochii clienţilor, dar calitatea lăsa de dorit. Cei mai buni servitori se procurau între familii sau prieteni. Aşa a găsit-o pe Célestine, de vreo patruzeci de ani, cu mâini vrăjite pentru tot felul de mâncăruri şi dulciuri, care învăţase meserie de la unul dintre

marii bucătari francezi ai marchizului de Marigny şi fusese vândută pentru că se saturaseră de dracii ei: dăduse cu azvârlita cu farfuria cu *gumbo* de fructe de mare pentru că imprudentul marchiz mai ceruse sare. Valmorain n-a fost impresionat de poveste, era treaba lui Tété să se descurce cu femeia. Célestine era slabă, uscată şi geloasă, nu lăsa pe nimeni să i se vâre în bucătărie şi în cămară, alegea până şi vinurile şi lichiorurile şi nu admitea sugestii. Tété i-a spus că nu trebuia să exagereze cu condimentele pentru că stăpânul suferea de dureri de stomac. „Să suporte. Dacă vrea supă chioară pentru bolnavi, n-ai decât să-i faci tu.” Numai că, de când începuse să domnească peste oale, Valmorain era sănătos. Célestine mirosea a scorţişoară şi, pe furiş, pentru ca nimeni să nu-i bănuiască slăbiciunea, le făcea copiilor *beignets* uşoare ca un suspin, *tarte tatin* cu mere caramelizate, *crêpes* de mandarine cu cremă, *mousse au chocolat* cu pişcoturi cu miere şi alte delicii, care confirmau teoria conform căreia omenirea n-avea să se sature de zahăr nicicând. Maurice şi Rosette erau singurii cărora apriga bucătăreasă nu le inspira teamă.

Existenţa unui domn *créole* trecea în trândăvie, munca era un viciu al protestanţilor în general şi al americanilor în special. Valmorain şi Sancho se dădeau de ceasul morţii ca să-şi ascundă eforturile pe care le cerea mersul la plantaţia părăsită de mai bine de zece ani, de la moartea proprietarului şi falimentele treptate ale moştenitorilor.

Mai întâi au făcut rost de sclavi, o sută cincizeci pentru început, mult mai puţin decât aveau la Saint-Lazare. Valmorain s-a instalat într-un colţ al casei dărăpănate, în timp ce se ridica alta, după planurile unui arhitect francez. Barăcile sclavilor, mâncate de termite şi umezeală, au fost dărâmate şi în locul lor s-au construit cabane din lemn cu streşini largi ca să apere de soare şi de ploaie, cu câte trei camere pentru două familii, aliniate pe

străduţe paralele şi perpendiculare şi cu o piaţetă în mijloc. Cumnaţii s-au dus să vadă alte plantaţii, obiceiul era să pici neinvitat la sfârşit de săptămână, profitând de legea ospitalităţii. Valmorain a ajuns la concluzia că, faţă de Saint-Domingue, sclavii din Louisiana n-aveau a se plânge, însă Sancho l-a făcut atent că unii stăpâni îi ţineau mai mult goi, îi hrăneau cu o fiertură turnată într-o troacă precum terciul pentru porci, din care fiecare îşi lua porţia în cochilii, bucăţi de ţiglă sau cu mâna, pentru că nici măcar linguri nu aveau.

A fost nevoie de doi ani pentru a realiza esenţialul: a planta, a ridica moara de zahăr, a organiza munca. Valmorain avea planuri grandioase, dar acum trebuia să se concentreze pe obiective imediate, mai târziu va avea destul timp pentru fantezii – o grădină, terase şi chioşcuri, un pod decorativ peste râu şi alte drăgălăşenii. Era obsedat de detalii, despre care discuta cu Sancho şi Maurice.

— Uite, fiule, totul va fi al tău, îi arăta el câmpul în timp ce călăreau. Zahărul nu pică din cer, e nevoie de multă muncă.

— Munca o fac negrii, observa Maurice.

— Vezi că nu e chiar aşa: ei fac munca manuală, pentru că altceva nu ştiu să facă, dar răspunderea o poartă stăpânul. Succesul plantaţiei depinde de mine şi, într-o anumită măsură, de unchiu-tău Sancho. Nu se taie nici măcar o trestie fără ştirea mea, aşa că deschide ochii pentru că într-o bună zi tu vei lua hotărâri şi vei conduce oamenii.

— De ce nu se conduc singuri, *papa?*

— Pentru că nu sunt în stare, Maurice. E nevoie să li se poruncească, sunt sclavi, fiule.

— Nu mi-ar plăcea să fiu ca ei.

— N-o să fii niciodată ca ei, a zâmbit el. Tu eşti un Valmorain.

N-ar fi putut să-i arate domeniul Saint-Lazare cu aceeaşi mândrie. Acum era chitit să îndrepte

greşelile, slăbiciunile şi omisiunile din trecut, iar în sinea lui să ispăşească groaznicele păcate ale lui Lacroix, cu capitalul căruia cumpărase pământul. Pentru fiecare om torturat şi fiecare fată pângărită de Lacroix pe plantaţia Valmorain va trăi un sclav sănătos şi bine tratat, justificând astfel banii vecinului său într-o investiţie cum nu se putea mai bună.

Pe Sancho, planurile cumnatului îl lăsau destul de rece: nu avea nimic pe conştiinţă şi nu se gândea decât la distracţie. Nu-i păsa lui de ce se punea în supa sclavilor sau în ce culoare li se vopseau barăcile. Valmorain era implicat într-o schimbare de viaţă, dar pentru spaniol aventura asta era doar una în plus, din multele la care se înhămase plin de entuziasm şi le abandonase fără remuşcări. Cum n-avea nimic de pierdut, căci toate riscurile şi le asuma asociatul său, avea idei îndrăzneţe care chiar duceau la rezultate notabile, de pildă rafinăria graţie căreia au produs zahăr alb, mult mai rentabil decât melasa celorlalţi plantatori.

Tot Sancho l-a găsit pe vătaful-şef, un irlandez care i-a sfătuit la achiziţionarea mâinii de lucru. Se numea Owen Murphy şi a decretat de la bun început că sclavii trebuiau să asiste la slujbă. Trebuia ridicată o capelă şi făcut rost de preoţi itineranţi, pentru a consolida catolicismul înainte ca americanii să vină să-şi predice ereziile şi bieţii oameni să fie meniţi iadului. „Morala e lucrul cel mai important”, a conchis el. Era perfect de acord cu Valmorain că nu trebuia abuzat de pedeapsa cu biciul. Zdrahonul cu înfăţişare de metis păros, cu plete şi barbă neagră, era tare bun la inimă. A stat cu familia lui numeroasă într-un cort, până i s-a construit casa. Nevastă-sa, Leanne, îi ajungea până la brâu, părea o adolescentă nemâncată, dar fragilitatea ei era înşelătoare: îi făcuse şase băieţi şi-l aştepta pe al şaptelea. Ştia c-avea să fie băiat, Dumnezeu îi punea răbdarea la încercare. Nu ridica niciodată vocea; şi bărbatul, şi copiii o

ascultau la o simplă privire. Valmorain şi-a zis că Maurice va avea în sfârşit tovarăşi de joacă şi nu va mai sta lipit de Rosette; turma de irlandezi era dintr-o clasă socială mult inferioară lui, dar erau albi şi liberi. Nu bănuia că cei şase Murphy vor fi şi ei vrăjiţi de Rosette, care făcuse cinci anişori şi avea personalitatea puternică pe care ar fi dorit-o pentru Maurice.

Owen Murphy condusese de la şaisprezece ani sclavii şi cunoştea la perfecţie erorile şi succesele acestei activităţi ingrate. „Trebuie trataţi ca nişte copii: autoritate şi dreptate, reguli clare, pedeapsă şi recompensă şi ceva timp liber, că altfel se îmbolnăvesc", i-a explicat patronului, adăugând că, pentru o pedeapsă mai mare decât cincisprezece lovituri de bici, sclavii aveau dreptul să facă plângere la stăpân. „Sper să nu fie cazul, domnule Murphy, am încredere în dumneata", i-a răspuns Valmorain, deloc dispus să facă pe judecătorul. „Pentru propria mea linişte, prefer să fie aşa, domnule. Prea multă putere sminteşte sufletul oricărui creştin, iar al meu e slab", a sunat răspunsul irlandezului.

În Louisiana mâna de lucru de pe o plantaţie costa o treime din preţul pământului, aşa că trebuia protejată. Recolta depindea de riscuri neprevăzute, precum uragane, secetă, inundaţii, molime, şobolani, preţul fluctuant al zahărului, probleme cu utilajele şi cu animalele, împrumuturi bancare şi alte necunoscute; destule ca să nu mai se adauge şi starea proastă de sănătate sau lipsa de tragere de inimă a sclavilor, a argumentat Murphy. Era atât de deosebit de Cambray, încât Valmorain a intrat la bănuieli, însă omul muncea neobosit şi se făcea ascultat fără brutalitate. Vătafii, controlaţi îndeaproape, îi urmau exemplul, astfel că sclavii produceau mai mult decât sub regimul de teroare impus de Prosper Cambray. Murphy a organizat un sistem de ture pentru ca oamenii să se poată odihni după truda pe câmp. Patronul precedent îl

concediase pentru că îi poruncise să biciuiască o sclavă şi, în timp ce femeia, întinsă pe jos cu pântecul vârât într-o groapă, urla ca din gură de şarpe, constatase că Murphy nici n-o atingea cu biciul, ci lovea în pământ. „I-am promis nevestimii că n-am să bat niciodată un copil sau o femeie borţoasă."

Oamenii au primit două zile libere pe săptămână ca să-şi cultive loturile, să vadă de animale şi de treburile lor, însă duminica erau obligaţi să vină la biserică. În orele lor libere cântau şi dansau, din când în când aveau voie să facă – sub supravegherea lui Murphy – *bambousses,* adică petreceri modeste prilejuite de o nuntă, o înmormântare sau o sărbătoare. În principiu, sclavii nu aveau voie să viziteze alte proprietăţi, dar în Louisiana stăpânii nu prea ţineau cont de asta. Pe plantaţia Valmorain micul dejun consta într-o supă cu carne sau slănină – nici gând de peştele uscat urât mirositor de la Saint-Lazare – prânzul era compus din turtă de porumb, carne sărată sau proaspătă şi budincă, iar la cină li se dădea o supă săţioasă. O baracă a fost amenajată ca spital, o dată pe lună venea un medic să facă un control de rutină şi era chemat în caz de urgenţă. Femeile gravide se bucurau de mai multă hrană şi odihnă. Valmorain habar n-avea, că nici nu întrebase vreodată, că la Saint-Lazare femeile năşteau ghemuite printre trestii, că erau mai multe avorturi decât naşteri şi că majoritatea pruncilor mureau înainte de a împlini trei luni. Pe noua plantaţie, Leanne Murphy făcea pe moaşa şi avea grijă de copii.

Zarité

De pe corabie, New Orleans s-a văzut ca un corn de lună plutind pe mare, alb şi luminos. Am ştiut imediat că n-aveam să mai revin în Saint-Domingue. Uneori am premoniţii din astea şi nu le uit, în felul acesta sunt pregătită când se împlinesc. Durerea că-l pierdusem pe Gambo era ca un cuţit în inimă… În port ne aştepta don *Sancho, fratele* doñei *Eugenia, care ajunsese mai devreme şi găsise casa în care aveam să stăm. Strada mirosea a iasomie, nu a fum şi sânge, ca la Le Cap când rebelii îi dăduseră foc, după care plecaseră să-şi facă revoluţia în alte părţi. În prima săptămână petrecută la New Orleans am făcut singură toată treaba, mă mai ajuta câteodată un sclav împrumutat de nişte cunoscuţi de-ai lui* don *Sancho, dar pe urmă stăpânul şi cumnatul lui au cumpărat servitori. Lui Maurice i-au pus un tutore, pe Gaspard Sévérin, refugiat din Saint-Domingue ca şi noi, dar sărac. Refugiaţii soseau pe rând, mai întâi bărbaţii ca să caute casă, pe urmă femeile şi copiii. Unii-şi aduceau familiile de culoare şi sclavii. Erau de-acum cu miile şi oamenii din Louisiana îi respingeau. Tutorele nu era de acord cu sclavia, cred că era un aboliţionist din ăia pe care* monsieur *Valmorain nu putea să-i sufere. Avea douăzeci şi şapte de ani, locuia într-o pensiune pentru negri, purta veşnic acelaşi costum şi îi tremurau şi acum mâinile de frica celor trăite în Saint-Domingue. Uneori, pe ascuns de stăpân, îi spălam cămaşa şi îi scoteam petele de pe haină, dar mirosul de frică n-am reuşit să-l scot. Îi dădeam şi mâncare s-o ia acasă, cu grijă ca să nu-l jignesc. O primea de parcă mi-ar fi făcut o favoare, dar era recunoscător şi o lăsa pe Rosette să asiste la ore. Îl rugasem pe stăpân s-o lase să înveţe, până la urmă a cedat, deşi sclavii nu aveau voie să primească educaţie, dar cu ea avea alte*

planuri: să-l îngrijească la bătrâneţe şi să-i citească când avea să-l lase vederea. Oare uitase că trebuia să fim libere? Rosette nu ştia că stăpânul era tatăl ei, dar îl adora oricum şi cred că şi lui îi era cumva dragă, pentru că nimeni nu rezista farmecului fiică-mii. De mică fusese seducătoare. Îi plăcea să se admire în oglindă, un obicei periculos.

Se aflau mulţi oameni de culoare liberi la New Orleans pe vremea aceea, pentru că sub guvernarea spaniolă era lesne să obţii sau să cumperi libertatea; americanii încă nu ne impuseseră legile lor. Eu aveam grijă de casă şi de Maurice, care trebuia să înveţe, în timp ce stăpânul era plecat la plantaţie. Duminica aveam grijă să nu pierd nicio bambousse *din piaţa Congo, la câteva străzi de cartierul nostru. Aceste* bambousses *cu tobe şi dans erau precum* calendas *din Saint-Domingue, dar fără invocări către* loas, *căci pe atunci în Louisiana toţi erau catolici. Acum sunt şi mulţi baptişti, pot cânta şi dansa în bisericile lor, în felul ăsta să-l adori pe Iisus e o adevărată plăcere. Iar credinţele voodoo erau abia la început, aduse de sclavii din Saint-Domingue, dar atâta s-au amestecat cu credinţele creştinilor, că mi-e greu să le mai recunosc. În piaţa Congo dansam de la amiază până seara, scandalizând albii, căci ca să-i zgândărim dădeam din fund ca o morişcă, iar ca să-i facem invidioşi ne frecam de parcă am fi fost amorezaţi.*

Dimineaţa, după ce veneau apa şi lemnele de foc cu căruţa, mă duceam la cumpărături. Piaţa Franceză apăruse doar de doi ani, dar se întindea pe mai multe cvartale şi era locul predilect de întâlnire, după dig. Mai e şi acum aşa. Se vând şi acum de toate, de la mâncare la bijuterii, acolo vin ghicitorii, magii şi doctorii de plante. Nu lipsesc şarlatanii, care oferă apă colorată pe post de leac şi un tonic pe bază de sarsaparilă pentru sterilitate, dureri după naştere, dureri reumatice,

vărsături cu sânge, inimă slabă, oase fragile şi cam toate beteşugurile posibile. Eu n-am încredere în tonicul ăsta: dacă ar fi fost ceva de capul lui, l-ar fi folosit şi Tante Rose, dar ţin minte că arbustul cu pricina n-a interesat-o niciodată, deşi creştea şi la Saint-Lazare.

La piaţă m-am împrietenit cu alţi sclavi şi astfel am învăţat obiceiurile din Louisiana. Şi aici mulţi oameni de culoare liberi sunt educaţi, trăiesc din meseria sau profesia lor, unii au chiar şi plantaţii. Se spune că se poartă cu sclavii lor mai rău decât albii, dar eu n-am văzut. Aşa mi s-a povestit. La piaţă vezi cucoane albe sau de culoare cu servitorii care cară coşurile cu cumpărături. Ele nu poartă în mână decât mănuşile şi o gentuţă brodată în care ţin banii. Prin lege, mulatrele trebuie să se îmbrace modest pentru a nu le provoca pe albe, mătăsurile şi bijuteriile le folosesc seara acasă. Domnii poartă cravată răsucită de trei ori, pantaloni din stofă de lână, cizme înalte, mănuşi din piele de căprioară şi pălărie din blană de iepure. Don *Sancho pretinde că femeile cu un sfert de sânge negru din New Orleans sunt cele mai frumoase din lume. „Şi tu ai putea fi la fel, Tété. Uită-te la ele cum merg, uşoare, legănându-şi şoldurile, cu capul sus şi pieptul înainte. Ca nişte iepşoare de rasă. Nicio femeie albă nu ştie să meargă aşa", îmi spunea el.*

Eu nu voi putea fi niciodată ca ele, dar Rosette poate că da. Ce se va alege de fiică-mea? Exact asta m-a întrebat stăpânul atunci când am pomenit de libertatea promisă. „Ce, vrei ca fiică-ta să trăiască în mizerie? Un sclav nu poate fi eliberat înainte de a împlini treizeci de ani. Tu mai ai şase până atunci, aşa că nu mă mai bate la cap." Şase ani! Habar n-aveam de legea asta… Pentru mine însemna o veşnicie, dar în timpul ăsta Rosette putea să crească ocrotită de tatăl ei.

Serbările

În 1795 plantaţia Valmorain a fost inaugurată cu o serbare câmpenească de trei zile şi cu multă risipă, după cum dorise Sancho şi era obiceiul în Louisiana. Casa, în stil grecesc, era dreptunghiulară, pe două nivele, cu coloane de jur împrejur, o galerie la parter şi un balcon acoperit la etaj pe cele patru laturi, cu camere luminoase şi duşumele de lemn de mahon, zugrăvită în tonuri pastel, după gustul creolilor francezi şi catolici, spre deosebire de casele americanilor protestanţi, perfect albe. O replică mai dulceagă a Acropolei, pretindea Sancho, însă opinia generală a fost că era unul dintre cele mai frumoase conace din Mississippi. Îi mai lipseau destule decoraţiuni interioare, dar golurile au fost umplute cu flori şi s-au aprins atâtea lumini, încât cele trei nopţi parcă se transformaseră în plină zi. A participat toată familia, inclusiv Gaspard Sévérin, îmbrăcat într-o haină nouă dăruită de Sancho şi afişând un aer mai omenesc, urmare a faptului că la ţară mânca bine şi stătea la soare. În lunile de vară, când era trimis la plantaţie pentru ca Maurice să înveţe şi atunci, îşi trimitea toată leafa fraţilor săi din Saint-Domingue. Valmorain închiriase două şalupe cu doisprezece vâslaşi şi copertine colorate pentru transportul musafirilor, care veniseră cu cufere şi servitori, dintre care nu lipseau peruchierii. Angajase orchestre de mulatri liberi, care cântau pe rând pentru ca muzica să nu tacă nicicând, adunase farfurii de porţelan şi tacâmuri de argint ca pentru un regiment întreg. Au fost plimbări, escapade călare, vânători, jocuri de societate, baluri – sufletul petrecerii fiind neobositul Sancho, mult mai primitor decât Valmorain şi care se simţea în largul lui atât la un bairam de pungaşi din El Pantano, cât şi la o petrecere cu ştaif. Femeile se odihneau toată dimineaţa, ieşeau de-

abia după siestă, apărate de voaluri groase şi mănuşi, iar seara se îmbrăcau de gală. La lumina blândă a lămpilor ai fi zis că toate sunt de o frumuseţe răpitoare cu ochi negri, coafuri strălucitoare şi ten sidefiu, naturale cât cuprinde – nici gând de obraji fardaţi şi aluniţe false ca în Franţa – numai că în intimitatea *boudoir*-ului îşi înnegreau genele cu cărbune, îşi frecau obrajii cu petale de trandafir roşu, îşi dădeau pe buze cu carmin, îşi vopseau firele albe cu zaţ de cafea, iar jumătate din bucle proveneau de la alt cap. Purtau ţesături uşoare în culori deschise; nici chiar proaspetele văduve nu se îmbrăcau în negru, o culoare lugubră care nu avantajează şi nici nu consolează.

La dans doamnele s-au întrecut în eleganţă, unele urmate de un negrişor care le ducea trena. Maurice şi Rosette, de opt, respectiv cinci ani, au făcut o demonstraţie de vals, polcă şi cotilion, care a justificat nuieluşele aplicate de profesor şi a smuls exclamaţii admirative. Tété a auzit pe cineva spunând că fetiţa trebuie că era spaniolă, fiica cumnatului, cum îi zice, parcă Sancho. Rosette, în mătase albă, papucei negri şi o fundă trandafirie în părul lung, dansa graţioasă, în vreme ce Maurice transpira de ruşine în costumul de gală şi număra în gând paşii: doi la stânga, unul la dreapta, o plecăciune şi o jumătate de răsucire, înapoi, înainte şi reverenţă. Şi de la început. De condus, conducea ea, ştiind să acopere cu o piruetă inspirată clipele în care partenerul se împiedica. „Când o să mă fac mare, am să merg la dans seară de seară, Maurice. Dacă vrei să mă mărit cu tine, să faci bine să înveţi să dansezi”, îi spunea ea la repetiţii.

Valmorain făcuse rost de un majordom pentru plantaţie, iar la New Orleans Tété îndeplinea impecabil aceeaşi funcţie graţie lecţiilor luate la Le Cap de la frumosul Zacharie. Cei doi îşi respectau reciproc limitele teritoriului, dar pentru marea petrecere au trebuit să colaboreze pentru ca

treburile să meargă ca unse. Trei sclave au fost însărcinate doar cu căratul apei şi al oalelor de noapte, un băiat avea misiunea de a curăţa mizeria pe care o făceau cei doi câini flocoşi ai domnişoarei Hortense Guizot pe care-i apucase pântecăraia. Valmorain a angajat doi bucătari, mulatri liberi, cât şi mai multe ajutoare pentru bucătăreasa casei, Célestine. Chiar şi aşa, abia au reuşit să prepare tot noianul de pescărie şi fructe de mare, orătănii şi vânat, feluri creole şi dulciuri. Owen Murphy s-a ocupat de frigerea unui viţel. Valmorain le-a arătat oaspeţilor fabrica de zahăr, distileria de rom şi grajdurile, dar mândria lui cea mare au fost locuinţele sclavilor. Murphy le dăduse trei zile libere, îmbrăcăminte şi dulciuri, apoi îi pusese să cânte în cinstea Fecioarei Maria. Mai multe cucoane au fost emoţionate până la lacrimi de fervoarea religioasă a negrilor. Oaspeţii l-au felicitat pe Valmorain, deşi au fost voci care au comentat discret că idealismul avea să-l ducă la faliment.

Iniţial, Tété n-a remarcat-o pe Hortense Guizot decât pentru câinii ei cei căcăcioşi; instinctul nu a anunţat-o că femeia avea să joace un rol în viaţa ei. Hortense împlinise douăzeci şi opt de ani şi era încă nemăritată, nu că ar fi fost boccie sau săracă, ci pentru că logodnicul pe care-l avusese la douăzeci şi patru de ani căzuse de pe calul pe care-l cabra ca să se împăuneze în faţa ei şi-şi rupsese gâtul. Fusese una din rarele logodne din dragoste, nu din interes, cum era obiceiul printre creolii de viţă veche. Denise, camerista, i-a povestit lui Tété că Hortense fusese prima care-l văzuse mort; „Abia au reuşit s-o ia de lângă el”, a adăugat. După perioada de doliu legiuit, tatăl s-a apucat să-i caute alt pretendent. Numele fetei devenise cunoscut din cauza sfârşitului prematur al acelui logodnic, dar trecutul ei era fără de pată. Era înaltă, blondă, rumenă şi trupeşă, ca majoritatea femeilor din Louisiana care mâncau pe săturate şi nu făceau

destulă mişcare. Pieptarul îi ridica sânii ca pepenii în decolteu, spre deliciul privirilor bărbăteşti. În zilele petrecerii, Hortense şi-a schimbat toaleta de două-trei ori pe zi, era plină de veselie, căci lăsase în urmă amintirea primei iubiri. A pus stăpânire pe pian şi a cântat cu glas de soprană, a dansat neobosită, epuizându-şi toţi partenerii, în afară de Sancho, care a admis totuşi că Hortense era o adversară redutabilă.

În cea de-a treia zi, când bărcile plecaseră de-acum cu musafirii osteniţi, muzicanţii, servitorii şi căţeluşii, iar slujitorii adunau muntele de gunoaie, Owen Murphy a venit într-un suflet cu vestea că o bandă de cimarroni venea pe râu în sus făcând prăpăd printre albi şi incitând negrii la răscoală. Se ştia de nişte sclavi fugiţi care-şi găsiseră adăpost la unele triburi de indieni americani, dar mai erau şi alţii care se ascunseseră în mlaştini, arătări de lut, apă şi alge, imuni la pişcăturile ţânţarilor şi la veninul şerpilor, scăpând ochilor urmăritorilor şi înarmaţi cu cuţite şi macete ruginite, pietre ascuţite şi înnebuniţi de foame şi libertate. S-a spus mai întâi că atacatorii ar fi fost cam treizeci, două ore mai târziu se vorbea deja de o sută cincizeci.

— Şi crezi că ajung până aici, Murphy? Şi că negrii noştri s-ar putea răscula?

— Nu ştiu, domnule Valmorain. Dar sunt aproape şi pot năvăli şi aici. Cât despre oamenii noştri, nimeni nu poate şti ce reacţie vor avea.

— Cum adică, nimeni nu poate şti? Aici au cele mai bune condiţii, unde să le fie mai bine? Du-te şi vorbeşte cu ei, a strigat Valmorain, plimbându-se nervos prin salon.

— Asta nu se rezolvă cu vorba, domnule…

— Dar e un adevărat coşmar! Degeaba te porţi frumos cu ei, negrii ăştia sunt incorigibili!

— Linişteşte-te, cumnate, a intervenit Sancho. Ne aflăm în Louisiana, nu în Saint-Domingue, unde erau un milion şi jumătate de negri furioşi şi o mână de albi nemiloşi.

— Trebuie să-l pun la adăpost pe Maurice. Pregăteşte o barcă, Murphy, trebuie să plec imediat în oraş.

— În niciun caz, s-a opus Sancho. De aici nu pleacă nimeni, doar n-o să fugim ca şobolanii. Las' că râul nu e sigur, răzvrătiţii vin cu bărcile lor. Domnule Murphy, proprietatea trebuie apărată, adună toate armele de foc pe care le avem.

Armele au fost întinse pe masa din sufragerie, băieţii mai mari ai lui Murphy, de unsprezece şi treisprezece ani, le-au încărcat şi le-au împărţit celor patru albi, printre aceştia şi Gaspard Sévérin, care nu trăsese în viaţa lui şi nici să ţintească nu putea de cât îi tremurau mâinile. Murphy a dat dispoziţie ca sclavii să stea închişi în grajduri şi copiii în casa stăpânului, astfel ca femeile să nu poată face un pas fără progeniturile lor. Majordomul şi Tété s-au ocupat de servitorii casei, pe care vestea îi cam agitase. Toţi sclavii din Louisiana îşi auziseră stăpânii vorbind de pericolul unei revolte, dar credeau că aşa ceva se petrecea în cine ştie ce locuri exotice şi era puţin probabil. Tété a desemnat două femei ca să vadă de copii, după care l-a ajutat pe majordom să zăvorască şi să blocheze toate uşile şi ferestrele. Célestine a reacţionat peste aşteptări; muncise cât trei pentru petrecere, bombănind într-una, întrecându-se cu bucătarii aduşi suplimentar, nişte netrebnici obraznici care erau plătiţi pentru nişte treburi pe care ea le făcea gratis. Tocmai îşi vârâse picioarele într-un lighean cu apă rece când Tété a venit s-o pună la curent cu evenimentele. „Păi, de foame nu va suferi nimeni", a rostit sec şi şi-a pus imediat ajutoarele la treabă.

Toată ziua au aşteptat Valmorain, Sancho şi Gaspard Sévérin cel speriat cu pistoalele în mână, în vreme ce Murphy stătea de pază la grajduri şi băieţii lui vegheau pe malul râului ca să dea alarma. Leanne Murphy a liniştit femeile spunându-le că cei mici erau în siguranţă în casă,

unde primeau căni de ciocolată. La zece seara, când toţi cădeau din picioare de oboseală, Brandon, fiul cel mare al lui Murphy a venit călare, cu o torţă în mână şi pistolul la brâu, aducând vestea că venea o patrulă. Zece minute mai târziu, oamenii descălecau la intrare. Valmorain, care de-a lungul acestor ore retrăise ororile de la Saint-Lazare şi Le Cap, i-a primit atât de uşurat, încât lui Sancho i-a fost ruşine pentru el. După ce a primit raportul, a poruncit să se aducă băutura cea mai fină ca să sărbătorească. Criza trecuse: optsprezece rebeli fuseseră arestaţi, unsprezece fuseseră ucişi, ceilalţi aveau să fie spânzuraţi în zori. Restul se risipiseră, pesemne se întorceau în mlaştini. Unul dintre miliţienii patrulei, un roşcovan de vreo optsprezece ani, agitat de aventură şi băutură, l-a încredinţat pe Gaspard Sévérin că de atâta trăit în nămol spânzuraţii făcuseră labe de broască, solzi de peşte şi dinţi de caiman. Mai mulţi plantatori din regiune se alăturaseră patrulei cuprinşi de entuziasm, vânătoarea asta era un sport pe care rareori aveau ocazia să-l practice. Juraseră să zdrobească răzvrătiţii până la ultimul. De partea albilor, pierderile fuseseră minime: un vătaf asasinat, un plantator şi trei oameni din patrulă răniţi, un cal care-şi rupsese un picior. Revolta fusese înăbuşită rapid pentru că un slujitor dăduse alarma. „Mâine, când rebelii se vor legăna în ştreang, omul acela va fi liber”, şi-a spus Téte.

Un hidalgo spaniol

Sancho García del Solar era ba pe plantaţie, ba în oraş, era mai tot timpul călare sau în barcă. Téte nu ştia niciodată când avea să pice în casa din oraş, fie noapte sau zi, mereu surâzător, vorbăreţ şi flămând adus de un cal obosit. Într-o luni s-a duelat în zori de zi cu alt spaniol, funcţionar guvernamental, în grădinile Saint-Antoine, locul

tradiţional în care cavalerii se omorau sau măcar se răneau, duelul fiind singura modalitate de a spăla onoarea. Era o ocupaţie predilectă, iar parcul plin de copaci rămuroşi le oferea discreţia necesară. Acasă nu s-a aflat decât la micul dejun, la care Sancho s-a înfiinţat cu cămaşa însângerată şi cerând cafea şi coniac. Râzând în hohote, a anunţat-o pe Tété că era vorba doar de o zgârietură, însă rivalul se procopsise cu obrazul însemnat. „Şi de ce v-aţi bătut?” l-a întrebat în timp ce-i curăţa rana; dacă spada ar fi nimerit doar un pic mai jos, în inimă, acum l-ar fi îmbrăcat pentru îngropăciune. „S-a uitat strâmb la mine”, a sunat răspunsul. Era fericit că nu-şi încărcase conştiinţa cu un mort. Ulterior, Tété a aflat că adevăratul motiv al duelului fusese Adi Soupir, o junică cu un sfert de sânge negru şi curbe tulburătoare după care suspinau cei doi.

Mai obişnuia Sancho să trezească copiii în toiul nopţii ca să-i înveţe să trişeze la cărţi, iar dacă Tété protesta, o lua de mijloc, o învârtea în aer şi se apuca să-i explice că pe lumea asta nu te poţi descurca fără şmecherii, aşa că era preferabil să le deprindă de mici. Sau îl apuca pofta să mănânce purcel de lapte fript la şase dimineaţa, drept care cineva era trimis la piaţă să cumpere godacul, sau spunea că se duce la croitor, lipsea două zile şi venea cherchelit bine, însoţit de mai mulţi tovarăşi de chef cărora le oferea găzduire. Se îmbrăca cu grijă, deşi sobru, studiindu-şi în oglindă fiecare detaliu. Îl învăţase pe puştiul de paisprezece ani care făcea pe băiatul de alergătură să-i pomădeze mustaţa şi să-l bărbierească cu briciul spaniol cu mâner de aur, un obiect care fusese în familia García del Solar de trei generaţii. „Nene Sancho, când mă fac mare, te însori cu mine?” îl întreba Rosette. „Chiar şi mâine, dacă vrei tu, scumpete”, o pupa el zgomotos pe amândoi obrajii. Pe Tété o trata ca pe o rudă scăpătată, cu un amestec de familiaritate şi respect presărat cu glume. Iar când

bănuia că femeia ajunsese la limita răbdării, o îmbuna cu un cadou, un compliment şi o sărutare de mână, care o făcea să se ruşineze. „Grăbeşte-te să creşti, Rosette, până nu mă însor cu maică-ta”, ameninţa el, glumeţ.

Dimineţile se ducea la Café des Émigrés să joace domino. Fanfaronadele amuzante de hidalgo şi optimismul său neştirbit contrastau cu firea emigranţilor francezi, posomorâţi şi sărăciţi de exil, jelindu-şi într-una averea pierdută – reală sau imaginară – şi vorbind numai de politică. Veştile rele erau că Saint-Domingue continua să fie pradă violenţei şi că englezii ocupaseră mai multe oraşe de pe coastă, nu şi centrul insulei, drept care posibilitatea obţinerii independenţei coloniei se îndepărtase. Iar Toussaint – cum îşi zicea acum blestematul ăla, Louverture? Ca să vezi ce nume şi-a găsit – ei bine, Toussaint ăsta, care fusese de partea spaniolilor, schimbase tabăra şi-acum lupta alături de francezii republicani, care fără ajutorul lui ar fi fost pierduţi. Şi, înainte de a face pasul, omul căsăpise trupele spaniole care se aflau sub comanda sa. Judecaţi şi domniile voastre dacă poţi avea încredere într-o pramatie ca asta! Generalul Laveaux l-a avansat general şi comandant al Fâşiei Occidentale, şi-acum maimuţoiul poartă pălărie cu pene, să mori de râs, nu alta. Unde am ajuns, dragi compatrioţi! Franţa aliată cu negrii! Ce umilinţă istorică! exclamau refugiaţii între două partide de domino.

Mai veneau însă şi veşti optimiste pentru emigranţi, de pildă că în Franţa influenţa coloniştilor monarhişti era în creştere şi lumea nu mai voia să audă de drepturile negrilor. Dacă se obţineau voturile necesare, Adunarea ar fi fost silită să trimită trupe suficiente în Saint-Domingue ca să înăbuşe revolta. Pe hartă, insula era cât o musculiţă, cum să facă faţă forţei armatei franceze? mai spuneau ei. Iar după victorie aveau să se întoarcă şi totul va fi ca înainte. Şi atunci,

niciun strop de milă pentru negri, aveau să-i ucidă pe toţi şi să aducă forţe proaspete din Africa.

La rândul ei, Tété afla veşti din Piaţa Franceză. Toussaint era ghicitor şi vrăjitor, arunca blestemul de la distanţă şi ucidea doar cu puterea gândului. Toussaint câştiga bătălie după bătălie şi glonţul nu-l lovea. Toussaint se bucura de protecţia lui Christos, care era foarte puternic. L-a întrebat pe Sancho – cu Valmorain n-avea curaj să deschidă subiectul – dacă se vor întoarce cândva la Saint-Lazare, iar el i-a spus că ar trebui să fie nebuni să se mai vâre vreodată în măcelul acela. Ceea ce i-a confirmat presimţirea că n-avea să-l mai revadă pe Gambo, cu toate că-l auzise pe stăpân făcând planuri de recuperare a proprietăţii din colonie.

Valmorain se dedica întru totul plantaţiei care înflorise pe vechile ruine ale precedentei, îşi petrecea acolo o bună parte din an. Iarna revenea fără niciun chef la casa din oraş, pentru că Sancho insista pe importanţa relaţiilor sociale. Tété şi copiii stăteau în New Orleans, se duceau la plantaţie doar în perioadele de caniculă şi de epidemie, atunci toate familiile cu posibilităţi fugeau din oraş. Sancho făcea şi el vizite scurte la plantaţie, nu renunţase la ideea de a planta bumbac. Nu văzuse în viaţa lui o tulpină de bumbac, doar cămăşi scrobite, avea deci o viziune poetică asupra unui proiect care nu includea şi efortul său personal. A angajat un agronom american şi, înainte de a fi pusă în pământ prima plantă, plănuia deja să cumpere o maşină de recoltat bumbac recent inventată şi care, credea el, avea să revoluţioneze piaţa. Americanul şi Murphy propuneau alternarea culturilor: când pământul era secătuit de trestie, să planteze bumbac, şi viceversa.

Inima zburdalnică a lui Sancho García del Solar avea o singură iubire constantă: nepotul său. Dacă la naştere Maurice fusese un copilaş destul de fragil, infirmase acum previziunile medicilor şi

singura sa parte slabă erau nervii. Ceea ce-i prisosea ca sănătate fizică îi lipsea ca duritate. Era studios, sensibil şi plângăcios, prefera să privească ore în şir un furnicar sau să-i citească poveşti lui Rosette decât să ia parte la jocurile dure ale copiilor Murphy. Deşi cu o personalitate total opusă, Sancho îi lua apărarea când Valmorain îl critica. Ca să nu-şi dezamăgească tatăl, Maurice înota în apă rece ca gheaţa, galopa pe cai sălbatici, trăgea cu ochiul la sclavele care se scăldau şi se lua la trântă în praf cu băieţii Murphy până-i curgea sânge din nas, dar nici gând să împuşte un iepure sau să spintece o broască ca să vadă cum e pe dinăuntru. Nu era deloc lăudăros, uşuratic sau bătăuş ca alţi băieţi crescuţi la fel de indulgent. Valmorain era îngrijorat: fiu-său era prea tăcut, era prea bun la inimă, gata oricând să-i apere pe cei mai slabi, iar asta era semn de slăbiciune de caracter, credea el.

Maurice nu vedea cu ochi buni sclavia, niciun argument nu-l făcuse să-şi schimbe această părere. „De unde-i vin ideile astea, că doar a trăit mereu înconjurat de sclavi?” se întreba taică-său. Dar băiatul avea vocaţia profundă şi iremediabilă a dreptăţii, deşi învăţase de mic să nu pună prea multe întrebări pe un subiect care pica prost şi la care primea oricum răspunsuri în doi peri. „Dar nu e drept”, repeta îndurerat la orice formă de nedreptate. „Şi cine ţi-a spus că viaţa e dreaptă?” i-o întorcea unchiul său Sancho. Asta îi spunea şi Téte. Iar tatăl său îi ţinea nişte discursuri complicate despre categoriile dictate de natură, care separă oamenii şi sunt necesare pentru echilibrul societăţii, o să vadă el mai târziu ce greu e să conduci, e mult mai simplu să te supui.

Maurice n-avea încă nici maturitatea şi nici vocabularul cu care să-l contrazică. Pricepea vag că Rosette nu era liberă ca el, deşi practic diferenţa era imperceptibilă. Pe Téte şi pe fetiţă nu le asocia servitorilor casei şi cu atât mai puţin celor care

munceau pe câmp. După ce l-au frecat la gură cu săpun nu i-a mai spus surioară, dar nu atât de frica pedepsei, cât pentru că se îndrăgostise de ea. O iubea cu sentimentul acela teribil, posesiv şi absolut pe care-l au copiii singuratici, iar Rosette îi răspundea cu o iubire senină şi lipsită de gelozie. Băiatul nu-şi concepea viaţa fără ea, fără trăncăneala ei neîncetată, fără curiozitatea, mângâierile ei copilăreşti şi admiraţia oarbă pe care i-o purta. Cu Rosette se simţea puternic, protector şi înţelept, căci ea aşa îl vedea. Suferea de o gelozie cumplită – suferea dacă fata dădea atenţie oricât de trecătoare unuia din băieţii Murphy, dacă lua vreo iniţiativă fără să-l consulte, dacă păstra vreun secret. El trebuia să împărtăşească orice cu ea, cel mai mic gând, temere sau dorinţă, simţea nevoia să o domine şi-n acelaşi timp să o slujească cu abnegaţie. Diferenţa de trei ani dintre ei nu se vedea, ea părea mai mare, el părea mai mic; ea era înăltuţă, puternică, isteaţă, vioaie şi îndrăzneaţă, el era mărunţel, naiv, concentrat şi timid; ea era gata să înghită lumea toată, el trăia copleşit de realitate. El suferea anticipat pentru nenorocirile care i-ar fi putut despărţi, ea era încă prea mică pentru a-şi imagina viitorul. Amândoi pricepeau instinctiv că această complicitate a lor era ceva oprit, era fragilă ca un cristal gata oricând să se facă ţăndări, drept care trebuia apărată pe ascuns şi neîncetat. În prezenţa adulţilor erau rezervaţi, lucru suspect pentru Téte, care tocmai de aceea îi urmărea. Dacă-i prindea giugiulindu-se într-un colţ, îi trăgea de urechi cu o furie disproporţionată, după care se căia şi îi potopea cu sărutări. Nu putea să le explice de ce aceste jocuri private, atât de obişnuite printre alţi copii, în cazul lor erau un păcat. Cât timp dormiseră în aceeaşi cameră, copiii se căutau orbeşte pe întuneric, mai apoi, când Maurice avea camera lui, Rosette venea la el în pat. Téte se trezea în toiul nopţii fără Rosette alături şi se

ducea pe vârfuri s-o ia din odaia băiatului. Îi găsea dormind îmbrăţişaţi, copii încă, nevinovaţi, dar ştiind foarte bine ce făceau. „Dacă te mai prind în patul lui Maurice îţi trag o mamă de bătaie de-o s-o ţii minte toată viaţa”, îşi ameninţa ea fiica, speriată de posibilele consecinţe ale acestui amor. „Da nici nu ştiu cum am ajuns aici, mami”, plângea Rosette atât de convinsă, că femeia a început să creadă că fiică-sa era somnambulă.

Valmorain observa atent purtarea fiului, se temea să nu fie prea slab sau să nu sufere de tulburări mintale, ca maică-sa. Lui Sancho aceste temeri i se păreau absurde. Şi-a dus nepotul să ia lecţii de scrimă şi i-a propus să-i predea propria sa versiune de pugilism, adică să dai pumni şi picioare cum se nimereşte. „Cine loveşte primul loveşte de două ori, Maurice. Nu aştepta să fii provocat, începe tu primul, dă la boaşe”, dar puştiul se smiorcăia şi încerca să se ferească. Nu avea talent pentru sport, în schimb îi plăcea să citească, asta o moştenise de la tatăl său, singurul plantator din Louisiana care inclusese o bibliotecă în planurile casei. Valmorain nu era împotriva cărţilor, şi el adunase destule, dar se temea că de prea mult citit băiatul să nu ajungă un molâu. „Scutură-te, Maurice, trebuie să ajungi bărbat!” îl îndemna el şi se apuca să-i explice că femeile se nasc femei, dar bărbaţii ajung bărbaţi cu curaj şi duritate. „Mai lasă-l în pace, Toulouse, când va fi momentul am eu grijă să-l iniţiez în ale bărbaţilor”, glumea Sancho, dar pe Tété vorbele astea n-o amuzau defel.

Mama vitregă

Hortense Guizot a devenit mama vitregă a lui Maurice la un an după petrecerea de la plantaţie. De luni de zile îşi plănuia strategia, cu complicitatea unei duzini de surori, mătuşi şi verişoare chitite să o mărite şi a tatălui, încântat să-

l atragă pe Valmorain în familionul său. Familia Guizot era cât se poate de respectabilă, dar nu atât de bogată pe cât încerca să pară, aşa că o căsătorie cu Valmorain le-ar fi adus tuturor multe avantaje. Iniţial acesta nici nu s-a prins de strategia vânătorească, credea că atenţia familiei se îndrepta către Sancho, care era mai tânăr şi mai chipeş decât el. Dar când Sancho însuşi i-a deschis ochii, i-a venit să se mute pe alt continent, căci condiţia sa de holtei era confortabilă şi ceva atât de ireversibil precum o căsătorie îl îngrozea de-a dreptul.

— Şi abia de-o ştiu pe domnişoara asta, nici n-am văzut-o bine…

— Nici pe soră-mea n-o ştiai şi tot te-ai însurat cu ea, i-a reamintit Sancho.

— Da, şi uite ce rău am dus-o…

— Un bărbat holtei bate la ochi, Toulouse. Hortense e o frumuseţe.

— Dacă-ţi place atât de mult, n-ai decât s-o iei tu!

— Ai ei m-au mirosit bine, ştiu că sunt un petrecăreţ cu obiceiuri dezmăţate.

— Mai puţin dezmăţate decât ale altora de pe-aici, Sancho. Oricum, nu vreau să mă însor.

Dar ideea însurătorii prinsese şi în săptămânile care au urmat s-a tot gândit la ea, mai întâi ca o prostie, apoi ca la ceva posibil. Era la vârsta la care mai putea avea copii, dintotdeauna îşi dorise o familie numeroasă, iar liniile voluptuoase ale tinerei erau un semn bun, Hortense era pregătită pentru maternitate. Habar n-avea că o vede mai tânără decât era: de fapt, împlinise treizeci de ani.

Hortense era o creolă de stirpe bună şi educată atât cât trebuie; ursulinele o învăţaseră bazele cititului şi scrisului, un pic de geografie şi istorie, menaj, broderie şi catehism, în plus dansa cu graţie şi avea o voce plăcută. Nimeni nu se îndoia de virtutea ei şi se bucura de simpatie unanimă, căci din cauza tâmpeniei acelui logodnic incapabil să se

ţină în şa rămăsese văduvă înainte de măritiş. Clanul Guizot era un exemplu de tradiţie, tatăl moştenise o plantaţie, cei doi fraţi mai mari ai tinerei aveau un prestigios birou de avocatură, singura profesie acceptabilă pentru clasa lor. Obârşia tinerei îi compensa zestrea modestă, iar Valmorain îşi dorea să fie primit în societate, nu atât pentru el, cât pentru a-i netezi drumul lui Maurice.

Prins în pânza de păianjen ţesută de partea feminină a clanului, Valmorain l-a lăsat pe Sancho să-l ghideze prin hăţişul curtatului, mult mai subtil decât în Saint-Domingue sau Cuba, unde se amorezase de Eugenia. „Deocamdată niciun fel de cadouri sau răvaşe pentru Hortense, trebuie să te concentrezi pe maică-sa; de ea depinde totul", l-a sfătuit fostul cumnat. Fetele de măritat ieşeau foarte rar în lume, de vreo două ori la operă împreună cu familia, pentru că dacă erau văzute prea des se „ardeau" şi riscau să rămână fete bătrâne şi să aibă grijă de copiii surorilor, numai că Hortense se bucura de ceva mai multă libertate: nu mai era o prospătură – între şaisprezece şi douăzeci şi patru de ani – şi intrase în categoria *passée.*

Sancho şi harpiile mijlocitoare i-au invitat pe Valmorain şi pe Hortense la câteva *soirées,* aşa se numeau cinele urmate de dans împreună cu rudele şi prietenii în intimitatea căminelor, unde au putut schimba câteva vorbe, dar niciodată între patru ochi. Protocolul cerea ca Valmorain să-şi anunţe prompt intenţiile. Sancho a mers cu el la domnul Guizot, iar termenii economici ai uniunii au fost stabiliţi cordial, însă limpede. Apoi logodna s-a serbat printr-un *déjeuner de fiançailles,* masă la care Valmorain i-a dăruit logodnicei un inel după ultima modă, un rubin înconjurat de diamante şi montat în aur.

Père Antoine, faţa bisericească cea mai notabilă din Louisiana, i-a căsătorit la catedrală într-o seară

de marţi, martori fiind doar familia Guizot, adică nouăzeci şi două de suflete cu totul. Mireasa prefera o nuntă discretă. Au pătruns în biserică escortaţi de garda guvernatorului, mireasa purta rochia de mătase brodată cu perle pe care o purtaseră şi bunica, mama şi mai multe surori. O cam strângea, deşi îi dăduseră drumul la cusături. După ceremonie, buchetul din flori de portocal şi iasomie a fost trimis măicuţelor pentru a fi depus în capelă la picioarele Fecioarei Maria. Petrecerea s-a ţinut în casa Guizot, cu o desfăşurare de feluri somptuoase pregătite de aceeaşi echipă de la plantaţie: fazan umplut cu castane, raţă marinată, raci flambaţi, scoici proaspete, peşte de mai multe soiuri, supă de broască ţestoasă şi peste patruzeci de deserturi, başca tortul de nuntă, un edificiu indestructibil de marţipan şi fructe uscate.

După plecarea musafirilor, Hortense şi-a aşteptat bărbatul într-o cămaşă de muselină, cu pletele blonde lăsate pe umeri, în camera ei de fată, unde părinţii înlocuiseră vechiul ei pat cu unul mai mare şi cu baldachin. Era perioada când făceau furori paturile nupţiale cu baldachin de mătase albastră, care imita cerul fără nori, plus o grămadă de Cupidoni durdulii cu arcuri şi săgeţi, bucheţele de flori artificiale şi panglici de dantelă.

Mirii au petrecut trei zile ferecaţi în cameră, după cum cerea tradiţia; doi sclavi le aduceau mâncarea şi scoteau oalele de noapte. Ar fi fost jenant ca mireasa să apară în public, chiar şi înaintea părinţilor, în timp ce se iniţia în tainele amorului. Sufocat de căldură, plictisit de claustrare, cu dureri de cap în urma zbenguielilor tinereşti pe care trebuia să le facă la anii lui şi conştient de faptul că o duzină de rude stăteau cu urechile lipite de perete, Valmorain şi-a dat seama că se însurase nu numai cu Hortense, ci cu întreg tribul Guizot. În fine, a patra zi au ieşit din carcera aceea şi s-au dus la plantaţie, unde aveau să se cunoască într-un spaţiu mai larg şi cu aer mai mult.

Era chiar prima săptămână din vară şi toată lumea fugea din oraş.

Hortense nu se îndoise nicio clipă c-avea să pună gheara pe Valmorain. Încă înainte ca implacabilele codoaşe să intre în acţiune, comandase deja măicuţelor să-i brodeze cearşafurile cu iniţialele lor înlănţuite. Iar cele păstrate de ani buni în cufărul speranţei, parfumate cu lavandă şi cu iniţialele precedentului logodnic, şi-au găsit şi ele utilitatea: monograma a fost acoperită cu un model floral şi aşternuturile au fost destinate odăilor pentru musafiri. Tot ca zestre a luat-o şi pe Denise, sclava care o slujea de la cincisprezece ani, singura în stare să o pieptene şi să-i calce rochiile pe gustul ei; tatăl i-a dat şi alt sclav ca dar de nuntă atunci când ea şi-a manifestat îndoiala asupra majordomului de la plantaţie. Dorea un om de încredere.

Sancho l-a întrebat iar pe Valmorain ce avea de gând cu Tété şi cu Rosette, căci situaţia nu mai putea fi ascunsă. Mulţi albi întreţineau femei de culoare, dar departe de familia legală. Cazul unei concubine sclave era deosebit; odată stăpânul căsătorit, relaţia lua sfârşit, femeia era vândută sau trimisă la ţară, departe de ochii nevestei; a păstra amanta şi fiica în aceeaşi casă, aşa cum ar fi dorit Valmorain, era inacceptabil. Familia Guizot şi Hortense însăşi ar fi înţeles că omul se consolase cu o sclavă în anii de văduvie, dar acum problema trebuia rezolvată.

Hortense o văzuse pe Rosette dansând cu Maurice la petrecere şi pesemne că bănuise ceva, deşi Valmorain era convins că în zarva şi veselia petrecerii nu băgase de seamă nimic. „Nu fi naiv, cumnate, muierile au instinct pentru astfel de lucruri”, l-a prevenit Sancho. Astfel că, în ziua în care Hortense a venit la casa din oraş însoţită de liota de surori, Valmorain i-a poruncit lui Tété s-o ia pe Rosette şi să se facă nevăzute. Nu voia să se pripească, i-a explicat el lui Sancho, prefera să

amâne decizia, spera ca lucrurile să se aranjeze de la sine. Soţiei nu i-a spus nimic.

O vreme a continuat să se culce cu Tété cât timp mai locuiau sub acelaşi acoperiş; nu i-a pomenit nimic de intenţia sa de a se căsători, ea a aflat din bârfele care circulau rapid precum uraganul. La petrecerea de la plantaţie stătuse de vorbă cu Denise cea trăncănitoare, pe care o revăzuse la Piaţa Franceză şi care îi spusese că viitoarea ei stăpână era o fire apucată şi geloasă. Era limpede acum pentru ea că orice schimbare avea să-i fie nefavorabilă şi că n-o va putea apăra pe Rosette. O dată în plus vedea, copleşită de furie şi teamă, cât de neputincioasă era. Dacă stăpânul ar fi chemat-o, i s-ar fi aruncat la picioare, s-ar fi pretat fără crâcnire la toate capriciile lui – orice, numai să păstreze situaţia de dinainte, numai că, după ce logodna sa cu Hortense Guizot a devenit publică, omul n-a mai chemat-o în patul lui. „Erzuli, *loa* mamă, măcar ocroteşte-o pe Rosette.” La presiunile lui Sancho, Valmorain a găsit o soluţie temporară: Tété să rămână cu fetiţa în casa din oraş din iunie până în noiembrie, cât timp ei erau la plantaţie; între timp, s-o pregătească sufleteşte pe Hortense. Şase luni de incertitudine pentru Tété.

Hortense s-a instalat într-o odaie trasă în albastru imperial în care dormea, căci nici ea, nici soţul ei nu erau obişnuiţi să doarmă cu cineva, iar după sufocanta lor „lună de miere” aveau nevoie de spaţiu personal. Îşi adusese jucăriile din copilărie, nişte păpuşi hidoase cu ochi de sticlă şi păr adevărat, iar căţeii cei flocoşi dormeau cu ea în patul lat de doi metri, cu stâlpişori sculptaţi, baldachin, perne, draperii, ciucuri şi pompoane, plus un căpătâi brodat de ea cu cruciuliţe în colegiul ursulinelor. Iar deasupra instalase acelaşi cer de mătase cu îngeraşi grăsulii dăruit la nuntă.

Proaspăta nevastă se scula după prânz şi-şi petrecea trei sferturi din viaţă în pat, de unde

manipula viaţa celorlalţi. În prima noapte, în casa părintească, îşi primise soţul într-un *déshabillé* cu pene de lebădă în jurul decolteului, foarte cochet, dar fatal pentru el, căci îi declanşase o criză de strănut. Început neplăcut, dar care nu împiedicase consumarea matrimoniului, iar Valmorain avusese plăcuta surpriză de a constata că nevasta răspundea dorinţelor sale cu mai multă generozitate decât Eugenia şi Tété la un loc.

Hortense era virgină şi atât. Făcuse ce făcuse ca să înşele vigilenţa părinţilor şi aflase nişte lucruri pe care o fată mare nici nu le bănuia. Logodnicul precedent ajunsese în mormânt neştiind că în imaginaţie ea i se dăruise cu ardoare, obicei pe care avea să-l practice şi în anii următori în odaia ei, martirizată de dorinţa nesatisfăcută şi amorul frustrat. Surorile măritate îi furnizaseră informaţii didactice. Nu erau experte, dar măcar aflaseră că orice bărbat apreciază anumite dovezi de entuziasm, nu prea multe, ca să nu intre la bănuieli. Hortense a hotărât pe barba ei că nici ea, nici soţul nu mai erau la vârsta făţărniciilor. Surorile îi spuseseră că modalitatea cea mai bună de a-şi domina soţul era s-o facă pe proasta şi să nu facă nazuri în pat. Prima cerinţă avea să fie mult mai greu de îndeplinit, căci numai proastă nu era.

Valmorain a primit ca pe un dar senzualitatea femeii, fără să-i pună întrebări ale căror răspunsuri prefera să le ignore. Trupul zdravăn cu curbe şi gropiţe îi amintea de Eugenia de dinainte de căderea în demenţă, când rochia încă plesnea pe ea, iar goală parcă era făcută din pastă de migdale, albă, moale, înmiresmată, belşug şi dulceaţă. Mai târziu ajunsese o sperietoare de ciori, o putea iubi doar când era abrutizat de băutură şi disperat. În strălucirea aurie a lumânărilor Hortense era o bucurie pentru ochi, o nimfă opulentă din picturile cu subiect mitologic. Virilitatea pe care o credea iremediabil diminuată i-a renăscut. Nevasta îl

excita aşa cum o făcuse pe vremuri Violette Boisier în apartamentul din piaţa Clugny, iar mai târziu Tété în adolescenţa ei voluptuoasă. Era uimit de ardoarea reînnoită noapte de noapte, uneori chiar şi în plină zi, când venea pe neaşteptate, cu cizmele pline de noroi şi o găsea brodând între pernele patului, dădea câinii afară şi se arunca pe ea bucuros că se simţea iar ca la optsprezece ani. Într-o zi, în timp ce se zbânţuiau voios, Cupidonul de deasupra patului s-a desprins şi i-a căzut pe ceafă, făcându-l să leşine preţ de câteva minute. S-a trezit scăldat într-o sudoare rece: îl visase pe fostul său prieten Lacroix, care venea să-i ceară înapoi banii furaţi.

În pat, Hortense dădea frâu liber caracterului ei adevărat: făcea glume uşurele, de pildă îi croşetase un fel de boneţică pentru cocoşel, dar şi altele mai grosolane, vârându-şi în fund un intestin de pui şi declarând că-i ieşeau maţele. Tot încârligându-se printre cearşafurile cu iniţiale brodate de maici au sfârşit prin a se iubi cu adevărat, exact cum prevăzuse ea. Erau făcuţi pentru complicitatea căsniciei pentru că se deosebeau în mod esenţial – el, temător, nehotărât şi uşor de manipulat, în timp ce ea avea acea hotărâre implacabilă care lui îi lipsea. Împreună puteau muta munţii din loc.

Sancho, care insistase atâta pentru căsătoria cumnatului său, a fost primul care a ghicit personalitatea femeii şi i-a părut rău. Odată ieşită din odaia albastră, Hortense era cu totul alta, meschină, zgârcită şi enervantă. Doar muzica mai reuşea s-o ridice vremelnic deasupra banalităţii ei devastatoare, luminând-o cu o străfulgerare angelică în timp ce casa se umplea de triluri tremurătoare care pe sclavi îi speriau, iar pe căţeluşi îi făceau să urle. Petrecuse destui ani în rolul ingrat de fată nemăritată şi se săturase să fie tratată cu un dispreţ disimulat; acum voia să fie invidiată, iar pentru asta bărbatu-său trebuia să ajungă sus. Valmorain avea nevoie de mult bănet

care să compenseze lipsa rădăcinilor între vechile familii creole şi faptul regretabil că venea din Saint-Domingue.

Pentru ca femeia să nu distrugă camaraderia frăţească dintre el şi fostul său cumnat, Sancho s-a apucat s-o firitisească şi să încerce s-o cucerească cu giumbuşlucurile sale, însă Hortense s-a dovedit imună la risipa de drăgălăşenii care în ochii ei nu foloseau la nimic. Nu-i plăcea Sancho şi-l ţinea la distanţă, deşi îi vorbea politicos ca să nu-şi ofenseze soţul, a cărui slăbiciune pentru acest cumnat i se părea de neînţeles. La ce avea nevoie de el? Plantaţia şi casa erau ale lui, de ce nu scăpa de acest asociat care nu aducea nimic? „Planul de a veni în Louisiana a fost al lui Sancho, ideea i-a venit înainte de revoluţia din Saint-Domingue, el a cumpărat pământul. Fără el eu n-aş fi acum aici”, i-a explicat Valmorain. Dar ei această loialitate masculină i se părea un sentiment inutil şi oneros. Plantaţia începea să se dezvolte, abia peste trei ani avea să fie un succes, timp în care bărbatul ei investea capital, trudea şi economisea, în vreme ce celălalt cheltuia precum un duce. „Sancho e ca fratele meu”, a adăugat Valmorain ca să tranşeze problema. „Dar nu e”, a răspuns ea.

Hortense a pus totul sub cheie, plecând de la ideea că servitorii fură, şi a impus măsuri drastice de economie care au paralizat toată casa. Bucăţelele de zahăr, care se tăiau cu dalta dintr-un con tare ca piatra atârnat de tavan cu un cârlig, se numărau înainte de a fi puse în zaharniţă şi cineva ţinea socoteala consumului. Ce rămânea de la masă nu se mai împărţea sclavilor, ca de obicei, ci se transforma în alte feluri. La asta Célestine a sărit în sus: „Dacă vor să mănânce resturi, de mine nu mai au nevoie, orice negru de pe plantaţie poate să le fie bucătar”. Stăpâna nu putea s-o sufere, dar se aflase că aşa cum pregătea ea picioarele de broască cu usturoi, puii cu portocale, *gumbo* de purcel şi tartele cu creveţi nu reuşea nimeni, iar

când vreo doi i-au oferit un preţ aiuritor ca să o cumpere pe Célestine s-a hotărât s-o lase în pace şi şi-a îndreptat atenţia spre sclavii de pe plantaţie. A socotit că le putea reduce treptat raţia de mâncare în acelaşi ritm în care sporea disciplina, şi asta fără ca productivitatea să fie prea afectată. Dacă mergea cu catârii, de ce n-ar merge şi cu sclavii? Valmorain s-a opus din principiu acestor măsuri, nu aşa fusese planul, dar femeia i-a spus că aşa se făcea în Louisiana. Treburile au mers aşa timp de o săptămână, apoi Owen Murphy a făcut o criză de nervi care a cutremurat copacii, iar stăpâna a trebuit să admită scrâşnind din dinţi că nici câmpul, nici bucătăria nu erau treaba ei. Murphy avusese câştig de cauză, dar atmosfera de pe plantaţie s-a schimbat. Servitorii din casă mergeau în vârful picioarelor, sclavii de pe câmp se temeau ca stăpâna să nu-l concedieze pe Murphy.

Hortense înlocuia şi expedia servitorii ca într-un joc de şah interminabil, nu mai ştiai cui să ceri ce şi nimeni nu era sigur ce trebuia să facă. Lucru care o enerva şi o făcea să-i biciuiască cu cravaşa de călărie pe care o purta aşa cum alte femei poartă asupra lor un evantai. L-a convins pe Valmorain să vândă majordomul şi să-l înlocuiască cu sclavul adus de acasă. Acestuia i-a încredinţat mănunchiul de chei, l-a pus să spioneze restul personalului şi s-o ţină la curent cu tot ce se întâmplă. Schimbarea s-a făcut repede, pentru că ea se bucura de aprobarea necondiţionată a soţului, căruia îi notifica deciziile ei între două salturi de trapezistă în pat, „vino aici, iubire, să-mi arăţi cum fac seminariştii”. Iar când casa a funcţionat după gustul ei, Hortense s-a pregătit să atace cele trei probleme rămase nerezolvate: Maurice, Tété şi Rosette.

Zarité

Stăpânul s-a căsătorit, a plecat cu nevasta şi cu Maurice pe plantaţie, iar eu am rămas câteva luni doar cu Rosette în casa din oraş. Copiii au făcut urât când au fost despărţiţi şi au stat îmbufnaţi săptămâni în şir, aruncând vina pe madame *Hortense. Fiică-mea n-o cunoştea, dar Maurice i-o descrisese, luându-i în derâdere cântatul, căţeii, rochiile şi manierele; era vrăjitoarea, intrusa, mama vitregă, grasa. A refuzat să-i spună* maman *şi, pentru că taică-său nu-i dădea voie să i se adreseze altfel, nu i-a mai vorbit deloc. Era obligat şi să-i dea un pupic în chip de salut, iar el avea grijă să-i lase pe obraz cu acest prilej salivă sau vreun rest de mâncare, asta până când* madame *Hortense a renunţat de bunăvoie la lipicioasa obligaţie. Prin* don *Sancho, Maurice îi trimitea lui Rosette bileţele şi mici daruri, ea îi răspundea cu desene şi cu cuvintele pe care învăţase să le scrie.*

A fost o perioadă de nesiguranţă, dar şi de libertate, pentru că nu mă controla nimeni. Don *Sancho petrecea destul timp la New Orleans, dar nu era pretenţios deloc. Se amorezase de frumoasa pentru care se bătuse în duel, numita Adi Soupir, şi stătea mai mult cu ea decât cu noi. Am făcut oarece cercetări în legătură cu tipa şi nu mi-a plăcut ce am aflat. La optsprezece ani avea deja faimă de uşuratică şi hrăpăreaţă şi le păpase averea mai multor pretendenţi. N-am avut curaj să-l pun în gardă pe* don *Sancho, precis că s-ar fi supărat pe mine. Dimineaţa plecam cu Rosette la Piaţa Franceză, mă întâlneam cu alte sclave şi ne aşezam la umbră să stăm de vorbă. Unele făceau pierdut restul de la cumpărături şi luau răcoritoare sau o duzină de stridii proaspete cu lămâie, dar mie nu-mi cerea nimeni socoteala şi n-aveam nevoie să fur. Asta înainte ca* madame

Hortense să vină la casa din oraş. Rosette atrăgea destule priviri, cu rochiţa de tafta şi botinele de lac părea o fetiţă de familie bună. Mie mi-a plăcut întotdeauna piaţa, cu tarabele de fructe şi legume, gheretele cu mâncare picantă, cu zarva cumpărătorilor, predicatorilor şi şarlatanilor, cu indienii amărâţi care vindeau coşuri, cu cerşetorii mutilaţi, piraţii tatuaţi, călugării şi măicuţele şi muzicanţii ambulanţi.

Într-o zi de miercuri am ajuns la piaţă cu ochii umflaţi de cât plânsesem cu o seară înainte cu gândul la ce o aştepta pe Rosette. Până la urmă le-am spus prietenelor mele că nu puteam dormi de grija viitorului. Sclavele m-au sfătuit să fac rost de un gris-gris *care să mă apere, dar aveam deja o amuletă din aia, un săculeţ cu ierburi, oase şi bucăţi de unghie de la mine şi de la Rosette pe care mi-l făcuse o oficiantă de voodoo. Nu-mi folosise la nimic. Cineva a pomenit de* Père *Antoine, un cleric spaniol cu inimă de aur, la care apelau atât domnii, cât şi sclavii. „Du-te să te spovedeşti la el, are har.” Eu nu mă spovedisem niciodată, dacă făceai aşa ceva în Saint-Domingue îţi ispăşeai păcatele pe lumea asta, nu pe cealaltă, dar nu aveam cu cine vorbi şi m-am dus la el cu Rosette. Am aşteptat o grămadă, eram ultima la o coadă lungă de oameni care veneau cu păcatele şi rugăminţile lor. Când mi-a venit rândul n-am ştiut ce să spun, nu fusesem niciodată atât de aproape de un* hungan *catolic. Părintele Antoine era încă tânăr, dar avea un chip bătrân, nas lung, ochi negrişi binevoitori, o barbă încâlcită precum coama cailor şi nişte labe ca de ţestoasă vârâte în nişte sandale scâlciate. Ne-a chemat cu un semn, a ridicat-o pe Rosette şi şi-a pus-o pe genunchi. Fetiţa mea n-a făcut nazuri, deşi omul trăsnea a usturoi şi rasa cafenie era soioasă rău.*

— Uite, maman! *Are păr în nas şi firimituri în barbă, a grăit Rosette spre groaza mea.*

— Sunt tare urât, a râs el.

— Dar eu sunt drăguţă.

— Aşa e, micuţo, iar ţie Domnul îţi iartă păcatul trufiei.

Franceza lui suna ca o spaniolă cu guturai. După ce-a mai glumit o vreme cu Rosette, m-a întrebat cu ce-mi putea fi de folos. Am trimis fetiţa afară să se joace, să nu ne audă. Erzuli, loa *mamă, iartă-mă, n-aveam de gând să apelez la Iisus al celor albi, dar glasul mângâietor al părintelui Antoine m-a dezarmat şi am plâns iar, deşi vărsasem atâtea lacrimi cât fusese noaptea de lungă. Lacrimile nu se termină nicicând. I-am spus că soarta noastră atârnă de un fir de păr, că stăpâna cea nouă e o scorpie şi în clipa când va afla că Rosette e fata soţului ei se va răzbuna pe noi, nu pe el.*

— De unde ştii, fata mea?

— Totul se află, mon père.

— Nimeni nu cunoaşte viitorul, numai Dumnezeu. Uneori, lucrul de care ne e mai frică până la urmă se dovedeşte chiar o binecuvântare. Biserica asta e mereu deschisă, vino când vrei. Poate că Domnul mă va face să te ajut când va veni clipa.

— Mi-e frică de zeul albilor, Père *Antoine, e mai crud chiar decât Prosper Cambray.*

— Cine?

— A fost şeful vătafilor de pe o plantaţie din Saint-Domingue. Nu sunt slujitoarea lui Iisus, părinte. Cred în loas *care au fost alături de mama încă din Guineea, cred în Erzuli, a ei sunt.*

— Da, fata mea, o ştiu pe Erzuli asta a ta, a surâs preotul. Zeul meu e la fel ca Papa Bondye al tău, doar că poartă alt nume, iar sfinţii mei sunt aidoma loas. *În sufletul omului e loc pentru toate divinităţile.*

— În Saint-Domingue voodoo-ul era interzis…

— Aici îl poţi practica fără grijă, fata mea, nu se supără nimeni, totul e să nu se işte tărăboi. Duminica e ziua lui Dumnezeu, vino dimineaţa la

slujbă, iar după-amiază du-te în piaţa Congo şi dansează cu loas, *care e problema?*

A vrut să-mi dea batista lui să-mi şterg lacrimile, dar era prea jegoasă şi m-am şters cu tivul fustei. La plecare mi-a vorbit de măicuţele ursuline. În aceeaşi seară a vorbit cu don *Sancho. Aşa a fost.*

Sezonul uraganelor

Hortense Guizot a adus un vânt de noutate în viaţa lui Valmorain, umplându-l de optimism, spre deosebire de restul familiei şi de oamenii de pe plantaţie, care simţeau cu totul altceva. La început, cuplul primea oaspeţi la sfârşit de săptămână, după tradiţia ospitalităţii *créole,* apoi petrecerile s-au rărit până la dispariţie, când a fost limpede că Hortense n-avea niciun chef de musafiri picaţi pe neaşteptate. Aşa că-şi petreceau zilele singuri. Oficial, Sancho locuia la ei, ca mulţi holtei legaţi de o familie, dar abia dacă se vedeau. Sancho căuta pretexte pentru a-i evita, însă lui Valmorain îi era dor de camaraderia pe care o împărtăşiseră. Acum îşi omora timpul jucând cărţi cu nevastă-sa, ascultând-o cântând acompaniindu-se la pian sau citind în timp ce ea picta mici tablouri care înfăţişau dudui dându-se în leagăn sau pisicuţe jucându-se cu un ghem de lână. Hortense mai croşeta mileuri cu care acoperea toate suprafeţele disponibile. Avea mâini albe şi delicate, cam grăsulii, cu unghii impecabile, mâini harnice la cusut şi brodat, sprintene pe claviatură şi îndrăzneţe în amor. Vorbeau puţin, dar se înţelegeau prin priviri afectuoase şi sărutări pe care şi le suflau de la un scaun la altul în uriaşa sufragerie în care cinau între patru ochi, căci Sancho venea rar, iar la sugestia ei Maurice mânca cu tutorele în chioşc, dacă era vreme bună, sau în sufrageria de zi, astfel putea profita să şi înveţe. Maurice avea nouă ani, dar se purta tot ca un ţânc, pretindea Hortense, care avea o duzină de nepoţi şi se credea expertă în creşterea copiilor. Trebuia să se joace cu copii de teapa lui, nu cu cei din familia Murphy, atât de ordinari; era prea răsfăţat, parcă era o fetiţă, era cazul să cunoască rigorile vieţii, aşa spunea femeia.

Valmorain întinerise, îşi dăduse jos favoriţii şi pierduse ceva kilograme din cauza activităţii nocturne şi a porţiilor rahitice care se serveau acum la masă. Îşi găsise fericirea conjugală pe care n-o cunoscuse cu Eugenia. Chiar şi frica de o revoltă a sclavilor, care-l urmărea din Saint-Domingue, trecuse pe planul al doilea. Iar plantaţia nu-i producea insomnii, căci Owen Murphy era de o eficienţă demnă de laudă, iar ceea ce nu reuşea să facă el cădea în sarcina fiului său Brandon, un adolescent zdravăn ca taică-său şi plin de simţ practic ca maică-sa şi care de la şase ani stătuse mai mult în şa.

Leanne Murphy născuse al şaptelea fiu, robust şi brunet ca fraţii lui, dar îşi găsea timp şi să se ocupe de spitalul sclavilor, unde venea zilnic cu pruncul în cărucior. Pe stăpână-sa să n-o vadă în ochi. Când Hortense venise prima dată la plantaţie, încercând să-i încalce teritoriul, o primise cu braţele încrucişate şi o privire calmă şi îngheţată. Aşa îşi dominase clanul vreme de mai bine de cincisprezece ani şi metoda a funcţionat şi cu Hortense. Dacă şeful vătafilor n-ar fi fost un angajat model, Hortense Guizot tare i-ar mai fi trimis pe toţi la plimbare, doar ca să scape de irlandeza asta afurisită, dar producţia era pe primul plan. Tatăl ei, un plantator cu idei învechite, susţinea că de pe urma zahărului trăiseră mai multe generaţii de Guizot şi că nu era cazul să facă experimente, însă ea aflase de avantajele bumbacului de la agronomul american şi, la fel ca Sancho, lua în calcul beneficiile acestei culturi. Nu, nu se putea descurca fără Owen Murphy.

Un puternic uragan de august a inundat o bună parte din New Orleans, nimic grav, se întâmpla des şi nimeni nu se speria de străzile transformate în canale şi de apa murdară din curţi. Viaţa mergea înainte, doar că mai udă. În anul acela victimele au fost mai puţine, doar morţii săraci au ieşit la iveală din mormintele lor plutind într-o ciorbă de nămol,

morţii bogaţi s-au odihnit mai departe în pace în mausoleele lor, osemintele lor au scăpat de colţii câinilor vagabonzi. Pe anumite străzi apa ajungea până la genunchi, bărbaţii făceau un ban ducând în cârcă oamenii de colo-colo, în vreme ce copiii se bălăceau în bălţile pline de gunoaie şi balegi de cal.

Alarmişti ca de obicei, medicii au avertizat că va urma o epidemie teribilă, însă *Père* Antoine a organizat o procesiune cu Mântuitorul în frunte şi nimeni n-a îndrăznit să-şi bată joc de această metodă de a domina clima şi care se dovedise eficientă întotdeauna. Slujitorul Domnului avea deja faimă de sfânt, deşi venise în oraş abia de trei ani. Mai fusese aici pentru scurt timp în 1790, când Inchiziţia îl trimisese la New Orleans cu misiunea de a expulza evreii, a pedepsi ereticii şi a propovădui credinţa cu metode drastice, numai că omul nu era defel fanatic şi a fost chiar bucuros când cetăţenii din Louisiana, deloc dispuşi să tolereze un inchizitor, l-au deportat în Spania fără menajamente. A revenit în 1795 ca rector al catedralei Saint-Louis, abia reconstruită după incendiu. A venit hotărât să tolereze evreii, să treacă pe lângă eretici ca şi cum nu i-ar vedea şi să propovăduiască credinţa cu compasiune şi blândeţe. Îi asculta pe toţi, fără să facă deosebirea între oameni liberi şi sclavi, criminali şi cetăţeni onorabili, doamne virtuoase şi femei uşoare, hoţi, corsari, avocaţi, călăi, cămătari sau excomunicaţi. Cu toţii încăpeau, umăr la umăr, în biserica sa. Episcopii îl detestau pentru nesupunerea sa, dar turma de credincioşi îl urma cu loialitate. Cu rasa lui de capucin şi barba de apostol, părintele Antoine era făclia spiritualităţii din oraşul cel plin de păcate. A doua zi după procesiune, apa s-a retras de pe străzi şi în anul acela n-a fost nicio epidemie.

Casa lui Valmorain a fost singura afectată de inundaţie. Apa n-a venit de pe stradă, ci a izvorât

din pământ precum o sudoare brobonită. Fundaţia rezistase eroic ani de zile umezelii din sol, dar acum nu mai făcea faţă. Sancho a chemat un meşter şi o echipă de zidari, parterul s-a umplut de schele, pârghii şi scripeţi. Toată mobila a fost dusă la etaj, s-au scos lespezile din curte, s-au făcut drenări, locuinţele servitorilor au fost demolate, căci mâlul le înghiţise.

În ciuda haosului şi a cheltuielilor, Valmorain era mulţumit: catastrofa îi oferea răgaz să decidă soarta lui Tété. Când venea cu soţia la New Orleans, el cu afaceri, ea pentru mondenităţi, trăgeau la casa Guizot, cam mică, dar oricum mai bună decât hotelul. Hortense nu era curioasă să vadă cum merge şantierul, dar a cerut ca totul să fie gata în octombrie, ca să poată rămâne cu toţii în oraş. Sigur, viaţa la ţară e sănătoasă, dar mai era nevoie şi să fie văzuţi printre lumea bună, lipsiseră cam prea mult.

Sancho a venit la plantaţie când reparaţia casei se terminase, vesel şi gălăgios ca de obicei, dar ascunzând nerăbdarea cu care ai de rezolvat o problemă neplăcută. Hortense şi-a dat seama şi instinctul i-a spus că era vorba de sclava al cărei nume plutea în aer: concubina. Ori de câte ori Maurice întreba de ea sau de Rosette, Valmorain se făcea roşu ca sfecla. Hortense a prelungit cina şi jocul de domino pentru ca bărbaţii să nu rămână între patru ochi. Se temea de influenţa nefastă a lui Sancho, avea nevoie de timp ca să-şi pregătească sufleteşte soţul între cearşafuri. Pentru orice eventualitate. Pe la unsprezece seara, Valmorain s-a întins, a căscat şi a declarat că era ora de culcare.

— Am ceva de vorbit cu tine în particular, Toulouse, a spus Sancho, ridicându-se de la masă.

— În particular? Nu am secrete faţă de Hortense, a spus Valmorain binedispus.

— Fireşte că nu, dar asta e o treabă de bărbaţi. Să mergem în bibliotecă. Ne ierţi, Hortense, nu-i aşa? a sfidat-o el din priviri.

În bibliotecă au dat de majordom – pretextul era să le toarne un coniac – dar Sancho l-a expediat şi i-a spus să închidă uşa, după care l-a somat pe cumnatu-său să hotărască soarta lui Tété. Mai erau doar unsprezece zile până la 1 octombrie şi casa din oraş era pregătită să-i primească.

— N-am de gând să schimb nimic. Sclava aceasta va continua să mă slujească, e preferabil să o facă de bunăvoie, a spus Valmorain, dând din colţ în colţ.

— Dar i-ai promis libertatea, ai semnat chiar şi un act.

— Da, dar nu vreau să fiu presat, vine şi clipa asta. Când va fi momentul, am să-i spun totul lui Hortense, sunt sigur că va înţelege. Dar de ce eşti atât de preocupat de treaba asta, Sancho?

— Pentru că n-aş vrea ca din cauza asta căsnicia ta să sufere.

— Aşa ceva n-o să se întâmple. Zău, Sancho, de parcă aş fi primul care s-a culcat cu o sclavă, ce Dumnezeu!

— Şi Rosette? Prezenţa ei va fi umilitoare pentru Hortense, se vede cu ochiul liber că e fiică-ta. Uite, am o idee: ursulinele primesc fete de culoare şi le educă la fel de bine ca pe albe, în grupe separate, firește. Rosette ar putea petrece următorii ani la maicile astea.

— Nu mi se pare necesar…

— Tété mi-a arătat actul ăla care o include şi pe Rosette. Când va fi liberă va trebui să-şi câştige traiul, iar pentru asta e nevoie de oarece educaţie, Toulouse. Sau ai de gând s-o întreţii toată viaţa?

Tot atunci în Saint-Domingue s-a decretat că toţi coloniştii care plecaseră din insulă şi se stabiliseră oriunde în afară de Franţa erau consideraţi trădători şi li se confiscau proprietăţile. Câţiva emigranţi voiau să se întoarcă să-şi ceară pământul, dar Valmorain stătea pe gânduri: n-avea niciun motiv să creadă că vechea ură de rasă ar fi

pălit. A urmat însă sfatul fostului său agent din Le Cap, care-i propusese într-o scrisoare să înregistreze temporar pe numele său *habitation* Saint-Lazare ca să nu i se confişte. Hortense n-a fost de acord, era convinsă că omul va pune mâna pe plantaţie, dar Valmorain avea încredere în bătrânul care îi slujise familia mai bine de treizeci de ani şi, cum altă soluţie nu exista, femeia a acceptat în cele din urmă.

Toussaint Louverture ajunsese comandant suprem al forţelor armate, trata direct cu guvernul din Franţa şi declarase că avea să elibereze o jumătate din trupe pentru ca oamenii să revină pe plantaţii pe post de mână de lucru liberă. Libertatea asta era relativă: erau obligaţi să presteze cel puţin trei ani de muncă forţată sub control militar, condiţie în care mulţi negri vedeau o întoarcere disimulată la sclavie. Valmorain era gata să facă o scurtă călătorie în Saint-Domingue pentru a vedea cu ochii lui cum stăteau lucrurile, însă Hortense s-a opus îngrozită: era însărcinată în cinci luni, cum s-o lase singură şi să-şi rişte viaţa în insula aia nenorocită, mai mult, să plece pe mare în plin sezon al uraganelor? Aşa că Valmorain şi-a amânat călătoria şi i-a promis că, dacă-şi recuperează proprietatea din Saint-Domingue, o va lăsa pe mâna unui administrator, iar ei vor rămâne în Louisiana. Femeia s-a liniştit vreo două luni, dar apoi i-a intrat în cap că nu trebuiau să aibă investiţii în Saint-Domingue. Aici chiar şi Sancho a fost de acord: avea o părere foarte proastă despre insulă, fusese acolo doar să-şi vadă sora, pe Eugenia. A propus ca Saint-Lazare să fie vândut cui voia s-o cumpere şi, cu ajutorul lui Hortense, după câteva săptămâni Valmorain a cedat. Pământul acela era legat de tatăl său, de numele familiei sale, de tinereţea sa, însă toate argumentele au căzut în faţa realităţii de netăgăduit că acea colonie era un viespar în care oameni de toate culorile se ucideau unii pe alţii.

Umilul Gaspard Sévérin s-a întors în Saint-Domingue indiferent la avertizările refugiaţilor care continuau să vină în Louisiana într-un exod trist. Aduceau veşti deprimante, numai că Sévérin nu reuşise să se adapteze şi prefera să se întoarcă la ai săi, cu toate că nu scăpase nici de coşmaruri şi nici de tremuratul mâinilor. Ar fi plecat la fel de prăpădit cum venise, dacă Sancho García del Solar nu i-ar fi dat o sumă de bani – sub formă de împrumut, îi precizase, deşi ambii ştiau la fel de bine că n-avea să-i restituie vreodată. Tutorele a luat cu el autorizaţia lui Valmorain pentru vânzarea plantaţiei. Pe agent l-a găsit la aceeaşi adresă, dar într-o clădire nouă, căci casa cea veche arsese în incendiul din Le Cap. Printre lucrurile care trebuiau să plece şi care se făcuseră scrum în pivniţă se numărase şi sicriul din lemn de nuc şi argint al Eugeniei García del Solar. Bătrânul îşi vedea mai departe de afaceri, adică vindea puţinul pe care-l mai producea colonia şi importa case din lemn de chiparos din Statele Unite, care veneau demontate şi se asamblau precum jucăriile. Cererea era masivă, căci orice conflict între duşmani se termina cu un incendiu. În schimb, nu mai avea cumpărători pentru lucrurile cu care câştigase atât de bine înainte vreme: ţesături, pălării, unelte, mobilă, şei, harnaşamente, cazane pentru fiert melasa…

La două luni de la plecarea tutorelui, Valmorain primea răspunsul agentului: găsise un cumpărător pentru Saint-Lazare, un mulatru, ofiţer în armata lui Toussaint. Nu oferea mult, dar era singurul interesat şi agentul îl sfătuia să accepte oferta pentru că, după emanciparea sclavilor şi războiul civil, preţul pământului scăzuse drastic. Hortense a trebuit să admită că se înşelase în privinţa omului, agentul era mai cinstit decât te puteai aştepta în aceste vremuri furtunoase în care busola moralităţii se stricase. Agentul a vândut plantaţia,

şi-a încasat comisionul şi i-a trimis lui Valmorain restul banilor.

Sub lovituri de bici

Cu plecarea lui Sévérin lecţiile particulare ale lui Maurice au luat sfârşit şi a început calvarul şcolii pentru copiii de familie bună din New Orleans, unde n-a învăţat nimic, dar a trebuit să se ferească de bătăuşii care-l luaseră la ochi, ceea ce nu l-a făcut mai îndrăzneţ, cum sperau tatăl său şi mama sa vitregă, ci doar mai prudent, după cum se temea unchi-său Sancho. I-au revenit coşmarurile cu spânzuraţii din Le Cap şi de vreo două ori a făcut pipi în pat, dar asta n-a aflat-o nimeni, căci Téte a spălat cearşafurile pe furiş. N-o mai avea nici pe Rosette – tatăl nu-l lăsa să o viziteze la ursuline sau să-i pronunţe numele de faţă cu Hortense.

Toulouse Valmorain aşteptase cu o nelinişte exagerată întâlnirea celor două femei, neştiind că în Louisiana ceva atât de banal nici nu merita o scenă. În familia Guizot, ca în toate familiile creole, nimeni nu avea curaj să ia la întrebări patriarhul: femeile înghiţeau capriciile bărbatului cu condiţia ca acestea să fie discrete – şi erau. Doar nevasta şi copiii legitimi contau pe lumea aceasta şi pe cea viitoare; ar fi fost nedemn să fii geloasă pe o sclavă, mai bine să-ţi rezervi geloziile pentru faimoasele mulatre libere din New Orleans, în stare să subjuge voinţa unui bărbat până la ultima suflare. Dar chiar şi în cazul acestor curtezane o doamnă de familie bună se făcea că plouă şi tăcea mâlc; aşa o crescuseră şi pe Hortense. Majordomul, rămas pe plantaţie în fruntea armatei de servitori, îi confirmase femeii bănuielile în legătură cu Téte.

— *Monsieur* Valmorain a cumpărat-o pe când avea vreo nouă ani şi a adus-o din Saint-Domingue. E singura concubină care i se cunoaşte.

— Şi mucoasa aia mică?

— Până să se căsătorească, *monsieur* o trata ca pe o fiică, iar tânărul Maurice o iubeşte ca pe sora lui.

— Fiul meu vitreg mai are multe de învăţat, bombănise Hortense.

Dar i s-a părut de rău augur că bărbatu-său recursese la o strategie atât de complicată pentru a ţine femeia departe cu lunile; chiar dacă mai era iritată, s-a liniştit în ziua mutării în casa din oraş. Au fost întâmpinaţi de toată servitorimea aliniată şi îmbrăcată în alb, cu Tété în frunte. Valmorain a făcut prezentările cu o cordialitate nervoasă, în timp ce nevastă-sa o măsura pe sclavă pe toate cusăturile, ajungând la concluzia că de fapt femeia nu mai reprezenta o ispită pentru nimeni, cu atât mai puţin pentru bărbatul ei, care îi ciugulea din mână. Sigur, mulatra era cu trei ani mai tânără decât ea, dar era uzată de muncă şi de lipsa de îngrijire, cu tălpile bătătorite, sânii căzuţi şi o expresie sumbră pe chip. Da, era zveltă şi bună de muncă şi avea o figură interesantă. Păcat că Valmorain era prea moale, femeia şi-o cam luase în cap. În zilele care au urmat, Valmorain şi-a copleşit soţia cu atenţii, asta ca s-o umilească pe fosta concubină, a dedus Hortense. „Nu e cazul să exagerezi, am eu grijă s-o pun la locul ei”, şi-a zis ea, numai că Tété nu i-a dat niciun motiv: casa era impecabilă, nu rămăsese nici urmă după şantierul care vuise de lovituri de ciocan, noroaiele din curte, norii de praf şi zidarii transpiraţi. Fiecare lucru era la locul lui, sobele erau curate, perdelele spălate, balcoanele pline de flori şi odăile aerisite.

Dacă la început Tété îi servea speriată şi tăcând ca peştele, după o săptămână s-a mai liniştit, căci deprinsese rutinele şi maniile noii stăpâne şi se străduia să nu o provoace. Hortense era exigentă şi inflexibilă, dacă poruncea ceva, ordinul trebuia îndeplinit, oricât de absurd ar fi fost. Tété avea mâini frumoase, cu degete lungi; a pus-o să spele

rufele, timp în care spălătoreasă lenevea în curte, pentru că Célestine refuzase s-o lase să o ajute la bucătărie: era de o neîndemânare monumentală şi trăsnea a leşie. Pe urmă a decis că Téte n-avea voie să se retragă înaintea ei, trebuia să aştepte îmbrăcată până se întorceau stăpânii acasă, chiar dacă a doua zi trebuia să se trezească în zori şi să robotească toată ziua obosită de lipsa de somn. Valmorain a sugerat timid că nu era necesar, băiatul de alergătură închidea oricum casa şi stingea lămpile, iar Denise o ajuta să se dezbrace; degeaba. Hortense se purta despotic cu slugile, ţipa la ele şi le plesnea, dar nu mai avea nici sprinteneala şi nici timp să le bată cu biciul, ca pe plantaţie, acum sarcina o făcuse greoaie şi mondenităţile, seratele şi spectacolele îi ocupau tot timpul, iar în rest îşi îngrijea frumuseţea şi sănătatea.

După prânz, Hortense petrecea câteva ceasuri bune făcând vocalize, îmbrăcându-se şi pieptănându-se. Abia pe la patru sau cinci după-amiaza era gata să plece şi să-şi dedice toată atenţia soţului. Moda venită din Franţa o avantaja: rochii din ţesături uşoare în culori deschise, cu volane, cu talia sus şi fustă amplă şi plisată, plus şalul dantelat peste umeri. Pălăriile erau nişte edificii solide ornate cu pene de struţ, panglici şi tuluri pe care le transforma neîncetat. La fel cum intenţionase să facă cu mâncarea rămasă, acum îşi recicla pălăriile, muta pompoane şi flori, ajunsese chiar să vopsească penele, astfel că zilnic părea că poartă o pălărie nouă.

Într-o sâmbătă, pe când se întorceau de la teatru pe la miezul nopţii, la vreo două săptămâni de la stabilirea în oraş, l-a întrebat pe Valmorain de fiica lui Téte.

— Pe unde-o fi mulatra aia mică, scumpule? N-am văzut-o de când am venit, iar Maurice întreabă într-una de ea, a spus pe un ton nevinovat.

— De Rosette întrebi? spuse Valmorain, lărgindu-şi gulerul.

— Aşa o cheamă? Trebuie că e de-o vârstă cu Maurice, nu?

— Merge pe şase ani, dar e înăltuţă. Nu credeam că-ţi mai aduci aminte de ea, ai văzut-o o singură dată.

— Era tare drăguţă când dansa cu Maurice. Cred că e de-acum bună de muncă, putem lua un preţ bunicel pentru ea, îşi mângâie Hortense soţul pe ceafa.

— Nu am de gând s-o vând, Hortense.

— Dar am deja cumpărător! Soră-mea Olivie a remarcat-o atunci la petrecere şi vrea să i-o dăruiască fie-sii când împlineşte cincisprezece ani, asta vine peste vreo două săptămâni. Păi cum s-o dezamăgim?

— Rosette nu e de vânzare, a repetat el.

— Sper să n-ai ocazia să te căieşti, Toulouse. Mucoasa aia nu ne foloseşte la nimic şi poate să ne facă şi probleme.

— Gata, am încheiat subiectul, nu mai vorbim despre asta!

— Te rog, nu ţipa la mine, a murmurat femeia gata să plângă, punându-şi mâinile înmănuşate pe pântecul rotund.

— Iartă-mă, Hortense. Uf, ce cald e în trăsura asta… Vom hotărî mai încolo, scumpo, nu e nicio grabă.

Femeia îşi dădu seama că făcuse o gafă. Trebuia să acţioneze precum mama şi surorile ei, care-şi ţeseau planurile discret, cu abilitate, fără să-şi înfrunte soţii şi făcându-i să creadă că decizia era a lor. O căsnicie e ca şi cum ai călca pe ouă: trebuie să păşeşti cu multă grijă.

Când sarcina a fost vizibilă şi a trebuit să se închidă în casă – o doamnă nu iese în lume cu dovada copulării – Hortense a început să stea culcată şi să ţeasă precum o tarantulă. Fără să se

mişte din pat, ştia perfect tot ce se petrecea în casă, toate bârfele, toate noutăţile, secretele prietenelor şi fiecare pas al nefericitului Maurice. Doar Sancho scăpa de vigilenţa ei, pentru că era atât de dezordonat şi de imprevizibil, încât era prea greu să-l urmăreşti. Hortense a născut de Crăciun, cu cel mai bine cotat medic din New Orleans şi toată suflarea femeiască a familiei Guizot. Servitorii în frunte cu Tété nu pridideau să le servească pe toate. Deşi era iarnă, casa dogorea, doi sclavi fuseseră desemnaţi să mişte într-una ventilatoarele din salon şi din camera stăpânei.

Hortense nu mai era la prima tinereţe, medicul o prevenise că puteau apărea complicaţii, dar în nici patru ore venea pe lume o fetiţă la fel de dolofană ca toţi membrii familiei Guizot, iar Valmorain, îngenuncheat lângă patul lăuzei, declara că pe micuţă avea s-o cheme Marie-Hortense, aşa cum se cuvine în cazul primei născute, în vreme ce Hortense plângea de furie pentru că spera să facă un băiat care să rivalizeze cu Maurice la moştenire.

Doica a fost instalată la mansardă, în locul lui Tété, care a fost trimisă într-o cămăruţă din curte pe care o împărţea cu încă două servitoare. O măsură care, după părerea stăpânei, trebuia luată mai demult, pentru ca Maurice să scape de prostul obicei de a se strecura în patul sclavei.

Micuţa Marie-Hortense nu voia să sugă deloc, medicul a recomandat schimbarea doicii, căci copila risca să moară de inaniţie. Asta chiar în ziua botezului, prilej cu care Célestine şi-a etalat încă o dată repertoriul: purcel de lapte cu cireşe, raţă marinată, crustacee picante, diverse feluri de *gumbo,* carapace de broască ţestoasă umplută cu scoici, patiserie de inspiraţie franceză şi un tort cu mai multe etaje încununat cu un leagăn micuţ de porţelan. Aşa cum cerea tradiţia, naşa făcea parte din familia mamei – în cazul de faţă, una dintre surori – iar naşul, din cea a tatălui, dar Hortense nu

voise ca zăpăcitul de Sancho, singura rudă a soţului, să fie mentorul moral al fiică-sii, astfel că onoarea i-a revenit unui frate de-al ei. Invitaţii au primit daruri – cutii de argint gravate cu numele fetiţei şi pline de migdale glasate – iar servitorilor li s-au împărţit monede. Şi-n timp ce musafirii se îndopau cu şapte guri, proaspăta creştinată urla ca din gură de şarpe de foame, căci nici de la doica a doua nu voia să sugă. Iar cea de-a treia a plecat şi ea după nici două zile.

Tété a încercat să nu se lase impresionată de plânsetele disperate, dar nu a rezistat şi s-a dus la Valmorain să-i spună că Tante Rose rezolvase un caz similar în Saint-Lazare cu lapte de capră. Până să vină capra, a fiert nişte orez până s-a topit, a adăugat un praf de sare şi o linguriţă de zahăr, a strecurat fiertura şi i-a dat-o fetiţei. După patru ore a mai făcut o fiertură, de data asta din ovăz, şi astfel, din terci în terci plus laptele caprei pe care o mulgea în curte, a salvat-o. „Uneori negresele astea ştiu mai multe decât noi”, a recunoscut doctorul, minunându-se. Atunci Hortense a poruncit ca Tété să revină în camera de la mansardă şi să se ocupe numai de fiică-sa. Cum stăpâna încă nu ieşea în lume, deci Tété nu mai trebuia să aştepte până la cântatul cocoşilor ca să se culce, iar fetiţa nu plângea noaptea, a putut în sfârşit să se odihnească şi ea ca lumea.

Stăpâna a mai stat la pat aproape trei luni, cu căţeii lângă ea, şemineul aprins şi perdelele trase la o parte ca să intre soarele iernii, consolându-se cu vizitele surorilor şi îndopându-se cu dulciuri. Niciodată n-o apreciase mai mult pe Célestine. Iar când perioada de recluziune a luat sfârşit, la insistenţele mamei şi surorilor, îngrijorate de lenea asta de odaliscă, n-o mai încăpea nicio rochie şi s-a văzut silită să le poarte pe cele din perioada graviditătii, pe care le-a modificat ca să pară altele. S-a ridicat plină de avânt, gata să se bucure de toate plăcerile pe care le oferea oraşul şi până când

aveau să se retragă pe plantaţie. Ieşea cu bărbatul sau cu prietenele să se plimbe pe digul cel lat, supranumit aleea cea mai lungă din lume, străjuit de copaci, presărat cu colţuri încântătoare, străbătut în permanenţă de trăsuri, de fete însoţite de guvernante şi tineri călări care le aruncau ocheade; prostimea nici n-o vedea. Uneori trimitea înainte doi servitori cu coşurile cu gustări şi cu câinii, iar ea se plimba agale urmată de Tété, care o ducea în braţe pe Marie-Hortense.

Tocmai atunci marchizul de Marigny îi oferea o superbă ospitalitate unui membru al familiei regale franceze exilat încă din 1793 şi aflat într-o vizită prelungită în Louisiana. Marigny moştenise o avere uriaşă încă de când avea cincisprezece ani, se spunea că era omul cel mai bogat din America. Chiar dacă nu era aşa, făcea tot posibilul ca să pară: îşi aprindea trabucurile cu bancnote. Risipa şi extravaganţele sale uluiau până şi decadenta lume bună din New Orleans. Iar părintele Antoine vitupera din amvon împotriva acestor excese de opulenţă, reamintindu-le enoriaşilor că mai repede trece o cămilă prin ochiul unui ac decât un bogătaş prin porţile raiului, mesaj care le intra oamenilor pe o ureche şi le ieşea pe cealaltă. Familiile suspuse se dădeau de ceasul morţii să fie invitate de Marigny; nicio cămilă, oricât de biblică, nu i-ar fi făcut să renunţe la petrecere.

Hortense şi Toulouse n-au fost invitaţi pentru numele lor, aşa cum sperau, ci graţie lui Sancho, care devenise tovarăşul de paranghelii al lui Marigny; între două pahare, îi sugerase marchizului că neamurile sale tare doreau să-l vadă pe nobil. Sancho avea multe în comun cu junele marchiz: acelaşi curaj eroic de a-şi risca pielea în duel pentru ofense imaginare, aceeaşi energie inepuizabilă pentru distracţii, plăcerea nedezminţită pentru jocul de noroc, pentru cai, femei, mâncare şi băutură de calitate, acelaşi dispreţ olimpian pentru bani. Sancho García del

Solar merita să fie un *créole* de rasă pură, declara Marigny, care se lăuda că poate recunoaşte cu ochii închişi un cavaler adevărat.

În ziua balului, casa Valmorain era în stare de asediu. Încă din zori servitorimea încerca să îndeplinească ordinele contradictorii ale lui Hortense, pe scări era un du-te-vino de găleţi cu apă caldă pentru baie, creme pentru masaj, ceaiuri diuretice menite a topi în trei ore colacii de grăsime acumulaţi de-a lungul anilor, creme de albit tenul, pantofi, rochii, şaluri, panglici, bijuterii, dresuri. Croitoreasa nu mai făcea faţă, coaforul francez a leşinat şi a fost readus în simţiri cu oţet aplicat pe tâmple. Negăsindu-şi locul în agitaţia frenetică şi colectivă, Valmorain a plecat cu Sancho la Café des Émigrés, unde găseai mereu amici gata să joace cărţi. În fine, după ce coaforul şi Denise au desăvârşit turnul de bucle de pe capul lui Hortense, împodobit cu pene de fazan şi o broşă de aur şi diamante identică cu colierul şi cerceii, sosi clipa solemnă a îmbrăcării rochiei de la Paris. Denise şi croitoreasa i-au tras-o de la picioare, ca să nu strice buclele. Era o minunăţie de voaluri albe şi pliuri adânci, menită a-i da femeii înfăţişarea tulburătoare a unei enorme statui greco-romane. Dar când s-o încheie la spate cu cei treizeci şi opt de năsturaşi de sidef, oricât au tras şi s-au străduit a fost inutil: în ciuda diureticelor, în săptămâna asta agitată mai pusese pe ea vreo două kilograme. Hortense a tras un urlet care mai să facă ţăndări lampa şi care s-a auzit în toată casa şi a adunat lumea.

Denise şi croitoreasa s-au tras într-un colţ, unde s-au ghemuit aşteptându-şi moartea, însă Tété, care nu-şi cunoştea bine stăpâna, a avut proasta idee de a propune prinderea rochiei cu ace cu gămălie ascunse sub panglica lată. Hortense a reacţionat prin alt urlet, a apucat biciuşca şi s-a repezit la ea, înjurând birjăreşte şi lovind-o cu toată ranchiuna

adunată împotriva concubinei şi cu toată ciuda împotriva ei însăşi pentru că se îngrăşase.

Tété s-a lăsat în genunchi şi şi-a acoperit doar capul cu braţele. Harşt, jap, făcea biciul, iar gemetele sclavei o înfuriau şi mai abitir. Opt, nouă, zece lovituri de bici au plesnit precum lemnele care trosnesc în foc, fără ca Hortense, roşie şi transpirată, cu turnul de bucle prăbuşindu-se în laţe jalnice, să dea semne de oboseală.

Chiar atunci, Maurice a năvălit în încăpere ca un taur în arenă, i-a împins cât colo pe cei care priveau scena încremeniţi şi, cu o forţă neaşteptată pentru un băiat care toată viaţa lui de unsprezece ani se ferise cât putuse de violenţă, i-a dat mamei vitrege un brânci care a trântit-o jos. I-a smuls biciul din mână şi a vrut s-o lovească în obraz, dar a nimerit pe gât, o lovitură care i-a oprit respiraţia şi i-a înăbuşit ţipetele. A ridicat iar braţul ca să dea mai departe, la fel de ieşit din minţi precum fusese ea în urmă cu doar câteva clipe, dar Tété l-a apucat de picioare şi l-a tras îndărăt. A doua lovitură de bici a căzut pe pliurile rochiei de muselină.

Un sat de sclavi

Maurice a fost trimis la o şcoală din Boston, la internat, unde severii dascăli americani urmau să-l facă bărbat, aşa cum îl ameninţase taică-său nu doar o dată, prin metode didactice şi disciplinare de inspiraţie militară. Maurice a plecat cu câteva lucruri în valiză, însoţit de un om special angajat, care l-a lăsat la porţile instituţiei, bătându-l pe spate în chip de încurajare. Băiatul nu apucase să-şi ia rămas-bun de la Tété: în dimineaţa care urmase bătăii, femeia a fost trimisă la ţară, cu un bilet pentru Owen Murphy pentru ca acesta s-o pună imediat să taie trestie. Vătaful-şef i-a văzut vânătăile groase cât frânghia, din fericire niciuna pe obraz, şi a trimis-o la spitalul nevesti-sii. Leanne, prinsă cu o naştere grea, i-a spus să-şi dea

cu alifie de aloe şi s-a întors la tânăra care urla de mama focului, speriată de durerea care o chinuia de ore bune.

Leanne, care născuse repede şi fără probleme şapte copii, pe care scheletul ei fragil îi expulzase între două Tatăl nostru, îşi dădea seama că situaţia era gravă. Luând-o deoparte pe Tété, i-a explicat cu voce scăzută, pentru ca cealaltă să nu audă, că pruncul se aşezase de-a curmezişul şi nu putea ieşi. „Până acum nu mi-a murit niciuna la naştere, ar fi o premieră", a şoptit femeia. „Lăsaţi-mă să o văd, doamnă", a rugat-o Tété. Şi-a uns mâinile cu ulei şi, cu degetele ei fine şi agile a constatat că Leanne pusese un diagnostic corect. Pe sub pielea întinsă se ghicea perfect forma pruncului. A pus femeia în genunchi, cu capul sprijinit de pământ şi fundul ridicat, pentru a uşura presiunea pe pelvis, şi s-a apucat să-i maseze burta cu ambele mâini pentru a răsuci fătul din exterior. Era pentru prima dată că făcea aşa ceva, dar văzuse manevra la Tante Rose şi nu uitase. Leanne a scos un strigăt: ieşise la iveală o mânuţă strânsă în pumn. Tété a împins-o uşor la loc şi a continuat manevra. După un timp care i s-a părut foarte lung, a simţit mişcarea pruncului care se răsucea încet şi ieşea cu capul înainte. A suspinat uşurată şi a avut impresia că Tante Rose surâdea la doi paşi de ea.

Apoi au ridicat mama care pricepuse cum stăteau lucrurile şi colabora din plin, fără să se mai zbată şi să ţipe, şi au pus-o să meargă în cerc, vorbindu-i şi liniştind-o. Între timp soarele apusese şi se făcuse întuneric. Leanne a aprins un opaiţ cu seu. „Erzuli, *loa* mamă, ajut-o să nască", s-a rugat Tété cu glas tare. „Sfinte Ramón cel Nenăscut, fii atent că ţi-o ia înainte o sfântă africană", a răspuns Leanne pe acelaşi ton şi ambele au pufnit în râs. Au aşezat femeia pe vine pe o pânză curată, ţinând-o de braţe, iar după zece minute Tété primea în mâini un prunc vineţiu, îl bătea la fund

ca să respire, în timp ce Leanne tăia cordonul ombilical.

Iar după ce mama a fost curăţată şi cu copilul la sân, au strâns cârpele însângerate şi resturile de după naştere şi s-au aşezat pe o băncuţă să-şi tragă sufletul, sub cerul înstelat. Aşa le-a găsit Owen Murphy, care venea cu un felinar într-o mână şi o cană cu cafea caldă în cealaltă.

— Ei, cum merge treaba? s-a interesat zdrahonul, întinzându-le cafeaua şi fără să se apropie prea mult, căci tainele femeieşti îl cam intimidau.

— Patronul tău s-a mai făcut cu un sclav, iar eu m-am făcut cu o asistentă, a arătat Leanne către Tété.

— Nu-mi complica viaţa, Leanne, ordinul e să o pun să muncească pe câmp.

— Şi de când asculţi tu de alţii în loc să asculţi de mine? s-a ridicat femeia pe vârfuri ca să-l sărute pe gât, sub barba neagră.

Aşa a rămas şi nimeni n-a mai întrebat nimic, căci Valmorain nici nu voia să ştie, iar Hortense considerase afacerea încheiată şi şi-a scos-o din minte.

Pe plantaţie, Tété împărţea o cabană cu trei femei şi doi copii. Se scula în zori la bătaia clopotului şi toată ziua robotea la spital, la bucătărie, vedea de vite sau făcea ce îi spuneau soţii Murphy. Munca i se părea uşoară în comparaţie cu capriciile lui Hortense. De când se ştia lucrase în casă, când fusese trimisă la câmp se crezuse osândită la o moarte lentă, aşa cum văzuse în Saint-Domingue; nu bănuia că avea să găsească ceva care semăna cu fericirea.

Plantaţia avea aproape două sute de sclavi, unii aduşi din Africa sau din Antile, dar cei mai mulţi născuţi în Louisiana, cu toţii uniţi prin nevoia de a se sprijini reciproc şi prin nefericirea de a aparţine unui străin. După clopotul de după-amiază, când echipele se întorceau de la câmp, începea viaţa

comunităţii. Familiile erau împreună şi toţi stăteau afară cât mai era lumină, pentru că în cabane nu era nici loc destul şi nici aer. De la bucătăria casei mari li se aducea supa cu un cărucior, oamenii aduceau legume, ouă şi, dacă era ceva de sărbătorit, găini sau iepuri. Mereu era ceva de făcut: gătit, cusut, udat grădina, reparat un acoperiş. Doar dacă ploua sau era prea frig femeile se adunau să stea de vorbă, iar bărbaţii jucau pietre sau cântau la banjo. Fetele se pieptănau unele pe altele, copiii zburdau prin preajmă, se formau grupuri unde se spuneau poveşti. Preferate erau cele despre Bras Coupé, un negru ciung uriaş care bântuia prin mlaştini şi scăpase de moarte de sute de ori.

Exista o ierarhizare bine stabilită în această comunitate. Cei mai apreciaţi erau vânătorii pe care Murphy îi trimitea să facă rost de carne – cerbi, păsări şi porci mistreţi – pentru supa comună. În vârful ierarhiei erau meseriaşii precum fierarii sau dulgherii, cel mai prost plasaţi erau nou-veniţii. Bunicile erau cele care porunceau, însă autoritatea supremă o avea predicatorul, un om de vreo cincizeci de ani, atât de negru că bătea în albastru, mai mare peste catâri, boi şi caii de povară. Conducea cântările religioase cu un minunat glas de bariton, cita parabole ale unor sfinţi inventaţi de el şi arbitra conflictele care trebuiau să rămână în sânul comunităţii. Vătafii, sclavi şi ei şi trăind printre ceilalţi, nu prea aveau prieteni. Servitorii din casă veneau şi ei în vizită, dar nu erau iubiţi pentru că-şi dădeau aere, mâncau mai bine, erau mai bine îmbrăcaţi şi puteau fi spionii stăpânilor. Tété a fost primită cu un respect precaut, căci se aflase că răsucise plodul din burta mamei. Fusese un miracol la care şi-au dat mâna Erzuli şi Ramón cel nenăscut, a spus ea, explicaţie care i-a mulţumit pe toţi, chiar şi pe Owen Murphy, care nici nu auzise de Erzuli, credea c-o fi vreo sfântă catolică.

În orele de odihnă vătafii îi lăsau pe sclavi în pace, nici gând de patrule înarmate şi dulăi lătrători şi fioroşi, niciun Prosper Cambray pândind cu biciul în mână o sclavă de unsprezece ani pe care s-o ducă în hamac. După cină, Murphy şi fiul său Brandon mai făceau o ultimă inspecţie, după care se retrăgeau şi ei în sânul familiei la masă şi rugăciune. Owen Murphy se făcea că plouă dacă simţea după miezul nopţii miros de carne friptă, semn că cineva ieşise să vâneze oposumi pe întuneric. Atâta timp cât omul se prezenta punctual la lucru, nu era cazul să ia măsuri.

Ca pretutindeni, sclavii nemulţumiţi stricau uneltele, provocau incendii şi chinuiau animalele, dar era vorba de cazuri izolate. Alţii se îmbătau, tot timpul se cerea câte unul la spital prefăcându-se bolnav ca să se odihnească. Bolnavii adevăraţi aveau încredere în leacurile tradiţionale: felii de cartof pe locul dureros, grăsime de caiman pentru oasele cu artrită, fiertură de ghimpe pentru viermii intestinali, rădăcini indiene pentru colici. Degeaba a încercat Tété să le propună metode învăţate de la Tante Rose: nimeni nu voia să facă experimente pe propria piele.

A mai constatat că foarte puţini aveau obsesia fugii, ca în Saint-Domingue, iar dacă plecau se întorceau după două-trei zile, epuizaţi de mersul prin mlaştini sau prinşi de cei care păzeau drumurile. Primeau o bătaie şi se reintegrau în comunitate destul de umiliţi, căci nimeni nu-i lăuda pentru asta şi n-avea chef de probleme. Predicatorii ambulanţi şi Owen Murphy propovăduiau virtutea resemnării, a cărei răsplată era în ceruri, unde toate sufletele erau deopotrivă de fericite. Tété vedea aici o hibă: ar fi fost mai bine ca fericirea să fie distribuită în mod egal aici, pe pământ, nu în cer, dar nu i-a împărtăşit acest gând lui Leanne pentru acelaşi motiv pentru care se ducea la slujbă, ca să n-o jignească. N-avea

încredere în religia stăpânilor. Voodoo-ul pe care-l practica în felul ei era şi el fatalist, dar măcar putea simţi puterea divină atunci când era încălecată de *loas*.

Până să ajungă aici nici nu-şi dăduse seama cât de solitară îi fusese viaţa, doar cu iubirea pentru Maurice şi Rosette, fără nimeni cu care să împartă amintiri şi visuri. S-a obişnuit repede cu comunitatea de aici, doar dorul de copii o chinuia. Dormind singuri, speriaţi… I se rupea sufletul.

— Owen o să-ţi aducă veşti de la fiică-ta când se va duce la New Orleans, i-a promis Leanne.

— Şi când pleacă, doamnă?

— Când o să-l cheme patronul, Tété. Un drum la oraş costă, iar noi economisim fiecare bănuţ.

Visau să cumpere pământ şi să-l lucreze împreună cu băieţii lor, ca mulţi emigranţi, ca unii mulatri sau negri liberi. Puţine plantaţii erau atât de întinse precum cea a lui Valmorain; în general, era vorba de câmpuri de mărime mijlocie sau mică, cultivate de familii modeste; iar dacă aveau şi ceva sclavi, aceştia trăiau la fel ca stăpânii lor. Leanne ajunsese în America în braţele părinţilor, care se angajaseră pe o plantaţie pentru zece ani, ca să plătească preţul călătoriei pe mare din Irlanda, deci tot un fel de sclavie, i-a povestit ea lui Tété.

— Ştii că există şi sclavi albi? Valorează mai puţin decât negrii, căci nu sunt atât de puternici. Dar pentru femeile albe se plăteşte mai bine – ştii bine la ce sunt folosite.

— N-am văzut niciodată sclavi albi, doamnă.

— În Barbados sunt o grămadă, chiar şi aici.

Părinţii Leannei nu ştiau că patronii aveau să le socotească orice bucăţică de pâine şi aveau să le adauge toate zilele nemuncite, chiar dacă acestea erau din vina timpului nefavorabil, astfel că datoria a crescut în loc să scadă.

— Tata a murit după doisprezece ani de muncă forţată, mama şi eu am mai trudit câţiva ani, dar

Dumnezeu ni l-a trimis pe Owen, care s-a îndrăgostit de mine şi ne-a răscumpărat cu economiile lui. Aşa ne-am recăpătat libertatea mama şi cu mine.

— Nu mi-aş fi putut închipui în ruptul capului că aţi fost sclavă, doamnă, a spus Tété, mişcată.

— Mama era bolnavă şi a murit la puţin timp după aceea, dar a apucat să mă vadă liberă. Ştiu ce înseamnă sclavia… Pierzi totul, speranţa, demnitatea, credinţa…

— Şi domnul Murphy… s-a bâlbâit Tété, neştiind cum să-şi formuleze întrebarea.

— Bărbatul meu e un om bun, încearcă să le facă viaţa mai uşoară oamenilor. Nu-i place sclavia. Când o să avem pământul nostru, o să-l lucrăm doar cu copiii noştri. Vom pleca în nord, acolo e mai uşor.

— Vă urez succes, doamnă Murphy, dar să ştiţi că dacă plecaţi o să fiţi regretaţi amarnic…

Căpitanul La Liberté

Doctorul Parmentier a venit la New Orleans la începutul anului 1800, la trei luni după ce Napoleon Bonaparte se proclamase Prim Consul al Franţei. Doctorul părăsise Saint-Domingue în 1794, după ce rebelii uciseseră mai bine de o mie de civili albi, printre aceştia şi cunoscuţi de-ai săi; acest măcel şi certitudinea că nu mai putea trăi fără Adèle şi copiii lui l-au determinat să plece. După ce-şi trimisese familia în Cuba continuase să lucreze la spitalul din Le Cap cu speranţa iraţională că furtuna revoluţionară avea să se potolească şi ai săi vor putea reveni. Scăpase de razii, conspiraţii, atacuri şi măceluri pentru că era unul dintre puţinii medici rămaşi şi pentru că Toussaint Louverture, care respecta această profesie ca pe nicio alta, îi oferise protecţia sa. Protecţie care era mai curând un ordin disimulat de arestare, pe care Parmentier reuşise să-l încalce cu

complicitatea secretă a unui ofiţer apropiat de Toussaint, omul său de încredere, căpitanul La Liberté. Deşi tânăr – abia făcuse douăzeci de ani – căpitanul dăduse dovezi de loialitate absolută, stătuse zi şi noapte alături de general ani în şir, drept care acela îl dădea ca exemplu de luptător adevărat, îndrăzneţ şi precaut. Căci eroii acestui război îndelungat nu vor fi imprudenţii care sfidează moartea, obişnuia să spună Toussaint, ci oameni precum La Liberté, care doresc să trăiască. Îi încredinţa misiunile cele mai delicate, pentru că era discret, dar şi cele mai îndrăzneţe, pentru că avea sânge rece. Când intrase sub ordinele lui, căpitanul era un adolescent, venise îmbrăcat ca vai de el, iar singura sa avere erau iuţeala picioarelor, un cuţit de tăiat trestia pe care-l ascuţise ca un brici şi numele dat de tatăl său în Africa. Toussaint l-a înălţat la grad de căpitan după ce tânărul îi salvase pentru a treia oară viaţa, într-o ambuscadă pusă la cale de alt şef rebel lângă Limbé în care pierise fratele său Jean-Pierre. Răzbunarea lui Toussaint a fost imediată şi definitivă: tabăra trădătorului a fost rasă de pe faţa pământului. În dimineaţa următoare, în timp ce supravieţuitorii săpau gropi şi femeile adunau leşurile ca să nu le mănânce vulturii hoitari, Toussaint l-a întrebat pe băiat de ce lupta.

— Pentru ceea ce luptăm cu toţii, domnule general, pentru libertate.

— Păi o avem deja, sclavia a fost abolită. Dar o putem pierde în orice clipă.

— Asta doar dacă ne trădăm unii pe alţii. Dacă ne ţinem uniţi suntem mai puternici.

— Drumul libertăţii e întortocheat, fiule. Uneori parcă dăm înapoi, facem compromisuri, pierdem din vedere principiile revoluţiei… a murmurat generalul, aţintind asupra sa o privire ca de pumnal.

— Eram de faţă când căpeteniile le-au propus albilor întoarcerea în sclavie a negrilor în schimbul

libertăţii pentru ei, familiile lor şi câţiva ofiţeri, răspunsese băiatul, conştient că replica sa putea fi interpretată ca un reproş sau o provocare.

— În strategia unui război prea puţine lucruri sunt limpezi, ne mişcăm printre umbre. Uneori e nevoie să negociezi, sunase răspunsul imperturbabil al lui Toussaint.

— Da, domnule general, dar nu cu preţul ăsta. Niciunul din soldaţii domniei voastre nu va redeveni sclav, mai bine murim.

— Asta zic şi eu, fiule.

— Îmi pare rău că v-a murit fratele…

— Ţineam foarte mult unul la altul, dar cauza comună trece înaintea vieţii personale. Eşti un soldat bun, băiete. Te fac căpitan. Vrei să-ţi alegi un nume?

— La Liberté, domnule general, răspunsese acela fără să stea pe gânduri, luând poziţia de drepţi conform disciplinei militare pe care trupele lui Toussaint o copiaseră de la francezi.

— Bine. De azi înainte vei fi Gambo La Liberté.

Căpitanul La Liberté s-a hotărât să-l ajute pe doctorul Parmentier să părăsească pe furiş insula cumpănind atent datoria faţă de Toussaint şi pe cea de recunoştinţă faţă de medic. Recunoştinţa a înclinat talgerul balanţei. Albii plecau de cum făceau rost de un paşaport şi de bani. Majoritatea femeilor şi copiilor plecaseră în alte insule sau în Statele Unite, dar bărbaţilor le era mult mai greu să obţină paşaportul, pentru că Toussaint avea nevoie de ei ca să lupte sau să conducă plantaţiile. Colonia era aproape paralizată, era lipsă de meşteşugari, agricultori, negustori, funcţionari şi meseriaşi de toată mâna, în schimb găseai din belşug bandiţi şi curtezane, care supravieţuiau în orice împrejurare. Gambo La Liberté îi datora discretului doctor o mână a generalului Toussaint şi propria sa viaţă. După plecarea măicuţelor, Parmentier ţinea spitalul militar cu câteva

infirmiere pe care le formase chiar el. Era singurul medic şi singurul alb din acel spital.

În asaltul asupra fortului Belair un glonţ îi strivise degetele lui Toussaint, o rană dificilă şi murdară; soluţia la îndemână ar fi fost amputarea mâinii, dar generalul dorea ca asta să fie chiar ultima soluţie. Din experienţa sa de „doctor de frunze", Toussaint prefera să-şi păstreze pacienţii întregi în măsura posibilului. Aşa că-şi bandajase mâna într-o cataplasmă de ierburi, încălecase pe faimosul Bel Argent şi Gambo La Liberté îl dusese în galop la spitalul din Le Cap. Parmentier cercetase rana uimit că, deşi netratată şi plină de praful drumului, nu se infectase. Ceruse o jumătate de litru de rom ca să ameţească pacientul şi două ordonanţe ca să-l ţină, dar Toussaint a refuzat ajutorul. Era abstinent şi nu permitea nimănui să-l atingă, cu excepţia familiei. Astfel că Parmentier a purces la dureroasa sarcină de a curăţa rana şi a pune oasele la loc sub privirea atentă a generalului care strângea între dinţi o fâşie de piele. După ce-a fost bandajat şi braţul i-a fost pus în atelă, Toussaint a scuipat pielea făcută bucăţele, i-a mulţumit politicos şi l-a rugat să se ocupe de căpitan. Abia atunci doctorul s-a uitat la cel care-l adusese pe general la spital: sprijinea peretele, abia suflând, stând într-o baltă de sânge.

Gambo a fost cu un picior în groapă de două ori în cele cinci săptămâni cât a stat la spital; de fiecare dată deschidea ochii zâmbitor şi amintindu-şi precis ce văzuse în paradisul din Guineea, unde era aşteptat de tatăl său, muzica nu se oprea, copacii se îndoiau de prea-plinul fructelor, legumele creşteau singure, peştii săreau din apă şi puteai să-i prinzi cu mâna şi toţi erau liberi: insula de sub mare. Pierduse mult sânge din cele trei găuri de glonţ, două în coapsă, una în piept. Parmentier i-a stat alături zi şi noapte, luptând cu moartea fără să se dea bătut, căci omul îi căzuse

drag – era extraordinar de curajos, aşa cum i-ar fi plăcut şi lui să fie.

— Cred că te-am mai văzut undeva, căpitane, i-a spus într-o zi.

— Aha, deci nu faceţi parte dintre albii care nu sunt în stare să deosebească un negru de altul, a râs Gambo.

— În meseria mea culoarea pielii n-are importanţă, cu toţii sângerăm la fel, dar trebuie să ştii că uneori mai greu mi-e să deosebesc un alb de altul…

— Aveţi memorie bună, doctore. Pesemne că m-aţi văzut pe plantaţia Saint-Lazare, o ajutam pe bucătăreasă.

— Nu te ţin minte, dar figura îmi e familiară. Pe atunci veneam la prietenul meu Valmorain şi la Tante Rose, tămăduitoarea. Cred că ea a plecat înainte ca rebelii să atace plantaţia; n-am mai văzut-o, dar mă gândesc tot timpul la ea. Până s-o cunosc, cred că ţi-aş fi amputat piciorul, căpitane, după care aş fi încercat să te vindec luându-ţi sânge. Te-aş fi omorât pe loc şi cu cele mai bune intenţii. Dacă trăieşti e graţie metodelor învăţate de la ea. Mai ştii ceva de ea?

— E „doctor de frunze” şi *mambo.* Am văzut-o adesea, chiar şi generalul Toussaint îi cere sfatul. Merge dintr-o tabără în alta, vindecă şi dă sfaturi. Dar, doctore, ştiţi ceva de Zarité?

— Cine?

— O sclavă a albului Valmorain. I se spunea Tété.

— A, da, o ştiu. A plecat cu stăpânul ei după incendiul din Le Cap, cred că în Cuba.

— Nu mai e sclavă, are o hârtie semnată şi pecetluită care-i redă libertatea.

— Da, Tété mi-a arătat-o, dar când au plecat încă nu se legalizase, l-a lămurit doctorul.

În cele cinci săptămâni Toussaint Louverture întreba adesea de căpitan şi de fiecare dată răspunsul lui Parmentier era acelaşi: „Dacă-l vreţi

înapoi, eu vi-l dau, dar mai bine să nu mă grăbiţi". Infirmierele erau amorezate de La Liberté şi, de cum starea acestuia s-a mai ameliorat, se strecurau pe rând noaptea în patul lui, urcându-se cu grijă peste el ca să nu-i facă rău şi administrându-i în doze măsurate cel mai bun remediu împotriva anemiei, în timp ce omul şoptea numele lui Zarité. Parmentier era la curent, dar îşi spunea că, dacă rănitul se însănătoşea astfel, n-aveau decât să-l iubească mai departe. În cele din urmă Gambo s-a făcut destul de bine ca să se urce în şa, să-şi atârne puşca de umăr şi să se întoarcă la general.

— Multe mulţumiri, doctore, nu credeam să ajung să cunosc un alb cumsecade, i-a spus la plecare.

— Iar eu nu credeam să ajung să cunosc un negru recunoscător, a surâs doctorul.

— Nu uit niciodată o favoare şi nicio jignire. Sper să vă pot răsplăti pentru tot ce-aţi făcut pentru mine, contaţi pe asta.

— O poţi face chiar acum, căpitane, dacă vrei. Vreau să mă duc să-mi văd familia în Cuba şi ştii că e aproape cu neputinţă să pleci de aici…

Unsprezece zile mai târziu, o barcă pescărească îl ducea pe doctorul Parmentier pe o noapte fără lună la o fregată ancorată în afara portului. Căpitanul Gambo La Liberté îi făcuse rost de un permis de liberă trecere şi de bilet, una din puţinele acţiuni făcute fără ştirea lui Toussaint Louverture în decursul strălucitei sale cariere militare. Condiţia a fost ca, dacă o va revedea pe Tété, să-i transmită din partea lui următorul mesaj: „Menirea mea e războiul, nu dragostea; să nu mă aştepte, căci eu deja am uitat-o". Parmentier a zâmbit auzind mesajul contradictoriu.

Vânturi potrivnice au purtat fregata pe care călătoreau medicul împreună cu alţi refugiaţi francezi spre Jamaica, unde nu li s-a dat voie să debarce; după multe ocoluri printre curenţii înşelători din Caraibe, ocolind taifunuri şi corăbii

ale piraţilor, au ajuns la Santiago de Cuba. De acolo doctorul a mers la Havana s-o caute pe Adèle. De când nu se văzuseră nu putuse să-i trimită bani şi se temea să nu-şi găsească familia în mizerie. Avea o adresă, însă trimisă printr-o scrisoare cu multe luni înainte; a ajuns într-un cartier modest, dar decent, pe o stradă pietruită cu case de meseriaşi: curelari, peruchieri, cizmari, tâmplari, zugravi şi bucătărese care îşi vindeau mâncarea făcută în curtea casei pe străzi. Negrese trupeşe şi majestuoase, în straie scrobite şi cu *tignons* în culori strălucitoare pe cap, răspândind aromă de mirodenii şi de dulciuri, ieşeau cumpănindu-şi coşurile şi tăvile pline de feluri apetisante şi prăjituri, într-un alai de plozi şi câini. Casele nu aveau număr, dar Parmentier ţinea minte descrierea şi n-a fost greu s-o găsească: spoită în albastru-cobalt, cu acoperiş de olane roşii, cu o uşă şi două ferestre în faţa cărora creşteau begonii. O tăbliţă prinsă pe faţadă anunţa în spaniolă cu litere mari: *„Madame* Adèle, moda de la Paris”. A bătut cu inima bubuind, a auzit un câine lătrând, paşi grăbiţi, s-a deschis uşa şi a dat ochii cu fiica cea mică, cu o palmă mai înaltă decât şi-o amintea. Fetiţa a scos un ţipăt şi i-a sărit de gât, nebună de fericire; după câteva clipe era înconjurat de restul familiei, în timp ce pe el îl lăsau genunchii de oboseală şi iubire. Se temuse că n-avea să-i mai vadă nicicând.

Refugiaţi

Adèle nu se schimbase mai deloc în anul şi jumătate de când părăsise Saint-Domingue, ba chiar purta aceeaşi rochie cu care plecase. Îşi câştiga traiul cosând, aşa cum făcuse dintotdeauna, banii abia-i ajungeau pentru chirie şi mâncarea copiilor, dar nu-i stătea în fire să se vaiete pentru ce-i lipsea, dimpotrivă, era recunoscătoare pentru puţinul pe care-l avea. Se adaptase, cu copii cu tot,

printre numeroşii negri liberi din oraş şi în curând făcuse rost de o clientelă fidelă. Era tare pricepută la cusut, dar habar nu avea de modă. Modelele le crea Violette Boisier. Cele două împărtăşeau acea intimitate care leagă în exil persoanele care nu stau să se uite în urmă la locul de unde au plecat.

Violette se instalase cu Loula într-o casă modestă dintr-un cartier locuit de albi şi mulatri, cu câteva clase peste cel al lui Adèle, asta graţie prestanţei proprii şi banilor economisiţi în Saint-Domingue. O eliberase pe Loula – împotriva voinţei femeii – şi pe Jean-Martin îl plasase intern la o şcoală ţinută de preoţi ca să primească cea mai bună educaţie posibilă. Căci avea planuri mari cu el. La opt ani, băiatul mulatru cu pielea precum bronzul avea nişte trăsături şi nişte mişcări atât de armonioase, încât ai fi zis că e fată, doar că era tuns foarte scurt. Nimeni – iar el nici atât – nu bănuia că era adoptat; acesta era un secret păstrat sub pecetea tainei de către Violette şi Loula.

Odată fiul ajuns în siguranţă în paza călugărilor, Violette şi-a întins plasele pentru a intra în relaţii cu oamenii înstăriţi care puteau să-i uşureze viaţa la Havana. Se mişca mai cu seamă printre francezi, căci spaniolii şi cubanezii nu-i vedeau cu ochi buni pe refugiaţii care invadaseră insula în ultimii ani. *Les grands blancs,* care veneau plini de bani, se mutau în cele din urmă în provincie, unde exista pământ din belşug pentru a cultiva cafea sau trestie de zahăr, dar ceilalţi rămâneau la oraş, trăind din rente sau din sclavii pe care-i închiriau, din muncă sau negoţ – nu musai legale – în timp ce gazetele vituperau împotriva concurenţei neloiale a străinilor, care ameninţa stabilitatea Cubei.

Violette n-avea nevoie să presteze munci prost plătite, ca atâţia compatrioţi, numai că viaţa era scumpă şi trebuia să fie atentă cu economiile ei. Nu mai avea nici vârsta şi nici dorinţa de a se întoarce la vechea ei profesie. Loula o sfătuia să facă rost de un bărbat cu bani, dar ea continua să-l

iubească pe Étienne Relais şi nu voia un tată vitreg pentru Jean-Martin. Îşi cultivase de o viaţă arta de a arăta bine, astfel că în curând avea un grup de prietene cărora le vindea loţiuni de frumuseţe preparate de Loula şi rochii cusute de Adèle; aşa îşi câştiga traiul. Cele două femei i-au devenit prietene bune, surorile pe care nu le avusese. Cu ele îşi lua cafeluţa duminica, în papuci sub umbrarul din curte, făcând planuri şi socoteli.

— Va trebui să-i spun lui *madame* Relais că i-a murit soţul, îi spusese doctorul Parmentier lui Adèle după ce aflase vestea.

— Nu e nevoie, ştie.

— Cum se poate?

— Pentru că i-a plesnit opalul de la inel, a răspuns ea, servindu-i a doua porţie de orez cu banane prăjite şi friptură împănată.

Doctorul Parmentier, care în nopţile lui solitare îşi propusese s-o răsplătească pe Adèle pentru iubirea ei necondiţionată şi mereu în umbră în care o ţinuse cu anii, a repetat la Havana viaţa dublă pe care o dusese la Le Cap: s-a instalat într-o casă separată, ţinându-şi familia ascunsă de ochii lumii. A devenit unul dintre medicii cei mai căutaţi de către refugiaţi, dar în societatea creolă de sus n-a pătruns. Era singurul în stare să vindece holera doar cu apă, supă şi ceai, singurul suficient de cinstit să spună că nu exista leac pentru sifilis şi vărsatul negru, singurul capabil să facă să nu se infecteze rănile şi o muşcătură de scorpion să nu se termine la cimitir. Inconvenientul era că se ocupa de pacienţi de toate culorile, fără deosebire. Clientela albă îl suporta pentru că în exil deosebirile fireşti tind să se şteargă şi nu se afla în situaţia de a cere exclusivitate, însă nu i-ar fi iertat o nevastă şi o progenitură cu sânge amestecat. Aşa i-a spus el lui Adèle, deşi femeia nu i-a cerut niciun fel de explicaţii.

Aşa că Parmentier a închiriat o casă cu etaj într-un cartier de albi, jos era cabinetul, sus era

locuinţa. Nimeni nu ştia că-şi petrecea nopţile la câteva cvartale mai încolo, într-o căsuţă albastru-cobalt. Pe Violette Boisier o vedea duminicile acasă la Adèle. Femeia avea treizeci şi şase de ani pe care şi-i purta bine şi în comunitatea emigranţilor se bucura de reputaţia unei văduve virtuoase. Dacă vreunul credea a recunoaşte în ea o celebră *cocotte* din Le Cap, lepăda pe dată îndoiala ca pe un lucru imposibil. Violette purta şi acum inelul cu opalul plesnit şi nu trecea o zi în care să nu se gândească la Étienne Relais.

Niciunul dintre ei nu s-a adaptat în Cuba, după câţiva ani erau la fel de străini ca în prima zi, cu circumstanţa agravantă că resentimentul cubanezilor faţă de refugiaţi se exacerbase, căci numărul acelora sporea şi-acum nu mai era vorba de *grands blancs* plini de parale, ci de oameni sărăciţi care se înghesuiau în cartiere în care delictele şi bolile înfloreau. Nimeni nu-i voia. Autorităţile spaniole îi şicanau cu tot felul de oprelişti legale, sperând să-i determine să-şi ia câmpii.

Un decret al guvernului a anulat licenţele profesionale care nu fuseseră obţinute în Spania; Parmentier s-a văzut nevoit să practice medicina în mod ilegal. Nu-i folosea la nimic sigiliul regal al Franţei de pe pergamentul diplomei, putea îngriji doar sclavii şi sărăntocii, iar de la aceştia nu prea vedea vreo răsplată. Alt inconvenient era că nu învăţase nici boabă de spaniolă, spre deosebire de ai săi, care o turuiau cu accent cubanez.

În ceea ce o priveşte, Violette Boisier sfârşise prin a pleca urechea la insistenţele Loulei şi era pe punctul de a se mărita cu patronul unui hotel, un galician sexagenar, bogat şi bolnăvicios, ideal din punctul de vedere al Loulei, căci putea da colţul destul de repede, de moarte bună sau cu un pic de ajutor din partea ei, şi să le lase aranjate. Hotelierul, zăpăcit de amorul acesta târziu, nici n-a luat în seamă zvonurile cum că Violette n-ar fi fost

albă, nici nu-i păsa. Nu tânjise niciodată după cineva ca după această făptură voluptuoasă, iar când în cele din urmă a ţinut-o în braţe şi-a dat seama că-i trezea o duioşie de bunic, lucru care ei îi convenea de minune, căci amintirea lui Étienne Relais nu avea de suferit. Omul i-a dat bani să cheltuiască precum o sultană dacă avea chef, un singur lucru a uitat să-i spună, că era însurat. Nevastă-sa rămăsese în Spania împreună cu singurul lor fiu, preot dominican, şi zău dacă se gândeau la omul pe care nu-l mai văzuseră de douăzeci şi şapte de ani. Şi mama, şi fiul erau convinşi că trăia în păcat de moarte, tăvălindu-se cu muieri cu fundul mare din depravatele colonii tropicale, dar atâta vreme cât le trimitea regulat bani nu-şi făceau probleme cu sufletul lui. Hotelierul credea că familia sa n-avea să prindă de veste că se însurase cu văduva Relais, şi lucrurile chiar aşa ar fi stat dacă un avocat lacom n-ar fi aflat situaţia şi n-ar fi vrut să-l şantajeze. Şi-a dat seama că n-are cum cumpăra tăcerea tipului: şantajul s-ar fi repetat la nesfârşit. A avut loc un schimb de scrisori şi după câteva luni fiul cel călugărit se înfiinţa pe neaşteptate să-şi salveze tatăl din ghearele Satanei şi moştenirea din cele ale amantei. La sfaturile lui Parmentier, Violette a renunţat la măritiş, dar tot îi mai făcea câte o vizită amorezului, ca să nu moară de dorul ei.

A fost anul în care Jean-Martin împlinea treisprezece ani; de cinci o ţinea una şi bună: că voia să urmeze cariera militară în Franţa, la fel ca tatăl său. Orgolios şi încăpăţânat ca de obicei, nici n-a vrut să audă argumentele lui Violette, care nu dorea să se despartă de el şi detesta armata, unde un băiat atât de frumuşel ca el ar fi sfârşit prin a fi sodomizat de un sergent. Insistenţele lui Jean-Martin au fost imbatabile, mama a cedat până la urmă. L-a trimis în Franţa profitând de prietenia ei cu un căpitan de corabie pe care-l cunoscuse în Le Cap. Acolo a fost primit de un frate al lui Étienne

Relais, şi el militar, care l-a înscris la şcoala de cadeţi de la Paris la care se formaseră toţi bărbaţii familiei. Ştia că fratele lui se căsătorise cu o antiliană şi nu s-a uitat la culoarea băiatului; n-avea să fie singurul cu sânge amestecat din Academie.

Dat fiind că situaţia din Cuba devenea tot mai grea pentru refugiaţi, doctorul Parmentier s-a gândit să-şi încerce norocul în New Orleans şi, dacă lucrurile mergeau bine, să-şi aducă şi familia. Dar atunci Adèle s-a făcut auzită pentru prima dată în cei optsprezece ani de când erau împreună: ori plecau toţi, ori nu pleca nimeni. Era de acord să stea ascunsă şi pe mai departe, ca un păcat al bărbatului pe care-l iubea, dar familia nu mai trebuia să se rupă. I-a propus să plece pe aceeaşi corabie – ea şi copiii la clasa a treia – şi să debarce separat, ca să nu fie văzuţi împreună. Tot ea a făcut rost de paşapoarte după ce a mituit autorităţile respective, după cum era tipicul, şi a dovedit că era liberă şi îşi întreţinea copiii muncind. Nu pleca la New Orleans ca să cerşească, l-a informat pe consul cu glasul ei dulce, ci să coasă rochii.

Aflând Violette Boisier că prietenii ei aveau de gând să emigreze pentru a doua oară, a apucat-o o criză de furie şi plânsete ca în tinereţe, ceva ce nu mai păţise de mulţi ani. Se simţea trădată de Adèle.

— Cum poţi să te duci după unul care nu te recunoaşte ca mamă a copiilor săi?

— Mă iubeşte aşa cum poate, a răspuns femeia deloc ofuscată.

— I-a învăţat pe copii să se prefacă în public că nu-l cunosc!

— Dar are grijă de ei, îi educă şi îi iubeşte mult. Viaţa mea e legată de a lui, Violette, n-o să ne mai despărţim niciodată.

— Şi eu? Ce-o să mă fac singură aici?

— Ai putea să vii cu noi… a sugerat prietena ei.

Ideea i s-a părut minunată lui Violette. Auzise că la New Orleans trăia o înfloritoare şi prosperă

societate de oameni de culoare liberi. S-a sfătuit pe dată cu Loula şi au ajuns la concluzia că nimic nu le mai ţinea în Cuba. New Orleans avea că fie ultima şansă de a prinde rădăcini şi a face planuri pentru bătrâneţe.

Toulouse Valmorain, care în aceşti şase ani rămăsese în legătură cu Parmentier printr-o corespondenţă sporadică, i-a oferit ajutorul şi ospitalitatea, prevenindu-l însă că la New Orleans erau mai mulţi medici decât brutari, deci competiţia avea să fie strânsă. Din fericire, licenţa regală din Franţa era recunoscută în Louisiana. „Iar aici nu va trebui să ştii spaniola, doctore dragă, pentru că se vorbeşte franceza", mai spunea în scrisoare. Astfel că Parmentier a coborât de pe corabie direct în braţele prietenului său care-l aştepta pe chei. Nu se mai văzuseră din 1793. Valmorain nu-l ţinea minte atât de pricăjit şi de plăpând, nici Parmentier, atât de trupeş. Valmorain afişa acum un aer mulţumit, nu mai rămăsese nimic din omul chinuit cu care purta interminabile discuţii filosofice şi politice în Saint-Domingue.

În timp ce restul pasagerilor debarca, cei doi aşteptau bagajele. Valmorain nici nu s-a uitat la Adèle, o mulatră cu doi băieţi şi o fetiţă, care căuta să închirieze un căruţ pentru bagajele ei, în schimb privirile i-au fost atrase de o femeie în ţinută de călătorie elegantă de culoare roşcată, cu pălărie, geantă şi mănuşi asortate, atât de frumoasă, că era cu neputinţă să n-o distingi în mulţime. A recunoscut-o imediat, deşi era ultimul loc în care s-ar fi aşteptat să o revadă vreodată. *„Monsieur* Valmorain, ce surpriză!" a exclamat Violette Boisier întinzându-i o mână înmănuşată, dar el a luat-o de umeri şi a pupat-o de trei ori pe obraz, în stil franţuzesc, constatând cu plăcere că se schimbase prea puţin şi că vârsta o făcuse şi mai ispititoare. Violette i-a povestit pe scurt că rămăsese văduvă şi că Jean-Martin era la studii în Franţa. Valmorain nu mai ţinea minte cine o fi fost

acest Jean-Martin, dar aflând că venise singură l-au asaltat dorinţele din tinereţe. „Sper să-mi faci onoarea de a mă primi în vizită”, i-a spus la despărţire pe tonul acela intim pe care nu-l mai folosise cu ea de mai bine de zece ani. Exact atunci s-a înfiinţat şi Loula, care bombănea către doi hamali care le cărau cuferele. „Regula nu s-a schimbat, ca să fiţi primit de *madame* va trebui să staţi la coadă”, i-a trântit ea în faţă, făcându-şi loc cu cotul.

Adèle a închiriat o locuinţă pe strada Rampart, locuită de mulatre libere, îndeobşte întreţinute de un protector alb prin tradiţionalul sistem al „plasamentului”, iniţiat încă de la începuturile coloniei, când nu era deloc uşor să convingi o tânără europeancă să urmeze un bărbat în ţinuturile astea sălbatice. Existau cam două mii de aranjamente de acest fel în tot oraşul. Locuinţa lui Adèle semăna cu celelalte case de pe stradă, era mică, plăcută, bine aerisită şi cu o curte interioară în partea din spate, cu pereţii îmbrăcaţi în bougainvillea. Doctorul Parmentier avea un apartament câteva străzi mai încolo, unde-şi instalase cabinetul, dar timpul liber şi-l petrecea cu familia, mult mai la vedere decât la Le Cap sau la Havana. Singura ciudăţenie era vârsta participanţilor: „plasamentul” era un aranjament între albi şi mulatre de cincisprezece ani, în vreme ce doctorul Parmentier mergea pe şaizeci, iar Adèle părea să fie bunica vecinelor ei.

Violette şi Loula au găsit o casă mare pe strada Chartres. Le-a fost de ajuns să dea o tură prin Piaţa Mare, să se plimbe pe dig sau prin faţa bisericii părintelui Antoine la ora prânzului pentru a-şi da seama de vanitatea femeiască. Albele reuşiseră să impună o lege prin care femeilor de culoare li se interzicea să poarte pălărie, bijuterii sau rochii prea făţoase; pedeapsa era biciuirea. Drept urmare, mulatrele îşi legau pe cap *tignon*-ul cu atâta graţie, încât depăşea ca fineţe cele mai scumpe pălării de

la Paris, îşi etalau un decolteu atât de tentant, încât orice bijuterie ar fi fost de-a dreptul de prisos, şi păşeau atât de graţios, încât, prin comparaţie, albele parcă erau nişte spălătorese. Violette şi Loula au socotit rapid cât puteau scoate din vânzarea loţiunilor de frumuseţe, mai ales crema din bale de melc şi perle pisate şi dizolvate în zeamă de lămâie, pentru albirea tenului.

Colegiul din Boston

Lovitura de bici primită de la Maurice n-a împiedicat-o pe Hortense Guizot să se ducă la faimosul bal dat de Marigny, căci a acoperit locul cu voalul subţire şi lung până în pământ, care disimula acele cu care era prinsă rochia la spate, dar i-a rămas o urmă vineţie preţ de mai multe săptămâni. Cu această vânătaie l-a convins pe Valmorain să-şi trimită fiul la Boston. Şi mai avea un argument: de la naşterea Mariei-Hortense avusese o singură dată ciclu, era deci din nou însărcinată şi trebuia să-şi menajeze nervii, aşa că era mai bine ca băiatul să plece o vreme. Fertilitatea ei nu era ceva miraculos, cum dădea de înţeles printre amicele sale; adevărul e că la două săptămâni după naştere se zbânţuia cu bărbatu-său la fel de voios ca în luna de miere. De data asta avea să fie un băiat, era convinsă, menit a duce mai departe numele şi dinastia familiei. Nimeni n-a îndrăznit să-i aducă aminte că exista deja Maurice Valmorain.

Maurice a urât şcoala din Boston încă din clipa când i-a trecut pragul şi uşile duble din lemn gros s-au închis în spatele lui. Iar sentimentul de neplăcere nu l-a părăsit decât în al treilea an, când a avut parte de un dascăl excepţional. Ajunsese la Boston în plină iarnă, sub o burniţă îngheţată, pomenindu-se într-o lume absolut cenuşie, cu cerul acoperit, străzile pline de polei, mărginite de nişte copaci scheletici în ale căror ramuri golaşe adăstau

ţepene de frig nişte păsări mari. Acum vedea el ce însemna frigul adevărat. Iarna nu se mai lăsa dusă, îl dureau oasele, avea urechile albastre de frig şi mâinile roşii de degerături, nu-şi scotea paltonul nici când dormea şi pândea pe cer cea mai mică rază de soare. În colţul dormitorului era o sobă cu cărbuni, dar se aprindea doar două ore seara, pentru ca băieţii să-şi poată usca ciorapii. Cearşafurile erau reci, pereţii aveau pete verzui, iar ca să se spele dimineaţa trebuiau mai întâi să spargă pojghiţa de gheaţă din lighean.

Băieţii, gălăgioşi şi zurbagii, îmbrăcaţi în nişte uniforme la fel de cenuşii ca peisajul, vorbeau o limbă pe care Maurice abia reuşea s-o descifreze graţie tutorelui Gaspard Sévérin, care cunoştea câteva cuvinte englezeşti, iar restul îl improviza cu ajutorul dicţionarului. Au trecut luni până să poată răspunde întrebărilor profesorilor şi un an până să poată pricepe bancurile colegilor americani, care îl porecliseră „franţuzoiul” şi-l martirizau cu suplicii ingenioase. Originalele noţiuni de pugilism ale unchiului Sancho i-au fost de folos ca să se apere de duşmani lovind la boaşe, practicarea scrimei l-a ajutat să iasă victorios la concursurile iniţiate de directorul şcolii, care făcea pariuri cu profesorii, iar la urmă îl pedepsea pe cel care pierduse.

Mâncarea îndeplinea scopul pur didactic de călire a temperamentului. Căci cine era în stare să înghită ficat fiert sau gâturi de pui cu resturi de pene pe ele şi cu garnitură de conopidă şi orez afumat putea lua în piept toate întâmplările vieţii, inclusiv războiul, pentru care americanii se pregăteau mereu. Maurice, obişnuit cu bucătăria rafinată a lui Célestine, a postit precum un fachir treisprezece zile la rând, fără ca nimănui să-i pese nici cât negru sub unghie, dar după ce-a leşinat de foame n-a avut încotro şi a devorat ce i se punea în farfurie.

Disciplina era pe cât de drastică, pe atât de absurdă. Bieţii de ei trebuiau să sară din aşternut la

crăpatul zorilor, să se dezmeticească cu apă rece ca gheaţa, să alerge trei ture prin curte alunecând peste băltoace ca să se încălzească – dacă furnicăturile din mâini se puteau numi căldură – apoi să studieze latineşte preţ de două ceasuri până la micul dejun compus din cacao, pâine uscată şi terci de ovăz plin de cocoloaşe; urmau orele de clasă şi sportul, de la care Maurice era scutit. La sfârşitul zilei, când victimele picau de oboseală, mai suportau o oră sau două de discurs moralizator. Calvarul se termina recitând în cor Declaraţia de Independenţă.

Maurice, care crescuse răsfăţat de Tété, s-a supus fără crâcnire regimului carceral. Efortul de a ţine pasul cu ceilalţi şi de a se apăra de bătăuşi îl ţinea ocupat tot timpul, astfel că nici n-a mai avut coşmaruri, nu s-a mai gândit la spânzurătorile din Le Cap. În plus, îi plăcea să înveţe. La început îşi ascundea pofta de citit ca să nu fie luat de înfumurat, dar pe urmă a început să-i ajute pe ceilalţi la lecţii şi s-a făcut respectat. N-a suflat însă o vorbă despre faptul că ştia să cânte la pian, să danseze cadrilul şi să facă versuri: l-ar fi sfâşiat. Băieţii îl vedeau scriind scrisori cu o dăruire de călugăr medieval, dar nu-i râdeau în nas: le spusese că misivele erau către mama sa invalidă, iar mama, ca şi patria, nu era subiect de glumă – era sfântă.

A tuşit toată iarna, dar la venirea primăverii şi-a revenit. Luni în şir stătuse înfofolit în haine, strâns în el, invizibil. Când soarele i-a încălzit oasele şi şi-a lepădat cele două vestoane, izmenele de lână, fularul, mănuşile şi paltonul şi a început să păşească drept, a constatat că hainele îi rămăseseră mici. Crescuse brusc, cum se întâmplă la pubertate, dintre cei mai pirpirii ajunsese unul dintre cei mai înalţi şi zdraveni din clasă. Iar să priveşti lumea de la câţiva centimetri mai sus îţi dă siguranţă.

Vara fierbinte şi umedă nu l-a deranjat defel, era obişnuit cu vipia tropicală. Şcoala s-a golit, elevii şi majoritatea profesorilor au plecat în vacanţă, Maurice a rămas practic singur, aşteptând veşti de întoarcere acasă. Care n-au sosit, în schimb taică-său l-a trimis pe Jules Beluche, acelaşi care îl şi însoţise în lungul şi deprimantul voiaj de acasă de la New Orleans, prin apele golfului Mexic, ocolind peninsula Florida, traversând Marea Sargaselor şi luând în piept valurile oceanului Atlantic, până la colegiul din Boston. Omul, o rudă săracă a familiei Guizot, prinsese drag de Maurice şi încercase să-i îndulcească pe cât posibil călătoria, dar în amintirea băiatului avea să rămână veşnic legat de exilul din căminul părintesc.

Beluche a venit cu o scrisoare în care Valmorain îi explica de ce nu putea veni acasă şi cu destui bani din care să-şi cumpere haine, cărţi şi ce-o mai dori. Iar misiunea lui era să-l ducă pe Maurice într-o călătorie culturală prin istoricul oraş Philadelphia, pe care orice june de condiţia sa trebuia să-l cunoască, pentru că acolo încolţise sămânţa naţiunii americane, după cum pompos se exprima în misivă. Aşa că Maurice a plecat cu Beluche şi în săptămânile de turism silit a fost taciturn şi indiferent, încercând să-şi ascundă curiozitatea şi simpatia pe care începea să i-o trezească sărmanul Beluche.

În vara următoare iar a aşteptat preţ de două săptămâni cu valiza făcută şi iar a apărut Beluche, de data asta ca să-l ducă la Washington şi prin alte oraşe de care n-avea niciun chef.

Harrison Cobb, unul din puţinii profesori care rămâneau pe loc în vacanţa de Crăciun, a observat că Maurice Valmorain era singurul elev care nu primea vizite şi daruri şi stătea să citească în clădirea pustie. Cobb era dintr-o veche familie bostoniană, stabilită acolo de la jumătatea secolului al XVII-lea, de origine nobiliară – lucru pe care-l ştiau toţi, dar el îl nega. Era un apărător

fanatic al republicii americane şi ura nobilimea. A fost primul aboliţionist pe care l-a cunoscut Maurice şi care avea să-l marcheze profund. În Louisiana aboliţionismul era văzut mai rău ca sifilisul, dar în statul Massachussetts chestiunea sclaviei se discuta într-una: Constituţia lui, redactată în urmă cu douăzeci de ani, conţinea o clauză care o interzicea.

Cobb a văzut în Maurice o minte avidă de cunoaştere şi o inimă înflăcărată, în care argumentele sale umanitare au prins pe dată rădăcini. Printre altele, i-a dat să citească *Interesanta poveste a vieţii lui Olaudah Equiano,* carte apărută la Londra în 1789 cu un succes enorm. Era istoria dramatică a unui sclav african, scrisă la persoana întâi, şi emoţionase publicul european şi american, doar în Louisiana nu se auzise de ea. Profesor şi elev au petrecut după-amiezi întregi citind, analizând şi comentând. În fine, Maurice a dat glas părerii sale despre sclavie:

— Tata are mai bine de două sute de sclavi, care într-o bună zi vor fi ai mei.

— Asta-ţi doreşti tu, fiule?

— Da, pentru că am să-i eliberez.

— Şi-atunci vor fi două sute şi ceva de negri părăsiţi în voia sorţii şi un tânăr imprudent şi sărăcit. Aşa că ce câştigi cu asta? Lupta contra sclaviei nu se poartă din plantaţie în plantaţie, Maurice, trebuie să se schimbe felul de a gândi al oamenilor şi legile din ţara asta şi din lume. Iar tu trebuie să studiezi şi să te pregăteşti să faci politică.

— Dar nu mă pricep la aşa ceva, domnule!

— De unde ştii? Fiecare dintre noi poartă în el o rezervă nebănuită de forţă, care răsare atunci când viaţa îl pune la încercare…

Zarité

Am apucat să stau pe plantaţie aproape doi ani, după calculele mele, înainte ca stăpânii să mă aducă iar printre servitori. Timp în care nu l-am văzut pe Maurice nici măcar o dată, pentru că taică-său nu-i dădea voie să vină acasă în vacanţă şi-l trimitea în călătorie prin alte locuri, iar la urmă, când a terminat şcoala, l-a luat cu el în Franţa, să-şi cunoască bunica. Dar asta a fost mai târziu. Stăpânul voia să-l ţină departe de madame *Hortense. Nici pe Rosette n-am putut s-o văd, însă domnul Murphy îmi aducea veşti despre ea ori de câte ori se ducea la New Orleans. „Ce te faci cu dulceaţa asta de fată, Tété? Ar trebui s-o ţii ferecată în casă ca să nu se bulucească lumea să caşte ochii la ea", glumea el.*

Madame *Hortense a născut-o şi pe a doua fiică, pe Marie-Louise, care însă avea un beteşug la plămâni. Clima îi făcea rău, dar, cum nimeni nu poate schimba clima, în afară de* Père *Antoine în cazuri extreme, nu prea era chip să-i uşurezi suferinţa. Pentru ea m-au chemat înapoi la casa din oraş. A fost anul în care a venit doctorul Parmentier, care stătuse mult timp în Cuba, şi l-a înlocuit pe medicul familiei Guizot. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să elimine lipitorile şi frecţiile cu muştar care mai c-o omorau pe copilă şi să întrebe de mine. Uite că şi-a amintit de mine, după atâţia ani. L-a convins pe stăpân că eram cea mai indicată să am grijă de Marie-Louise pentru că învăţasem o grămadă de lucruri de la Tante Rose. Atunci i-au poruncit şefului vătafilor să mă trimită în oraş. M-am despărţit cu multă jale de prietenii mei şi de familia Murphy şi a fost prima dată când am călătorit singură, doar cu un permis ca să nu mă aresteze.*

Multe se schimbaseră la New Orleans în absenţa mea: erau mai multe gunoaie, oameni şi

trăsuri, başca zorul de a construi case şi a lărgi străzile. Până şi piaţa se mărise. Don *Sancho nu mai locuia în casa Valmorain, se mutase în acelaşi cartier. Célestine mi-a spus că o dăduse uitării pe Adi Soupir şi că era amorezat de o cubaneză, dar nimeni din casă n-o văzuse la chip. M-am instalat la mansardă cu Marie-Louise, care era palidă şi atât de slăbită, că nici să plângă nu putea. Mi-a venit ideea să mi-o leg lipită de corp – metoda se dovedise bună în cazul lui Maurice, care şi el se născuse cam bolnăvior – dar* madame *Hortense a spus că aşa ceva e potrivit pentru negri, nu pentru fiică-sa. Dacă aş fi culcat-o în leagăn precis că s-ar fii prăpădit, aşa că o duceam tot timpul în braţe.*

De cum am dat ochii cu stăpânul i-am amintit că era anul în care făceam treizeci de ani şi trebuia să fiu liberă.

— Şi de fiică-mea cine-o să aibă grijă?

— Tot eu, dacă vreţi, monsieur.

— Păi asta înseamnă că nu se schimbă nimic.

— Ba nu, monsieur, *că dacă sunt liberă pot să plec dacă vreau, domniile voastre nu mai puteţi să mă bateţi şi trebuie să mă şi plătiţi măcar un pic ca să pot trăi.*

— I-auzi, să te plătim, s-a mirat el.

— Aşa muncesc vizitiii, bucătăresele, infirmierele, croitoresele şi alţi oameni liberi, monsieur.

— Văd că eşti bine informată. Atunci ştii şi că nimeni nu angajează o dădacă străină, trebuie să fie cineva din familie, ca o a doua mamă sau o bunică.

— Dar eu nu fac parte din familie, monsieur, *sunt proprietatea voastră.*

— Te-am tratat mereu ca pe un membru al familiei, Tété! Mă rog, dacă aşa vrei tu o să-mi ia ceva timp s-o conving pe madame *Hortense, cu toate că se va crea un precedent prost care va fi întors pe toate părţile. Să văd ce pot face.*

Mi-a dat voie să mă duc s-o văd pe Rosette. Fiică-mea a fost înaltă dintotdeauna, iar acum, la unsprezece ani, ziceai că are cincisprezece. Domnul Murphy nu mă minţise, era tare frumuşică. Măicuţele îi potoliseră neastâmpărul, dar nu-i şterseseră nici zâmbetul cu gropiţe şi nici privirea cuceritoare. M-a primit formal, cu o reverenţă, iar când am îmbrăţişat-o a înţepenit, cred că-i era ruşine că maică-sa era o sclavă cu pielea precum cafeaua cu lapte. Dar era tot ce iubeam mai mult pe lume. Fuseserăm legate trup şi suflet până când, de frică să nu mi-o vândă sau să n-o violeze propriul ei tată la pubertate, aşa cum făcuse şi cu mine, fusesem silită să mă despart de ea. Că nu doar o dată îl văzusem pe stăpân pipăind-o aşa cum fac bărbaţii ca să vadă dacă s-a copt. Asta înainte să se însoare cu madame *Hortense, când Rosette a mea era doar o copilă nevinovată care i se căţăra pe genunchi. M-a durut răceala fiică-mii: poate că o pierdusem vrând s-o pun la adăpost.*

Din rădăcinile ei africane nu mai rămăsese nimic. Ştiuse despre Guineea şi despre loas, *dar la şcoală le-a uitat şi a devenit catolică; măicuţele erau tot atât de îngrozite de voodoo pe cât erau de protestanţi, de evrei şi de* kaintocks. *Puteam eu să-i reproşez că visa o viaţă mai bună ca a mea? Ea voia să fie ca Valmorainii, nu ca mine. Îmi vorbea cu o politeţe falsă, pe un ton străin, necunoscut mie. Aşa-mi amintesc. Mi-a spus că-i plăcea la şcoală, că măicuţele erau bune şi o învăţau muzică, religie, să scrie frumos – dar nici gând de dansuri, căci astea îmbie diavolul. Am întrebat-o de Maurice, mi-a spus că era bine, dar se simţea singur şi dorea să vină acasă. Îşi scriau, aşa cum făcuseră de când se despărţiseră. Scrisorile ajungeau destul de târziu, numai că ei îşi scriau într-una, neaşteptând răspuns, de parcă ar fi vorbit de-a surda. Rosette mi-a spus că se întâmpla să primească şase într-o singură zi, iar*

apoi să treacă şi o lună fără niciuna. Acum, cinci ani mai târziu, ştiu că în misivele acelea îşi spuneau fraţi ca să nu se prindă măicuţele, care aveau obiceiul să deschidă corespondenţa fetelor. Şi că despre sentimentele lor vorbeau într-o cheie religioasă: Sfântul Duh însemna dragoste, sărutările erau rugăciuni, Rosette era îngerul păzitor, iar el, oricare martir din calendarul catolic; fireşte, ursulinele erau demonii. Drept care o misivă de la Maurice putea spune că Sfântul Duh venea la el noaptea, când îşi visa îngerul păzitor, şi se trezea cu o mare dorinţă de a tot spune la rugăciuni. Iar ea-i răspundea că se ruga pentru el şi că trebuia să fie atent la oastea demonilor care erau o ameninţare pentru muritori. Acum păstrez aceste scrisori într-o cutie şi, deşi nu le pot citi, ştiu ce conţin, căci Maurice mi-a citit părţi din ele, mai puţin îndrăzneţe.

Rosette mi-a mulţumit pentru dulciuri, panglici şi cărţi. Nu eu i le trimisesem, că doar nu aveam bani. Credeam că o făcuse stăpânul Valmorain, dar ea mi-a spus că nici nu trecuse pe la ea. Don *Sancho era cel care-i făcea cadouri în numele meu, slăvi-i-ar Bondye numele bunului de* don *Sancho! Erzuli,* loa *mamă, n-am nimic să-i dau fiică-mii. Aşa a fost.*

Promisiunea se îndeplineşte

Cu prima ocazie, Tété s-a dus să stea de vorbă cu părintele Antoine. L-a aşteptat vreo două ore, căci era plecat la închisoare la deţinuţi. Le ducea mâncare şi le curarisea rănile lăsate de bătăi fără ca paznicii să-l împiedice, pentru că auziseră şi ei că omul era un sfânt şi că fusese văzut în mai multe locuri în acelaşi timp, iar uneori cu un fel de farfurie luminoasă plutindu-i deasupra capului. În cele din urmă franciscanul a ajuns la căsuţa de piatră care-i slujea drept locuinţă şi birou, cu coşul golit şi abia aşteptând să se întindă să se odihnească, dar mai avea treabă şi mai erau câteva ore bune până ca soarele să asfinţească, ceas de rugăciune când oasele i se odihneau în timp ce sufletu-i urca la ceruri. „Tare rău îmi pare, soră Lucie, că nu mă mai ţin puterile să mă rog mai mult şi mai temeinic", obişnuia el să-i spună măicuţei care îi purta de grijă. „Şi la ce bun să te rogi mai mult, *mon père?* Că doar eşti de-acum sfânt", suna invariabil răspunsul ei. A primit-o pe Tété cu braţele deschise, aşa cum făcea cu toţi. Omul era neschimbat, avea aceeaşi privire blândă de dulău mare şi bun, răspândea acelaşi miros de usturoi, purta aceeaşi sutană slinoasă, crucea de lemn şi barba de profet.

— Ei, Tété, pe unde ai umblat?

— Vai, părinte, ai mii de enoriaşi şi ţi-ai adus aminte de mine! s-a emoţionat ea.

Apoi i-a spus că stătuse la plantaţie, i-a arătat încă o dată documentul libertăţii ei, îngălbenit şi gata să se rupă, pe care-l păstra de atâţia ani şi nu-i folosise la nimic, căci stăpânul găsea mereu câte un pretext ca să-şi amâne promisiunea. Părintele Antoine şi-a pus pe nas ochelarii de astronom, s-a apropiat cu actul de singura lumânare ce ardea în încăpere şi a citit atent.

— Cine mai ştie de asta, Tété? Adică dintre cei din New Orleans.

— Doctorul Parmentier a văzut hârtia pe când eram cu toţii în Saint-Domingue, dar acum locuieşte aici. Şi-am mai arătat-o şi lui *don* Sancho, cumnatul stăpânului.

Călugărul se aşează la o măsuţă şubredă şi se apucă să scrie ceva, cam anevoie, căci lucrurile acestei lumi pluteau într-o ceaţă uşoară, în vreme ce pe cele ale lumii celeilalte le vedea cât se poate de limpede. Îi înmânã apoi două misive pătate de cerneală pentru a le transmite personal celor doi domni.

— Ce aţi scris acolo, *mon père?* vru să ştie femeia.

— Să vină să stea de vorbă cu mine. Şi vino şi tu duminica viitoare după slujbă. Până atunci documentul rămâne la mine.

— Iertare, *mon père,* dar până acum nu m-am despărţit niciodată de hârtia asta… s-a bâlbâit Tété.

— Ei, atunci acum va fi prima dată, a zâmbit omul Domnului punând actul într-un sertar. Nu te îngrijora, fata mea, aici va fi în siguranţă.

Măsuţa hărtănită nu prea părea un loc atât de sigur pentru averea sa cea mai de preţ, dar n-a mai îndrăznit să spună nimic.

Duminica se aduna la catedrală o jumătate de oraş, printre care familiile Guizot şi Valmorain împreună cu o seamă de servitori. Era singurul loc din New Orleans – în afară de piaţă – în care se amestecau oamenii albi şi de culoare, liberi şi sclavi, deşi femeile se aşezau de o parte şi bărbaţii de alta. Un pastor protestant care vizitase oraşul scrisese la un ziar că biserica părintelui Antoine era locul cel mai tolerant al creştinătăţii. Tété nu putea veni mereu la slujbă, căci depindea de astmul micuţei Marie-Louise, dar în dimineaţa cu pricina fetiţa s-a simţit bine, aşa că a putut fi scoasă din casă. După slujbă fetele au fost date în

grija lui Denise şi Tété i-a spus stăpânei că mai zăboveşte un pic la biserică să vorbească cu sfântul.

Hortense nu s-a împotrivit, zicându-şi că în sfârşit femeia avea să se spovedească: venise din Saint-Domingue cu superstiţiile alea satanice, iar părintele Antoine era persoana cea mai autorizată pentru a-i salva sufletul de voodoo. Vorbea ea cu surorile ei că sclavii din Antile aduseseră credinţa aceea africană în Louisiana, văzuseră cu ochii lor mergând cu consorţii şi prietenii în Piaţa Congo să se uite, din curiozitate, la orgiile negrilor. Dacă la început nu era vorba decât de dansuri legănate şi gălăgie, acum vedeai o vrăjitoare care dănţuia ca posedată cu un şarpe lung şi gros în jurul gâtului, apoi jumătate din cei prezenţi cădeau în transă. Se numea Sanité Dédé şi venise din Saint-Domingue cu alţi negri şi cu diavolul în corp. Trebuia să vezi spectacolul grotesc al bărbaţilor şi femeilor cu spume la gură şi ochii daţi peste cap, după care se băgau în tufişuri şi se tăvăleau precum animalele. Mulţimea aceea adora un amestec de zeităţi africane, sfinţi catolici, pe Moise, planetele şi un loc numit Guineea. Numai *Père* Antoine pricepea tot ghiveciul ăsta şi, din păcate, îl tolera. Dacă n-ar fi fost sfânt, ea însăşi ar fi iniţiat o campanie publică menită a-l da afară din catedrală, spunea cu toată convingerea Hortense Guizot. Aflase ea de nişte ceremonii voodoo în care se bea sânge de animale sacrificate şi apărea diavolul în carne şi oase ca să copuleze cu femeile pe dinainte şi cu bărbaţii pe din dos. N-ar fi fost de mirare ca sclava căreia îi încredinţase nici mai mult nici mai puţin decât pe nevinovatele ei copile să participe la bacanalele cu pricina.

În căsuţa de piatră se aflau deja părintele, Parmentier, Sancho şi Valmorain, aşezaţi pe scaune şi mirându-se de ce fuseseră convocaţi. Sfântul cunoştea valoarea strategică a atacului prin surprindere. Bătrâna soră Lucie a venit târşâindu-şi

papucii şi ducând anevoie o tavă, le-a turnat un vin ieftin în nişte ceşcuţe ciobite de lut şi s-a retras. Era semnalul convenit dinainte pentru ca Tété să intre la rândul ei.

— V-am chemat în casa Domnului ca să îndreptăm o neînţelegere, fiii mei, a grăit părintele Antoine scoţând hârtia din sertar. Conform acestui document, această femeie, Tété, trebuia să fie eliberată încă de-acum şapte ani. Nu-i aşa, *monsieur* Valmorain?

— Şapte ani? Păi de-abia a împlinit treizeci! Nu puteam să o eliberez mai devreme!

— Conform Codului Negru, un sclav care salvează viaţa unui membru al familiei stăpânului are dreptul să fie eliberat pe loc, indiferent de vârstă. Iar Tété v-a salvat viaţa, dumitale şi fiului dumitale, Maurice.

— Acest lucru nu se poate dovedi, *mon père,* a spus Valmorain cu o mutră dispreţuitoare.

— Plantaţia din Saint-Domingue a fost incendiată, vătafii au fost ucişi, sclavii dumitale au fugit şi s-au alăturat rebelilor. Spune-mi, fiule, chiar crezi că ai fi scăpat fără ajutorul acestei femei?

Valmorain s-a uitat la document şi a pufnit:

— Dar nu are dată, părinte.

— Sigur că nu are, ai uitat să pui data în graba şi zăpăceala plecării. E de înţeles. Din fericire, doctorul Parmentier a văzut actul în 1793, la Le Cap, astfel că putem presupune că datează de atunci. Dar nu asta e important. Important e că sunteţi creştini, cavaleri cu credinţă şi bune intenţii. Vă cer, *monsieur* Valmorain, în numele Domnului, să vă îndepliniţi promisiunea – şi privirea adâncă a sfântului l-a străpuns până în suflet.

Valmorain se uită la Parmentier, dar acesta se uita fix la cana cu vin, încremenit între loialitatea faţă de prietenul căruia îi datora atâtea şi propria condiţie nobilă la care tocmai făcuse aluzie atât de

magistral părintele Antoine. Sancho, în schimb, abia-şi ascundea zâmbetul pe sub mustăţile stufoase. Toată povestea asta îl amuza nespus, pentru că de ani de zile îi tot aducea aminte cumnatului că trebuia să rezolve problema concubinei şi uite că fusese nevoie de o intervenţie divină ca să ia aminte. Nu pricepea de ce o mai ţinea pe Tété dacă n-o mai dorea trupeşte, mai ales că era limpede că Hortense nu putea s-o sufere. Şi ar fi putut găsi altă dădacă pentru fete printre atâtea sclave pe care le aveau.

— Nu vă faceţi griji, *mon père,* cumnatul meu va face ce trebuie, spuse el după o scurtă tăcere. Doctorul Parmentier şi cu mine vom fi martori. Chiar mâine ne ducem la judecător să legalizăm emanciparea lui Tété.

— Foarte bine, fiule. Să fie într-un ceas bun. Tété, de mâine eşti liberă, trase concluzia părintele, ridicând cana cu vin.

Bărbaţii schiţară gestul de a le goli pe ale lor, dar niciunul nu era în stare să dea pe gât poşirca aceea, şi se ridicară să plece. Au fost opriţi de Tété.

— O clipă, vă rog frumos. Şi Rosette? Are şi ea dreptul să fie liberă. Aşa spune documentul.

Lui Valmorain i se sui sângele la cap şi simţi că nu mai avea aer. Degetele i se încleştară pe baston, reuşi cu greu să nu-l ridice împotriva acelei sclave obraznice, dar sfântul interveni la timp.

— Fireşte, Tété. *Monsieur* Valmorain ştie că e cuprinsă şi Rosette acolo. Mâine va fi şi ea liberă. Doctorul Parmentier şi *don* Sancho vor avea grijă ca totul să se facă legal. Mergeţi cu Domnul, copii…

Cei trei plecară, Tété fu poftită de bătrân la o cană de ciocolată ca să sărbătorească evenimentul. Un ceas mai târziu, ajunsă acasă, stăpânii o aşteptau în salon, aşezaţi în jilţuri cu spătar înalt, precum doi judecători severi, Hortense furioasă şi Valmorain jignit, căci nu putea accepta că femeia pe care contase vreme de douăzeci de ani îl

umilise în faţa celor mai apropiaţi prieteni şi a preotului. Hortense voia să ducă afacerea în faţa justiţiei, documentul fusese scris sub presiune, deci nu era valid, dar Valmorain s-a opus: nu voia scandal.

Acum o potopeau cu insulte pe care ea nici nu le auzea, căci în cap îi răsuna un zvon plăcut de clopoţei. „Nerecunoscătoare ce eşti! Dacă tot ce vrei e să pleci, atunci cară-te imediat. Nici măcar hainele pe care le porţi nu-ţi aparţin, dar ţi le lăsăm ca să nu ieşi goală pe stradă. Ai o jumătate de oră să părăseşti această casă în care n-ai să mai calci în veci. Acum strada te mănâncă, să vedem ce-ai să faci! Doar să te vinzi marinarilor ca ultima târfă!” a urlat Hortense, izbind picioarele scaunului cu cravaşa.

Tété a închis uşor uşa în urma ei şi s-a dus la bucătărie, unde ceilalţi servitori erau deja la curent cu cele întâmplate. Cu riscul de a-şi înfuria stăpâna, Denise i-a propus să doarmă cu ea în cameră şi să plece a doua zi de dimineaţă, ca să nu fie cumva prinsă noaptea fără permis – încă nu era liberă şi, dacă era interceptată, ajungea la închisoare – dar Tété nu mai avea răbdare. I-a îmbrăţişat pe toţi, le-a spus că se vor vedea la biserică, în Piaţa Congo şi la piaţă; n-avea de gând să plece departe, New Orleans era oraşul perfect pentru ea, le-a spus. „Nu mai ai un stăpân care să te apere, orice ţi se poate întâmpla acum. Şi din ce-ai să trăieşti?” a întrebat Célestine.

— Din ce-am trăit de când mă ştiu, din munca mea.

Nici nu şi-a mai strâns puţinele lucruşoare, şi-a luat doar documentul libertăţii şi coşul cu merinde pregătit de Célestine, a traversat cu paşi uşori piaţa, a ocolit catedrala şi a bătut la uşa sfântului. I-a deschis sora Lucie cu o lumânare în mână şi, fără s-o întrebe nimic, a condus-o pe culoarul care unea locuinţa cu biserica până la o încăpere întunecată în care vreo şase sărmani stăteau în faţa

farfuriilor de supă cu pâine. Cu ei mânca şi părintele Antoine. „Stai jos, fata mea, te aşteptam, sora Lucie o să-ţi găsească un locşor unde să dormi.”

A doua zi, sfântul a însoţit-o la judecătorie. Exact la ora stabilită s-au prezentat Valmorain, Parmentier şi Sancho ca să legalizeze eliberarea „femeii Zarité, zisă Tété, mulatră, de treizeci de ani, cu purtări bune, pentru serviciu credincios. Prin prezentul document, fiica sa, Rosette, cu o pătrime de sânge negru, de unsprezece ani, îi aparţine ca sclavă numitei Zarité”. Judecătorul a pus să se afişeze un anunţ public pentru ca „persoanele care au o obiecţie legală să se prezinte în faţa acestei Curţi în cel mult patruzeci de zile de la data de azi”. După care – toată afacerea durase doar nouă minute – cu toţii s-au retras binedispuşi, inclusiv Valmorain, care în noaptea precedentă, după ce Hortense adormise epuizată de furie şi văicăreli, avusese timp să se gândească mai bine şi înţelesese că Sancho avea dreptate: trebuia să se rupă de Tété. La ieşire a apucat-o de mână.

— Deşi mi-ai făcut un prejudiciu serios, nu-ţi port pică, femeie, i-a spus pe un ton părintesc şi mulţumit de propria-i generozitate. Presupun c-ai să sfârşeşti cerşind, dar măcar Rosette va fi la adăpost; va rămâne la ursuline până termină şcoala.

— Fiica voastră vă va fi recunoscătoare, *monsieur,* a răspuns ea şi a luat-o pe stradă în paşi de dans.

Sfântul din New Orleans

În primele două săptămâni Tété şi-a câştigat pâinea şi mindirul pe care dormea ajutându-l pe părintele Antoine la multele sale opere de caritate. Se scula înaintea zorilor – el se ruga deja de o bună bucată de timp – şi-l însoţea la închisoare, la spital, la casa de nebuni, la orfelinat şi la câteva

locuinţe particulare unde împărtăşea bătrâni şi bolnavi. Zi de zi, pe soare sau pe ploaie, silueta firavă a călugărului cu rasă cafenie şi barba vâlvoi bătea oraşul; îl vedeai la conacele celor bogaţi şi la colibele sărmanilor, la mănăstire şi la bordel, cerând de pomană în piaţă şi în cafenele, dând pâine cerşetorilor schilozi şi apă sclavilor scoşi la vânzare la Maspero Échange, veşnic urmat de o haită de câini costelivi. Şi nu uita niciodată să-i mângâie pe pedepsiţii legaţi de butuc în plină stradă, în spatele consiliului comunal, cele mai nenorocite oiţe din turma sa, cărora încerca să le cureţe rănile, dar era miop şi nu reuşea, iar aici intervenea Tété.

— Ai mâini de înger, Tété, Dumnezeu te-a menit să fii infirmieră. Ar trebui să rămâi să lucrezi cu mine, i-a propus sfântul.

— Nu sunt călugăriţă, *mon père,* nu pot să muncesc pe gratis toată viaţa, am o fiică de ţinut.

— Cazi în păcatul lăcomiei, fata mea, ajutorul dat aproapelui se plăteşte în cer, aşa ne-a promis Iisus.

— Spune-i că mai bine mă plăteşte aici pe pământ, cu cât o fi.

— Am să-i spun, fata mea, dar Iisus are multe cheltuieli, zâmbea el în barbă.

Pe înserat se întorceau la căsuţa de piatră, unde sora Lucie îi aştepta cu apă şi săpun ca să se spele înainte de masa luată împreună cu săracii. Tété îşi punea picioarele în lighean şi-n timpul ăsta tăia feşe, în timp ce el spovedea, făcea pe arbitrul, rezolva conflicte şi certuri. Nu dădea sfaturi, experienţa îi spunea c-ar fi fost curată pierdere de timp, toţi greşim pe barba noastră şi tragem învăţături din greşelile noastre.

Noaptea sfântul îşi arunca pe spate o pătură roasă de molii şi pleca împreună cu Tété să dea ochii cu gloata cea mai periculoasă purtând cu el o lampă, căci niciunul din cele optzeci de felinare ale oraşului nu se găsea aici. Delincvenţii îl

tolerau, pentru că le răspundea cu binecuvântări la înjurături şi nu se lăsa nicicum intimidat. Nu venea cu fumuri de moralist şi nici să mântuiască suflete, ci pentru a bandaja înjunghiaţii, a despărţi bătăuşii, a împiedica sinuciderile, a ajuta femeile, a aduna morţii şi a duce copiii la orfelinatul măicuţelor. Iar dacă din pură ignoranţă vreunul dintre *kaintocks* îndrăznea să-l atingă, o sută de pumni se ridicau să-i arate străinului cine era *Père* Antoine. Pătrundea în mahalaua El Pantano, cel mai sinistru loc de depravare din Mississippi, protejat de inocenţa sa neştirbită şi de incerta sa aureolă de sfânt. Acolo, în tripouri şi lupanare se adunau mateloţi, piraţi, peşti şi curve, dezertorii din armată, marinarii care veneau să chefuiască, hoţii şi criminalii. Îngrozită, Tété păşea prin mocirlă, rahaţi, vomă şi şobolani, ţinându-se de rasa călugărului şi rugându-se lui Erzuli cu glas tare, în timp ce el savura plăcerea pericolului. „Iisus veghează asupra noastră, Tété", o asigura el voios. „Şi dacă nu e atent tocmai acum…?"

La sfârşitul celei de-a doua săptămâni femeia avea tălpile o rană, spinarea înţepenită şi sufletul greu de atâta mizerie omenească şi de bănuiala că mult mai uşor era să tai trestie decât să faci acte de caritate pentru nenorociţii ăia. Într-o zi de marţi s-a întâlnit în Piaţa Mare cu Sancho García del Solar, elegant în haine negre şi atât de parfumat, că nici musca nu se apropia, bucuros că-l curăţase pe un american prea naiv la jocul de *écarté.* O salută cu o reverenţă elaborată şi o sărutare de mână, spre uimirea câtorva gură-cască, apoi o pofti la o cafea.

— Dar repede, *don* Sancho, că-l aştept pe *mon père,* care curariseşte bubele unui păcătos, nu cred să mai stea mult.

— Şi nu-l ajuţi?

— Ba da, dar păcătosul ăsta are răul spaniol şi *mon père* nu mă lasă să-i văd părţile intime. De parcă ar fi ceva nou pentru mine!

— Să ştii că sfântul are dreptate, Tété. Dacă m-aş îmbolnăvi de aşa ceva, Doamne fereşte, n-aş vrea ca o femeie frumoasă să-mi ofenseze pudoarea.

— Nu râde, *don* Sancho, nenorocirea asta poate lovi pe oricine. În afară de părintele Antoine, desigur.

S-au aşezat la o măsuţă cu faţa la piaţă. Patronul, un mulatru liber care-l ştia pe Sancho, nu şi-a ascuns mirarea: era prea mare contrastul între ţinuta spaniolului şi cea a însoţitoarei sale, care părea o cerşetoare lângă un os domnesc. Sancho a constatat şi el halul jalnic în care arăta femeia, care l-a pus la curent cu ce făcuse de două săptămâni încoace, făcându-l să râdă în hohote.

— După cum se vede, sfinţenia e o pacoste. Trebuie să scapi de părintele Antoine dacă nu vrei să ajungi la fel de prăpădită ca sora Lucie.

— Nu pot să mai abuzez mult de bunătatea lui, *don* Sancho. O să plec când se fac cele patruzeci de zile de la notificarea judecătorului şi-o să fiu liberă. Atunci văd eu ce fac, trebuie să-mi găsesc de muncă.

— Şi Rosette?

— Merge mai departe cu şcoala. Ştiu că o vizitaţi şi îi faceţi daruri în numele meu… Cum să vă plătesc pentru tot ce-aţi făcut pentru noi, *don* Sancho?

— Nu-mi datorezi nimic, Tété.

— Trebuie să strâng ceva bani ca s-o pot primi cum se cuvine pe Rosette când termină şcoala.

— Şi părintele Antoine ce zice? a vrut să ştie Sancho, în timp ce-şi punea în cafea cinci linguriţe cu zahăr şi nişte coniac.

— Că are Domnul grijă…

— Sper să aibă, dar poate c-ar fi bine să ai şi un plan de rezervă. Eu aş avea nevoie de o jupâneasă, casa mea e un dezastru, dar, dacă te angajez, soţii Valmorain n-o să mă ierte în veci.

— Înţeleg, domnule. O să găsesc eu de lucru, sunt sigură.

— Munca grea o fac sclavii, de la lucrul la câmp până la creşterea copiilor. Ştiai că în New Orleans sunt trei mii de sclavi?

— Şi câţi oameni liberi, domnule?

— Vreo cinci mii de albi şi două mii de oameni de culoare, aşa se spune.

— Deci de două ori mai mulţi oameni liberi decât sclavi. Păi cum să nu găsesc pe cineva care să mă angajeze! Un aboliţionist, de exemplu.

— Aboliţionişti în Louisiana? Dacă sunt, păi stau bine ascunşi, a râs Sancho.

— Nu ştiu să citesc şi să scriu, nu sunt nici bucătăreasă, dar ştiu să ţin o casă, să aduc copii pe lume, să cos răni şi să vindec boli…

— Uşor n-o să fie, dar încerc să te ajut. O prietenă de-a mea susţine că sclavii costă mai mult decât angajaţii liberi. E nevoie de câţiva sclavi ca să facă fără chef treaba pe care un om liber o face cu tragere de inimă. Pricepi?

— Mai mult sau mai puţin, a răspuns ea, băgând la cap fiecare cuvânt ca să i-l repete părintelui Antoine.

— Pentru că unui sclav îi lipseşte imboldul, munceşte încet şi prost pentru că truda lui e doar în folosul stăpânului, pe când un om liber munceşte ca să economisească bani şi să progreseze, asta îl motivează.

— La Saint-Lazare imboldul era biciul vătafului Cambray…

— Şi vezi şi tu cum s-a terminat colonia aia. Nu poţi să impui teroarea la nesfârşit, Tété.

— Dumneata trebuie că eşti un aboliţionist ascuns, *don* Sancho, că vorbeşti precum tutorele Gaspard Sévérin şi *monsieur* Zacharie din Le Cap.

— Vezi să nu repeţi chestia asta în public, că pot să am probleme. Mâine să-mi vii tot aici, curată şi bine îmbrăcată, că te duc la prietena mea.

A doua zi *Père* Antoine s-a dus singur la treburile lui. Tété, îmbrăcată în singura ei rochie proaspăt spălată şi cu *tignon*-ul scrobit pe cap, mergea cu Sancho să-şi caute prima slujbă din viaţa ei. N-au mers departe, preţ de câteva cvartale pe împestriţata stradă Chartres plină de prăvălii de pălării, dantele, botine, pânzeturi şi tot ce mai trebuie pentru a hrăni cochetăria femeilor, oprindu-se la o casă cu etaj, galbenă, cu grilaje de fier verzi la balcoane.

Sancho a bătut în uşă cu un ciocănel în formă de broască şi le-a deschis o negresă grasă; recunoscându-l pe Sancho, mutra acră i s-a schimbat pe loc într-un zâmbet larg. Iar Tété a avut impresia că după douăzeci de ani se întorsese în acelaşi loc în care ajunsese după ce plecase de la *madame* Delphine. Negresa era Loula. Care nu a recunoscut-o – ar fi fost cu neputinţă – dar fiind cu Sancho i-a urat bun venit şi i-a poftit în salon. *„Madame* o să vină în curând, vă aşteaptă", a spus şi a ieşit, făcând să se zguduie podelele sub paşii ei de elefant.

După câteva minute, inima lui Tété tresaltă privind-o intrând pe aceeaşi Violette Boisier din Le Cap, la fel de frumoasă ca atunci, având în plus siguranţa pe care o conferă anii şi amintirile. Sancho a devenit parcă altul într-o clipă. Toată fanfaronada sa de mascul spaniol a dispărut ca suflată de vânt, acum era un băieţandru timid care se apleca să sărute mâna frumoasei, răsturnând în acelaşi timp cu vârful floretei o măsuţă. Tété a prins în aer un trubadur medieval din porţelan şi l-a strâns la piept, uitându-se uimită la Violette. „Presupun că ea e femeia de care mi-ai vorbit, Sancho." Tété a observat tonul familiar şi tulburarea bărbatului, pricepând că Violette era cubaneza care, din spusele lui Célestine, o înlocuise pe Adi Soupir în inima iubăreaţă a spaniolului.

— *Madame… noi* ne-am cunoscut demult. M-aţi cumpărat de la *madame* Delphine pe când eram o copilă…

— Da? Nu-mi aduc aminte, a ezitat Violette.

— La Le Cap. M-aţi cumpărat pentru *monsieur* Valmorain. Eu sunt Zarité.

— Sigur! Hai la geam să te văd mai bine. Cum puteam să te recunosc? Pe atunci erai o fetiţă costelivă care nu se gândea decât să fugă.

— Acum sunt liberă. Mă rog, aproape liberă.

— Ce coincidenţă ciudată! Loula, vino repede să vezi cine e aici!

Înţelegând despre cine era vorba, Loula cea mătăhăloasă a strâns-o în braţele ei de gorilă. Două lacrimi sentimentale i-au apărut în ochi amintindu-şi de Honoré, legat în amintirile ei de fetiţa care fusese Tété. I-a spus că, înainte de a se întoarce în Franţa, *madame* Delphine încercase să-l vândă, numai că bietul bătrân nu valora nimic, era şi bolnav, aşa că-i dăduse drumul să se descurce cerşind.

— A plecat cu rebelii înainte de revoluţie. A venit să-şi ia rămas-bun, eram prieteni. Un adevărat domn, Honoré ăsta. Nu ştiu dacă a apucat să ajungă în munţi, drumul era greu, iar el avea oasele betege. Şi chiar dacă a ajuns, cine ştie dacă l-au primit, că nu era în stare să lupte în vreun război, a oftat Loula.

— Precis că l-au primit, că ştia să bată toba şi să gătească. Asta e mai important decât să foloseşti o armă, a mângâiat-o Tété.

A plecat apoi de la părintele Antoine şi de la bătrâna soră Lucie, promiţându-le că le va mai da o mână de ajutor la îngrijitul bolnavilor, şi s-a mutat la Violette şi la Loula, aşa cum îşi dorise atât de mult pe când avea zece ani. De douăzeci de ani o rodea o întrebare: cât plătise pentru ea Violette când o luase de la *madame* Delphine, şi a aflat în fine preţul. Cât pentru două capre. Ulterior, când a ajuns la Valmorain, preţul mai crescuse cu un

cincisprezece la sută. „Mai mult decât făceai, Téte, pentru că erai urâtă şi prost-crescută”, i-a spus Loula cât se poate de serios.

A primit singura odaie pentru sclavi din casă, un fel de celulă neaerisită, dar curată, iar Violette a răscolit prin cufere şi i-a găsit nişte haine potrivite. Sarcinile ei erau nenumărate, dar în principal trebuia să facă ce-i poruncea Loula, care nu mai avea nici vârsta şi nici suflul necesar treburilor casnice şi-şi petrecea timpul în bucătărie pregătind pomezile de frumuseţe şi licorile pentru dragoste. Nu exista nicio firmă la stradă care să anunţe ce se putea cumpăra între acele ziduri, dar vestea mergea din gură în gură, atrăgând şiruri de femei de toate vârstele, majoritatea de culoare, dar mai apăreau şi albe bine ascunse sub vălurile groase.

Violette primea doar după-amiaza, îşi păstrase obiceiul de a-şi dedica orele dimineţii îngrijirii personale şi lenevelii. Pielea ei, rareori văzută de soare, avea delicateţea cremei de zahăr ars, ridurile fine din jurul ochilor o făceau expresivă; mâinile, care niciodată nu spălaseră rufe sau gătiseră, erau tinere, silueta se accentuase cu câteva kilograme în plus care o îndulceau fără s-o transforme într-o matroană. Loţiunile cele misterioase păstraseră nuanţa de tăciune a părului, pe care-l pieptăna într-un coc complicat din care curgeau câţiva cârlionţi tocmai buni să aţâţe imaginaţia. Provoca şi acum dorinţa bărbaţilor şi gelozia femeilor, o certitudine care o făcea să păşească legănat şi să râdă parcă torcând. Clientele îi povesteau necazurile, îi cereau sfatul şi cumpărau poţiunile fără a se tocmi, totul în perfectă discreţie. Téte o însoţea la piaţă ca să cumpere ingredientele: de la perle pentru albirea pielii (de la piraţi) până la flacoane de sticlă colorată pe care le aducea din Italia un căpitan de vas. „Ambalajul face mai mult decât conţinutul, dar aparenţele contează”, îi spusese Violette într-o zi. „Părintele Antoine susţine contrarul”, râsese Téte.

O dată pe săptămână se duceau la un notar caligraf căruia Violette îi dicta o scrisoare către fiul din Franţa. Scribul avea grijă să-i pună gândurile în fraze meşteşugite şi într-o frumoasă caligrafie. Doar două luni treceau până ca misivele să ajungă în mâinile junelui cadet, care răspundea regulat prin patru fraze în jargon militar prin care o informa că starea sa era pozitivă şi că studia limba duşmanului, fără a specifica despre care duşman era vorba, dat fiind că Franţa avea mai mulţi. „Jean-Martin e leit taică-său", suspina Violette citind mesajele cifrate. Tété îşi luă o dată inima în dinţi şi o întrebă cum făcuse ca maternitatea să n-o fleşcăiască, la care Violette răspunse că era graţie moştenirii de la bunica senegaleză. Nu-i mărturisi că Jean-Martin era adoptat şi nici perioada de amor cu Valmorain. Îi vorbi în schimb de lunga relaţie cu Étienne Relais, amant şi soţ, memoriei căruia fusese credincioasă până să apară Sancho García del Solar, căci niciunul din pretendenţii precedenţi din Cuba nu reuşise s-o facă să se îndrăgostească, nici măcar bogatul acela din Galicia cu care fusese pe punctul de a se căsători.

— Dar ca să mă menţin am avut mereu o companie în pat. Face bine la ten şi la buna dispoziţie.

Tété şi-a zis că nu peste mult timp va fi ea însăşi ridată şi melancolică pentru că de ani de zile se consola singură cu gândul la Gambo.

— *Don* Sancho e un domn tare bun, *madame;* dacă-l iubiţi, de ce nu-l luaţi de bărbat?

— Pe ce lume trăieşti, dragă? Albii nu se însoară cu femei de culoare, e ilegal. În plus, la vârsta mea nu te măriţi, mai ales cu un petrecăreţ înrăit ca Sancho.

— Puteţi trăi împreună.

— N-am chef să-l întreţin. Sancho o să moară sărac, în vreme ce eu am de gând să mor bogată şi să fiu îngropată într-un mausoleu cu un arhanghel de marmură deasupra.

Cu două zile înainte de împlinirea termenului pentru emanciparea ei, Tété s-a dus cu Violette şi Sancho la colegiul ursulinelor pentru a-i da vestea lui Rosette. Au luat loc în vorbitor, o sală mare şi goală, cu patru scaune din lemn brut şi un ditamai crucifixul atârnat de tavan. Pe o măsuţă se aflau ceşti cu ciocolată călduţă, cu caimacul care se ridicase deasupra, şi cutia milei pentru hrănirea cerşetorilor arondaţi mânăstirii. O măicuţă asista la întrevedere şi îi privea pe sub sprâncene: elevele n-aveau voie să se afle neînsoţite în prezenţa unui bărbat, fie el şi episcopul, cu atât mai mult dacă era vorba de un tip atât de seducător precum spaniolul acela.

Tété abordase în treacăt tema sclaviei cu fiică-sa. Rosette ştia vag că ea şi mama ei aparţineau lui Valmorain şi compara situaţia lor cu cea a lui Maurice, care depindea întru totul de tatăl său şi nu putea să ia nicio hotărâre de capul lui. Nu i se părea nimic ciudat în asta. Toate femeile şi fetele pe care le cunoştea, libere au ba, depindeau de un bărbat: tată, soţ sau Iisus. Dar subiectul acesta apărea constant în scrisorile lui Maurice, care, liber fiind, era mult mai îngrijorat decât ea de imoralitatea absolută a sclaviei, aşa se exprima el. Când erau mici şi deosebirile dintre ei erau mai puţin vizibile, Maurice pica adesea într-o dispoziţie de-a dreptul tragică, obsedat de două mari teme: dreptatea şi sclavia. „Când o să fim mari, eu o să fiu sclava ta, iar tu stăpânul meu, să vezi ce fericiţi o să trăim”, îi spusese Rosette într-o zi. Maurice o luase de umeri şi o scuturase, plângând: „N-o să am niciodată sclavi! Niciodată!”

Dintre fetele de culoare, Rosette avea pielea cea mai deschisă şi nimeni nu se îndoia că părinţii ei n-ar fi fost liberi; numai maica stareţă ştia adevărul şi o primise pentru că Valmorain făcuse o donaţie şcolii şi îi promisese că în curând avea să fie liberă. Vizita a decurs într-o atmosferă mai destinsă decât precedentele, când Tété se aflase cu

fiică-sa între patru ochi şi n-avuseseră ce să-şi spună, jenate amândouă. Rosette şi Violette s-au simpatizat pe loc. Privindu-le, Téte avea impresia că şi seamănă cumva, nu la trăsături, ci la culoarea pielii şi la mişcări. Au trăncănit pline de însufleţire în ora de vizită, în timp ce ea şi Sancho se uitau la ele fără să spună nimic.

— Ce fată drăguţă şi deşteaptă e Rosette a ta! Aşa o fată mi-aş fi dorit să am, a spus Violette la plecare.

— Ce mă fac cu ea după ce termină şcoala, *madame?* E obişnuită să trăiască bine, ca un copil bogat, n-a muncit niciodată şi se crede albă, a suspinat Téte.

— Mai e până atunci, femeie. Vom vedea…

Zarité

În ziua cu pricina m-am înfiinţat la poarta tribunalului să-l aştept pe judecător. Notificarea era încă lipită pe zid, aşa cum o văzusem în toate cele patruzeci de zile când mergeam – cu inima în gât şi gris-gris-*ul norocos în mână – să văd dacă se opunea careva eliberării mele. Ar fi putut s-o facă* madame *Hortense, i-ar fi fost foarte uşor: era de-ajuns să mă acuze de depravare sau fire rea, dar pare-se că n-a avut curaj să-şi sfideze soţul.* Monsieur *Valmorain avea oroare de bârfe. Au fost zile în care am avut timp să mă gândesc şi să-mi pun întrebări. Îmi zumzăiau în cap avertizările lui Célestine şi ameninţările lui Valmorain: libertatea însemna că nu mai puteam conta pe ajutorul său, că n-aveam să mai fiu apărată şi în siguranţă. Dacă nu găseam de lucru sau mă îmbolnăveam aş fi îngroşat coada cerşetorilor care primeau de mâncare de la ursuline. Şi Rosette? „Linişteşte-te, Tété, ai nădejde în Dumnezeu, care nu ne lasă niciodată", îmi spunea* Père *Antoine. Nimeni n-a venit la tribunal ca să se opună, drept care pe 30 noiembrie 1800 judecătorul a semnat actul care mă elibera şi mi-a încredinţat-o pe Rosette. De faţă n-a fost decât părintele,* don *Sancho şi doctorul Parmentier mi-au promis că vin, dar pesemne au uitat. Judecătorul m-a întrebat de numele de familie, iar sfântul a fost de acord să-l folosesc pe al său. Zarité Sedella, treizeci de ani, mulatră, liberă. Rosette, unsprezece ani, cu o pătrime de sânge negru, sclavă, proprietatea lui Zarité Sedella. Asta scria pe hârtia pe care* Père *Antoine mi-a citit-o cuvânt cu cuvânt, după care m-a binecuvântat şi m-a îmbrăţişat cu putere. Aşa a fost.*

Apoi el s-a dus la treburile lui, iar eu m-am aşezat pe o bancă din piaţă şi-am plâns de uşurare. Nu ştiu cât am stat acolo, dar cred că

mult, că am plâns îndelung, soarele s-a tot mutat pe cer şi lacrimile mi s-au uscat când nu mai era lumină. Cineva mi-a atins umărul şi un glas pe care l-am recunoscut pe loc mi-a spus: „Bine că te-ai liniştit, mademoiselle *Zarité, credeam c-o să te topeşti de atâta plâns!" Era Zacharie, care se uitase la mine de pe altă bancă. Era bărbatul cel mai chipeş de pe lume, dar eu n-avusesem ochi pentru el, căci eram amorezată de Gambo. La intendenţa din Le Cap, în livrea de gală, era de-a dreptul impunător, iar aici, în piaţă, într-o haină tivită cu mătase de culoarea muşchiului, cămaşă de batist, cizme cu catarame lucrate şi mai multe inele de aur pe degete, arăta şi mai bine. „Zacharie, eşti chiar dumneata?!" Parcă era un tablou, era atât de distins cu câteva fire albe la tâmple şi bastonul subţire cu cap de fildeş.*

S-a aşezat lângă mine şi m-a rugat să ne tutuim, că doar eram prieteni vechi. Mi-a povestit că fugise ca din puşcă din Saint-Domingue de cum se anunţase sfârşitul sclaviei, se îmbarcase pe o goeletă americană care îl lăsase la New York, unde nu cunoştea pe nimeni, tremura de frig şi nu pricepea o iotă din jargonul care se vorbea acolo, chiar aşa s-a exprimat. Ştia că majoritatea refugiaţilor din Saint-Domingue plecase la New Orleans, a reuşit să ajungă şi el aici. Şi îi mergea foarte bine. Cu câteva zile în urmă văzuse anunţul pentru eliberarea mea la tribunal, făcuse cercetări şi, odată convins că era vorba de aceeaşi Zarité pe care o cunoscuse ca sclavă a lui monsieur *Toulouse Valmorain, se prezentase la data stabilită; oricum, corabia lui era ancorată în port. Mă văzuse intrând în tribunal cu părintele Antoine, mă aşteptase în piaţă, apoi avusese delicateţea de a mă lăsa să plâng pe îndelete.*

— Treizeci de ani am tot aşteptat clipa asta şi, în loc să dansez de bucurie, plâng ca o proastă, am spus eu, ruşinată.

— O să ai tot timpul să şi dansezi. Ieşim să sărbătorim chiar în seara asta.

— Nici n-am ce să pun pe mine!

— Îţi cumpăr o rochie, meriţi măcar asta în cea mai importantă zi din viaţa ta.

— Eşti bogat, Zacharie?

— Sunt sărac, dar trăiesc ca un bogat. E mai înţelept decât să fii bogat şi să trăieşti ca un sărăntoc, a râs el. Când o fi să mor, prietenii vor trebui să facă o colectă ca să mă îngroape, dar pe epitaful scris cu litere de aur se va putea citi: „Aici zace Zacharie, negrul cel mai bogat din Mississippi". Am comandat deja piatra, o ţin sub pat.

— Exact asta-şi doreşte şi madame *Violette Boisier, un mormânt impresionant.*

— E tot ce rămâne, Zarité. Peste o sută de ani cei care vor vizita cimitirul vor admira mormintele noastre şi-şi vor spune că am avut o viaţă frumoasă.

M-a condus acasă. Pe drum ne-am încrucişat cu doi albi, la fel de bine înţoliţi ca Zacharie şi care l-au privit cu dispreţ. Unul a scuipat la picioarele lui Zacharie, dar el ori n-a văzut, ori a preferat să nu-l ia în seamă.

Nu a fost nevoie să-mi cumpere rochie pentru că madame *Violette a vrut să mă gătească ea pentru prima întâlnire din viaţa mea. Împreună cu Loula m-au îmbăiat, m-au uns cu cremă de migdale, mi-au pilit unghiile şi au încercat să-mi aranjeze şi picioarele, dar bătăturile făcute în atâţia ani de mers desculţă tot au rămas.* Madame *m-a machiat; oglinda, nu mi-a arătat o mutră boită, ci o Zarité Sedella aproape drăguţă. Mi-a dat apoi o rochie de muselină cu mantilă asortată de culoarea caisei şi mi-a legat chiar ea un* tignon *de mătase. Mi-a împrumutat nişte papuci din tafta şi cerceii mari de aur, singura sa bijuterie în afară de inelul cu opalul plesnit, pe care nu şi-l scotea din deget. Nu a fost nevoie să plec în galoşi cu pantofii la pachet*

ca să nu-i murdăresc cu noroi pentru că Zacharie a venit cu o trăsură închiriată. Cred că Violette, Loula şi vecinele care au ieşit să tragă cu ochiul s-au întrebat de ce-şi pierde vremea un domn ca el cu cineva atât de neînsemnat ca mine.

Zacharie mi-a adus două gardenii, Loula mi le-a prins în decolteu, şi ne-am dus la Teatrul de Operă. Se prezenta o lucrare a compozitorului Saint-Georges, fiul unui plantator din Guadelupa şi al unei sclave africane. Regele Ludovic al XVI-lea îl numise director al Operei din Paris, dar n-a apucat să stea mult pentru că divele şi tenorii refuzau să cânte sub bagheta sa. Aşa mi-a spus Zacharie. Cred că nimeni dintre albii care aplaudau de zor nu ştia că muzica era compusă de un mulatru. Locurile noastre erau cele mai bune din sectorul rezervat oamenilor de culoare, la balconul al doilea, chiar în mijloc. Aerul duhnea a alcool, transpiraţie şi tutun, dar eu simţeam doar parfumul gardeniilor. La galerie erau mai mulţi kaintocks *care au făcut scandal, dar au fost daţi afară şi spectacolul a continuat. Pe urmă ne-am dus la Salonul Orleans, unde se dansa vals, cadril şi polcă, dansurile pe care Maurice şi Rosette le învăţaseră cu nuieluşa când erau mici. Zacharie m-a scos la dans fără să mă calce pe picioare şi fără să ne izbim de celelalte perechi, trebuia să facem figurile obligatorii fără să dăm din aripi sau din fund. Erau câţiva bărbaţi albi, femei albe deloc, Zacharie era cel mai negru, în afară de muzicanţi şi de chelneri, dar şi cel mai frumos. Îi întrecea pe toţi în înălţime, dansa parcă plutind şi surâdea cu dantura sa perfectă.*

Am stat cam jumătate de ceas, dar el şi-a dat seama că locul nu mi se potrivea nicicum, aşa că am plecat. Primul lucru pe care l-am făcut odată suită în trăsură a fost să-mi scot pantofii.

Am ajuns pe o străduţă discretă, departe de centru, în apropierea râului. Mi-a atras atenţia un şir de trăsuri cu lachei care dormitau pe capră de

parcă aşteptau de o bună bucată de vreme. Ne-am oprit lângă un zid acoperit cu iederă, în faţa unei uşi mici, abia luminată de un felinar şi păzită de un alb înarmat cu două pistoale, care l-a salutat respectuos pe Zacharie. Am intrat într-o curte interioară unde aştepta o duzină de cai înşeuaţi. Se auzea muzică. Clădirea, care nu se vedea din stradă, era destul de mare, dar nepretenţioasă, cu draperii groase la ferestre.

— Bine ai venit la Chez Fleur, cea mai faimoasă casă de joc din New Orleans, a spus Zacharie cu un gest larg.

Am intrat într-un salon mare. Prin fumul gros de trabuc am zărit oameni albi şi de culoare, unii stăteau la mesele de joc, alţii beau, alţii dansau cu femei decoltate. Cineva ne-a pus în mână cupe de şampanie. Stăteam practic pe loc, căci toţi îl opreau pe Zacharie să-l salute.

La un moment dat a izbucnit o ceartă între mai mulţi jucători, Zacharie a dat să intervină, dar i-a luat-o înainte o făptură enormă cu o hălăciugă de păr precum paiele, un trabuc între dinţi şi cizme de tăietor de lemne, care a împărţit câteva palme sonore şi i-a potolit. După nici două minute, tipii stăteau iar cu cărţile în mână şi glumeau ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Zacharie m-a prezentat făpturii care făcuse ordine. Am crezut că e un bărbat cu ţâţe, dar era o femeie cu păr pe obraz. Şi avea un nume delicat de floare şi de pasăre, complet nepotrivit cu înfăţişarea ei: Fleur Hirondelle, adică floare şi rândunică.

Zacharie m-a lămurit apoi: cu banii economisiţi ani în şir pentru a-şi cumpăra libertatea, plus un împrumut de la bancă făcut de asociata sa, Fleur Hirondelle, cumpăraseră casa; era dărăpănată, dar au pus-o la punct, cu tot confortul, başca oarece lux. Cu autorităţile nu aveau probleme, căci o parte din beneficii era destinată mitei. Vindeau mâncare şi băutură, două orchestre cântau o muzică veselă, găseai cele mai chipeşe

doamne ale nopţii din toată Louisiana. Care nu erau angajatele casei, ci artiste independente, deoarece Chez Fleur nu era un lupanar: din astea găseai din belşug în oraş, nu era nevoie de încă unul. La mesele de joc se pierdeau şi uneori se câştigau averi, însă grosul rămânea casei. Chez Fleur era o afacere bună, deşi mai plăteau şi acum împrumutul şi cheltuielile erau mari.

— Visul meu e să am mai multe case de joc, Zarité. Fireşte că am nevoie de asociaţi albi, aşa cum e Fleur Hirondelle, ca să fac rost de bani.

— E albă?! Parcă e un indian piele-roşie.

— Franţuzoaică din moşi-strămoşi, dar pârlită de soare.

— Ai avut noroc cu ea. Asociaţii cam fac probleme, mai bine plăteşti pe cineva care să fie cu numele, cum face madame *Violette ca să ocolească legea.* Don *Sancho e cu numele, dar ea nu-l lasă să-şi bage nasul în afacerile ei.*

În acel local am dansat aşa cum îmi place mie şi noaptea a trecut în zbor. Se crăpa de ziuă când Zacharie m-a adus acasă. A trebuit să mă ţină bine pentru că mi se învârtea capul de bucurie şi şampanie – era pentru prima dată când beam aşa ceva. „Erzuli, loa *iubirii, fă să nu mă îndrăgostesc de omul ăsta, căci voi suferi", m-am rugat atunci, amintindu-mi de privirile pe care i le aruncau femeile la Salon Orleans şi la cele care i se ofereau pe faţă la Chez Fleur.*

Prin geamul trăsurii l-am văzut pe Père *Antoine care se întorcea la biserică târându-şi sandalele după o noapte de fapte bune. Era ostenit şi l-am dus cu trăsura, deşi mi-era ruşine că miroseam a băutură şi purtam o rochie decoltată. „Văd că ai sărbătorit în stil mare prima ta zi de libertate, fata mea. Chiar că aveai nevoie de puţină distracţie", a fost tot ce a spus înainte de a mă binecuvânta.*

Zacharie avusese dreptate, fusese o zi fericită. Aşa-mi amintesc.

Politica zilei

În Saint-Domingue, Pierre-François Toussaint, poreclit Louverture pentru talentul său de negociator, menţinea un control precar sub dictatura sa militară, însă cei şapte ani de violenţe devastaseră colonia şi sărăciseră Franţa. Napoleon n-avea de gând să-i permită chiombului ăstuia cu picioarele din X – chiar aşa l-a numit – să-i impună condiţii. Toussaint se proclamase guvernator pe viaţă, inspirându-se din titlul napoleonic de prim-consul pe viaţă, şi-l trata de la egal la egal. Bonaparte voia să-l zdrobească ca pe un gândac, să-i pună pe negri să muncească pe plantaţii şi să recupereze colonia sub stăpânirea albilor. La Café des Émigrés din New Orleans lumea urmărea cu toată atenţia evenimentele confuze din acele luni, sperând să se reîntoarcă pe insulă. Napoleon a trimis o expediţie numeroasă sub comanda cumnatului său, generalul Leclerc, care şi-a adus şi nevasta, pe frumoasa Pauline Bonaparte. Sora lui Napoleon călătorea însoţită de o mulţime de curtezani, muzicanţi, acrobaţi, artişti, aducând cu mobilierul, podoabele şi tot ce mai era nevoie ca să-şi instaleze în colonie o curte la fel de superbă ca aceea lăsată la Paris.

Au părăsit Brestul la finele anului 1801, iar două luni mai târziu Le Cap era bombardat de corăbiile lui Leclerc şi făcut praf pentru a doua oară în zece ani. Toussaint Louverture nici n-a clipit. Impasibil, aştepta de fiecare dată momentul potrivit să atace sau să se replieze; în acest ultim caz, trupele sale lăsau în urmă pământ pârjolit, nici măcar un pom nu rămânea în picioare. Iar albii care n-apucau să se pună sub protecţia lui Leclerc erau nimiciţi. În aprilie, febra galbenă s-a abătut ca un blestem în plus peste trupele franceze, neobişnuite cu clima şi lipsite de apărare împotriva epidemiei. Din cei şaptesprezece mii de oameni

aduşi de Leclerc la început mai rămăseseră şapte mii ca vai de ei, cinci mii agonizau, alţi cinci mii erau morţi şi îngropaţi. Încă o dată, Toussaint a fost recunoscător ajutorului dat de oştile înaripate ale lui Macandal.

Napoleon a trimis întăriri, dar în iunie alţi trei mii de soldaţi şi ofiţeri mureau de aceeaşi febră; nu mai ajungea varul pentru a acoperi cadavrele din gropile comune din care câinii şi păsările de pradă smulgeau hălci întregi. Cu toate acestea, în aceeaşi lună lui Toussaint i s-a stins *z'étoile* de pe cer. A căzut într-o capcană pe care i-au întins-o francezii sub pretextul că voiau să negocieze, a fost arestat şi deportat în Franţa împreună cu familia lui. Napoleon reuşise să-l învingă pe „cel mai mare general negru din istorie", cum era descris. Leclerc a declarat că singura modalitate de a restaura pacea era să ucidă toţi negrii din munţi şi o jumătate dintre cei de la câmpie, bărbaţi şi femei, lăsând în viaţă doar copiii de până la doisprezece ani; n-a mai apucat să-şi pună planul în aplicare, căci s-a îmbolnăvit.

Emigranţii albi din New Orleans, chiar şi monarhiştii, au închinat în cinstea lui Napoleon invincibilul, în timp ce Toussaint Louverture murea lent într-o celulă îngheţată dintr-un fort din Alpi, la o altitudine de două mii nouă sute de metri, lângă graniţa cu Elveţia. Războiul a continuat implacabil de-a lungul întregului an 1802 şi prea puţini au socotit că în scurta campanie Leclerc pierduse aproape treizeci de mii de oameni înainte de a se prăpădi şi el de acelaşi rău de Siam în luna noiembrie. Prim-consulul promise să trimită în Saint-Domingue alţi treizeci de mii de soldaţi.

Într-o seară din iarna lui 1802, doctorul Parmentier şi Tété stăteau de vorbă în curte la Adèle, unde se întâlneau des. Cu trei ani în urmă, când o văzuse în casa Valmorain la puţin timp după ce venise din Cuba, doctorul îi transmisese

mesajul lui Gambo. Îi povestise împrejurările în care-l cunoscuse, cât de grav era rănit şi convalescenţa prelungită care fusese prilejul de a se cunoaşte. De asemenea, ajutorul pe care bravul căpitan i-l dăduse pentru a putea părăsi Saint-Domingue într-o perioadă când acest lucru ar fi fost aproape cu neputinţă. „A spus să nu-l mai aştepţi, Tété, că te-a uitat, dar dacă ţi-a trimis acest mesaj înseamnă că nu te-a uitat", îi spusese atunci. Credea că Tété scăpase de fantoma acestei iubiri. Îl cunoscuse pe Zacharie şi era limpede ce simţea acesta pentru Tété, deşi nu surprinsese între ei niciun gest care să denote intimitate. Pesemne că obişnuinţa precauţiei şi a disimulării, care le fusese de folos în perioada sclaviei, era adânc înrădăcinată. Zacharie era ocupat cu casa de joc, mai pleca şi în Cuba şi în alte insule ca să se aprovizioneze cu băutură, trabucuri şi alte mărfuri, iar atunci când venea la casa din strada Chartres, Tété nu era niciodată pregătită. Parmentier îl întâlnise de câteva ori acolo, când Violette îl invita la masă. Amabil şi punctual, aducea de fiecare dată clasica prăjitură cu migdale pentru desert. Cu el, Zacharie vorbea despre politică, subiectul său preferat; cu Sancho, despre pariuri, cai şi afaceri fanteziste, iar cu femeile, despre tot ce le făcea lor plăcere. Uneori venea însoţit de asociata sa Fleur Hirondelle, care părea să manifeste o afinitate ciudată faţă de Violette. Îşi lăsa armele la intrare, îşi bea ceaiul în hol, apoi o urma pe Violette în interiorul casei. Doctorul putea să jure că la înapoiere nu mai avea păr pe obraz şi odată o surprinsese pitind în cartuşieră o sticluţă, precis că era vorba de parfum, căci o auzise pe Violette spunând că toate femeile ascund în suflet un dram de cochetărie, ajung câteva picături de mireasmă pentru a-l scoate la iveală. Zacharie se făcea că nu observă aceste slăbiciuni ale partenerei sale în timp ce-o aştepta pe Tété să se aranjeze ca să iasă cu el.

L-au luat într-o seară pe doctor la Chez Fleur. Acolo i-a văzut pe cei doi asociaţi în elementul lor şi pe Tété dansând fericită şi desculţă. După cum îşi imaginase când o cunoscuse la *habitation* Saint-Lazare – atunci era la prima tinereţe – Tété avea o mare rezervă de senzualitate pe care atunci şi-o ascundea sub expresia aspră şi închisă. Văzând-o dansând acum, i-a fost limpede că emanciparea nu numai că-i schimbase situaţia legală, dar îi scosese la iveală şi această trăsătură de caracter.

În New Orleans legătura lui Parmentier cu Adèle era normală: mulţi prieteni şi pacienţi aveau familii de culoare. În sfârşit, nu mai era cazul să recurgă la stratageme nedemne pentru a-şi vizita femeia, gata cu furişatul în zori, cu o precauţie de bandit, ca să nu fie văzut. Cinau împreună aproape în fiecare seară, dormeau în acelaşi pat, iar a doua zi se îndrepta calm spre cabinet, la zece dimineaţa, surd la comentariile pe care le-ar fi putut isca. Îşi recunoscuse copiii, care acum îi purtau numele, cei doi băieţi învăţau deja în Franţa, iar fata, la ursuline. Adèle îşi vedea mai departe de croitorie şi punea ban peste ban, aşa cum făcuse dintotdeauna. Două femei o ajutau la corsetele comandate de Violette Boisier, un fel de armături întărite cu balene, care confereau curbe femeilor celor mai costelive şi nici nu se vedeau, aveai impresia că rochia pluteşte peste un trup gol. Albele se întrebau cum se făcea că o modă inspirată în Grecia antică le avantaja mai mult pe africane decât pe ele. Tété alerga între cele două case cu desene, măsuri, ţesături, corsete şi rochii terminate, pe care Violette le vindea apoi clientelor. Cu un astfel de prilej s-au nimerit doctorul, Tété şi Adèle stând de vorbă în curtea cu bougainvillea, care în această perioadă a anului era uscată, fără flori nici frunze.

— Acum şapte luni a murit Toussaint Louverture. Încă o crimă a lui Napoleon. A murit de foame, frig şi singurătate la închisoare, dar nu

va fi uitat: generalul a intrat în istorie, le-a spus doctorul.

Stăteau la un pahar de vin de Jerez după ce se delectaseră cu un peşte fără oase gătit cu verdeţuri, căci printre multele sale calităţi Adèle era şi o bucătăreasă bună. Curtea interioară era locul cel mai plăcut al casei, chiar şi în serile reci ca aceasta. Un vas cu jăratic, pe care gazda îl aprinsese ca să aibă cărbuni pentru fierul de călcat şi ca să încălzească locul, răspândea o lumină slabă.

— Moartea lui Toussaint nu înseamnă şi sfârşitul revoluţiei. Acum conduce generalul Dessalines, despre care se spune că are un caracter implacabil, a continuat doctorul.

— Ce s-o fi ales de Gambo? Nu avea încredere în nimeni, nici măcar în Toussaint, a intervenit Tété.

— Dar ulterior şi-a schimbat părerea în ce-l priveşte pe Toussaint Louverture: şi-a riscat viaţa nu doar o dată pentru el, a devenit omul de încredere al generalului.

— Atunci o fi fost cu el când l-au arestat.

— Toussaint s-a întâlnit cu francezii ca să negocieze o soluţie politică a războiului, dar a fost trădat. În timp ce aştepta într-o casă, garda şi soldaţii cu care venise au fost asasinaţi mişeleşte. Mă tem că şi căpitanul La Liberté a căzut atunci apărându-şi generalul, a spus pe un ton trist Parmentier.

— Înainte Gambo mă bântuia, doctore.

— Cum aşa?

— În vis, a spus ea pe un ton vag.

Nu i-a mai spus că se întâmpla pe când obişnuia să-l cheme noapte de noapte cu gândul, ca o rugăciune, iar uneori chemarea era atât de reuşită, încât se deştepta cu trupul fierbinte şi greu, de parcă ar fi dormit în braţele iubitului. Simţea pe piele căldura şi mirosul lui Gambo, nici nu se mai spăla atunci, ca să prelungească iluzia. Aceste

întâlniri pe tărâmul viselor erau singura ei consolare în singurătatea patului, dar asta fusese demult şi între timp acceptase moartea lui Gambo, căci dacă ar fi fost viu i-ar fi dat cumva de ştire. Acum îl avea pe Zacharie. În nopţile petrecute cu el se odihnea fericită şi potolită după dragoste, cu mâinile lui mari pe trupul ei. De atunci nu mai avusese nevoie de obiceiul tainic de a se mângâia cu gândul la Gambo: a tânji după sărutările altuia, chiar dacă era vorba de o fantomă, ar fi fost o trădare pe care omul n-o merita. Tandreţea certă şi calmă pe care o împărtăşeau îi umplea viaţa; nu-i mai trebuia nimic.

— Nimeni nu a scăpat viu din capcana întinsă lui Toussaint. Nu s-au luat prizonieri, în afară de general şi de familia sa, căci şi pe ei i-au arestat.

— Pe Gambo nu l-au prins viu, doctore, nu s-ar fi predat în ruptul capului. Dar atâtea sacrificii şi atâta război pentru ca până la urmă să câştige albii!

— Încă n-au câştigat. Revoluţia continuă. Generalul Dessalines tocmai a învins trupele lui Napoleon şi francezii au început să evacueze insula. În curând vom avea parte de alt val de refugiaţi, de data asta vor fi bonapartişti. Dessalines i-a chemat pe coloniştii albi să-şi recupereze plantaţiile, are nevoie de ei pentru ca insula să producă iar ca înainte.

— Povestea asta am mai auzit-o noi, doctore, aşa a făcut şi Toussaint. Vă întoarceţi în Saint-Domingue?

— Ai mei stau mai bine aici, deci rămânem. Dat tu, Tété?

— Şi eu. Aici sunt liberă şi Rosette o să fie şi ea în curând.

— Nu e prea tânără pentru emancipare?

— Mă ajută părintele Antoine. Cunoaşte o grămadă de lume de-a lungul şi de-a latul statului Mississippi, nu văd judecătorul care să-i refuze această favoare.

Parmentier a mai întrebat-o şi despre legăturile ei cu Tante Rose; ştia că, dincolo de a o asista la naşteri şi vindecări, o mai ajuta şi la prepararea leacurilor – asta-l interesa pe el, reţetele acelea. Ea ţinea minte multe din ele, nu erau complicate, ingredientele se puteau cumpăra de la Piaţa Franceză de la „doctorii de frunze". Au vorbit apoi de metodele de a opri hemoragia, de a scădea febra şi a evita infecţiile, de infuziile pentru curăţat ficatul, eliminat pietrele de la bilă şi rinichi, de sărurile împotriva migrenei, ierburile pentru lepădat, bune ca diuretice, laxative sau pentru întărirea sângelui. Tété le ştia pe dinafară. Au râs copios de tonicul de sarsaparilă pe care creolii îl foloseau pentru orice, au fost de acord că ştiinţa lui Tante Rose era atât de necesară. A doua zi, Parmentier s-a dus la Violette Boisier şi i-a propus să-şi lărgească afacerea cu produse de frumuseţe, adăugându-le leacuri din farmacopeea lui Tante Rose, pe care Tété avea să le prepare în bucătărie, iar el se angaja să le cumpere pe toate. Violette n-a stat pe gânduri, afacerea era perfectă pentru toţi cei interesaţi: doctorul făcea rost de leacuri, Tété îşi lua partea, restul profitului îi revenea ei – şi fără să mişte un deget.

Americanii

Şi tocmai atunci New Orleansul a fost zguduit de un zvon cât se poate de neverosimil. În cafenele şi cârciumi, pe străzi şi în pieţe lumea se aduna să comenteze cu foc ştirea, încă nesigură, că Napoleon Bonaparte vânduse Louisiana americanilor. Zilele trecând, au început să creadă că era doar o calomnie, totuşi continuau să vorbească despre corsicanul cel blestemat, căci amintiţi-vă, domnilor, Napoleon e din Corsica, deci nu se poate spune că e francez, şi iată că ne-a dat la *kaintocks*. Era vorba de tranzacţia de teren cea mai formidabilă şi ieftină din istorie: mai bine

de două milioane de kilometri pătraţi contra sumei de cincisprezece milioane de dolari, cu alte cuvinte, câţiva cenţi pe hectar. Cea mai mare parte a teritoriului, ocupată de triburi răzleţe de indigeni, nu fusese exploatată temeinic de albi – nimeni nu-şi pusese problema – dar după ce Sancho García del Solar a pus în circulaţie o hartă a continentului chiar şi ultimii nătângi şi-au dat seama că americanii îşi dublaseră teritoriul naţional. „Şi-acum ce ne facem? Cum s-a băgat Napoleon în afacerea asta? Păi nu eram colonie spaniolă?” În urmă cu trei ani Spania cedase Louisiana Franţei prin tratatul secret de la San Ildefonso, însă cei mai mulţi nici nu aflaseră pentru că lucrurile continuau să meargă la fel ca până atunci. Schimbarea de guvernare a trecut neobservată, autorităţile spaniole au rămas la post, în vreme ce Napoleon se războia cu turcii, austriecii, italienii şi cu oricine se mai nimerea, asta pe lângă rebelii din Saint-Domingue. Lupta pe prea multe fronturi, chiar şi împotriva Angliei, inamicul ancestral, şi avea nevoie de timp, trupe şi bani; nu putea nici ocupa, nici apăra Louisiana, se temea să nu cadă în mâinile britanicilor, drept care a preferat s-o vândă singurului interesat, preşedintele Jefferson.

În New Orleans toţi, în afară de cei care-şi pierdeau timpul la Café des Émigrés şi erau cu un picior în barcă pentru a se întoarce în Saint-Domingue, au primit vestea îngroziţi. Credeau că americanii erau un soi de barbari acoperiţi cu piei de bizon şi care mâncau cu cizmele pe masă, total lipsiţi de decenţă, cumpătare şi onoare. Iar de stil nici nu putea fi vorba! Tot ce-i interesa era să facă pariuri, să bea, să-şi care pumni sau să se împuşte reciproc, erau dezordonaţi şi, culmea, protestanţi. Plus că nu vorbeau franţuzeşte. Treaba lor, o să înveţe, altfel cum o să se descurce la New Orleans? Oraşul în păr a fost de acord că apartenenţa la Statele Unite însemna sfârşitul familiei, culturii şi singurei religii adevărate.

Valmorain şi Sancho, care aveau relaţii de afaceri cu americanii, au adus o notă împăciuitoristă hărmălaiei din local, explicându-le oamenilor că numiţii *kaintocks* erau cei de la graniţă, cam braconieri de felul lor, şi că nu toţi americanii trebuiau judecaţi după ei. De fapt, a subliniat Valmorain, în drumurile lui cunoscuse mulţi americani, persoane mai curând educate şi potolite; ba chiar li se putea reproşa că erau prea moralişti şi spartani în obiceiuri, taman pe dos decât ţărănoii *kaintock.* Cel mai vizibil defect al lor era că munca era considerată o virtute, chiar şi munca manuală. Erau materialişti, triumfători şi mânaţi de un entuziasm mesianic de a-i schimba pe cei care nu gândeau ca ei, totuşi nu reprezentau un pericol iminent pentru civilizaţie. Dar nimeni nu i-a luat vorbele în seamă, în afară de vreo doi nebuni precum Bernard de Marigny, care a mirosit minunatele perspective de a face comerţ cu americanii, şi de *Père* Antoine, care era cu capul în nori.

Mai întâi s-a procedat la transferul oficial – cu trei ani întârziere – al coloniei spaniole către autorităţile franceze. Conform exageratului discurs al prefectului rostit în faţa mulţimii care venise la ceremonie, locuitorii Louisianei „aveau sufletul inundat de o fericire delirantă”. S-a sărbătorit cu dans, muzică, banchete şi spectacole de teatru, în cea mai bună tradiţie *créole,* o adevărată întrecere de curtoazie, nobleţe şi risipă între guvernarea spaniolă care pleca şi cea franceză care se instala, numai că asta n-a durat mult, căci tocmai când se arbora steagul Franţei în port a ajuns o corabie venită de la Bordeaux aducând confirmarea vânzării teritoriului către americani. Vânduţi precum vitele! Umilinţa şi furia au luat locul atmosferei festive din ziua precedentă. Cel de-al doilea transfer, de la francezi către americani – aceştia campau la două mile de oraş, gata să-l ocupe – a avut loc şaptesprezece zile mai târziu, pe

20 decembrie 1803, şi n-a mai fost vorba de nicio „fericire delirantă”, ci de un doliu colectiv.

În aceeaşi zi, Dessalines proclama independenţa insulei Saint-Domingue, numită acum Republica Neagră Haiti şi sub un drapel nou albastru-roşu. Haiti, „tărâmul muntos”, era numele pe care dispăruţii indigeni arahuaci îl dăduseră insulei lor. Cu scopul de a şterge urma rasismului care fusese blestemul coloniei, toţi cetăţenii indiferent de culoarea pielii, şi-au spus *nègs,* în timp ce toţi ceilalţi erau numiţi *blancs.*

— Cred că Europa şi Statele Unite vor încerca să-i vină de hac acestei biete insule, căci exemplul ei poate incita şi alte colonii să devină independente. Şi nici nu vor permite propagarea abolirii sclaviei, a spus Parmentier stând de vorbă cu prietenul său Valmorain.

— Aici, în Louisiana, dezastrul din Haiti ne convine: o să vindem mai mult zahăr şi mai scump, a sunat comentariul lui Valmorain, căruia nu-i păsa de soarta insulei, pentru că toate afacerile şi le mutase de mult.

Emigraţii din Saint-Domingue n-au apucat să se minuneze de prima republică neagră pentru că evenimentele din New Orleans le acaparau toată atenţia. Într-o zi însorită în Piaţa Mare s-a adunat o mulţime colorată de creoli, francezi, spanioli, indieni şi negri să le vadă pe autorităţile americane care veneau călare, urmate de un detaşament de dragoni, două companii de infanterie şi una de carabinieri. Nimeni nu-i simpatiza pe bărbaţii aceştia care se împăunau de parcă fiecare ar fi scos din buzunarul propriu cele cincisprezece milioane de dolari ca să cumpere Louisiana.

Într-o scurtă ceremonie oficială în faţa consiliului comunal noul guvernator a primit cheile oraşului, după care s-a purces la schimbarea drapelului: tricolorul francez a fost coborât încet şi în locul lui s-a ridicat steagul înstelat al Statelor Unite. La jumătatea catargului ambele steaguri au

fost oprite o clipă, s-a tras o lovitură de tun, altele i-au răspuns de pe mare. O fanfară a intonat un cântec popular american; lumea asculta în tăcere, mulţi plângeau de mama focului, mai multe cucoane au leşinat. Nou-sosiţii au ocupat oraşul cât mai neagresiv cu putinţă, dar băştinaşii şi-au propus să le pună cât mai multe beţe în roate. Clanul Guizot pusese deja în circulaţie mesaje prin care-şi instruiau amicii să-i ţină la distanţă; nimeni nu trebuia să colaboreze cu americanii şi nici să-i primească în casă. Chiar şi ultimul cerşetor din New Orleans se simţea superior americanilor.

Una dintre primele măsuri luate de guvernatorul Clairborne a fost să proclame engleza ca limbă oficială, idee primită cu o neîncredere batjocoritoare de toţi creolii. Engleza? Trăiseră decenii în şir fiind colonie spaniolă, dar vorbind franceza; americanii ăştia trebuie că erau ţicniţi de-a binelea dacă-şi închipuiau că vorba lor guturală avea să înlocuiască cea mai melodioasă limbă de pe lume.

Măicuţele ursuline, convinse că mai întâi bonapartiştii, apoi ţărănoii americani aveau să nimicească oraşul, să le profaneze biserica şi să le siluiască, s-au grăbit să se îmbarce în masă pentru Cuba, în ciuda implorărilor elevelor, orfanilor şi sutelor de săraci pe care-i ajutau. Doar nouă din cele douăzeci şi cinci de călugăriţe au rămas pe loc, restul de şaisprezece au mers cu capul plecat spre port, ascunse sub văl şi plângând, urmate de un alai de prieteni, cunoscuţi şi sclavi care le-au condus până la corabie.

Valmorain a primit un mesaj scurt prin care era somat să-şi retragă protejata de la colegiu în decurs de douăzeci şi patru de ore. Hortense, care aştepta încă un copil cu speranţa că de data asta avea să fie băiatul mult visat, i-a dat de înţeles cât se poate de limpede că fata aia neagră n-avea să-i calce pragul, şi nici el nu trebuia să fie văzut în compania ei.

Lumea e rea, precis c-avea să scornească zvonul – fals, firește – că Rosette era fiică-sa.

Înfrângerea trupelor napoleoniene în Haiti a adus un al doilea val de refugiaţi la New Orleans, exact cum prevăzuse doctorul Parmentier; au venit mai întâi cu sutele, apoi cu miile. Erau bonapartişti, radicali şi atei, foarte diferiţi de monarhiştii catolici din primul val. Ciocnirea dintre cele două categorii de emigranţi a fost inevitabilă şi a coincis cu intrarea americanilor în oraş. Guvernatorul Clairborne, un militar tânăr cu ochi albaştri şi păr blond, nu ştia nici boabă de franceză şi nu pricepea mentalitatea creolilor, pe care-i considera leneşi şi destrăbălaţi.

Din Saint-Domingue venea vas după vas cu civili şi soldaţi bolnavi de friguri, un pericol politic din cauza ideilor lor revoluţionare, cât şi unul de sănătate publică, căci puteau aduce o epidemie. Clairborne a încercat să-i izoleze în tabere depărtate, dar măsura a fost serios criticată şi n-a împiedicat şuvoiul de refugiaţi care reuşea de bine, de rău să ajungă în oraş. I-a aruncat la închisoare pe sclavii aduşi de albi, temându-se să nu-i incite la revoltă pe cei locali; curând celulele erau ticsite şi stăpânii făceau scandal că li se confiscase proprietatea. Declarau sus şi tare că negrii lor erau credincioşi şi cu caracter bun, căci altfel nu i-ar fi adus. În plus, aveau nevoie de ei. Cu toate că în Louisiana nimeni nu respecta interdicţia de a importa sclavi şi piraţii aprovizionau piaţa, cererea era tot timpul mare. Clairborne, care nu era adeptul sclaviei, a cedat presiunii publice şi şi-a zis să cerceteze fiecare caz în parte, ceea ce putea dura luni bune, în timp ce oraşul stătea ca pe jar.

Violette Boisier s-a grăbit să se adapteze la impactul cu americanii. A intuit că amabilii creoli, care aveau cultura trândăviei, n-aveau să reziste tăvălugului acestor oameni întreprinzători şi practici. „Ascultă la mine, Sancho, nu peste mult timp aceşti *parvenus* o să ne mături de pe faţa

pământului", şi-a prevenit ea iubitul. Auzise de spiritul egalitarist al americanilor, ceva care mergea mână în mână cu democraţia, şi şi-a zis că, dacă înainte fusese loc la New Orleans pentru oamenii de culoare liberi, cu atât mai abitir avea să fie de-acum înainte. „Nu-ţi face iluzii, sunt mai rasişti decât englezii, francezii şi spaniolii la un loc", i-a răspuns el, dar n-a fost crezut.

În timp ce alţii refuzau să se amestece cu americanii, Violette s-a apucat să-i studieze atent, ca să vadă ce putea învăţa de la ei şi cum s-ar fi putut menţine pe linia de plutire în contextul schimbărilor inevitabile pe care aveau să le aducă aceştia la New Orleans. Era mulţumită de viaţa ei, avea independenţă şi o ducea bine. Nu glumise spunând că avea să moară bogată. Cu ce câştigase de pe urma cremelor şi sfaturilor de modă şi frumuseţe în mai puţin de trei ani cumpărase casa de pe strada Chartres şi avea de gând să mai cumpere una. „Trebuie investit în proprietăţi, doar asta rămâne, restul e în bătaia vântului", îi tot repeta lui Sancho, care nu poseda nimic, căci plantaţia era a lui Valmorain. Proiectul de a cumpăra pământ şi a-l face să producă i se păruse fascinant lui Sancho în primul an, suportabil în cel de-al doilea, iar după aceea un adevărat chin. Iar entuziasmul pentru bumbac s-a topit imediat ce Hortense s-a arătat interesată la rândul ei: prefera să n-aibă de-a face cu femeia asta. Ştia că femeia conspira să-l cam elimine din afaceri şi drept e că avea şi motive – era o povară pe care Valmorain o căra în cârcă din prietenie. Violette îl sfătuia să-şi rezolve problemele luând de nevastă o femeie bogată. „Ce, nu mă iubeşti?" sărea el, jignit. „Te iubesc, dar nu într-atât încât să te şi întreţin. Tu însoară-te şi rămânem amanţi mai departe."

Loula nu împărtăşea buna părere pe care Violette o avea pentru proprietăţi. Susţinea că în oraşul acela supus catastrofelor ar fi fost la cheremul climei şi al incendiilor, mai bine investea

în aur şi împrumuta bani cu camătă, aşa cum făcuse pe vremuri şi cu rezultate atât de bune, numai că Violette n-avea de gând să-şi facă duşmani devenind cămătăreasă. Ajunsese la vârsta prudenţei şi lucra la poziţia ei socială. O îngrijora doar Jean-Martin, care, conform cripticelor sale misive, era ferm hotărât să urmeze paşii tatălui său, a cărui memorie o venera. Ea voia ceva mai bun pentru fiu-său, cunoştea prea bine asprimea vieţii de militar, dac-ar fi să te iei doar după starea jalnică a soldaţilor învinşi în Haiti. Dar nu-l putea convinge prin scrisorile dictate scribului, trebuia să plece în Franţa şi să-l convingă să studieze pentru o profesie rentabilă, avocat de exemplu. Că Jean-Martin nu era deloc atras de justiţie nu era important, majoritatea avocaţilor nu erau nici ei. Iar apoi avea să-l însoare la New Orleans cu o fată cât mai albă, aşa ca Rosette, dar cu avere şi de familie bună. Experienţa îi spunea că aproape totul era mai uşor cu o piele deschisă şi bani. Nepoţii ei trebuiau să se nască avantajaţi.

Rosette

Valmorain o mai văzuse pe Tété pe stradă, n-aveai cum să nu te ciocneşti cu toată lumea în acest oraş, dar se făcuse că n-o vede. Ştia însă că lucra pentru Violette Boisier. Nici cu frumoasa mulatră nu mai avea legături, înainte de a reînnoda prietenia, aşa cum avusese de gând, i-o luase înainte Sancho cu galanteria lui, cu aspectul său chipeş şi cu avantajul că era holtei. Nu pricepea nici acum cum de i-o luase înainte cumnatul. Relaţia lui Valmorain cu Hortense pălise de când aceasta, ocupată cu maternitatea, îşi neglijase acrobaţiile amoroase din marele pat matrimonial cu îngeraşi. Era tot timpul gravidă, n-apuca să-şi revină după ce năştea o fetiţă că o şi aştepta pe următoarea, tot mai obosită, mai grasă şi mai tiranică.

Valmorain se plictisea în lunile petrecute în New Orleans, se sufoca în ambianţa feminină din casă şi în compania eternă a neamului Guizot, aşa că fugea la plantaţie. Ceea ce îi convenea şi nevestii. Bărbatul ei ocupa prea mult spaţiu, în oraş casa devenea parcă prea mică şi orele prea lungi. Valmorain avea viaţa lui, dar, spre deosebire de alţi bărbaţi de condiţia lui, nu întreţinea o amantă care să-i îndulcească serile. Zărind-o pe Violette Boisier pe chei se gândise că ar fi amanta ideală, frumoasă, discretă şi sterilă. Nu mai era chiar tânără, dar lui nu-i trebuia o fetişcană care să-l epuizeze. Violette fusese dintotdeauna o provocare, iar acum şi mai mult, în plus, cu ea nu s-ar fi plictisit niciodată. Totuşi, onoarea cavalerească îl oprise s-o caute după ce Sancho se îndrăgostise de ea.

În ziua aceea s-a dus la casa galbenă sperând să o vadă, având cu el biletul trimis de ursuline. I-a deschis Tété, cu care nu mai schimbase o vorbă de trei ani încoace.

— *Madame* Violette nu este acasă, l-a anunţat din prag.

— Nu contează, cu tine am treabă.

L-a condus în salon şi i-a oferit o cafea, pe care a acceptat-o ca să-şi tragă sufletul, deşi cafeaua îi dădea arsuri la stomac. S-a aşezat pe un fotoliu rotund în care abia i-a încăput fundul, cu bastonul sprijinit între picioare şi gâfâind. Nu era cald, dar mai nou îi cam lipsea aerul. „Ar trebui să mai slăbesc”, îşi spunea în fiecare dimineaţă în timp ce se lupta cu cureaua şi cu lavaliera; chiar şi încălţările îl strângeau. Tété s-a întors cu tava, i-a servit cafeaua aşa cum îi plăcea de obicei, şi-a turnat şi ea una, cu mult zahăr. Pe jumătate amuzat, pe jumătate enervat, Valmorain a constatat că fosta lui sclavă afişa un aer trufaş. Chiar dacă nu-l privea direct în ochi şi nu îşi permisese obrăznicia de a sta jos, îndrăznea să bea cafea în prezenţa sa fără să-i fi cerut voie, iar în glas nu se

mai simţea deloc supunerea de odinioară. A recunoscut şi că arăta mai bine; precis că învăţase niscaiva trucuri de la Violette… şi iar îi bătu inima amintindu-şi de ea, cu tenul ei de gardenie, pletele negre şi ochii umbriţi de gene lungi. Tété nici nu se putea compara cu ea, dar acum, când nu îi mai aparţinea, i se părea dezirabilă.

— Cărui fapt îi datorez vizita dumneavoastră, *monsieur?*

— E vorba de Rosette. Nu te speria, fiică-ta e bine, dar mâine părăseşte şcoala pentru că măicuţele pleacă în Cuba din cauza americanilor. E o reacţie pripită, se vor întoarce cu siguranţă, numai că acum trebuie s-o iei în grijă.

— Cum, *monsieur?* Nu cred că *madame* Violette va fi de acord să o aduc aici, s-a neliniştit Tété.

— Asta nu mă priveşte. Mâine la prima oră trebuie să te duci s-o iei. Vezi tu ce faci cu ea.

— Rosette e şi responsabilitatea dumneavoastră, *monsieur.*

— Fătuca asta a trăit ca o domnişoară şi a primit educaţia cea mai bună mulţumită mie. A venit vremea să dea ochii cu realitatea. Ori să muncească, ori să se mărite.

— Dar are paisprezece ani!

— Destul ca să se căsătorească – negresele se coc devreme, s-a ridicat el greoi ca să plece.

Un val de indignare a cuprins-o ca o flacără, însă treizeci de ani de obedienţă şi teama pe care omul i-o inspirase dintotdeauna i-au oprit vorbele cu care era gata să-l potopească. Nu uitase nici cum o violase stăpânul pe când era doar o copilă, nici ura, durerea, ruşinea şi abuzurile ce urmaseră ani în şir. Tăcută, tremurând, i-a întins pălăria şi l-a condus la uşă. Valmorain s-a oprit în prag.

— Şi la ce ţi-a folosit libertatea? Eşti mai săracă decât înainte, n-ai nici măcar un acoperiş ca s-o primeşti pe Rosette. La mine avea locul ei.

— Locul unei sclave, *monsieur.* Prefer să trăiască în sărăcie, dar să fie liberă, a spus femeia, înghiţindu-şi lacrimile.

— Pe tine mândria te omoară, femeie. Locul tău nu e niciunde, n-ai o meserie şi nici tânără nu mai eşti. Ce-ai să te faci? Mi-e milă de tine, de aceea o ajut pe fiică-ta. Uite, asta e pentru Rosette.

I-a întins o pungă cu bani, a coborât cele cinci trepte şi a pornit spre casă, satisfăcut. După zece paşi deja uitase toată discuţia, avea el altele pe cap.

Între timp, lui Violette Boisier îi intrase în cap o idee fixă, care s-a concretizat când ursulinele au plecat şi au lăsat-o pe Rosette pe stradă. Nimeni nu cunoştea mai bine ca ea slăbiciunile bărbaţilor şi nevoile femeilor; avea ocazia să facă un ban şi, totodată, să ofere un serviciu atât de necesar în New Orleans. De aceea a primit-o pe Rosette. Fata a sosit în uniforma de şcoală, serioasă şi ţanţoşă, urmată la doi paşi de maică-sa, care îi căra bagajul şi o binecuvânta pe Violette pentru că le primise sub acoperişul ei.

Rosette avea ţinuta nobilă şi ochii cu raze aurii ai maică-sii, pielea de culoarea migdalei a femeilor din picturile spaniole, buzele de nuanţa prunelor coapte, părul ondulat lung până la jumătatea spatelui şi curbele suave ale adolescenţei. La paisprezece ani era perfect conştientă de forţa teribilă a frumuseţii sale şi, spre deosebire de Tété, care muncise încă din copilărie, părea făcută pentru a fi servită. „A încurcat-o, s-a născut sclavă, dar îşi dă aere de regină. Eu aş cam pune-o la locul ei”, a pufnit cu dispreţ Loula, dar Violette i-a expus atunci ideea ei: era vorba de o investiţie şi de un câştig, două concepte ale americanilor pe care le adoptase şi Loula, drept care a convins-o să-i cedeze camera lui Rosette şi să doarmă cu Tété în cămăruţa de serviciu. Căci fata avea nevoie de odihnă, de multă odihnă, i-a spus.

— M-ai întrebat odată ce-o să faci cu fiică-ta când o să termine şcoala. Mi-a venit o idee, i-a

spus Violette lui Tété.

Şi i-a reamintit că Rosette avea puţine posibilităţi. S-o mărite fără zestre însemna s-o condamne la muncă forţată alături de un soţ la fel de amărât. Nici nu se punea problema să fie negru, trebuia să fie mulatru, dar ăştia încercau să-şi amelioreze situaţia socială sau financiară prin căsătorie, iar Rosette nu le putea oferi aşa ceva. N-avea nici vocaţie de croitoreasă, coafeză, infirmieră sau altă meserie potrivită condiţiei sale. Deocamdată, singurul ei capital era frumuseţea, dar oraşul era plin de fete frumoase.

— O să aranjăm astfel lucrurile încât Rosette s-o ducă bine fără să fie nevoită să muncească, a decretat Violette.

— Cum oare, *madame?* a întrebat neîncrezătoare Tété.

— Prin „plasament", *plaçage.* Rosette are nevoie să fie întreţinută de un bărbat alb.

Violette studiase mentalitatea clientelor care veneau la ea să cumpere produse pentru frumuseţe, corsete întărite cu balene şi rochii vaporoase cusute de Adèle. Erau la fel de ambiţioase ca ea şi doreau prosperitate pentru copiii lor. Băieţii învăţau o meserie sau o profesie, dar pentru viitorul fetelor tremurau ele. A le plasa pe lângă un alb era mai convenabil decât a le mărita cu un bărbat de culoare, numai că erau zece fete disponibile pentru un alb holtei şi, dacă nu aveai relaţii solide, treaba era greu de făcut. Tipul alegea fata şi-apoi se purta cu ea cum avea chef; comod pentru el, riscant pentru ea. De regulă, aranjamentul dura până când omul se însura cu o fată de nivelul lui, pe la treizeci de ani, dar erau cazuri când relaţia continua toată viaţa sau când, din dragoste pentru o femeie de culoare, bărbatul rămânea holtei. Oricum, soarta ei depindea de protector. Însă planul lui Violette consta în a impune oarece dreptate: fata „plasată" trebuia să ceară siguranţă pentru ea şi pentru copiii ei, dat

fiind că la rândul ei promite fidelitate şi dăruire totală. Iar dacă tânărul nu putea oferi aceste garanţii, trebuia s-o facă tatăl său, tot aşa cum mama fetei garanta pentru virtutea şi purtarea fiică-sii.

— Şi ce-o să zică Rosette, *madame…?* a bâiguit Téte destul de speriată.

— Nu contează ce zice ea. Gândeşte-te, femeie. Asta nu e prostituţie, în ciuda unora care zic c-ar fi. Te asigur, o ştiu din proprie experienţă, că protecţia unui alb e indispensabilă. Fără Étienne Relais viaţa mea ar fi fost alta.

— Dar v-aţi căsătorit cu el…

— Asta nu se va putea în cazul de faţă. Dar spune şi tu, ce diferenţă e între o albă măritată şi o fată de culoare *placée?* Şi una, şi alta sunt întreţinute, supuse, menite să servească un bărbat şi să-i facă copii.

— Măritişul înseamnă siguranţă şi respect…

— Şi tot asta ar trebui să însemne şi „plasamentul", s-a avântat Violette. Trebuie să fie avantajos pentru ambele părţi, nu doar un teren de vânătoare pentru albi. Am să încep cu fiică-ta, care nu are bani şi nu e de familie bună, dar e drăguţă şi liberă, graţie părintelui Antoine. Va fi cea mai bine „plasată" fată din New Orleans. Iar peste un an o prezentăm în societate, am timp s-o pregătesc.

— Ştiu şi eu ce să zic… dar imediat a tăcut, căci n-avea altă soluţie mai bună şi avea încredere în Violette Boisier.

N-au stat de vorbă cu Rosette, dar fata s-a dovedit mai deşteaptă decât credeau: a ghicit totul şi nu s-a opus, pentru că avea şi ea un plan.

În săptămânile care au urmat, Violette s-a dus pe rând la mamele adolescentelor de culoare din clasa de sus, la matroanele din Société du Cordon Bleu, şi le-a expus planul. Femeile acestea aveau pâinea şi cuţitul, aveau afaceri, pământuri şi sclavi – uneori chiar rude de-ale lor. Bunicile lor fuseseră sclave emancipate care făcuseră copii cu stăpânii,

care le ajutaseră să prospere. Legăturile de familie, chiar între rase diferite, erau schelăria care susţinea complexul edificiu al societăţii *créole.* Ideea ca un bărbat să se împartă între mai multe femei nu le era străină acestor mulatre ale căror bunici proveneau din familii poligame din Africa. Obligaţia lor era să le ofere bunăstare fiicelor şi nepoţilor, chiar dacă bunăstarea asta venea de la soţul altei femei.

Matroanele astea grozave, de cinci ori mai numeroase decât bărbaţii din aceeaşi clasă cu ele, rareori reuşeau să găsească un ginere potrivit; ştiau că modalitatea cea mai bună de a veghea asupra fiicelor lor era să le plaseze cuiva în stare să le protejeze, altminteri ar fi fost la cheremul orişicui. Răpirea, violenţa fizică şi violul nu reprezentau delicte dacă victima era de culoare, chiar dacă era liberă.

Violette le-a spus acestor mame că ideea ei era să organizeze un bal luxos în cel mai bun salon posibil, finanţat de ele prin cotizaţie. Invitaţii ar fi fost tineri albi şi bogaţi, interesaţi de formula „plasamentului", eventual însoţiţi de taţii lor; nici gând să vină afemeiaţi în căutare de naive cu care să se distreze în absenţa unui angajament ferm. Câteva au sugerat ca bărbaţii să plătească la intrare, dar Violette a spus că astfel ar fi putut pătrunde orice neavenit, aşa cum se petrecea la balurile cu ocazia carnavalului sau la cele care se ţineau la Salonul Orleans sau la Teatrul Francez, unde cu o taxă modică putea veni oricine, în afară de negri. Acesta avea să fie un bal la fel de select precum cel al debutantelor albe. Va fi timp pentru a cerceta antecedentele invitaţilor: nu era cazul să se pomenească cu cine ştie ce moravuri rele sau cu datornici. „De data asta, albii vor trebui să accepte condiţiile noastre", a sunat concluzia lui Violette.

Ca să nu le sperie, a omis să le spună că pe viitor avea de gând să invite şi americani, deşi Sancho o prevenise că niciun protestant n-ar fi

priceput avantajele „plasamentului”. În fine, mai era timp pentru asta, deocamdată trebuia să se concentreze pe acest prim bal.

Albul putea să danseze cu aleasa sa de două ori şi, dacă fata îi plăcea, el sau tatăl său trebuia să înceapă imediat negocierile cu mama fetei, fără să piardă timpul cu galanterii inutile. Protectorul trebuia să ofere o casă, o pensie anuală şi să se ocupe de educaţia copiilor rezultaţi. Odată stabilite aceste condiţii, fata *placée* se muta în casa cea nouă şi începea convieţuirea. Ea promitea discreţie pe toată perioada convieţuirii şi certitudinea că nu vor fi drame la despărţire, lucru care depindea întru totul de el. „Plasamentul trebuie să fie un contract de onoare, e în avantajul tuturor să se respecte regulile”, a mai spus Violette. Albii nu-şi puteau părăsi pe nepusă masă tânăra amantă lăsând-o pradă sărăciei, căci astfel era periclitat delicatul echilibru al concubinajului acceptat. Nu exista un contract scris, dar, dacă un bărbat îşi încălca cuvântul, femeile ar fi avut grijă să-i facă praf reputaţia. Balul avea să se numească Cordon Bleu, iar Violette a promis că avea să fie evenimentul cel mai aşteptat al anului pentru tinerii de toate culorile.

Zarité

Până la urmă am acceptat „plasamentul”, pe care celelalte mame îl priveau atât de firesc. N-aş fi vrut aşa ceva pentru fata mea, dar ce altceva îi puteam oferi? Rosette a fost imediat de acord când mi-am luat inima în dinţi şi i-am spus. Avea mai mult simţ practic decât mine.

Madame *Violette a organizat balul cu ajutorul unor francezi care se ocupau cu spectacolele. A mai înfiinţat şi o Academie de Bune Maniere şi Frumuseţe – aşa s-a numit casa galbenă – unde le pregătea pe fetele care veneau la cursurile ei. Zicea că acestea vor fi cele mai căutate şi vor putea să-şi aleagă protectorul; cu acest argument le-a convins pe mame şi nimeni n-a mai avut obiecţii la plata cursurilor. Pentru prima dată în cei patruzeci şi cinci de ani ai ei* madame *Violette se scula devreme. O trezeam cu o cafea neagră şi aveam grijă să ies din cameră înainte să mi-o arunce în cap. Era prost-dispusă până pe la prânz.* Madame *primise doar o duzină de eleve, nu era loc pentru mai multe, dar pentru anul următor avea în plan să facă rost de un local mai încăpător. Angajase profesori de muzică şi dans; fetele purtau pe cap o ceaşcă umplută cu apă pentru a-şi ameliora ţinuta şi mersul; le-a învăţat să se pieptene şi să se machieze, iar în orele libere eu le explicam cum se ţine o casă, că la asta mă pricep. Le-a mai desenat şi câte o garderobă, în funcţie de silueta şi culoarea fiecăreia, iar apoi* madame *Adèle şi ajutoarele ei au cusut rochiile. Doctorul Parmentier a propus ca fetele să ia şi lecţii de conversaţie, însă* madame *Violette a spus că nici unui bărbat nu-i pasă de ce spune o femeie, iar* don *Sancho a fost de acord. În schimb, doctorul ia mereu aminte la sfaturile lui Adèle şi le urmează cu sfinţenie, pentru că el are cap doar pentru a vindeca bolnavii, hotărârile în familie ea*

le ia. Au cumpărat casa de pe strada Rampart şi-şi ţin la şcoală copiii cu banii şi investiţiile ei, pentru că ce câştigă el se duce ca fumul.

La jumătatea anului elevele făcuseră asemenea progrese, încât don *Sancho a pariat cu tovarăşii săi de la Café des Emigrés că toate aveau să fie bine „plasate". Pe ascuns, mai trăgeam şi eu cu ochiul la cursuri, poate mai învăţam ceva cu care să-l bucur pe Zacharie. Pe lângă el parcă sunt o slujnicuţă, nu am nici farmecul lui* madame *Violette, nici mintea lui Adèle, nu sunt cochetă, cum mă sfătuia* don *Sancho, nici amuzantă, cum ar dori doctorul Parmentier.*

Fiică-mea umbla ziua sugrumată într-un corset, iar noaptea dormea unsă cu cremă de albit pielea, cu o panglică peste urechi ca să i le lipească de cap şi cu mijlocul bine strâns într-un ham ca de cal. Frumuseţea e o iluzie, spunea madame, *la cincisprezece ani toate sunt frumoase, dar ca să fie şi mai târziu e nevoie de disciplină. Rosette trebuia să citească cu voce tare listele de mărfuri ale corăbiilor din port, astfel se antrena să suporte fără să se strâmbe conversaţia unui tip plicticos, de mâncat abia ciugulea, îşi netezea părul cu fierul încins, se depila cu caramel, îşi făcea masaje cu ovăz şi zeamă de lămâie, exersa cu orele reverenţe, dansuri şi jocuri de salon. La ce-i folosea că era liberă dacă trebuia să facă toate astea? Niciun bărbat nu merită atâtea, spuneam eu, dar* madame *Violette m-a convins că numai aşa puteam să-i asigurăm viitorul. Iar fiică-mea, care numai docilă nu fusese, se supunea fără crâcnire. Ceva se schimbase la ea, nu mai căuta să se facă iubită, devenise tăcută. Dacă înainte se uita veşnic în oglindă, acum o făcea doar la cursuri, când i-o cerea* madame.

Madame *preda felul de a servi un bărbat fără servilism, de a nu-i reproşa nimic, de a-şi ascunde gelozia şi a-şi învinge ispita de a gusta şi alte sărutări. Lucrul cel mai important, spunea ea, era*

să profităm de focul pe care noi, femeile, îl avem în pântec. Pe care bărbaţii îl doresc cel mai mult, dar de care se şi tem. Le sfătuia pe fete să-şi cunoască trupul şi să se satisfacă singure, cu degetele, căci fără plăcere nu e nici sănătate şi nici frumuseţe. Exact ce-mi spunea şi Tante Rose pe vremea când stăpânul Valmorain începuse să mă violeze, dar eu nu am luat-o în seamă, eram prea mică şi prea speriată. Tante Rose îmi făcea băi de plante şi-mi punea pe burtă şi pe pulpe argilă, care întâi era rece şi grea, iar mai târziu se încălzea şi parcă era vie şi fierbea. Aşa mă făcea bine. Pământul şi apa vindecă trupul şi sufletul. Cu Gambo cred că am simţit prima dată lucrul acela despre care vorbea madame, *numai că ne-am despărţit mult prea repede. După care ani de zile n-am mai simţit nimic, până când a venit Zacharie să-mi trezească trupul. Mă iubeşte şi are răbdare. În afară de Tante Rose, e singurul care mi-a numărat cicatricile rămase în locurile unde stăpânul îşi mai stingea trabucul. Dar* madame *Violette e singura femeie pe care am auzit-o pronunţând acest cuvânt: plăcere. „Cum i-o veţi da unui bărbat dacă nu ştiţi ce-i aia?" aşa le spunea elevelor. Plăcerea dragostei, plăcerea de a alăpta un copil, plăcerea de a dansa. Plăcerea de a-l aştepta pe Zacharie, ştiind că va veni.*

A fost anul în care am fost foarte ocupată cu treburile casei, cu elevele, plus comisioanele la madame *Adèle şi leacurile pentru doctorul Parmentier. În decembrie, mai era puţin până la balul Cordon Bleu, mi-am făcut socoteala că de trei luni nu mai avusesem ciclu. Singurul lucru care m-a mirat a fost cum de nu rămăsesem gravidă mai devreme, pentru că eram de mult cu Zacharie şi nu luasem deloc măsurile de precauţie învăţate de la Tante Rose. De cum i-am spus, a vrut să ne căsătorim imediat, dar mai întâi trebuia s-o „plasez" pe Rosette a mea.*

Maurice

În vacanţa celui de-al patrulea an de colegiu, Maurice l-a aşteptat ca de fiecare dată pe Jules Beluche. Între timp nu mai tânjea să-şi vadă familia, singurul motiv pentru a se întoarce la New Orleans era Rosette, deşi slabe speranţe s-o poată vedea. Ursulinele nu permiteau nimănui vizitele pe neaşteptate, cu atât mai puţin unui băiat incapabil să dovedească un grad de rudenie apropiat. Ştia că tatăl său nu i-ar fi permis, spera însă să-l poată însoţi pe unchiul Sancho, pe care măicuţele îl cunoşteau bine, căci o vizitase mereu pe Rosette.

Din scrisori aflase că Tété fusese trimisă la plantaţie după incidentul cu Hortense şi îşi făcea reproşuri că fusese vina lui; parcă o vedea tăind la trestie în plin soare şi i se strângea inima. Nu numai el şi Tété plătiseră scump lovitura aceea de bici, pare-se că şi Rosette căzuse în dizgraţie. Fata îi scrisese nu doar o dată lui Valmorain rugându-l să vină să o vadă, dar nu primise niciun răspuns. „Ce-am făcut oare ca să pierd afecţiunea tatălui tău? Înainte eram ca fiica lui, de ce m-a dat uitării?” se jeluia în scrisorile către Maurice, care nu putea nici el să-i ofere un răspuns cinstit. „Nu te-a uitat, Rosette, *papa* te iubeşte şi acum obicei şi are grijă să nu-ţi lipsească nimic, dar plantaţia şi afacerile îl ţin ocupat. Nici eu nu l-am mai văzut de trei ani.” La ce bun să-i spună că Valmorain n-o considerase niciodată fiica lui? Înainte de a fi exilat la Boston îl rugase să-l ducă să o vadă pe soră-sa la internat, iar omul se răstise furios că singura soră pe care o avea era Marie-Hortense.

În vara aceea n-a venit Jules Beluche, ci Sancho García del Solar, sub o pălărie cu boruri largi, în fuga calului şi cu altul de rezervă. A descălecat dintr-un salt, s-a scuturat de praf lovindu-şi hainele cu pălăria, abia apoi şi-a îmbrăţişat nepotul. Jules Beluche primise o lovitură de cuţit pentru nişte

datorii la cărţi, iar neamul Guizot luase măsuri pentru a evita bârfele, căci oricât de departe era gradul de rudenie, gurile rele tot aveau să-l asocieze pe Beluche cu ramura onorabilă a familiei. Aşa că făcuseră exact ce-ar fi făcut orice creol în circumstanţe similare: îi plătiseră datoriile, îl adăpostiseră ca să i se vindece rana şi să se pună pe picioare, îi dăduseră nişte bani şi-l îmbarcaseră pe o corabie cu instrucţiuni ferme să nu coboare înainte de a ajunge în Texas şi să nu mai revină niciodată la New Orleans. Sancho i-a relatat toată tărăşenia prăpădindu-se de râs.

— Imaginează-ţi că aş fi putut fi chiar eu în locul lui, Maurice. Până acum am avut baftă, dar să ştii că oricând poţi afla că unchiul tău preferat a fost înjunghiat într-un tripou de doi bani.

— Doamne fereşte, unchiule! Ai venit să mă iei acasă? l-a întrebat Maurice cu un glas care trecea de la un ton baritonal la unul de soprană în aceeaşi propoziţie.

— Ce-ţi trece prin cap, băiete? Ce, vrei să te îngropi de viu pe plantaţie? Nu, plecăm într-o călătorie.

— Adică exact ce făceam cu Beluche…

— Auzi, fără comparaţii, te rog. N-am de gând să contribui la educaţia ta civică arătându-ţi monumente, vreau să te pervertesc puţin, ce zici?

— Cum adică, unchiule?

— Mergem în Cuba, nepoate, locul cel mai bun pentru doi pierde-vară ca noi. Câţi ani ai făcut?

— Cincisprezece.

— Şi încă nu ţi s-a schimbat vocea?

— Ba da, dar sunt cam răcit, s-a bâlbâit băiatul.

— Păi eu la vârsta ta, he-he… Eşti cam în urmă, Maurice. Fă-ţi bagajele, plecăm chiar mâine.

Sancho lăsase în Cuba mulţi prieteni şi nu puţine iubite, care şi-au propus să-i bucure vacanţa şi să-i tolereze însoţitorul, băiatul acela ciudat care scria scrisori cât era ziua de lungă şi propunea subiecte de conversaţie absurde, precum sclavia şi

democraţia, despre care nimeni nu avea o părere bine stabilită. Se amuzau văzându-l pe Sancho pe post de dădacă, misiune pe care o îndeplinea cu multă delicateţe. Renunţa la chefurile cele mai grozave ca să nu-şi lase singur nepotul, nu mai mergea la luptele de animale – urşi contra tauri, şerpi contra nevăstuici, cocoşi contra cocoşi – pentru că lui Maurice i se făcea rău dacă vedea aşa ceva. Se apucase să-şi înveţe nepotul să bea, dar băiatul vomita şi tot el trebuia să spele. L-a învăţat toate trucurile la jocul de cărţi, dar Maurice nu era şmecher deloc şi pe urmă tot el îi plătea datoriile. Nici cu amorul lucrurile n-au mers mai bine, că băiatul mai-mai să moară de frică. Aranjase treaba cu o prietenă, cam coaptă, dar încă atrăgătoare şi fată bună, care acceptase să-l şcolească pe nepot ca să-i facă o favoare unchiului. „Mucosul ăsta mai are caş la gură…”, a spus el jenat când Maurice a rupt-o la fugă speriat de femeia în rochie provocatoare întinsă pe divan. „N-am mai păţit o asemenea jignire, Sancho. Închide uşa şi vino repede să mă consolezi”, a râs femeia. În ciuda acestor bâlbe, Maurice a avut o vară de neuitat şi s-a întors la colegiu mai înalt, mai puternic, bronzat şi cu un glas definitiv de tenor. „Nu învăţa prea mult, că asta strică vederea şi caracterul, şi pregăteşte-te pentru vacanţa viitoare: am să te duc în Noua Spanie”, i-a spus unchiul la despărţire. S-a ţinut de cuvânt şi de atunci Maurice abia aştepta să vină vara.

În 1805, ultimul an de şcoală, Sancho nu a mai venit ca de obicei, a venit în schimb tatăl său. Maurice s-a temut că venea cu o veste proastă, s-a temut să nu fie vorba de Tété sau de Rosette, dar nu era asta. Valmorain venise să-l ducă în Franţa ca să-şi cunoască o bunică şi două mătuşi de care băiatul nici nu auzise. „Şi pe urmă mergem acasă, *monsieur?”* Se gândea la Rosette, ale cărei scrisori se adunau pe fundul valizei. La rândul său, îi scrisese o sută nouăzeci şi trei de misive, fără să-i

treacă prin minte că în cei nouă ani de despărţire fata se schimbase: şi-o amintea tot ca pe fetiţa cu funde şi dantele pe care o văzuse ultima dată înainte de nunta tatălui cu Hortense Guizot. Nu putea să şi-o imagineze la cincisprezece ani, aşa cum nici ea nu-l vedea la optsprezece. „Sigur că mergem şi acasă, fiule, mama şi surorile tale te aşteaptă", a minţit Valmorain.

Călătoria, mai întâi pe o corabie care s-a luptat cu furtunile de vară şi abia a scăpat de atacul englezilor, apoi cu diligenţa până la Paris, nu a reuşit să-i apropie. Valmorain pusese la cale voiajul pentru a mai amâna cu nişte luni întâlnirea neplăcută a nevesti-sii cu Maurice, dar nu mai putea lungi asta la infinit, în curând trebuia să înfrunte o situaţie pe care anii nu o îmblânziseră defel. Hortense nu pierdea nicio ocazie pentru a turna venin împotriva acestui fiu vitreg pe care în zadar încercase an de an să-l înlocuiască născând un băiat, nu doar fete. De dragul ei, Valmorain îl îndepărtase pe Maurice de familie, iar acum îi părea rău. Iată că trecuseră zece ani în care nu se ocupase de el, absorbit de afaceri, mai întâi în Saint-Domingue, apoi în Louisiana, în cele din urmă de Hortense care năştea numai fetiţe. Fiul său devenise un necunoscut care-i răspundea la rarele scrisori cu câteva fraze formale despre progresele la şcoală şi nu întreba de nimeni din familie, de parcă ar fi fost limpede că încetase să facă parte din ea. Şi n-avusese nicio reacţie nici când îl anunţase laconic că Tété şi Rosette fuseseră eliberate şi nu mai avea nicio legătură cu ele.

Se temea să nu-şi fi pierdut fiul de-a lungul acestor ani agitaţi. Tânărul acesta introvertit, înalt şi chipeş, având trăsăturile maică-sii, nu mai semăna deloc cu puştiul rumen în obraji pe care-l legănase în braţe, rugându-se cerului să nu păţească nimic rău. Îl iubea la fel sau chiar mai mult, căci intervenea şi sentimentul de culpă. Încerca să se convingă că Maurice îl iubea la fel de

mult cum îl iubea şi el, chiar dacă erau despărţiţi vremelnic, dar acum se îndoia. Avea planuri măreţe cu el, deşi nu-l întrebase ce avea el de gând să facă în viaţă. Adevărul e că habar nu avea ce dorinţe sau experienţe avea băiatul, parcă nu mai vorbiseră de secole. Acum voia să recupereze timpul pierdut şi spera ca lunile petrecute împreună în Franţa să cimenteze o relaţie între doi adulţi. Trebuia să-i dovedească afecţiunea sa şi să-l lămurească de faptul că Hortense şi fetele nu-i modificau calitatea de unic moştenitor, dar de fiecare dată când deschidea subiectul Maurice nu avea niciun fel de reacţie. „Tradiţia primului născut e foarte înţeleaptă, fiule: bunurile nu trebuie împărţite între copii, căci astfel slăbeşte averea familiei. Fiind primul născut, vei primi totul şi vei avea grijă de surorile tale. Când nu voi mai fi, tu o să fii capul familiei Valmorain. Aşa că e timpul să începi să te pregăteşti, să înveţi să investeşti banii, să conduci plantaţia şi să te integrezi în societate”, îi spunea. Dar discuţia murea înainte de a începe. Valmorain vorbea de unul singur.

Maurice a observat fără comentarii Franţa napoleoniană veşnic în stare de război, muzeele, palatele, parcurile şi bulevardele pe care i le-a arătat tatăl său. Au vizitat castelul ruinat în care bunica îşi trăia ultimii ani purtând de grijă celor două fiice nemăritate şi mai uzate de vârstă şi singurătate decât ea. Era o bătrână ţanţoşă, purtând moda de pe vremea lui Ludovic al XVI-lea şi chitită să nu ia în seamă schimbările acestei lumi. Încremenise în perioada anterioară Revoluţiei Franceze şi-şi ştersese din memorie Teroarea, ghilotina, exilul în Italia şi revenirea într-o patrie de nerecunoscut. Văzându-l pe Toulouse Valmorain, fiul absent de mai bine de treizeci de ani, îi întinse o mână osoasă plină de inele vechi pentru a fi sărutată, apoi le porunci fiicelor să servească ciocolata. Valmorain îi prezentă nepotul, după care îi făcu rezumatul evenimentelor scurse

de când plecase la douăzeci de ani în Antile şi până în prezent. Ea îl ascultă tăcută, în timp ce surorile lui ofereau ceşcuţe aburinde şi prăjituri cam vechi, privindu-şi fratele pe furiş. Îşi aminteau de tânărul frivol care le pupase distrat la despărţire şi plecase cu valetul şi câteva cufere să stea o vreme cu tatăl său în Saint-Domingue şi nu mai venise înapoi. Nu-l recunoşteau pe omul cu părul rărit, guşă şi burtă, care vorbea cu accent străin. Auziseră ele ceva despre insurecţia sclavilor din colonie, prinseseră oarece despre atrocităţile comise într-o insulă decadentă, dar nu reuşeau să le pună în legătură cu un membru al familiei. Nu fuseseră niciodată curioase de unde veneau banii din care trăiau. Zahărul însângerat, plantaţiile incendiate, exilul şi celelalte lucruri de care vorbea el acum le sunau de-a dreptul chinezeşte.

Dar mama lor ştia perfect despre ce vorbea Valmorain, numai că n-o mai interesa lumea asta; în inima uscată nu mai încăpeau sentimente şi noutăţi. Îl asculta indiferentă şi singura întrebare pe care i-a pus-o a fost dacă putea să trimită nişte bani în plus, că erau cam strâmtorate. Castelul dărăpănat de vreme şi ploi trebuia musai reparat, nu putea să moară şi să le lase pe fete în bătaia vântului. Între zidurile lugubre, Valmorain şi Maurice au stat două zile lungi cât două săptămâni. „N-o să ne mai vedem. Cu atât mai bine”, a spus bătrâna doamnă despărţindu-se de fiu şi de nepot.

Maurice şi-a urmat docil tatăl peste tot, cu excepţia bordelului de lux unde Valmorain avea de gând să-l gratuleze cu profesionistele cele mai scumpe ale Parisului.

— Ce-i cu tine, băiete? E ceva normal şi necesar. Trebuie să scapi de umorile trupului şi să-ţi limpezeşti mintea, astfel te poţi concentra la alte lucruri.

— Mă concentrez foarte bine, *monsieur.*

— Ţi-am zis să-mi spui *papa,* Maurice. Presupun că în drumurile tale cu unchi-tu Sancho… Vreau să spun că nu ţi-or fi lipsit ocaziile…

— Asta mă priveşte, l-a întrerupt tânărul.

— Sper că şcoala aia americană nu te-a făcut habotnic sau efeminat, a vrut să glumească Valmorain, dar cuvintele au sunat cam mârâit.

Băiatul nu i-a dat explicaţii suplimentare. Graţie unchiului Sancho nu mai era virgin: în ultima vacanţă Sancho reuşise să-l iniţieze printr-o soluţie ingenioasă dictată de starea de fapt. Bănuia că nepotul avea toate dorinţele şi fanteziile tipice vârstei, dar era un romantic şi detesta amorul ca tranzacţie comercială. S-a hotărât să-l ajute. Se aflau în portul Savannah, în Georgia, pe care Sancho dorea să-l cunoască pentru nenumăratele distracţii pe care le oferea, iar Maurice pentru că profesorul Harrison Cobb îl pomenise ca pe un exemplu de morală negociabilă.

Georgia, întemeiată în 1733, a fost cea de a treisprezecea şi ultima colonie britanică din America de Nord, iar Savannah era oraşul principal. Nou-veniţii au avut relaţii bune cu triburile indigene, evitând astfel violenţele care loveau alte colonii. Iniţial, în Georgia erau interzise nu doar sclavia, dar şi alcoolul şi avocaţii, dar curând şi-au dat seama că solul şi clima erau ideale pentru cultivarea orezului şi a bumbacului, şi astfel s-a legalizat sclavia. După Independenţă, Georgia a devenit un stat al Uniunii, iar Savannah a înflorit ca port de intrare pentru comerţul cu africani pentru plantaţii. „Asta îţi dovedeşte, Maurice, că decenţa sucombă rapid în faţa lăcomiei. Dacă e vorba de îmbogăţire, majoritatea oamenilor îşi sacrifică sufletul. Nici nu-ţi poţi imagina cum se trăieşte pe plantaţiile din Georgia graţie trudei sclavilor", perora Harrison Cobb. Nu trebuia să-şi imagineze, o ştia din Saint-Domingue şi New Orleans, dar a primit propunerea unchiului

Sancho de a-şi petrece vacanţa la Savannah ca să nu-şi dezamăgească maestrul. „Ca să lichidezi sclavia nu ajunge să doreşti dreptatea, trebuie să vezi realitatea şi să cunoşti amănunţit legile şi angrenajele politicii”, îi mai spunea Cobb, dorind ca Maurice să triumfe acolo unde eşuase el. Omul îşi cunoştea limitele, n-avea nici temperamentul şi nici puterea să se lupte în Congres, visul lui din tinereţe, dar era un profesor bun, care ştia să recunoască talentul unui elev şi să-i modeleze caracterul.

În timp ce Sancho García del Solar se bucura din plin de rafinamentul şi ospitalitatea din Savannah, Maurice era măcinat de vinovăţie pentru că se simţea atât de bine. Ce-avea să-i spună profesorului său la întoarcerea la cursuri? Că locuise într-un hotel minunat, servit de o armată de slujitori inimoşi, că nu-i ajungea timpul să se distreze ca un descreierat…

Erau abia de o zi la Savannah şi Sancho se împrietenise deja cu o văduvă scoţiană care locuia la două străzi de hotelul lor. Doamna se oferise să le arate oraşul cu conacele, monumentele, bisericile şi parcurile lui, frumos reconstruit în urma unui incendiu devastator. Drept care venise împreună cu fiică-sa, suava Giselle, şi tuspatru porniseră la plimbare, punând bazele unei prietenii foarte convenabile pentru unchi şi nepot. Petreceau multe ore împreună.

În timp ce mama şi Sancho jucau interminabile partide de cărţi şi din când în când dispăreau fără explicaţii în hotel, Giselle îi arăta lui Maurice împrejurimile. Plecau călare singuri, departe de privirile văduvei scoţiene, spre mirarea lui Maurice, care nu mai văzuse atâta libertate la o fată. De mai multe ori Giselle l-a dus pe o plajă pustie, unde luau o gustare stropită cu o sticlă de vin. Ea vorbea puţin, iar ceea ce spunea era cumplit de banal, astfel că Maurice nu se simţea intimidat şi scotea în rafale vorbele care se tot

adunaseră şi pe care nu le rostise. În sfârşit, avea o interlocutoare care nu căsca la subiectele filosofice, ba chiar îl asculta cu o admiraţie evidentă. Din când în când, degetele ei îl atingeau ca din întâmplare, iar de la aceste atingeri la nişte mângâieri mai îndrăzneţe au trecut doar trei apusuri de soare. Aceste asalturi sub cerul liber, pişcaţi de insecte şi încurcându-se în haine cu teama de a nu fi văzuţi, l-au purtat pe Maurice la cer; ea s-a cam plictisit.

Vacanţa a trecut prea repede şi, fireşte, Maurice s-a îndrăgostit ca un adolescent ce era. Sentiment care i-a exacerbat remuşcarea de a fi întinat onoarea lui Giselle. Era un singur mod de a repara cavalereşte greşeala comisă, i-a spus el lui Sancho luându-şi inima în dinţi:

— Am să cer mâna lui Giselle.

— Ţi-ai pierdut minţile, nepoate? Cum să te însori când eşti încă un pui cu caş la gură!

— Nu mă jigni, unchiule, sunt bărbat în toată firea.

— Pentru că te-ai culcat cu fătuca aia? şi Sancho pufni în râs.

Abia s-a ferit de pumnul lui Maurice. Totul s-a lămurit puţin mai târziu, când doamna scoţiană a recunoscut că fata nu era fiica ei, iar Giselle a mărturisit că acesta era numele ei de scenă, că n-avea şaisprezece ani, ci douăzeci şi patru, şi că Sancho García del Solar o plătise ca să se ocupe de nepotu-său. Omul a recunoscut că făcuse o mare prostie şi a luat totul în glumă, dar cam exagerase, şi Maurice, distrus, s-a jurat să nu-i mai vorbească câte zile o avea. Dar, odată ajuns la Boston, îl aşteptau două scrisori de la Rosette, pasiunea pentru frumoasa din Savannah s-a risipit ca un fum şi şi-a iertat unchiul. La despărţire s-au îmbrăţişat cu camaraderia dintotdeauna şi cu promisiunea de a se revedea curând.

În drum spre Franţa Maurice nu i-a spus nimic tatălui despre cele întâmplate la Savannah.

Valmorain a mai încercat de vreo două ori să-l ducă la doamnele nopţii după ce i-a dat să bea, dar fără succes; atunci a hotărât să abandoneze subiectul până vor fi ajuns la New Orleans, unde avea să-i pună la dispoziţie o garsonieră, aşa cum aveau tinerii de condiţia sa socială. Deocamdată n-avea sens ca suspecta castitate a fiului să afecteze echilibrul precar al relaţiei lor.

Spionii

Jean-Martin Relais şi-a făcut apariţia la New Orleans cu trei săptămâni înainte de primul bal Cordon Bleu organizat de mama lui. Fără uniforma Academiei Militare pe care o purtase de la treisprezece ani, ci în calitate de secretar al lui Isidore Morisset, un om de ştiinţă care venea să evalueze condiţiile de teren din Antile şi Florida cu scopul de a crea aici noi plantaţii de zahăr în urma pierderilor din colonia Saint-Domingue, pare-se definitive. În noua Republică Neagră Haiti generalul Dessalines anihila sistematic albii pe care tot el îi poftise să revină. Dacă Napoleon dorise să ajungă la un acord comercial cu Haiti, asta după ce nu putuse să ocupe insula cu armata, a renunţat după măcelurile groaznice în care în gropile comune ajunseseră chiar şi copiii.

Isidore Morisset avea o privire impenetrabilă, un nas rupt şi nişte umeri de luptător care făceau ca haina să plesnească pe la cusături; călătoria pe mare sub un soare nemilos îl făcuse roşu-cărămiziu, iar vorba monosilabică îl făcea antipatic din prima. Frazele veşnic prea scurte sunau precum un strănut. Răspundea la întrebări cu nişte sunete elementare şi cu o expresie neîncrezătoare care parcă se aştepta la ce e mai rău. Guvernatorul Clairborne l-a primit imediat cu toată atenţia cuvenită unui străin de valoarea sa, după cum reieşea din scrisorile de recomandare emise de mai

multe societăţi ştiinţifice şi pe care secretarul i le-a înmânat într-o mapă din piele verde cu lucrături.

Clairborne, care purta doliu după moartea soţiei şi a fiicei, victime ale ultimei epidemii de febră galbenă, a fost frapat de tenul întunecat al secretarului. Din prezentarea făcută de Morisset a presupus că era vorba de un mulatru liber, deci l-a salutat ca atare. Nu poţi să ştii niciodată cum trebuie să te porţi cu neamurile astea mediteraneene, şi-a zis guvernatorul. Nu era el omul care să aprecieze frumuseţea bărbaţilor, dar i-au sărit în ochi trăsăturile delicate ale acestui tânăr – genele dese, gura feminină, bărbia rotundă cu gropiţă – care contrastau cu un corp zvelt şi elastic, cu proporţii clar masculine. Junele, cult şi impecabil, a făcut pe interpretul, căci Morisset nu vorbea decât franceza. Engleza secretarului cam lăsa de dorit, dar s-a dovedit suficientă, dată fiind puţinătatea cuvintelor rostite de Morisset.

Intuiţia l-a avertizat pe guvernator că oaspeţii ascundeau ceva. Misiunea plantaţiilor de zahăr i s-a părut la fel de suspectă precum fizicul de bătăuş al tipului care numai om de ştiinţă nu părea, dar asta nu l-a împiedicat să-i ofere ospitalitatea de rigoare la New Orleans. După un dejun frugal servit de negri liberi – căci nu avea sclavi – i-a oferit găzduire. Secretarul a tradus că nu era nevoie, pentru puţinele zile de şedere aveau să tragă la un hotel în aşteptarea corăbiei care avea să-i ducă înapoi în Franţa.

De cum au plecat, Clairborne a pus să fie urmăriţi discret: astfel a aflat că seara cei doi părăsiseră hotelul, tânărul de culoare plecase pe jos spre strada Chartres, iar musculosul Morisset, pe un cal închiriat, spre un modest atelier de fierărie de la capătul străzii Saint Philippe.

Bănuise bine: Morisset nu era om de ştiinţă, ci spion bonapartist. În decembrie 1804, Napoleon se proclamase împărat al Franţei, punându-şi singur coroana pe cap, pentru că nici măcar Papa, invitat

special pentru acest prilej, nu i se păruse demn de a face gestul. Napoleon cucerise deja o jumătate din Europa, dar îi stătea ca un spin în talpă Marea Britanie, mica naţiune cu climă oribilă şi oameni urâţi care îl sfida de dincolo de îngusta strâmtoare numită Canalul Mânecii. Pe 21 octombrie 1805 cele două naţiuni s-au înfruntat în sud-estul Spaniei, la Trafalgar, de o parte flota franco-spaniolă cu treizeci şi trei de corăbii, de alta englezii cu douăzeci şi şapte, sub conducerea faimosului amiral Nelson, un geniu al războiului pe mare. Nelson a căzut în luptă, după o victorie spectaculoasă prin care a distrus flota inamică şi a pus capăt visului lui Napoleon de a invada Anglia. Exact în acele zile Pauline Bonaparte venea în vizită la fratele ei pentru a-l consola pentru dezastrul de la Trafalgar. Pauline îşi tăiase pletele şi le pusese în sicriul bărbatului ei, încornoratul general Leclerc, mort de febră în Saint-Domingue şi îngropat la Paris. Dramaticul gest al văduvei nemângâiate a zguduit de râs Europa. Lipsită de lungile-i plete brune, pe care le purta în stilul zeiţelor greceşti, Pauline era irezistibilă şi nu peste multă vreme pieptănătura a ajuns la modă. În ziua aceea îşi pusese în păr o tiară din celebrele diamante Borghese şi era însoţită de Morisset.

Crezând că era încă un amant al soră-sii, Napoleon l-a primit ursuz, dar a devenit brusc interesat când Pauline i-a relatat că vasul pe care călătorea Morisset prin Caraibe fusese atacat de piraţi şi omul stătuse mai multe luni, până reuşise să-şi plătească răscumpărarea, prizonier al unui anume Jean Laffitte. În timpul captivităţii reuşise să se împrietenească oarecum cu Laffitte în urma unor partide de şah. Napoleon l-a întrebat cum era organizată flota cu care Laffitte controla zona; nicio corabie nu scăpa, cu excepţia celor ale Statelor Unite: piratul nu le ataca niciodată, dintr-o loialitate ciudată faţă de americani.

Împăratul l-a luat pe Morisset într-o cămăruţă şi au petrecut două ceasuri între patru ochi. Poate că Laffitte era soluţia pentru o dilemă care-l chinuia de când cu dezastrul de la Trafalgar: cum să-i împiedice pe englezi să devină stăpânii comerţului maritim. Neavând suficiente nave, se gândise să se alieze cu americanii, certaţi cu Marea Britanie după Războiul de Independenţă din 1775, numai că preşedintele Jefferson dorea consolidarea teritorială şi n-avea de gând să intervină în conflictele europene. Într-o sclipire de inspiraţie ca atâtea altele care-l ridicaseră de la condiţia de soldat modest pe culmile puterii, Napoleon l-a însărcinat pe Morisset să recruteze piraţi care să hărţuiască vasele engleze din Atlantic. Morisset pricepuse că era vorba de o misiune delicată – împăratul nu se putea afişa ca aliat al unor bandiţi – şi şi-a spus că sub acoperirea de om de ştiinţă şi-ar fi permis să călătorească fără să bată la ochi. Fraţii Jean şi Pierre Laffitte se îmbogăţiseră de-a lungul anilor din pradă şi contrabandă de tot felul, numai că autorităţile americane nu admiteau evaziunea fiscală şi, în ciuda simpatiei făţişe a celor doi faţă de democraţia Statelor Unite, i-au declarat în afara legii.

Jean-Martin Relais nu-l cunoştea pe cel pe care avea să-l însoţească peste Atlantic. Într-o dimineaţă de luni directorul Academiei Militare l-a convocat în biroul său, i-a dat nişte bani şi i-a ordonat să-şi cumpere haine civile şi un cufăr, căci peste două zile avea să se îmbarce. „Şi nu sufla o vorbă, Relais, căci e o misiune confidenţială.” Fidel educaţiei sale militare, tânărul s-a supus. Ulterior a aflat că fusese ales pentru că era cel mai bun la engleză şi pentru că directorul presupunea că, fiind originar din colonii, n-avea să pice mort după prima pişcătură de ţânţar tropical.

Aşa că a gonit călare până la Marsilia, unde-l aştepta Isidore Morisset cu biletele de drum. S-a simţit uşurat şi recunoscător că omul abia de-l

privea: ştiind că aveau să împartă aceeaşi cabină strâmtă, era cam neliniştit, obişnuit fiind cu insinuările pe care i le făceau alţi bărbaţi şi care-l răneau adânc.

— Chiar nu eşti curios să afli unde mergem? l-a întrebat Morisset după câteva zile pe mare în care dacă schimbaseră trei vorbe de politeţe.

— Merg unde mă trimite Franţa, a luat Relais poziţie de drepţi.

— Mai lasă milităria asta, tinere. Suntem civili, ai înţeles?

— Pozitiv.

— Dar vorbeşte ca oamenii, ce Dumnezeu!

— La ordinele dumneavoastră, domnule.

Curând Jean-Martin a descoperit că tăcutul şi nesociabilul Morisset era de-a dreptul fascinant în particular. Băutura îi dezlega limba şi îl relaxa, parcă era alt om, amabil, surâzător şi ironic. Bun jucător de cărţi, avea mii de istorioare de povestit şi le spunea în cuvinte puţine şi fără înfloriturі. Astfel, printre pahare de coniac, între ei s-a creat o camaraderie firească.

— Într-o zi Pauline Bonaparte m-a invitat în *boudoir*. Un negru din Antile aproape despuiat a adus-o în braţe şi a îmbăiat-o în prezenţa mea. Coana Bonaparte se lăuda că poate seduce orice bărbat, dar cu mine nu i-a mers.

— De ce?

— Mă deranjează stupiditatea femeilor.

— Preferaţi stupiditatea bărbaţilor? a glumit tânărul cu un pic de cochetărie, căci se cam ameţise şi el şi se simţea în siguranţă.

— Prefer caii.

Dar Jean-Martin era mai interesat de piraţi decât de virtuţile cabaline sau de toaleta frumoasei Pauline, aşa că l-a îndemnat să revină la aventura trăită de proaspătul lui prieten în timpul captivităţii pe insula Barataria. Ştiind că nici măcar vasele de război europene nu aveau curaj să se apropie de insula fraţilor Laffitte, Morisset renunţase la ideea

de a sosi acolo neinvitat: ar fi fost căsăpiţi pe loc înainte de a apuca să deschidă gura. În plus, nu era deloc sigur că numele lui Napoleon ar fi fost pe placul fraţilor Laffitte, ba dimpotrivă, drept care se hotărâse să-i abordeze pe teren neutru, la New Orleans.

— Au fost scoşi în afara legii, habar n-am cum o să dăm de ei.

— E foarte simplu, nu se ascund, l-a liniştit Jean-Martin.

— De unde ştii?

— Din scrisorile maică-mii.

Până atunci Relais nici nu pomenise de faptul că mama lui locuia în oraşul acesta, i se păruse un amănunt prea lipsit de importanţă în comparaţie cu măreţia misiunii încredinţate de însuşi împăratul.

— Mama dumitale îi cunoaşte pe fraţii Laffitte?

— Îi cunoaşte toată lumea, sunt regii Mississippiului.

La ora şase după-amiaza Violette Boisier încă se mai odihnea, goală şi udă de plăcere, în patul lui Sancho García del Solar. De când Rosette şi Tété stăteau la ea şi casa era plină de elevele viitoarelor „plasamente", prefera locuinţa amantului pentru amor sau doar pentru a-şi face siesta. La început Violette a vrut să cureţe şi să înfrumuseţeze noul cuibuşor de nebunii, dar nu avea vocaţie de slujnică şi era absurd să piardă ore preţioase de intimitate încercând să se lupte cu dezordinea monumentală de acolo. Singurul servitor al lui Sancho era bun doar să facă cafea. Îl primise de la Valmorain, căruia îi fusese cu neputinţă să-l vândă. Nu l-ar fi cumpărat nimeni: căzuse de pe acoperiş şi se stricase la cap, râdea într-una ca prostul. Fireşte că Hortense Guizot nu-l suporta. Dar Sancho îl tolera, ba chiar îl simpatiza, făcea o cafea excelentă şi nu şterpelea restul când se întorcea de la cumpărături în Piaţa Franceză. Violette îl bănuia că-i spiona când făceau amor.

„Vezi-ţi de treabă, femeie, e prea cretin pentru aşa ceva”, o liniştea bărbatul.

La aceeaşi oră, Loula şi Tété stăteau în faţa casei galbene pe nişte scaune de răchită, ca toate vecinele la ora înserării. Notele unui exerciţiu de pian tocau liniştea amurgului de toamnă. Loula îşi fuma trabucul de tutun negru cu ochii întredeschişi, odihnindu-şi oasele, Tété cosea o cămăşuţă de bebeluş. Încă nu i se vedea burta, dar îşi anunţase sarcina puţinilor prieteni pe care-i avea, iar singura mirată a fost Rosette, care, preocupată de ale ei, nici nu se prinsese de legătura amoroasă dintre maică-sa şi Zacharie. Aşa le-a găsit Jean-Martin Relais. Nu-şi anunţase sosirea în scris pentru că ordinul fusese să păstreze secretul asupra călătoriei şi oricum misiva ar fi ajuns după el.

Loula, care nu-l mai văzuse de ani buni, nici nu l-a recunoscut, s-a mulţumit să tragă din trabuc indiferentă. „Sunt eu, Jean-Martin!” a spus emoţionat băiatul. Matahala de Loula a priceput abia după câteva clipe, scrutându-l printre vălătucii de fum, că într-adevăr era puiul ei, prinţul ei, lumina ochilor ei bătrâni. Strigătele ei de bucurie s-au auzit pe toată strada. L-a ridicat în braţe, l-a acoperit de sărutări şi lacrimi, în timp ce el se zbătea să-şi recapete demnitatea în vârful picioarelor. „Unde e *maman?”* a întrebat imediat ce a revenit pe pământ şi şi-a recuperat pălăria călcată în picioare. „La biserică, se roagă pentru sufletul răposatului tău tată. Hai înăuntru să-ţi fac o cafea în timp ce prietena mea Tété se duce s-o caute”, a răspuns Loula fără pic de ezitare, iar Tété o zbughea spre casa lui Sancho.

În salon Jean-Martin a dat cu ochii de o fată în rochie albastră care cânta la pian cu o ceaşcă pe cap. „Rosette, ia uite cine a venit! Puiul meu, Jean-Martin al meu!” a strigat ea în chip de prezentare. Fata şi-a întrerupt exerciţiile muzicale şi s-a răsucit spre el. S-au salutat, el cu o înclinare ţeapănă din

cap şi izbindu-şi călcâiele de parcă ar fi fost în uniformă, ea fluturându-şi genele lungi şi rostind „Bine aţi venit, *monsieur,* nu trece o zi fără ca *madame* şi Loula să nu vă pomenească”. Aşa şi era, amintirea lui plutea prin casă ca o fantomă, Rosette apucase să-l cunoască din relatările lor.

Loula i-a luat lui Rosette ceaşca de pe cap şi s-a dus să pună de cafea; din curtea interioară răzbăteau exclamaţiile ei de bucurie. Stând tăcuţi pe marginea scaunelor, cei doi se priveau pe furiş, cu senzaţia că se mai cunoscuseră. Douăzeci de minute mai târziu, în timp ce Jean-Martin ataca cea de-a treia prăjitură, a ajuns şi Violette, gâfâind, cu Tété pe urmele ei. Băiatului i s-a părut că mama lui era mai frumoasă ca oricând şi n-a întrebat de ce venea de la slujbă ciufulită şi cu rochia încheiată strâmb.

Din prag, Tété se uita amuzată la tânărul incomodat de potopul de sărutări cu care-l acoperea maică-sa şi de ciupiturile pe obraz din partea Loulei. Vântul sărat al oceanului îi întunecase tenul şi anii de formaţie militară îi accentuaseră rigiditatea, inspirată de cel pe care-l credea tatăl său. Şi-l amintea pe Étienne Relais puternic, stoic şi sever, dar nu uita nici duioşia pe care i-o arătase în intimitatea căminului. În schimb, mama lui şi Loula îl trataseră dintotdeauna ca pe un copil, şi iată că o făceau şi acum. Ca să compenseze cumva chipul lui drăgălaş, Jean-Martin se purta distant, rece şi afişa o expresie pietrificată, tipic militărească. În copilărie acceptase să fie confundat cu o fetiţă, adolescent, înghiţise glumele şi batjocura colegilor, dintre care unii chiar se amorezau de el. Dar acum mângâierile astea de faţă cu Rosette şi cu mulatra al cărei nume nu-l reţinuse îl ruşinau, dar n-avea curaj să le respingă. Tété nu s-a mirat că Jean-Martin şi Rosette aveau aceleaşi trăsături: era convinsă că fiică-sa seamănă cu Violette Boisier, asemănare care se accentuase în lunile de

antrenament pentru „plasament”, când fata imita gesturile maestrei sale.

Între timp, Morisset ajunsese la fierăria de pe strada Saint Philippe, despre care aflase că era un paravan pentru activităţi piratereşti, dar nu găsise persoana pe care o căuta. A fost gata să-i lase un bilet lui Jean Laffitte ca să-i ceară o întâlnire şi să-i reamintească partidele lor de şah, dar şi-a dat seama la timp că ar fi fost o gafă monumentală. De trei luni spiona făcând-o pe omul de ştiinţă şi încă nu se obişnuise cu precauţia cerută de misiune, tot timpul era gata să facă vreo imprudenţă. Dar mai târziu, după ce Jean-Martin l-a prezentat maică-sii, excesul de prevedere i s-a părut caraghios: femeia se oferise cât se poate de firesc să-l ducă ea la piraţi. Se aflau în casa galbenă, care se umpluse până la refuz: în afară de familie, mai veniseră să-l vadă pe Jean-Martin doctorul Parmentier, Adèle, Sancho, başca două vecine.

— Înţeleg că pe capul fraţilor Laffitte s-a pus un preţ, a spus spionul.

— Chestii americăneşti, *monsieur* Moriste, a râs Violette.

— Morisset. Isidore Morisset, *madame.*

— Fraţii Laffitte sunt foarte bine văzuţi pentru că vând ieftin. Nimănui nu i-ar trece prin minte să-i toarne pentru cinci sute de dolari, a intervenit Sancho García del Solar, adăugând că Pierre avea faimă de om posac, în timp ce Jean era un adevărat cavaler, vorbea cinci limbi, scria cu stil, era extrem de ospitalier, curajos cât cuprinde, iar oamenii lui – aproape trei mii – s-ar fi lăsat bucuroşi ucişi pentru el.

— Mâine e sâmbătă şi are loc licitaţia. Ce-ar fi să veniţi la Templu, a propus Violette.

— La Templu?!

— Acolo îşi fac ei licitaţiile, l-a lămurit Parmentier.

— Păi, dacă toată lumea ştie unde să-i găsească, de ce nu i-au arestat? a vrut să ştie Jean-Martin.

— Nu îndrăzneşte nimeni. Clairborne a cerut întăriri, căci oamenii ăia sunt de temut, legea lor e violenţa şi sunt mai bine înarmaţi decât armata.

Aşa că a doua zi Violette, Morisset şi Jean-Martin plecau în excursie cu un coş cu merinde şi două sticle de vin. Pe Rosette o lăsase acasă să exerseze la pian, dar de fapt observase că Jean-Martin prea se uita la ea şi datoria ei de mamă era să împiedice orice fantezie nelalocul ei. Rosette era eleva ei cea mai bună, perfectă pentru un „plasament", dar total nepotrivită pentru fiu-său, care trebuia să pătrundă în Société du Cordon Bleu printr-un mariaj bun. Se gândea să-şi aleagă nora cu simţ de răspundere şi fără să-i dea ocazia băiatului să comită erori sentimentale. La expediţie s-a alăturat în ultima clipă şi Tété, care s-a urcat în barcă cam neliniştită: avea greţuri, fiind în primele luni de sarcină şi se temea de caimani, de şerpii de apă şi de alte jivine care picau din copaci. Ambarcaţiunea fragilă era condusă de un vâslaş care se orienta perfect prin labirintul de canale, insuliţe şi lacuri peste care plutea un abur urât mirositor şi un nor de ţânţari, ideal pentru traficul ilegal şi tot soiul de blestemăţii.

Bastardul

Templul s-a dovedit a fi o insuliţă printre bolţile deltei, o ridicătură compactă de scoici mărunţite de timp şi acoperită de o pădure de stejar care pe vremuri era un loc sacru al indienilor – mai existau şi acum rămăşiţele unui altar, de aici şi numele. Fraţii Laffitte veniseră devreme, aşa cum făceau în fiecare sâmbătă, cu excepţia celor în care pica Crăciunul sau Adormirea Maicii Domnului. Pe mal se înşirau ambarcaţiuni pentru adâncime mică: bărci pescăreşti, şalupe, canoe, bărcuţe particulare cu copertină pentru doamne şi barcaze grosolane de marfă.

Piraţii montaseră corturi de prelată în care-şi etalau comorile şi distribuiau gratis limonada doamnelor, rom de Jamaica domnilor şi dulciuri copiilor. Mirosea a apă stătută şi a prăjeală de creveţi picanţi serviţi pe frunze de porumb. Ambianţa era de carnaval, cu muzică, scamatori şi un dresor de câini. Pe o platformă erau scoşi la vânzare patru sclavi adulţi şi un copil despuiat de vreo doi-trei ani. Cei interesaţi le cercetau dinţii ca să le aprecieze vârsta, albul ochilor ca să vadă dacă sunt sănătoşi şi anusul, ca să verifice dacă nu era astupat cu câlţi, trucul clasic menit să mascheze diareea. O doamnă coaptă, cu umbreluţă de dantelă, cântărea cu o mână înmănuşată organele genitale ale unui bărbat.

Pierre Laffitte începuse licitaţia mărfii, care la prima vedere era total lipsită de logică, de parcă ar fi vrut să-şi zăpăcească clientela, căci vedeai acolo un amestec de lămpi de cristal, saci de cafea, rochii de damă, arme, cizme, statui din bronz, săpun, pipe şi brice pentru bărbierit, pungi cu piper şi scorţişoară, mobilă, tablouri, odoare şi candelabre bisericeşti, lăzi de vin, o maimuţă dresată şi doi papagali. Nimeni nu pleca fără să cumpere ceva, pentru că cei doi Laffitte făceau şi pe bancherii, şi pe cămătarii. Fiecare obiect era unic, răcnea Pierre din toţi bojocii, lucru perfect posibil, căci lucrurile proveneau de la vase comerciale atacate în larg. „Priviţi, doamnelor şi domnilor, acest vas de porţelan e demn de un palat regal! Şi ce ziceţi de această mantie de brocart tivită cu hermină, cât oferiţi? Cu o astfel de ocazie nu vă mai întâlniţi!” Publicul glumea şi fluiera, dar ofertele tot creşteau într-o întrecere amuzantă pe care Pierre ştia s-o exploateze.

Între timp, Jean Laffitte, îmbrăcat în negru, cu manşete albe, guler de dantelă şi cu pistoalele la brâu, se plimba prin mulţime seducând ageamiii cu zâmbetul său larg şi cu privirile lui de îmblânzitor de şerpi. O salută pe Violette Boisier cu o

plecăciune teatrală, ea îl sărută pe amândoi obrajii, ca vechi prieteni ce erau la capătul unor ani de tranzacţii şi favoruri reciproce.

— Cu ce o pot servi pe singura femeie în stare să-mi răpească inima?

— Păstrează-ţi galanteriile, *mon cher ami,* de data asta n-am venit să cumpăr, a râs Violette, arătându-i-l pe Morisset, care se afla la patru paşi în spatele ei.

Dezorientat de ţinuta de explorator, chipul ras şi ochelarii cu lentile groase, Jean Laffitte nu l-a recunoscut imediat pe cel pe care-l cunoscuse mustăcios şi cu favoriţi.

— Morisset? *C'est vraiment vous!* a exclamat într-un târziu, bătându-l pe spate.

Stânjenit, spionul s-a uitat în dreapta şi în stânga, trăgându-şi pălăria peste sprâncene. N-ar fi vrut ca dovezile de prietenie ale piratului să ajungă la urechile guvernatorului Clairborne, însă nimeni nu se uita la ei pentru că tocmai atunci Pierre scotea la mezat un cal arab râvnit de toată suflarea masculină. Jean Laffitte l-a luat cu el într-un cort, unde puteau vorbi între patru ochi, răcorindu-se cu un vin alb. Spionul i-a transmis oferta lui Napoleon: un certificat de corsar, o *lettre de marque,* care echivala cu un permis oficial pentru a ataca corăbiile, cu condiţia să se ia de cele englezeşti. Laffitte i-a replicat amabil că n-avea nevoie de un permis special ca să facă ce făcuse mereu şi că numita *lettre de marque* era în fond o îngrădire, căci îl obliga să nu atace vasele franceze, cu pagubele de rigoare.

— Dar activitatea dumitale va fi legală; nu veţi mai fi piraţi, ci corsari, lucru mai acceptabil pentru americani, a argumentat Morisset.

— Singurul lucru care ne-ar putea modifica relaţia cu americanii ar fi să plătim impozit şi, sincer, e o posibilitate pe care n-am luat-o încă în calcul.

— Un permis de corsar e valoros…

— Doar dacă putem naviga sub drapel francez.

Tăcutul Morisset i-a explicat că aşa ceva nu era inclus în oferta împăratului, trebuiau să navigheze sub alte pavilioane, dar aveau să beneficieze de impunitate pe teritoriile franceze. De mult nu mai rostise dintr-un foc atâtea cuvinte. Laffitte a fost de acord să dezbată problema, astfel de decizii se luau prin votul tuturor.

— Deşi contează doar votul dumitale şi al fratelui dumitale, a insinuat Morisset.

— Greşeşti. Suntem mai democratici decât americanii şi, desigur, mult mai mult decât francezii. Vei avea răspunsul meu peste două zile.

Afară, Pierre Laffitte tocmai pornise licitaţia sclavilor, momentul cel mai aşteptat al târgului, iar zarva ofertelor atinsese cote înalte. Singura femeie din lot îşi strângea copilul la piept şi îi implora pe doi cumpărători să nu-i despartă, băiatul era isteţ şi ascultător; în paralel, Pierre Laffitte o prezenta ca bună reproducătoare, făcuse mai mulţi copii şi era încă fertilă. Tété urmărea scena cu inima strânsă şi luptându-se să nu strige, gândindu-se la copiii pe care nefericita aceea îi pierduse şi la ticăloşia la care era supusă fiind scoasă la mezat. Măcar ea fusese scutită de aşa ceva şi Rosette a ei era la adăpost. Cineva a spus că sclavii erau aduşi din Haiti, fraţii Laffitte îi primiseră direct de la agenţii lui Dessalines, care în felul acesta făcea rost de bani pentru arme şi se îmbogăţea şi el, vânzându-i pe cei care luptaseră cu el pentru libertate. Dacă Gambo ar vedea asta, ar plesni de furie, îşi zicea Tété.

Licitaţia era pe sfârşite când s-a auzit glasul inconfundabil al lui Owen Murphy: oferea cincizeci de dolari în plus pentru mamă şi o sută pentru copil. Pierre a aşteptat să treacă minutul regulamentar şi, cum nimeni n-a mai săltat preţul, a anunţat că cei doi aparţineau clientului cu barbă neagră. Pe platformă femeia s-a prăbuşit aproape leşinată de uşurare, încleştată de copilul care

plângea speriat. Un ajutor a apucat-o de braţ şi i-a predat-o lui Owen Murphy.

Irlandezul o pornise deja spre bărci când Tété s-a dezmeticit şi a fugit după ei, strigându-l. Omul a salutat-o fără multe dovezi de efuziune, dar se vedea limpede că era bucuros s-o revadă. I-a spus că fiu-său Brandon se însurase şi avea să-l facă bunic. I-a mai spus şi de pământul cumpărat în Canada, unde aveau de gând să plece cu toţii şi să înceapă o viaţă nouă.

— Cred că *monsieur* Valmorain nu prea e de acord să plecaţi, a spus Tété.

— Dar *madame* Hortense de mult vrea să mă înlocuiască. Avem păreri diferite. O să se supere pentru că am cumpărat şi copilul, dar am respectat Codul: e prea mic ca să fie despărţit de mamă.

— Aici nu se respectă nicio lege, domnule Murphy, piraţii fac ce vor ei.

— De aceea prefer să nu tratez cu ei, însă nu eu hotărăsc, a răspuns irlandezul, arătând spre Toulouse Valmorain care se afla mai departe.

Izolat de mulţime, acesta stătea de vorbă sub un stejar cu Violette Boisier, ea purtând o umbrelă de soare japoneză, el sprijinit în baston şi ştergându-şi fruntea cu batista. Tété a dat să plece, dar era prea târziu: el o văzuse, drept care s-a simţit obligată să se apropie. A fost urmată de Jean-Martin, care-l aştepta pe Morisset în faţa cortului lui Laffitte; s-au adunat cu toţii la umbra firavă a copacului. Tété şi-a salutat fostul stăpân fără să-l privească în ochi, constatând însă că devenise şi mai gras şi mai congestionat. A regretat că doctorul Parmentier avea la îndemână leacurile pentru subţiat sângele pregătite de ea. Dintr-o singură lovitură omul acesta putea să le distrugă precara existenţă, ei şi lui Rosette. I-ar fi stat mai bine la cimitir.

Valmorain era atent la prezentarea pe care Violette Boisier o răcea fiului ei. Îl măsura pe Jean-Martin din cap până-n picioare, îi aprecia zvelteţea, eleganţa cu care purta costumul modest,

simetria perfectă a chipului. Tânărul l-a salutat înclinându-se, respectând diferenţa de rang şi vârstă, dar omul i-a întins o mână grăsulie şi plină de pete gălbui. Valmorain i-a ţinut mâna între ale lui mai mult timp decât era cuvenit, cu un zâmbet indescifrabil. Jean-Martin s-a îmbujorat şi s-a tras îndărăt. Nu era prima dată că era obiectul insinuărilor unui bărbat şi ştia să iasă din astfel de situaţii fără să facă tapaj, însă neruşinarea acestui *inverti* era prea de tot şi îi era ruşine că maică-sa era de faţă. Atât de vizibil fusese gestul de respingere, încât Valmorain şi-a dat seama că fusese interpretat greşit şi, în loc să se supere, a pufnit în râs.

— Văd că acest pui de sclavă e cam mofturos, a exclamat el amuzat.

O tăcere grea s-a lăsat printre cei prezenţi în timp ce vorbele lui îşi înfigeau ghearele de uliu în inimile lor. Parcă se făcuse şi mai cald, lumina şi mai orbitoare, aerul şi mai înăbuşitor şi zgomotul târgului şi mai asurzitor, doar Valmorain nu înţelegea ce efect avusese replica sa.

— Ce-aţi spus? a articulat, livid, Jean-Martin după ce şi-a recăpătat glasul.

Violette l-a luat de braţ încercând să-l ia de acolo, dar băiatul s-a desprins ca să-l înfrunte pe Valmorain, ducându-şi, din obişnuinţă, mâna la şold, unde ar fi trebuit să dea de sabie dacă ar fi fost în uniformă.

— Mi-aţi jignit mama! a rostit cu glas răguşit.

— Să nu-mi spui, Violette, că băiatul nu-şi cunoaşte originea, a continuat Valmorain pe acelaşi ton batjocoritor.

Ea nu a răspuns. Umbreluţa îi căzuse din mână pe pământul de scoici bătute, îşi dusese mâinile la gură şi ochii îi ieşiseră din orbite.

— Îmi datoraţi o reparaţie, *monsieur.* Vă dau întâlnire în grădinile Saint-Antoine cu martorii dumneavoastră în cel mult două zile, pentru că în a

treia mă întorc în Franţa, a spus Jean-Martin, articulând răspicat fiecare silabă.

— Nu fi caraghios, fiule. N-am să mă bat în duel cu cineva de teapa ta. Am spus adevărul – întreab-o pe maică-ta, a mai spus Valmorain, arătând cu bastonul către cele două femei, după care s-a întors şi a pornit fără grabă spre ambarcaţiuni, legănându-se pe genunchii umflaţi, pentru a se întâlni cu Owen Murphy.

Jean-Martin a dat să se ia după el ca să-l ia la pumni, dar femeile l-au apucat de haine. Tocmai atunci a apărut şi Isidore Morisset, care, văzându-şi secretarul luptându-se cu ele, roşu de furie, l-a imobilizat pe la spate. Tété a scornit pe loc că avuseseră o altercaţie cu un pirat şi că trebuiau să plece imediat. Spionul a fost de acord – nu dorea să pericliteze negocierile cu Laffitte – aşa că l-a apucat bine cu mâinile lui de tăietor de lemne şi, urmat de cele două, s-a îndreptat spre barca unde-i aştepta vâslaşul cu coşul de merinde neatins.

Îngrijorat, l-a luat pe după umeri cu un gest patern şi l-a întrebat ce se petrecuse, dar Jean-Martin s-a răsucit cu spatele la el şi a rămas cu privirile pironite la apă. Nimeni n-a scos o vorbă timp de o oră şi jumătate cât a durat drumul până la New Orleans. Morisset s-a dus singur la hotel; secretarul le-a urmat pe cele două la casa de pe strada Chartres. Acolo, Violette s-a încuiat în camera ei şi s-a trântit pe pat ca să plângă amarnic, în timp ce Jean-Martin se plimba ca un leu în cuşcă aşteptând să se calmeze ca s-o ia la întrebări. „Ce ştii despre trecutul mamei, Loula? Trebuie să-mi spui, eşti obligată!” a presat-o pe fosta lui dădacă. Femeia, care habar nu avea de cele petrecute la Templu, a crezut că se referă la epoca de glorie în care Violette fusese cea mai divină *poule* din Le Cap şi numele ei era purtat de căpitanii de corabie peste mări şi ţări – iar asta n-avea să i-o spună puiului ei, oricât de tare ar fi strigat. Violette ştersese orice urmă a trecutului ei

în Saint-Domingue şi n-o să fie tocmai ea, credincioasa de Loula, care să-i trădeze taina.

Pe înserat, nemaiauzind plânsete, Tété i-a dus lui Violette o tizană contra durerii de cap, a ajutat-o să se dezbrace, i-a periat claia ciufulită în care i se transformase pieptănătura, a stropit-o cu apă de trandafiri, i-a pus o cămaşă subţire şi s-a aşezat lângă ea pe marginea patului. În penumbra storurilor trase i-a vorbit cu toată încrederea dată de anii de colaborare.

— Nu e chiar aşa de grav, *madame.* Gândiţi-vă că aceste cuvinte n-au fost rostite niciodată. N-o să le repete nimeni şi veţi trăi la fel ca până acum, a consolat-o ea.

Presupunea că Violette nu se născuse liberă, aşa cum îi spusese odată, şi că în tinereţe fusese sclavă. Nu o învinovăţea pentru asta. Probabil că-l avusese pe Jean-Martin înainte ca Relais să o elibereze şi să se însoare cu ea.

— Dar Jean-Martin ştie deja şi n-o să mă ierte în veci că l-am minţit!

— Nu-i uşor să recunoşti că ai fost sclavă, *madame.* Important e că acum sunteţi amândoi liberi.

— N-am fost niciodată sclavă, Tété. Chestia e că nu sunt mama lui. Jean-Martin s-a născut sclav şi bărbatu-meu l-a cumpărat. Doar Loula e la curent.

— Dar *monsieur* Valmorain cum de a aflat?

Şi-atunci Violette Boisier i-a povestit cum ajunsese copilul la ea, cum venise Valmorain cu nou-născutul într-o păturică rugând-o să aibă o vreme grijă de el, cum au sfârşit ea şi Relais să-l adopte. N-au cercetat de unde venea, dar au bănuit că era fiul lui Valmorain făcut cu o sclavă de-a sa. Mai departe Tété n-a ascultat, căci ştia povestea. Se pregătise în mii de nopţi de insomnie pentru clipa revelaţiei, când în fine avea să afle veşti despre pruncul care-i fusese răpit; dar acum, când era aici, la doi paşi de ea, nu simţea nicio

străfulgerare de fericire, nici nu-i venea să plângă, nici n-o potopise un val de duioşie care s-o facă să alerge să-l ia în braţe; avea doar un vuiet surd în urechi, precum zgomotul roţilor unei trăsuri pe drum. A închis ochii evocând imaginea băiatului, mirată că nu ghicise nimic; instinctul nu-i spusese nimic, nici chiar atunci când constatase cât de mult semăna cu Rosette. Şi-a cercetat sentimentele căutând dragostea de mamă pe care o cunoştea atât de bine, căci şi-o revărsase asupra lui Maurice şi asupra lui Rosette – n-a găsit decât uşurare. Fiul ei se născuse sub o stea bună, o *z'étoile* sclipitoare, căci ajunsese pe mâinile cuplului Relais şi pe cele ale Loulei, care-l răsfăţaseră şi-l educaseră, de aceea ofiţerul îi lăsase moştenire legenda vieţii sale, de aceea Violette muncea neobosită pentru a-i asigura un viitor solid. S-a bucurat fără pic de gelozie: ea n-ar fi putut să-i dea nimic din toate astea.

Iar ranchiuna pe care i-o purta lui Valmorain, acest bolovan negru şi tare pe care-l ducea în piept, s-a micşorat parcă, şi dorinţa de răzbunare s-a topit în sentimentul de recunoştinţă faţă de cei care se ocupaseră atât de bine de fiul ei. Iar gratitudinea pe care o simţea i-a spus şi ce să facă cu proaspăta informaţie. Ce câştiga dacă anunţa în cele patru zări că ea era mama lui Jean-Martin şi cerea o afecţiune care aparţinea de drept alteia? Dar i-a spus adevărul lui Violette Boisier, fără a insista asupra suferinţei care o copleşise atât de mult în trecut, pentru că aceasta se atenuase în ultimii ani. Tânărul care se plimba prin curte era un necunoscut pentru ea.

Cele două au mai tras un bocet mână în mână, unite printr-un curent de compasiune reciprocă. După care au conchis că cele spuse de Valmorain nu mai puteau fi şterse, dar efectul lor asupra lui Jean-Martin trebuia îndulcit. La ce bun să-i spună că Violette nu era mama lui, că se născuse sclav, ca bastard al unui alb şi că fusese vândut? Mai bine să

creadă ce auzise din gura lui Valmorain, lucru care în esenţă era adevărat: că maică-sa fusese sclavă. Nu trebuia să ştie nici că Violette fusese o *cocotte* şi nici că Relais avusese faimă de om crud. Jean-Martin avea să creadă că Violette îi ascunsese stigmatul sclaviei sale pentru a-l proteja, dar avea să se mândrească în continuare că era fiul lui Relais. Iar peste două zile se va întoarce în Franţa şi la cariera sa în armată, unde prejudecăţile legate de origine erau mai puţin dăunătoare decât în America sau în colonii şi unde vorbele lui Valmorain aveau să se piteasca într-un colţ al memoriei.

— O să îngropăm povestea asta pe veci, a hotărât Tété.

— Şi ce facem cu Toulouse Valmorain?

— Vă duceţi să vorbiţi cu el, *madame.* Îi explicaţi că n-are rost să divulge anumite secrete dacă nu vrea ca nevastă-sa şi tot oraşul să afle că e tatăl lui Jean-Martin şi al lui Rosette.

— Care pot cere în instanţă numele Valmorain şi o parte din moştenire, a adăugat Violette pe un ton şmecheresc.

— Chiar aşa?

— Nu, nici gând, dar scandalul ar fi teribil pentru soţii Valmorain.

Frică de moarte

Violette Boisier ştia că primul bal Cordon Bleu avea să dea tonul următoarelor baluri şi că trebuia să marcheze de la bun început diferenţa faţă de celelalte evenimente care animau oraşul din octombrie până în aprilie. Vastul local a fost împodobit şi nimeni nu s-a uitat la cheltuieli. S-a instalat loja pentru orchestră, s-au adus măsuţe cu feţe de masă de in brodate şi fotolii de pluş pentru mame şi guvernante, dispuse în jurul ringului de dans. O pasarelă cu covor pe jos era locul pe unde fetele îşi făceau intrarea triumfală în salon. În ziua

balului trotuarele au fost spălate şi acoperite cu scânduri, s-au pus felinare colorate şi cartierul a fost înveselit cu muzicanţi şi dansatori negri, ca la carnaval. Dar ambianţa din interiorul salonului era sobră.

În casa Valmorain, în centru, pătrundea rumoarea depărtată a muzicii stradale, pe care Hortense Guizot, la fel ca toate albele din oraş, se făcea că n-o aude. Ştia despre ce era vorba, de mai multe săptămâni doar despre asta se vorbea. Tocmai cinase şi broda în salon, înconjurată de fiicele ei, toate blonde şi trandafirii cum fusese şi ea, care se jucau cu păpuşile în timp ce mezina dormea în leagăn. Acum, uzată de atâtea naşteri, îşi punea carmin pe obraji şi purta un coc blond fals pe care sclava Denise i-l prindea în părul de culoarea paiului care-i mai rămăsese pe cap. Cina fusese compusă din supă, două feluri principale, brânzeturi, salată şi trei deserturi, adică ceva uşor pentru că era singură. Fetele erau prea mici ca să ia masa în sufragerie, iar soţul ţinea un regim riguros şi prefera să se ţină departe de tentaţii. I se adusese în bibliotecă orez şi pui fiert fără sare, căci se supunea ordinelor stricte ale doctorului Parmentier. Nu numai că se înfometa, dar mai trebuia să se şi plimbe şi să renunţe la alcool, ţigări şi cafea. Ar fi murit de plictiseală dacă n-ar fi fost cumnatul Sancho, care venea zilnic să-l pună la curent cu ultimele veşti şi bârfe, să-l înveselească cu buna sa dispoziţie şi să-l bată la domino aşa cum îl bătea şi la cărţi.

Parmentier, deşi se plângea şi el de inimă, nu urma regimul monahal pe care i-l impunea pacientului său, pentru că Sanité Dédé, oficianta voodoo din piaţa Congo, îi citise viitorul în ghioc şi îi declarase că avea să trăiască până la optzeci şi nouă de ani. „Tu, albule, ai să-i închizi ochii sfântului *Père* Antoine atunci când se va prăpădi în 1829.” Asta l-a liniştit în privinţa sănătăţii, dar l-a întristat perspectiva de a pierde în timpul lungii

sale vieţi fiinţele cele mai dragi, precum Adèle sau chiar un fiu.

Primul semn că ceva nu era în regulă Valmorain l-a avut în drum spre Franţa. Odată terminată vizita cea lugubră la nonagenara sa mamă şi la surorile nemăritate, îl lăsase pe Maurice la Paris şi se îmbarcase pentru a reveni la New Orleans. Pe vapor i-a fost cam rău, dar a pus-o pe seama valurilor care legănau corabia, excesului de vin şi a mâncării de proastă calitate. La sosire, prietenul Parmentier i-a găsit tensiune ridicată, puls neregulat, digestie proastă, exces de bilă, flatulenţă, umori putride şi palpitaţii la inimă. A decretat scurt că trebuia să slăbească şi să-şi schimbe regimul de viaţă, asta dacă nu voia să se mute la cimitirul din Saint-Louis în mai puţin de un an. Îngrozit, Valmorain s-a supus exigenţelor medicului şi despotismului nevesti-sii, care, sub pretext că are grijă de el, devenise un temnicer în toată regula. Pentru orice eventualitate, apelase şi la „doctorii de frunze" şi la magii tămăduitori, pe care până atunci îi luase în râs, dar sperietura l-a făcut să-şi schimbe părerea. Făcuse deci rost de un *gris-gris,* avea în cameră un mic altar păgân, dădea pe gât poţiuni imposibil de identificat pe care i le aducea Célestine de la piaţă şi făcuse două excursii nocturne la o insuliţă pentru ca Sanité Dédé să-l purifice cu fum de tutun şi descântece. Parmentier nu era împotriva competenţelor femeii, convins că şi mintea contribuie la vindecare, iar dacă pacientul avea încredere în magie n-avea niciun rost să-l împiedice.

Maurice, care lucra în Franţa într-o agenţie de import de zahăr – Valmorain îl plasase acolo ca să înveţe acest aspect al afacerii de familie – s-a urcat pe primul vapor aflând de boala tatălui şi a ajuns la New Orleans la finele lui octombrie. Şi-a găsit tatăl prăvălit precum o morsă într-un fotoliu lângă foc, cu o tichie tricotată pe cap, un şal pe genunchi, o cruce de lemn şi un *gris-gris* de cârpă

atârnate de gât, o umbră a omului trufaş şi pus pe chef care insistase să-i arate viaţa de noapte a Parisului. „Fiule, în sfârşit eşti aici, acum pot să mor liniştit”, a şoptit el. „Lasă prostiile, Toulouse!” l-a întrerupt Hortense Guizot, privindu-l enervată. Era să adauge „din păcate, încă nu”, dar s-a oprit la timp. De trei luni îl îngrijea şi se săturase. Valmorain îi strica toată ziua, iar noaptea o trezea din somn cu coşmarurile sale recurente în care un anume Lacroix i se arăta târându-şi podoaba capilară precum o cămaşă însângerată.

Mama vitregă l-a primit pe Maurice cu răceală, surorile l-au salutat cu o reverenţă politicoasă şi au păstrat distanţa: habar n-aveau de acest frate despre care abia de se pomenea în familie. Cea mai mare din cele cinci avea opt ani, cea mai mică era încă în braţele unei doici. Casa fiind ticsită de atâtea suflete, Maurice a tras la unchiul Sancho, o soluţie ideală pentru toţi, cu excepţia lui Toulouse Valmorain, care-ar fi vrut să-l aibă aproape ca să-i dea sfaturi şi să-i predea administrarea bunurilor. Exact ultimul lucru pe care-l dorea Maurice, dar nu era momentul să-şi contrazică tatăl.

În seara balului, Sancho şi Maurice nu au luat cina în casa Valmorain, aşa cum făceau aproape zilnic, mai curând din obligaţie decât de plăcere. Nici unul, nici celălalt nu se simţeau în largul lor cu Hortense Guizot, care nu-şi iubise niciodată fiul vitreg şi nu putea să-l sufere pe Sancho cu mustaţa lui obraznică, cu accentul lui spaniolesc şi neruşinarea cu care se plimba prin oraş cu cubaneza aia, putoarea aia *sang-mêlée,* principala vinovată pentru balul Cordon Bleu de care se vorbea atât. Doar educaţia ei desăvârşită a făcut-o să nu izbucnească în insulte; o doamnă nu lua în seamă fascinaţia pe care aceste hetaire de culoare o exercitau asupra bărbaţilor albi şi practica imorală de a le oferi acestora propriile fiice. Ştia că unchiul şi nepotul se dichiseau ca să meargă la bal, dar n-ar fi comentat nici moartă. Nici cu bărbatu-său nu

putea comenta subiectul, asta ar fi însemnat să recunoască faptul că-i spiona discuţiile private, la fel cum îi deschidea corespondenţa şi scotocea prin sertarele secrete ale biroului, acolo unde-şi ţinea banii. În felul acesta aflase că Sancho primise două invitaţii de la Violette Boisier pentru că Maurice dorea să asiste la bal. Iar Sancho se sfătuise cu Valmorain, pentru că bruscul interes al nepotului pentru „plasament" avea nevoie de sprijin financiar.

Hortense, care asculta cu urechea lipită de gaura pe care o sfredelise ea însăşi în perete, şi-a auzit soţul aprobând pe loc ideea şi a presupus că prin asta i se risipeau îndoielile asupra virilităţii fiului său. Îndoieli la care contribuise chiar ea, rostind cuvântul „efeminat" în destule conversaţii despre fiul ei vitreg. Aşa că Valmorain vedea „plasamentul" ca pe ceva oportun, dat fiind că Maurice nu fusese atras de bordeluri şi nici de sclavele familiei. Până la însurătoare mai avea cel puţin zece ani, între timp era cazul să-şi descarce impulsurile masculine, după expresia lui Sancho. O fată de culoare, curată, virtuoasă şi fidelă, prezenta destule avantaje. Sancho îi explica lui Valmorain condiţiile economice, care înainte depindeau de protector, dar de când Violette Boisier se implicase în afacere erau stipulate printr-un contract verbal care, chiar lipsit de valoare legală, nu era mai puţin inviolabil. Valmorain n-a avut obiecţii asupra costului, Maurice îl merita din plin. De partea cealaltă a peretelui Hortense Guizot a fost pe punctul de a ţipa.

Balul sirenelor

Cu lacrimi de ruşine în ochi, Jean-Martin i-a mărturisit lui Isidore Morisset cele spuse de Valmorain şi nedezminţite de mama lui; pur şi simplu, Violette refuzase să comenteze acele

cuvinte. Morisset a pufnit în râs – „şi ce importanţă are asta, băiete?" – dar pe urmă s-a înduioşat şi l-a strâns la piept ca să-l consoleze. Nu era un tip sentimental, de aceea a fost mirat de emoţia pe care i-o trezea tânărul: îi venea să-l protejeze şi să-l sărute. L-a îndepărtat cu blândeţe, şi-a luat pălăria şi s-a dus să se plimbe pe dig ca să-şi limpezească mintea. Peste două zile plecau în Franţa. Jean-Martin s-a despărţit de mica sa familie cu rigiditatea pe care o afişa în public, dar în ultima clipă a îmbrăţişat-o pe Violette şoptindu-i că avea să-i scrie.

Balul Cordon Bleu fusese de-a dreptul magnific, aşa cum şi-l imaginase Violette şi cum speraseră toţi ceilalţi. Bărbaţii au venit îmbrăcaţi de gală, punctuali şi corecţi, răspândindu-se în mici grupuri sub lămpile de cristal pe care străluceau sute de lumânări, în sunetele orchestrei şi serviţi cu băuturi uşoare şi şampanie, nu cu alcooluri tari. Mesele banchetului erau pregătite într-o sală alăturată, dar ar fi fost o bădărănie să se repeadă prea devreme asupra tăvilor pline. Violette Boisier, în ţinută sobră, le-a urat bun venit; curând şi-au făcut intrarea mamele şi guvernantele şi şi-au ocupat locurile pe fotolii. Orchestra a atacat o piesă zgomotoasă, o cortină ca de teatru s-a tras la o parte în fundul salonului şi fetele au apărut pe pasarelă în şir indian. Erau câteva mulatre închise la culoare, mai multe *sang-mêlées* care puteau trece drept europence, vreo două sau trei chiar cu ochi albaştri, şi o gamă variată de fete metise cu un sfert de sânge negru, atrăgătoare toate, suave, elegante şi crescute în credinţa catolică. Unele erau atât de timide, că nu-şi ridicau privirile de pe covorul pe care păşeau, altele, mai îndrăzneţe, se uitau pe furiş la curtezanii aliniaţi de-a lungul pereţilor. Numai una mergea dreaptă şi serioasă, purtând pe chip o expresie sfidătoare, aproape ostilă. Aceea era Rosette. Rochiile vaporoase în culori deschise erau comandate în Franţa sau

copiate la perfecţie de Adèle, coafurile simple puneau în valoare pletele strălucitoare, braţele şi gâturile erau dezgolite, iar chipurile păreau lipsite de machiaj. Doar femeile ştiau de câtă trudă şi artă era nevoie pentru a produce acest aspect inocent.

Apariţia primelor fete a fost primită cu o tăcere respectuoasă, dar după câteva minute au izbucnit aplauze spontane. Nicicând nu se văzuse o asemenea colecţie de sirene, aveau să comenteze a doua zi prin cafenele şi taverne norocoşii care fuseseră de faţă. Candidatele la „plasament" au alunecat precum lebedele prin salon, orchestra a renunţat la trompete şi a început să cânte muzică de dans, iar albii şi-au început avansurile cu o etichetă neobişnuită – nici gând de familiaritatea îndrăzneaţă cu care dădeau buzna la petrecerile mulatrelor. După ce schimbau câteva fraze politicoase pentru a testa terenul, le solicitau un dans. Aveau voie să danseze cu toate, dar fuseseră preveniţi că la al doilea sau al treilea dans cu aceeaşi fată era cazul să se decidă. Însoţitoarele observau totul cu ochi de vultur. Niciunul dintre tinerii aroganţi şi obişnuiţi să facă ce le trecea prin minte n-a încălcat regulile. Erau intimidaţi pentru prima dată în viaţă.

Maurice nu se uita la nimeni. Doar gândul că fetele se ofereau pentru plăcerea albilor îi făcea rău. Transpira şi sângele îi bubuia în tâmple. Nu-l interesa decât Rosette. De când ajunsese la New Orleans în urmă cu câteva zile, aşteptase balul doar ca s-o reîntâlnească, după cum stabiliseră în scrisorile lor secrete, dar cum nu se văzuseră de mult se temea că nu se vor recunoaşte. Dar instinctul şi dorul întreţinut între zidurile de piatră ale colegiului din Boston au făcut să ghicească imediat că fata semeaţă în rochie albă, cea mai frumoasă dintre toate, era Rosette a lui. Când a reuşit să-şi mişte picioarele şi să se apropie, era deja înconjurată de trei sau patru pretendenţi la care Rosette se uita atent, încercând să-l descopere

pe singurul pe care dorea să-l vadă. Aşteptase şi ea ca pe ghimpi această clipă. Încă din copilărie îşi ascunsese dragostea pentru Maurice, mascând-o în iubire fraternă, dar acum lucrurile se schimbaseră. Aceasta era noaptea adevărului.

Maurice a ajuns cu paşi rigizi în faţa ei şi a privit-o cu ochi arzători. Se uitau unul la altul căutându-l pe acela pe care şi-l aminteau: ea, pe puştiul slăbuţ cu ochi verzi şi plângăcioşi care o urma ca o umbră, iar el, pe fetiţa poruncitoare care i se strecura în pat. S-au regăsit în amintire şi o clipă au redevenit cei de atunci: Maurice, tăcut, tremurător şi în aşteptare, Rosette, încălcând normele şi luându-l de mână ca să-l scoată la dans.

Prin mănuşile albe, fata îi simţea fierbinţeala, o febră care a cuprins-o de la ceafă până la tălpi, de parcă s-ar fi aplecat deasupra unui foc. Au lăsat-o genunchii, a pierdut pasul, s-a agăţat de el ca să nu cadă. Primul vals a trecut prea repede, n-au apucat să-şi spună nimic, doar se atingeau şi se măsurau din priviri, total izolaţi de celelalte perechi. Muzica s-a oprit, dar ei continuau să se mişte orbeşte până au reintrat în ritm la următoarea bucată. Lumea se cam uita la ei, amuzată, iar Violette Boisier a înţeles că eticheta strictă a serbării era în pericol.

La ultimul acord, un tânăr mai îndrăzneţ a venit să danseze cu Rosette. Încleştată de braţul lui Maurice şi ochi în ochi cu el, ea nici nu l-a băgat în seamă, dar omul insista. Atunci Maurice parcă s-a trezit din somn: s-a răsucit brusc şi l-a împins atât de tare, că l-a trântit la pământ. O exclamaţie unanimă a oprit muzica. Maurice a bâiguit o scuză şi i-a întins mâna ca să-l ajute să se ridice, dar jignirea fusese prea evidentă. Doi prieteni ai celui trântit s-au repezit pe ringul de dans, dar, înainte ca cineva să provoace la duel – lucru frecvent – Violette era lângă ei, încercând să spargă tensiunea cu glume şi mici lovituri de evantai, iar Sancho García del Solar îşi înşfăca nepotul de braţ şi-l

ducea în sufragerie, unde cei mai puţin tineri savurau deja delicioasele feluri ale celei mai bune *cuisine créole.*

— Ce faci, Maurice! Păi nu ştii cine-i fata asta?

— Rosette, cine să fie? Am aşteptat nouă ani s-o revăd.

— Dar nu poţi dansa cu ea! Dansează cu alta, sunt atâtea fete drăguţe, alege una şi de rest am eu grijă.

— Am venit doar pentru ea, unchiule.

Sancho a tras adânc în piept aerul rarefiat de fumul trabucurilor şi de aroma dulceagă a florilor. Nu era pregătit pentru aşa ceva, nu-şi imaginase că trebuia tocmai el să-i deschidă ochii băiatului şi nici că revelaţia melodramatică avea să se producă în acest loc şi în grabă. Ghicise patima lor încă de când îi văzuse împreună prima dată, în Cuba, în 1793, când fugiseră din Le Cap cu hainele zdrenţe şi părul plin de cenuşă. Pe atunci erau doar nişte copii care se ţineau de mână, speriaţi de cele trăite, dar deja era limpede că îi unea o dragoste solidă şi tenace. Era chiar uimit că nimeni altul nu prinsese de veste.

— Uită de Rosette. E fiica tatălui tău. Rosette e sora ta, Maurice, a suspinat Sancho privindu-şi vârful pantofilor.

— Dar ştiu, unchiule, a răspuns senin tânărul. Noi am ştiut-o mereu, dar asta nu înseamnă că n-o să ne căsătorim.

— Eşti nebun, băiete, aşa ceva e cu neputinţă.

— Vom vedea, unchiule.

Hortense Guizot nu spera să scape de Maurice fără intervenţia ei directă. Îşi satisfăcea ranchiuna imaginând diverse modalităţi de a scăpa de fiul vitreg, era singura formă de visare pe care această femeie cu simţ practic şi-o permitea, iar lucrurile astea nu se spuneau la spovedanie: crimele ipotetice nu erau decât visuri, iar să visezi nu e un păcat. Atât de mult se luptase să-l îndepărteze de

tatăl său şi să-l înlocuiască cu un fiu al ei, pe care nu reuşise însă să-l conceapă, încât, atunci când Maurice s-a scufundat singur, lăsându-i teren liber pentru a dispune cum voia ea de averea soţului, aproape că a fost dezamăgită. Petrecuse noaptea balului în patul ei de regină, sub baldachinul cu îngeraşi, obiect pe care-l transportau mereu între oraş şi plantaţie, răsucindu-se între cearşafuri fără somn, gândindu-se că chiar atunci Maurice îşi alegea o concubină, semn clar că fiul ei vitreg lăsa în urmă adolescenţa şi păşea din plin în viaţa de adult. Maurice era de-acum bărbat şi precis c-avea să se ocupe de afacerile familiei, deci puterea ei avea să se diminueze, căci asupra lui nu avea influenţa pe care o exercita asupra soţului. Ultimul lucru pe care-l dorea era ca el să-şi vâre nasul în contabilitate şi să-i pună stavilă cheltuielilor.

Hortense n-a reuşit să adoarmă decât în zori, când a luat câteva picături de laudanum şi a avut un somn neliniştit, bântuit de viziuni alarmante. S-a trezit către prânz, chinuită de prevestiri rele, a tras de cordonul soneriei ca să vină Denise, căreia i-a cerut o oală de noapte curată şi o cană cu ciocolată. I s-a părut că aude o discuţie în surdină, pesemne că din bibliotecă, de la etajul inferior. Cordonul soneriei care străbătea cele două etaje şi mansarda îi servise şi până atunci să audă ce se petrecea în restul casei; şi-a apropiat urechea şi a auzit glasuri mânioase, dar nu a distins cuvintele, astfel că a ieşit pe furiş din cameră. Pe scări a dat de sclava ei, care, văzând-o doar în cămaşă de noapte şi desculţă, furişându-se ca un hoţ, s-a lipit de perete, invizibilă şi mută.

Sancho venise să-i povestească lui Toulouse Valmorain cele petrecute la balul Cordon Bleu şi să-l pregătească sufleteşte; lipsit de tactul necesar pentru a-l informa de dorinţa nesăbuită a lui Maurice de a se însura cu Rosette, îi dăduse vestea dintr-un foc. „Să se însoare?” a repetat Valmorain neîncrezător. I se părea de-a dreptul comic şi l-a

pufnit râsul, dar, pe măsură ce Sancho îi dădea o idee despre hotărârea fiului său, râsul i se schimba într-un rictus de furie. Şi-a turnat o porţie zdravănă de coniac, a treia din zi, în ciuda interdicţiei lui Parmentier, a dat-o duşcă şi a început să tuşească.

La puţin timp după aceea a venit şi Maurice. Valmorain l-a primit în picioare, gesticulând şi bătând în masă, repetându-i aceeaşi predică, dar de data asta răcnind: că era unicul său moştenitor, menit să poarte cu mândrie titlul de *chevalier* şi să sporească puterea şi averea familiei, dobândite cu multă trudă; că era ultimul băiat care putea să ducă mai departe dinastia, căci pentru asta îl educase, îi transmisese principiile sale şi simţul onoarei, îi oferise toate cele cuvenite unui fiu; că nu-i dădea voie să pângărească dintr-un imbold nebunesc ilustrul nume Valmorain. Nu un imbold, s-a corectat imediat, ci un viciu, o perversiune, nimic altceva decât un incest. Cu răsuflarea tăiată, s-a prăbuşit apoi în fotoliu. De partea cealaltă a peretelui, lipită de gaura de spionat, Hortense Guizot şi-a înăbuşit un strigăt. Nu se aştepta ca bărbatul ei să-i mărturisească băiatului că era tatăl lui Rosette, un lucru pe care avusese grijă să-l ascundă atât de grijuliu faţă de ea.

— Incest, *monsieur?* Mă sileai să înghit săpun când îi spuneam surioară!

— Ştii foarte bine la ce mă refer!

— Am să mă însor cu Rosette chiar dacă eşti tatăl ei, a replicat Maurice, încercând să păstreze un ton respectuos.

— Cum o să te căsătoreşti cu o fată cu sânge negru? a urlat Valmorain.

— Văd, *monsieur,* că te preocupă mai mult culoarea ei decât relaţia noastră de rudenie. Dar, dacă dumneata ai zămislit o fiică cu o femeie de culoare, n-ar trebui să te mire că iubesc şi eu una la fel.

— Obraznicule!

Sancho încerca să-i calmeze. Valmorain şi-a dat seama că în felul acesta nu ajungea nicăieri şi a luat-o cu duhul blândeţii.

— Eşti un băiat bun, Maurice, dar prea sensibil şi visător. Am greşit trimiţându-te la colegiul acela american. Nu ştiu ce idei ţi-or fi vârât în cap, pentru că se vede treaba că ai uitat cine eşti, care e poziţia ta şi ce răspunderi ai faţă de familie şi societate.

— Colegiul acela mi-a dat o viziune mai largă despre lume, *monsieur,* dar asta n-are de-a face cu Rosette. Sentimentele mele pentru ea sunt aceleaşi ca acum cincisprezece ani.

— Aceste imbolduri sunt fireşti la vârsta ta, fiule, nu e nimic nou sub soare. Dar nimeni nu se însoară la optsprezece ani. Ia-ţi o amantă, aşa cum fac toţi tinerii de teapa ta. Ca să te linişteşti. Oraşul ăsta e plin de mulatre frumoase…

— Ba nu, l-a întrerupt Maurice, Rosette e singura femeie pentru mine!

— Incestul e ceva foarte grav!

— Mult mai gravă e sclavia!

— Şi ce-are una cu alta?

— Are, *monsieur.* Dacă n-ar fi sclavia, care ţi-a permis să abuzezi de o sclavă, Rosette n-ar fi sora-mea.

— Cum îndrăzneşti să vorbeşti aşa cu tatăl tău?

— Iertare, *monsieur.* Greşelile pe care le-ai comis nu reprezintă o scuză pentru ale mele, a spus Maurice pe un ton ironic.

— Uite care e treaba, fiule, s-a încins tărâţa în tine. E de înţeles. Aşa că fă ce facem cu toţii în astfel de cazuri.

— Ce, *monsieur?*

— Cred că nu trebuie să-ţi mai explic. Culcă-te o dată cu fătuca asta şi pe urmă uit-o. Aşa se face cu o negresă.

— Asta îi doreşti fiicei dumitale? a sărit Maurice palid, cu fălcile încleştate, cu transpiraţia curgându-i şiroaie pe chip.

— Este odrasla unei sclave! Copiii mei sunt albi!

O tăcere de gheaţă s-a lăsat în bibliotecă. Sancho a făcut un pas îndărăt, frecându-şi ceafa, convins că totul era pierdut. Gafa cumnatului i se părea ireparabilă.

— Mă voi căsători cu Rosette, a repetat Maurice şi a ieşit cu paşi mari, fără să mai ia în seamă pomelnicul de ameninţări ale tatălui.

La dreapta lunii

Tété nu s-a dus la bal, nu era cazul, nici nu fusese invitată şi ştia şi singură că locul ei nu era acolo: celelalte mame ar fi fost jignite şi fiică-sa s-ar fi simţit prost. A convenit cu Violette ca aceasta să fie pe post de însoţitoare pentru Rosette. Pregătirile pentru bal, care necesitaseră luni de răbdare şi muncă, dăduseră rezultatele scontate: Rosette părea un înger în rochia ei eterică şi cu iasomie în păr. Înainte de a urca în trăsura închiriată, în prezenţa vecinilor ieşiţi în stradă să le aplaude, Violette le-a repetat lui Tété şi Loulei că avea să găsească cel mai bun pretendent pentru Rosette. Nimeni nu se aştepta să o vadă revenind după doar o oră, trăgând-o pe fată după ea, când o parte din oameni se mai aflau încă acolo, vorbind de una şi de alta.

Rosette a intrat în casă ca o furtună, cu o atitudine de catâr încăpăţânat, şi-a smuls de pe ea rochia şi s-a închis în cameră. Violette ţipa isteric că proasta asta avea să i-o plătească, că-i stricase petrecerea, că-i păcălise pe toţi, o făcuse să piardă timp, străduanie şi bani, că n-avusese nicio clipă intenţia de a fi „plasată”, balul fusese doar un pretext să se întâlnească cu nenorocitul ăla de Maurice. Avea perfectă dreptate. Cei doi se puseseră de acord într-un mod inexplicabil, căci fata nu ieşea niciodată neînsoţită. Cum de trimisese şi primise mesaje era un mister pe care

nu l-a mărturisit, nici după palma zdravănă pe care i-a tras-o. Iar Tété şi-a confirmat o veche bănuială: stelele celor doi copii erau alături pe cer; în unele nopţi senine se vedeau limpede la dreapta lunii.

După scena din biblioteca tatălui său şi înfruntarea cu acesta, Maurice a plecat decis să rupă orice legătură cu familia. Sancho a mai stat un pic să-şi calmeze cumnatul, apoi şi-a urmat nepotul la locuinţa pe care o împărţeau, găsindu-l întors pe dos şi arzând de febră. Ajutat de servitor, Sancho l-a dezbrăcat, l-a pus în pat şi l-a silit să dea pe gât o cană cu rom cald cu zahăr şi lămâie, leac improvizat care-i venise în minte pentru necazurile din amor şi care l-a făcut pe Maurice să doarmă dus. Slujitorul a stat lângă el toată noaptea, răcorindu-i fruntea cu comprese ude, dar băiatul tot a delirat toată seara şi o parte din noapte.

A doua zi când s-a trezit era mai bine. Încăperea era cufundată în întuneric pentru că draperiile erau trase; îi era sete, avea chef de o cafea, dar n-a chemat servitorul; a dat să se scoale, dar îl dureau toţi muşchii de parcă ar fi alergat o săptămână întreagă, aşa că s-a culcat la loc. Puţin mai târziu Sancho l-a adus pe Parmentier. Doctorul, care-l ştia pe Maurice de când era mititel, şi-a repetat o vorbă veche: anii zboară mai iute decât banii. Când trecuse timpul? Maurice plecase în pantaloni scurţi şi iată-l bărbat. L-a examinat meticulos, dar nu a ajuns la un diagnostic, trebuie să mai aşteptăm, a spus. I-a recomandat să stea la pat. În ultimele zile îngrijise la spitalul măicuţelor doi marinari bolnavi de tifos. Nu, nu era vorba de o epidemie, erau cazuri izolate, dar trebuia luată în calcul şi posibilitatea aceasta. Şobolanii de pe vase transmiteau boala, poate că Maurice o luase în timpul călătoriei.

— Nu e tifos, doctore, sunt sigur, a îngăimat Maurice.

— Dar ce e?

— Sunt nervii.

— Nervii? a zâmbit Parmentier. Chestia aia de care suferă fetele bătrâne?

— N-am mai avut aşa ceva din copilărie, dar n-am uitat şi cred că nici dumneata. Amintiţi-vă de Le Cap…

Atunci doctorul l-a revăzut pe băieţelul de atunci, arzând de febră, speriat de fantomele celor torturaţi care bântuiau prin casă.

— Sper să ai dreptate. Unchiul tău mi-a spus despre cele petrecute la bal şi de cearta pe care ai avut-o cu taică-tău.

— A jignit-o pe Rosette! A tratat-o ca pe o otreapă!

— Cumnatul meu era foarte agitat, a intervenit Sancho. Lui Maurice i-a căşunat să se însoare cu Rosette, sfidându-şi nu doar tatăl, ci şi întreaga societate.

— Nu vrem decât să fim lăsaţi în pace, unchiule…

— Nimeni n-o să vă lase în pace: dacă vă căsătoriţi, asta va fi un exemplu pentru toată lumea. Veţi fi breşa din dig – mai întâi un firicel de apă, apoi un şuvoi care mătură totul în cale.

— Vom pleca departe, unde nu ne cunoaşte nimeni.

— Unde? Să trăiţi printre indieni, acoperindu-vă cu piei împuţite şi hrănindu-vă cu porumb? Păi cât crezi c-o să vă ţină amorul în condiţiile astea?

— Eşti foarte tânăr, Maurice, ai toată viaţa înainte, a argumentat timid Parmentier.

— Viaţa mea! Credeţi că doar asta contează? Dar Rosette? Ea nu contează? O iubesc, doctore!

— Te înţeleg mai bine decât oricine, fiule. Partenera mea de o viaţă, mama celor trei copii ai mei, e mulatră…

— Da, dar nu e sora dumitale, a exclamat Sancho.

— Asta nu contează, a sărit Maurice.

— Explică-i, doctore, că din astfel de legături se nasc copii taraţi, a insistat Sancho.

— Nu neapărat, a murmurat doctorul, îngândurat.

Maurice avea gura uscată şi corpul îi ardea iar de febră. A închis ochii, enervat că nu se putea controla, precis că dârdâia din cauza imaginaţiei sale blestemate. Îi vâjâiau urechile, nu mai auzea ce spunea unchiu-său.

Parmentier a întrerupt lista de argumente pe care le enumera Sancho: „Cred că există o modalitate care să-i mulţumească pe toţi pentru ca Maurice şi Rosette să fie împreună". Şi le-a explicat cum. Foarte puţini ştiau că cei doi erau fraţi vitregi, în plus, nu era ceva nou. Promiscuitatea stăpânilor cu sclavele dădea naştere la tot soiul de relaţii confuze; nimeni nu ştia exact se se petrecea în intimitatea caselor, cu atât mai mult pe plantaţii. Creolii nu dădeau prea multă importanţă legăturilor de amor între rudele de rase diferite – nu numai între fraţi, dar şi între taţi şi fiice – atâta timp cât nu se bătea toba. Intolerabil era ca asta să se petreacă între albi.

— Unde vrei să ajungi, doctore? a întrebat Maurice.

— „Plasament", fiule. Ia gândeşte-te. În felul ăsta o vei trata pe Rosette ca pe o soţie, deşi n-o să staţi împreună, o să te duci la ea când vrei. Rosette va fi respectată în mediul ei, tu îţi vei păstra poziţia, deci o vei proteja mult mai bine decât fiind un paria în societate şi sărac lipit pe deasupra, cum ai fi dacă te-ai încăpăţâna să te însori cu ea.

— Excelent, doctore! mai rămâne doar ca Toulouse Valmorain să-şi dea acordul, a strigat Sancho înainte ca Maurice să poată deschide gura.

În zilele următoare, în timp ce Maurice bolea de tifos, cum se dovedise în cele din urmă, Sancho a încercat să-şi convingă cumnatul de avantajele „plasamentului" pentru Maurice şi Rosette. Dacă fusese de acord să-i finanţeze băiatului costurile unei fete necunoscute, de ce să le refuze pentru

singura fată pe care Maurice chiar o dorea? Valmorain asculta cu capul plecat, dar atent.

— În plus, a crescut în sânul familiei tale, e cuminte, fină şi educată, a continuat Sancho, dar imediat şi-a dat seama că făcuse o gafă, aducându-i omului aminte că Rosette era fiică-sa; Valmorain a sărit ca ars:

— Mai bine-l văd pe Maurice mort decât concubinul stricatei ăleia!

Spaniolul şi-a făcut cruce: asta însemna să ispiteşti diavolul.

— Nu o lua aşa, Sancho, am spus-o fără să mă gândesc, s-a scuzat Valmorain, cutremurat şi el de o teamă superstiţioasă.

— Linişteşte-te, cumnate. Copiii se revoltă, e în firea lucrurilor, dar mai devreme sau mai târziu le vine mintea la cap, a spus Sancho, turnându-şi coniac în pahar. Dacă te opui nu faci decât să-l îndârjeşti şi mai mult. Şi se va depărta de tine.

— Cel care pierde e el!

— Ia gândeşte-te mai bine. Pierzi şi tu. Nu mai eşti tânăr şi stai prost cu sănătatea. Cine-ţi va fi sprijin la bătrâneţe? Cine va conduce plantaţia şi afacerile? Cine va avea grijă de Hortense şi de fete?

— Tu.

— Eu? a râs Sancho în hohote. Eu sunt un derbedeu, Toulouse! Mă vezi pe post de stâlp al familiei? Doamne fereşte!

— Dacă Maurice mă trădează, va trebui să mă ajuţi, Sancho; eşti asociatul meu şi singurul meu prieten.

— Ia te rog să nu mă sperii…

— Dar poate că ai dreptate, nu trebuie să-l înfrunt deschis, ci să acţionez cu viclenie. Băiatul trebuie să se potolească, să se gândească la viitor, să se distreze cum se cuvine la vârsta lui şi să cunoască alte femei. Golanca aia trebuie să dispară.

— Cum?

— Păi, ar fi mai multe variante… De pildă, să-i ofer nişte bani frumoşi ca să plece departe şi să-l lase în pace pe fi-miu. Banul cumpără orice, Sancho, dar, dacă nu merge aşa, în fine… vom lua alte măsuri.

— Pe mine să nu contezi! a strigat alarmat Sancho. Iar Maurice n-o să ţi-o ierte niciodată.

— Nu trebuie să ştie…

— Ba am să-i spun eu. Tocmai pentru că ţin la tine ca la un frate n-am să te las să faci o răutate ca asta. Te vei căi toată viaţa!

— N-o lua aşa, omule, glumeam. Doar mă ştii: nu sunt în stare să omor o muscă, a râs Valmorain, dar râsul a sunat ca un lătrat.

Sancho a plecat destul de îngrijorat, iar Valmorain a stat să rumege ideea „plasamentului”. Părea să fie soluţia logică, dar a patrona concubinajul între fraţi putea fi ceva foarte periculos. Dacă se afla, onoarea avea să-i fie pătată definitiv şi toată lumea avea să-i întoarcă spatele. Cum să mai iasă în societate? Trebuia să se gândească la viitorul celor cinci fiice, la afaceri şi la poziţia sa socială, aşa cum îl tot bătuse Hortense la cap. Nu bănuia că aceeaşi Hortense pusese deja în circulaţie toată povestea. A alege între reputaţia familiei – prima prioritate a oricărei doamne *créole* – şi a o distruge pe cea a fiului vitreg, cedase ispitei celei de-a doua opţiuni. Dacă ar fi depins de ea, i-ar fi dus ea însăşi la altar pe Maurice şi pe Rosette, doar ca să-l distrugă. Nu-i convenea „plasamentul” propus de Sancho: odată spiritele calmate, cum se întâmpla mereu cu timpul, Maurice şi-ar fi putut exercita drepturile de întâi născut fără ca nimeni să-şi mai amintească de acea greşeală. Oamenii au memoria scurtă. Singura soluţie practică era să fie repudiat de tatăl său. „Vrea să se însoare cu o fată cu sânge negru? Foarte bine. S-o facă şi să trăiască printre negri, aşa cum merită”, le spusese surorilor şi prietenelor, care au avut grijă să ducă vorba mai departe.

Îndrăgostiţii

Tété şi Rosette au părăsit casa galbenă de pe strada Chartres a doua zi după scandalul de la balul Cordon Bleu. Lui Violette îi trecuse furia şi o iertase pe Rosette – o dragoste cu piedici o înduioşa mereu – dar tot a fost uşurată când Tété a anunţat-o că nu mai voia să abuzeze de ospitalitatea ei. Era mai bine să păstreze oarece distanţă, şi-a zis. Cele două au tras la pensiunea unde stătuse pe vremuri tutorele Gaspard Sévérin până avea să fie gata mica locuinţă pe care Zacharie o cumpărase la două străzi de Adèle. Tété a continuat să lucreze pentru Violette şi a pus-o pe fiică-sa să înveţe croitorie cu Adèle: era timpul ca fata să-şi câştige pâinea. Înaintea uraganului care se dezlănţuise era neputincioasă. Îi era milă de fiică-sa, fireşte, dar nu se putea apropia de fata care se închisese în ea ca un melc. Rosette nu vorbea cu nimeni, cosea posacă, aşteptându-l pe Maurice cu o tărie de granit, oarbă la curiozitatea celorlalţi şi surdă la sfaturile femeilor din jurul ei: mama, Violette, Loula, Adèle plus o duzină de vecine.

Tété a aflat de confruntarea dintre Maurice şi Toulouse Valmorain de la Adèle, care aflase de la Parmentier, şi de la Sancho, care trecuse pe la ea ca să-i dea veşti despre Maurice. I-a spus că băiatul era slăbit de tifos, dar în afara pericolului, şi că dorea să o vadă pe Rosette cât mai curând. „M-a rugat să pun o vorbă bună la tine ca să-l primeşti”, a mai spus el. „Maurice e fiul meu, nu trebuie să-mi trimită mesaje. Îl aştept oricând.” Vorbeau deschis – Rosette plecase să ducă nişte rochii – şi nu se mai văzuseră de săptămâni bune, pentru că Sancho nu mai călca prin cartier. Nu mai avea curaj să apară în preajma lui Violette de când aceasta îl prinsese cu Adi Soupir, juna uşuratică de care fusese amorezat înainte. Degeaba îi jurase că se întâlniseră întâmplător pe stradă şi o invitase la

un pahar inocent de vin de Jerez, atâta tot. Ce rău era în asta? Numai că Violette n-avea de gând să rivalizeze cu nimeni pentru inima spaniolului, cu atât mai puţin cu una de două ori mai tânără decât ea.

Deci Sancho i-a relatat că Toulouse Valmorain ceruse să stea de vorbă cu fiu-său imediat ce acesta avea să se simtă mai bine. Drept care Maurice s-a târât până la el pentru că o hotărâre nu mai putea fi amânată: până nu clarifica lucrurile cu el nu se putea duce la Rosette. Văzându-şi fiul galben la faţă şi cu hainele atârnând pe el, căci slăbise câteva kilograme, Valmorain s-a speriat. Vechea teamă de moarte pe care o simţise adesea pe când băiatul era încă mic i-a strâns din nou inima. Era pregătit – montat de Hortense Guizot – să-l primească autoritar, dar şi-a dat seama că îi era cu neputinţă să se certe cu el. Aşa că i-a propus soluţia „plasamentului", pe care până atunci o respinsese din mândrie şi la sfaturile nevesti-sii. Acum, lucid, vedea că era singura ieşire posibilă. „Am să te ajut, fiule, vei avea destui bani ca să-ţi cumperi o casă şi s-o întreţii pe fată cum se cuvine. Mă voi ruga să nu iasă scandal şi ca Dumnezeu să vă ierte. Tot ce te rog e să nu-i pomeneşti numele de faţă cu mine, şi nici pe al maică-sii."

Reacţia lui Maurice nu a fost cea pe care o aşteptau Valmorain şi Sancho, prezent şi el la discuţia din bibliotecă. A spus că mulţumeşte pentru ofertă, dar nu asta îşi doreşte el. Nu avea de gând să se supună ipocriziei sociale şi nu voia ca Rosette să suporte nedreptatea „plasamentului", o situaţie în care ea ar fi stat închisă în casă, iar el s-ar fi bucurat de o libertate deplină. În plus, ar fi fost un stigmat pentru cariera politică pe care voia s-o urmeze. I-a informat că voia să se întoarcă la Boston, să trăiască printre oameni mai civilizaţi, să studieze avocatura şi apoi, de la tribuna Congresului şi cu ajutorul presei, să încerce să

schimbe Constituţia, nu doar în Statele Unite, dar şi în lume.

— Despre ce vorbeşti tu acolo, fiule? l-a întrerupt Valmorain, convins că delira din cauza tifosului.

— Despre abolиţionism, *monsieur.* Îmi voi dedica viaţa luptei împotriva sclaviei.

A fost o lovitură de mii de ori mai puternică decât povestea cu Rosette: era un atentat pe faţă la interesele familiei. Băiatul era mai smintit decât crezuse, îşi propunea nici mai mult, nici mai puţin decât să dărâme bazele civilizaţiei şi ale averii lui Valmorain. Abolиţioniştii erau arestaţi şi spânzuraţi, după cum meritau. Erau nişte nebuni fanatici care cutezau să sfideze societatea, istoria, chiar şi cuvântul divin, căci sclavia apărea în Biblie. Un abolиţionist în propria sa familie? Nici gând! I-a strigat toate astea pe nerăsuflate, după care l-a ameninţat că-l dezmoşteneşte.

— Foarte bine, *monsieur,* pentru că dacă aş moşteni averea primul lucru pe care l-aş face ar fi să eliberez sclavii şi să vând plantaţia, a răspuns Maurice netulburat.

Apoi s-a ridicat ţinându-se de scaun, că era cam ameţit, s-a înclinat uşor şi a ieşit din bibliotecă încercând să-şi mascheze tremurul picioarelor. Răcnetele l-au însoţit până în stradă.

Valmorain îşi ieşise din pepeni; cuprins de furie, a urlat că-şi blestemă fiul, că-l consideră mort şi că nu va primi niciun cent. „Îţi interzic să mai calci în casa asta şi să porţi numele Valmorain! Nu mai faci parte din familia aceasta!” N-a mai apucat să spună şi altele: a căzut ca fulgerat, răsturnând o lampă de opalină care s-a făcut ţăndări. Hortense şi câţiva servitori au venit atraşi de strigăte şi l-au găsit cu ochii daţi peste cap şi congestionat, în timp ce Sancho se chinuia, îngenuncheat lângă el, să-i dezlege cravata ascunsă sub pliurile celor două guşi.

Legătură de sânge

Un ceas mai târziu, Maurice venea neanunţat la pensiunea la care stătea Téte. Nu-l mai văzuse de şapte ani, dar tânărul înalt şi serios, ciufulit şi purtând ochelari cu lentile rotunde i s-a părut aidoma copilului pe care-l crescuse: avea aceeaşi intensitate şi aceeaşi drăgălăşenie ca şi atunci. S-au îmbrăţişat îndelung, ea repetându-i numele, el şoptind *maman, maman,* cuvântul interzis. Se aflau în salonaşul prăfuit al pensiunii, veşnic întunecat. Lumina zgârcită care trecea prin jaluzelele trase nu reuşea să ascundă mobila hărtănită, covorul zdrenţuit şi tapetul îngălbenit de pe pereţi.

Rosette, care-l aşteptase atât, a rămas mută de fericire, dar şi mirată să-l vadă slăbit, atât de diferit de junele chipeş cu care dansase cu două săptămâni în urmă. Contempla scena de parcă vizita intempestivă a iubitului ei n-ar fi avut de-a face cu ea.

— Rosette şi eu ne-am iubit dintotdeauna, *maman,* ştii doar. De când eram mici ziceam că ne vom căsători, îţi aminteşti?

— Da, fiule, îmi amintesc. Dar e un păcat.

— E pentru prima dată că te aud spunând acest cuvânt, ai devenit catolică?

— *Loas* sunt tot timpul cu mine, Maurice, dar mă duc şi la slujbele lui *Père* Antoine.

— Cum poate fi dragostea un păcat? Doar ne-a dat-o Dumnezeu! Ne iubeam încă înainte de a ne naşte. N-avem nicio vină că avem acelaşi tată. Păcatul e al lui, nu al nostru.

— Există nişte consecinţe… a murmurat Téte.

— Ştiu, ştiu. Toată lumea are grijă să ne avertizeze că putem avea copii anormali, dar suntem gata să ne asumăm acest risc, nu-i aşa, Rosette?

Fata n-a răspuns. Maurice s-a apropiat de ea şi a luat-o protector pe după umeri.

— Ce-o să faceţi, copii?

— Suntem liberi şi tineri. Plecăm la Boston, şi dacă nu ne e bine acolo, căutăm în altă parte. America e mare.

— Dar culoarea pielii? N-o să fiţi acceptaţi nicăieri. Se spune că în statele libere e şi mai rău, albii şi negrii nu stau împreună şi nu se amestecă.

— Da, dar lucrurile se vor schimba, sunt sigur. Pentru abolirea sclaviei lucrează mulţi: filosofi, politicieni, feţe bisericeşti, toţi oamenii cât de cât decenţi…

— N-am să trăiesc atât ca să apuc asta, Maurice. Dar, chiar dacă sclavii vor fi eliberaţi, egalitate tot n-o să fie.

— Până la urmă va fi, *maman.* E ca un bulgăre de zăpadă care o ia la vale, creşte tot mai mult, prinde viteză şi nu mai poate fi oprit. Aşa se produc marile schimbări ale istoriei.

— Cine ţi-a spus asta, fiule? s-a mirat Tété, care nu prea ştia ce-i aia zăpadă.

— Profesorul meu, Harrison Cobb.

Femeia şi-a dat seama că n-avea rost să-l contrazică: soarta era scrisă încă de acum cincisprezece ani, când el se aplecase să sărute copila nou-născută care era Rosette.

— Nu-ţi face griji, o să ne descurcăm, a mai spus Maurice. Dar avem nevoie de binecuvântarea ta, *maman.* Nu vrem să fugim ca nişte bandiţi.

— O aveţi, copii, dar nu e de ajuns. Hai să-i cerem sfatul părintelui Antoine, care ştie mai multe despre lumea asta şi despre cealaltă.

Au pornit prin vântul de februarie spre căsuţa preotului care-şi terminase prima tură de caritate şi-acum se odihnea puţin. I-a primit deloc surprins, adevărul e că îi aştepta de când auzise zvonul că moştenitorul averii Valmorain voia să se însoare cu o metisă. Ca de obicei, era la curent cu tot ce mişca în oraş (apropiaţii bănuiau că informaţiile i le sufla Sfântul Duh însuşi). I-a îmbiat cu vin de împărtăşanie, o zeamă acră şi aspră, bună de tratat lemnul.

— Vrem să ne căsătorim, *mon père,* a început Maurice.

— Numai că există micul amănunt al rasei, nu-i aşa? a zâmbit călugărul.

— Ştim bine că legea…

— Aţi comis păcatul cărnii? l-a întrerupt *Père* Antoine.

— Cum puteţi spune asta? Vă dau cuvântul meu de cavaler că virtutea lui Rosette şi onoarea mea sunt neatinse, a sărit Maurice speriat.

— Ce păcat, copii. Dacă Rosette şi-ar fi pierdut fecioria, iar tu ai fi vrut să repari răul făcut, m-aş vedea obligat să vă căsătoresc ca să vă salvez sufletul.

Şi atunci Rosette a vorbit pentru prima dată după balul Cordon Bleu:

— Asta se rezolvă chiar la noapte, *mon père.* Consideraţi că s-a făcut. Iar acum, vă rog frumos, salvaţi-ne sufletul, a grăit ea îmbujorată şi pe un ton hotărât.

Sfântul poseda o admirabilă flexibilitate în a ocoli regulile pe care le considera nepotrivite. Cu aceeaşi îndrăzneală nevinovată cu care sfida Biserica aranja şi legile, iar până acum nicio autoritate religioasă sau civilă nu îndrăznise să-i atragă atenţia. A scos dintr-o cutie un brici de bărbier, l-a dat prin paharul de vin şi le-a cerut amorezilor să-şi suflece mânecile şi să întindă o mână. L-a crestat pe Maurice cu dexteritatea unuia care făcuse această operaţie de multe ori. Băiatul a scos o exclamaţie şi şi-a supt tăietura de la încheietura mâinii, în vreme ce Rosette închidea ochii şi întindea şi ea mâna. Apoi le-a suprapus mâinile, frecând sângele lui Rosette pe rana lui Maurice.

— După cum vedeţi, sângele e întotdeauna roşu, dar dacă eşti întrebat vei putea spune că ai sânge negru, Maurice. Astfel nunta va fi legală, a conchis omul, ştergându-şi briciul de mânecă, în timp ce Tété sfâşia o batistă ca să le panseze încheieturile.

— Şi-acum mergem la biserică s-o rugăm pe sora Lucie să fie martor la mezalianţa asta.

— O clipă, *mon père,* mai e ceva: aceştia doi sunt pe jumătate fraţi…

— Ce spui, fata mea!

— Cunoşti doar povestea lui Rosette, ţi-am spus că monsieur Toulouse Valmorain e tatăl ei; şi ştiai că e şi tatăl lui Maurice…

— Uitasem… mă cam lasă memoria, a spus omul sfânt şi s-a lăsat să cadă pe un scaun, învins. Nu-i pot căsători, Tété. Una e să păcăleşti legea oamenilor, care de regulă e absurdă, şi cu totul altceva e să te iei de legea Domnului…

Cu capetele plecate, au părăsit căsuţa părintelui Antoine. Rosette îşi stăpânea cu greu plânsul, Maurice, distrus, o sprijinea de mijloc. „Cât aş vrea să vă ajut, copii! Dar nu stă în puterea mea. Nimeni nu vă poate căsători pe acest pământ", le spusese trist la despărţire. În timp ce tinerii îndrăgostiţi îşi târau paşii nemângâiaţi, Tété mergea în urma lor cugetând la accentul pe care sfântul îl pusese pe ultimul cuvânt. Poate că nici nu fusese o subliniere anume, poate că o înşelase intonaţia cu care spaniolul vorbea franceza, dar cuvântul răsuna ca un ecou pe caldarâmul pieţei; i s-a părut că ghiceşte o semnificaţie ascunsă. Au schimbat direcţia şi s-au îndreptat spre Chez Fleur.

Drumul le-a luat aproape o oră, iar odată ajunşi la intrarea discretă a tripoului au dat de un şir de negustori care aduseseră provizii; le descărcau sub supravegherea lui Fleur Hirondelle, care nota totul în registrul contabil. Femeia i-a primit călduros, dar n-avea timp de ei şi i-a rugat să poftească în salon. Maurice şi-a dat seama că locul avea o reputaţie îndoielnică şi i s-a părut amuzant să constate că mama lui, atât de atentă în ceea ce priveşte decenţa, se mişcă acolo ca la ea acasă. La ora la care sosiseră ei, în plină zi, cu mesele neocupate, fără clienţi, în absenţa cocotelor şi a muzicanţilor, lipsit de fum, vacarm şi mirosuri de

parfum şi băutură, localul semăna cu un teatru sărăcăcios.

— Ce căutăm noi aici? a întrebat el pe un ton funebru.

— Aşteptăm să ni se schimbe norocul, fiule.

Peste câteva clipe a intrat Zacharie în haine de lucru şi murdar pe mâini, mirându-se să-i găsească acolo. Nu mai era bărbatul chipeş de altădată, parcă îşi pusese o mască de carnaval – urmările atacului. Năvăliseră peste el într-o noapte cu bâtele, n-apucase să-i vadă, dar, cum nu-i furaseră nici banii şi nici bastonul cu măciulie de fildeş, a bănuit că nu erau bandiţii din El Pantano. Tété îl prevenise nu doar o dată că prea era elegant şi cheltuitor, o atitudine de natură să ofenseze destui albi. Fusese descoperit la timp, zăcând într-un şanţ, bătut măr şi desfigurat. Doctorul Parmentier i-a pus oasele la loc şi i-a salvat un ochi, Tété l-a hrănit cu un tub până a fost din nou în stare să mestece. Nenorocirea nu i-a modificat atitudinea semeaţă, l-a făcut însă ceva mai prudent: acum purta tot timpul o armă la el.

— Cu ce vă tratez? Rom? Suc de fructe pentru fată? a zâmbit el strâmb din cauza fălcii rupte.

— Spune-mi, un căpitan de vapor e un fel de rege, poate să facă ce vrea pe ambarcaţiunea lui, chiar să spânzure, nu-i aşa? a vrut să ştie Tété.

— Aşa e, dar numai în largul mării, a spus Zacharie, ştergându-şi mâinile cu o cârpă.

— Cunoşti vreunul?

— Cunosc mai mulţi. Uite, Fleur Hirondelle şi eu ne-am asociat cu Romeiro Toledano, un portughez care are o goeletă.

— Asociaţi pentru ce, Zacharie?

— Să zicem că pentru import şi transport.

— Nu mi-ai pomenit niciodată de Toledano ăsta; e de încredere?

— Depinde pentru ce.

— Unde pot să dau de el?

— Acum goeleta e în port. Precis că diseară vine să bea şi să joace cărţi… Dar ce treabă ai cu el, femeie?

— Îmi trebuie un căpitan de vas care să-i căsătorească pe Maurice şi pe Rosette, a spus ea pe un ton hotărât, spre mirarea celor în cauză.

— De ce-mi ceri aşa ceva, Zarité?

— Pentru că nimeni altcineva n-ar face-o. Şi trebuie să se facă chiar acum, pentru că Maurice pleacă la Boston poimâine.

— Vasul e în port, e sub jurisdicţia autorităţilor terestre…

— Şi nu-l poţi ruga pe Toledano să ridice ancora, să iasă cu câteva mile în larg şi să-i cunune pe copiii ăştia?

Şi astfel, patru ore mai târziu, la bordul unei încercate goelete sub pavilion spaniol, căpitanul Romeiro Toledano, o piticanie de abia şapte coţi dar cu o barbă neagră impresionantă, îi căsătorea pe Rosette Sedella şi pe Maurice. Martori au fost Zacharie, în costum de gală dar cu unghiile încă negre, şi Fleur Hirondelle, care se gătise într-o cazacă de mătase şi un colier din dinţi de urs. În timp ce Zarité îşi ştergea lacrimile, Maurice îşi scotea medalionul de aur de la mama sa şi-l punea la gâtul lui Rosette. Fleur Hirondelle a împărţit cupe de şampanie, iar Zacharie a închinat „în cinstea acestei perechi care simbolizează viitorul, când toate rasele vor fi amestecate şi toţi oamenii vor fi liberi şi egali în faţa legii”. Maurice, care auzise adesea aceste cuvinte rostite de profesorul Cobb şi pe care tifosul îl făcuse mai sentimental, a suspinat îndelung.

Două nopţi de amor

În lipsă de altceva, proaspăt căsătoriţii şi-au petrecut singura zi şi cele două nopţi pe care le-au avut la dispoziţie în cabina strâmtă a goeletei căpitanului Romeiro Toledano, nebănuind că într-

un compartiment secret chiar sub podeaua lor era ascuns un sclav care auzea tot. Căci ambarcaţiunea reprezenta şi prima etapă a periculosului drum către libertate pentru mulţi fugari. Zacharie şi Fleur Hirondelle erau convinşi că sclavia avea să se termine curând, iar între timp îi ajutau pe deznădăjduiţii care nu mai aveau răbdare.

În noaptea aceea Maurice şi Rosette s-au iubit în patul îngust de scânduri, legănaţi de curenţii deltei, la lumina slabă care se strecura prin hubloul acoperit cu o perdea roasă de catifea roşie. Se atingeau timizi, nesiguri, deşi crescuseră explorându-se reciproc şi ştiind totul despre celălalt. Dar acum erau mari şi trebuiau să se cunoască din nou. Miracolul de a o ţine în braţe pe Rosette l-a făcut pe Maurice să uite puţinul învăţat de la Giselle, mincinoasa din Savannah. Tremura. „E din cauza tifosului", a încercat să se scuze. Mişcată de stângăcia lui atât de adorabilă, Rosette a luat iniţiativa: s-a dezbrăcat fără grabă, aşa cum o învăţase Violette Boisier la cursuri. Amintirea a făcut-o să râdă în hohote, Maurice a crezut că râdea de el.

— Nu fi prost, cum o să râd de tine? Mi-am amintit de lecţiile de amor pe care *madame* Violette le preda candidatelor la „plasament".

— Cum, le preda aşa ceva?

— Fireşte, crezi că seducţia se improvizează?

— Şi *maman* ştie?

— Da, dar fără detalii.

— Ce vă învăţa femeia aia?

— Nu prea multe, că a trebuit să renunţe la lecţiile practice: Loula i-a spus că mamele n-ar fi fost de acord şi astfel balul s-ar fi dus naibii. Dar mie mi-a arătat. Mi-a explicat cu banane şi castraveţi.

— Ce să-ţi explice? s-a amuzat Maurice.

— Cum sunteţi construiţi voi bărbaţii şi ce uşor e să vă manipulăm, pentru că aveţi totul afară. În definitiv, trebuia să-mi spună, nu crezi? N-am

văzut niciodată un bărbat gol, Maurice. Mă rog, pe tine, dar pe atunci erai un ţânc.

— Cred că între timp m-am mai schimbat. Dar să nu te aştepţi la banane sau castraveţi, ar fi o dovadă de optimism.

— Nu? Ia să văd…

În ascunzătoarea sa, sclavul regreta că scândurile nu aveau nicio crăpătură. Râsetele au fost urmate de o tăcere cam prea lungă. Oare ce făceau ăştia doi pe tăcute? Nu putea să-şi imagineze, experienţa lui în ale amorului era mai curând zgomotoasă. Iar când căpitanul cel bărbos a deschis chepengul ca să-l scoată să mănânce şi să-şi dezmorţească picioarele, fugarul a fost gata să-i spună că mai putea aştepta, nu era niciun zor.

Căpitanul Toledano bănuia că proaspeţii însurăţei n-aveau să iasă din cabină, astfel că, la sugestia lui Zacharie, le-a lăsat discret în faţa uşii cafea şi gogoşi. În mod normal, cei doi ar fi stat închişi cel puţin trei zile, dar n-aveau atâta timp. Mai târziu, bunul bărbos le-a lăsat o tavă cu bunătăţi de la Piaţa Franceză aduse de Tété: fructe de mare, brânză, pâine caldă, fructe, dulciuri şi o sticlă de vin; nişte mâini lacome au tras tava iute înăuntru.

În orele prea scurte ale zilei şi nopţilor petrecute împreună, cei doi s-au iubit cu duioşia din copilărie şi cu patima de acum, improvizând tot felul de lucruri care să le facă amândurora plăcere. Erau foarte tineri, erau îndrăgostiţi de când făcuseră ochi şi ştiau că se vor despărţi curând: nu era nevoie de instrucţiunile lui Violette Boisier. În pauze, ţinându-se în braţe, vorbeau despre ce aveau să facă în viitorul apropiat. Despărţirea iminentă era suportabilă doar pentru că ştiau că se vor revedea imediat ce Maurice avea să lucreze şi va avea unde s-o primească.

În dimineaţa celei de-a doua zi s-au îmbrăcat, s-au sărutat pentru ultima oară şi au ieşit să dea ochii cu lumea. Goeleta era din nou în port, erau

aşteptaţi de Zacharie, Tété şi Sancho, care adusese cufărul lui Maurice. I-a mai dat şi patru sute de dolari, pe care s-a lăudat că-i câştigase la cărţi într-o singură seară. Tânărul şi-a cumpărat biletul pe noul său nume, Maurice Solar, adică numele prescurtat al mamei sale şi pronunţat englezeşte. Ceea ce l-a cam supărat pe unchi, mândru să poarte sonorul nume García del Solar – pronunţat aşa cum se cuvine.

Rosette a rămas pe uscat, distrusă, dar afişând seninătatea cuiva care are totul pe lumea asta. De pe puntea vasului cliperului care-l purta spre Boston, Maurice îi făcea semne cu mâna.

Purgatoriul

Valmorain şi-a pierdut atât fiul, cât şi sănătatea dintr-un foc. În clipa în care Maurice părăsea pentru totdeauna casa părintească, ceva s-a rupt în el. Când Sancho şi ceilalţi l-au ridicat în picioare au constatat că o jumătate din corp paralizase. Doctorul Parmentier a stabilit că nu inima îl lăsase, cum se temea, ci suferise un atac cerebral. Era aproape complet paralizat, îi curgeau balele şi nu mai avea controlul sfincterelor. „Cu timpul şi cu ceva noroc vei fi mai bine, *mon ami,* dar niciodată ca înainte", a grăit doctorul, adăugând că avusese pacienţi care trăiseră încă mulţi ani după un asemenea atac. Prin semne, Valmorain i-a dat de înţeles că dorea să-i vorbească între patru ochi, astfel că Hortense Guizot, cu ochii ei de vultur hoitar, a fost nevoită să iasă din cameră şi să închidă uşa după ea. Bâiguielile lui erau de neînţeles, totuşi doctorul reuşi să priceapă că mai multă frică avea de nevastă-sa decât de boală. Hortense era în stare să-i grăbească moartea, era limpede că prefera să rămână văduvă decât să aibă grijă de un invalid care făcea pe el. „Fii liniştit, asta o rezolv cu trei fraze", l-a potolit Parmentier.

I-a dat femeii medicamentele şi instrucţiunile necesare şi a sfătuit-o să angajeze o infirmieră bună, căci recuperarea depindea în mare măsură de felul în care avea să fie îngrijit. La plecare i-a luat mâinile într-ale sale cu un gest părintesc: „Sper ca soţul dumitale să iasă cu bine din povestea asta, *madame,* pentru că nu cred că Maurice e pregătit să-i ia locul”. A adăugat că Valmorain nu apucase să facă demersurile necesare pentru schimbarea testamentului, aşa că, din punct de vedere legal, Maurice era mai departe singurul moştenitor.

După două zile, Tété primea printr-un curier un bilet de la Valmorain. N-a mai aşteptat-o pe Rosette ca să i-l citească, s-a dus glonţ la *Père* Antoine. Orice venea de la fostul ei stăpân avea darul să-i facă nervi la stomac. A bănuit că Valmorain aflase de căsătoria precipitată şi de plecarea fiului – o ştia tot oraşul – şi că furia sa nu mai era îndreptată doar împotriva lui Maurice, despre care se bârfea că fusese vrăjit de o negresă, ci mai ales împotriva lui Rosette. Ea era de vină că neamul Valmorain n-avea să continue, sfârşindu-se fără glorie. Iar după moartea patriarhului, averea avea să încapă pe mâinile familiei Guizot, iar numele Valmorain va rămâne doar pe o piatră de mormânt, fetele neputând să-l transmită mai departe. Avea multe motive să se teamă de răzbunarea lui Valmorain, dar asta abia după ce Sancho îi sugerase să o supravegheze pe Rosette şi să n-o lase să iasă singură pe stradă. La ce se gândise oare? Fata era toată ziua la Adèle, unde-şi cosea zestrea modestă şi îi scria lui Maurice. Acolo era în siguranţă, iar Tété se ducea seara să o ia acasă, dar tot stătea ca pe jar: braţul lung al fostului stăpân putea ajunge departe.

Biletul conţinea două rânduri scrise de Hortense Guizot în care o anunţa că soţul ei voia să-i vorbească.

— Cred că şi-a călcat pe suflet cucoana asta mândră ca să-ţi scrie, a comentat călugărul.

— Aş prefera să nu mă duc acolo, *mon père.*

— Nu pierzi nimic dacă te duci să vezi ce vrea. Care e lucrul cel mai generos pe care-l poţi face în acest caz, Tété?

— Asta spui mereu, părinte, a suspinat ea, resemnată.

Părintele Antoine ştia că bolnavul era speriat de perspectiva morţii şi a eternităţii nemângâiate a mormântului. Valmorain nu mai credea în Dumnezeu de la treisprezece ani, de atunci se lăuda cu un raţionalism practic în care nu era loc pentru fantezii despre lumea de dincolo, dar, văzându-se cu un picior în groapă, se întorsese la religia din copilărie. Chemat de urgenţă, părintele l-a împărtăşit. Spovedindu-se cu greu şi cu gura strâmbă, Valmorain a recunoscut că pusese mâna pe banii lui Lacroix, singurul păcat care conta pentru el. „Vorbeşte-mi de sclavii dumitale", l-a îndemnat apoi. „Am dat dovadă de slăbiciune, *mon père,* pentru că în Saint-Domingue am închis ochii la pedepsele excesive ale vătafului-şef, dar crud nu am fost. Am fost întotdeauna un stăpân blajin." Părintele Antoine l-a dezlegat de păcate şi i-a promis că se va ruga pentru sănătatea sa, în schimbul unor donaţii substanţiale pentru cerşetori şi orfani, căci numai caritatea îmblânzeşte privirea Domnului. După această primă întrevedere, Valmorain ar fi dorit să se spovedească întruna, pentru ca moartea să nu-l ia pe nepregătite, însă sfântul nu avea nici timp nici răbdare pentru scrupule tardive, aşa că i-a trimis alt călugăr de două ori pe săptămână.

Casa Valmorain căpătase mirosul inconfundabil al bolii. Tété a intrat pe uşa de serviciu şi Denise a condus-o în salon, unde Hortense Guizot o aştepta în picioare, cu cearcăne vineţii şi părul nespălat, însă mai curând furioasă decât ostenită. Avea treizeci şi opt de ani şi părea de cincizeci. Tété a zărit şi patru dintre fete, dar semănau atât de mult între ele, că nu şi-a dat seama pe care le cunoscuse.

Din vârful buzelor, scuipând vorbele printre dinţi, femeia i-a spus să urce în odaia soţului său. Apoi a rămas să-şi rumege jignirea de a o vedea pe nenorocita asta în casa ei, pe blestemata asta care îndrăznise să sfideze neamurile Valmorain şi Guizot, toată lumea bună. O sclavă! Nu pricepea cum de-i scăpase situaţia din mână. Dacă bărbatu-său ar fi ascultat-o, ar fi vândut-o pe scârba aia de Rosette când avea şapte ani şi nimic din toate astea nu s-ar fi întâmplat. Şi toată vina o purta catârul ăsta de Toulouse, care nu ştiuse să-şi crească fiul şi nu se purta cu sclavii aşa cum trebuie. Păi da, dacă era emigrant! Vin peste noi şi cred că ne pot schimba obiceiurile aşa cum vor ei. Auzi, să o emancipeze pe negresa asta, ba chiar şi pe fiică-sa! Aşa ceva n-ai să vezi în veci în familia Guizot, putea să jure.

Tété a găsit bolnavul sprijinit de perne, de nerecunoscut, cu laţele încâlcite, cenuşiu la chip, cu ochii lăcrimând şi o mână încleştată pe piept. Atacul îi dăduse o intuiţie, un fel de clarviziune: era convins că i se deşteptase o parte adormită a minţii, în vreme ce alta, cea care era obişnuită să calculeze câştigurile din zahăr în câteva secunde, încetase să funcţioneze. Cu noua sa luciditate ghicea imediat intenţiile celorlalţi, mai cu seamă pe ale soţiei, care acum nu-l mai manipula atât de lesne ca înainte. Emoţiile – proprii şi ale celorlalţi – dobândiseră o transparenţă de cristal, uneori avea impresia că străbătea ceaţa deasă a prezentului şi înainta către viitor. Viitor care era purgatoriul unde avea să plătească veşnic pentru nişte greşeli pe care le uitase sau pe care nici nu le făcuse. „Roagă-te, roagă-te, fiule, şi dă de pomană”, îl îndemnase părintele Antoine şi îi repeta călugărul care-l împărtăşea marţea şi sâmbăta.

Bolnavul a concediat-o cu un mârâit pe sclavă. Saliva i se scurgea pe la colţul gurii, dar mai era în stare să-şi impună voinţa. Tété s-a aplecat să audă ce spunea, a apucat-o zdravăn de braţ cu mâna

sănătoasă, silind-o să se aşeze lângă el pe pat. Nu era un moş neputincios, era încă un om de temut. „Ai să rămâi aici să mă îngrijeşti”, i-a cerut. Era ultimul lucru la care s-ar fi aşteptat, Valmorain a trebuit să repete. Uluită, Tété a înţeles că fostul ei stăpân nici măcar nu bănuia cât îl detesta, habar nu avea de bolovanul negru care-i apăsa inima de când o violase la unsprezece ani, nu cunoştea vina şi nici remuşcarea, poate că mintea albilor nici nu înregistra suferinţa provocată celorlalţi.

Tristeţea şi ranchiuna fuseseră numai ale ei, pe el nici măcar nu-l atinseseră. Valmorain, a cărui clarviziune proaspăt dobândită nu mergea până la a ghici ce gândea femeia, a adăugat că ea o îngrijise atâţia ani pe Eugenia, învăţase multe de la Tante Rose şi că Parmentier era de părere că nu exista infirmieră mai bună decât ea. A urmat o tăcere atât de lungă, încât omul a priceput în cele din urmă că nu-i mai putea porunci acestei femei, aşa că a schimbat tonul. „Te plătesc pentru asta. Ba nu, îţi dau cât ceri. Fă-o în numele a tot ce-am trăit împreună, în numele copiilor noştri”, a îngăimat omul printre muci şi bale.

Tété şi-a amintit de sfaturile părintelui Antoine, a scotocit adânc în inimă pentru a căuta o fărâmă de generozitate, fără s-o găsească. A vrut să-i explice lui Valmorain că tocmai din aceste motive nu putea să-l ajute: pentru ce trăiseră împreună, pentru tot ce pătimise ca sclavă şi pentru copiii ei. Pe fiu i-l răpise imediat după naştere, pe fiică ar fi distrus-o pe loc, dacă nu s-ar fi ferit. Dar n-a rostit nimic din toate astea. „Nu pot, iertaţi-mă, *monsieur”,* a fost tot ce-a spus. S-a ridicat, îi tremurau picioarele şi inima îi bubuia în piept, iar la plecare a lăsat la căpătâiul lui Valmorain povara inutilă a urii pe care nu mai voia să o care mai departe. A ieşit tăcută pe uşa de serviciu.

Vara cea lungă

Rosette nu s-a reîntâlnit cu Maurice atât de repede cum plănuiseră amândoi pentru că iarna fusese deosebit de aspră în nord şi nu se putea porni la drum. Primăvara ajunsese la alte latitudini; în Boston gheaţa nu s-a lăsat dusă până la sfârşitul lunii aprilie. Când ea nu mai putea călători pe mare. Sarcina încă nu se vedea, dar femeile din jurul ei bănuiseră adevărul, căci se făcuse neobişnuit de frumoasă. Era trandafirie, părul îi strălucea precum cristalul, privirile i se adânciseră şi se îndulciseră, radia căldură şi lumină. Loula spunea că era ceva normal: toate femeile însărcinate au mai mult sânge în trup. „Păi de unde crezi că-şi iau sângele pruncii?" suna argumentul ei. Explicaţie cu care Téte era perfect de acord, căci asistase la multe naşteri şi se minunase de fiecare dată cât sânge le curgea atunci. Numai că ea nu prezenta aceleaşi simptome ca Rosette. Pântecul şi sânii îi erau grei precum pietrele, obrazul i se pătase, picioarele i se umpluseră de vene şi se umflaseră, abia se târa preţ de două cvartale. La cele două sarcini precedente nu se simţise atât de rău şi nu-şi amintea să se fi urâţit atât. Îi era ruşine că şi ea, şi fiică-sa erau gravide: avea să fie şi mamă, şi bunică în acelaşi timp.

Într-o dimineaţă a văzut în Piaţa Franceză un cerşetor care bătea în două tobe de tinichea cu o singură mână. Îi lipsea şi un picior. Şi-a zis că stăpânul l-o fi eliberat ca să-şi câştige pâinea cum o putea, că de muncă nu mai era bun. Era încă tânăr, zâmbea cu dinţi frumoşi şi cu o expresie jucăuşă, în contrast cu condiţia sa jalnică. Avea ritmul în suflet, în piele, în sânge. Bătea toba şi cânta cu atâta bucurie, că în jurul lui se adunase lumea. Şoldurile femeilor se mişcau în ritmul irezistibil al tobelor, copiii cântau şi ei cuvintele, se vede treaba că le ştiau din jocurile lor când se luptau cu săbii de lemn. La început n-a priceput nimic, apoi şi-a dat seama că erau în creola vorbită

pe plantaţiile din Saint-Domingue şi a tradus în franceză refrenul: *Capitaine La Liberté /protegé de Macandal / s'est battu avec son sabre /pour sauver son général.* I s-au muiat genunchii şi s-a lăsat pe o ladă de fructe, echilibrându-şi anevoie pântecul uriaş, aşteptând ca omul să termine de cântat şi să primească de pomană. De mult nu mai vorbise creola învăţată la Saint-Lazare, dar a reuşit să se înţeleagă cu el. Omul venea din Haiti – spunea şi acum Saint-Domingue – şi i-a spus că mâna şi-o pierduse într-o moară de mărunţit trestia şi că piciorul i-l tăiase călăul pentru că încercase să fugă. Ea l-a rugat să-i repete rar vorbele cântecului, ca să înţeleagă bine, şi astfel a aflat că Gambo era un erou de legendă. Cântecul spunea că îl apărase pe Toussaint Louverture precum un leu, că luptase împotriva soldaţilor lui Napoleon până căzuse secerat de nenumărate răni de glonţ şi de sabie. Numai că, la fel ca Macandal, căpitanul nu murise: se ridicase, prefăcut în lup, ca să lupte mai departe pentru libertate.

— L-au văzut mulţi, *madame.* Şi spun că lupul acesta îl bântuie pe Dessalines şi pe alţi generali pentru că au trădat revoluţia şi continuă să vândă oamenii ca sclavi.

De mult se împăcase Tété cu gândul că Gambo era mort; cântecul cerşetorului o confirma. Seara s-a dus acasă la Adèle ca să vorbească cu doctorul Parmentier, singura persoană care putea să o înţeleagă, şi i-a relatat întâmplarea.

— Cunosc cântecul, Tété, îl cântă bonapartiştii când se îmbată la Café des Émigrés, dar îi mai adaugă o strofă, ceva despre o groapă comună în care putrezesc negrii şi libertatea, şi încheie cu trăiască Franţa şi trăiască Napoleon.

— Dar e groaznic, doctore!

— Gambo a fost un erou în timpul vieţii şi continuă să fie şi mort. Cât timp se va auzi cântecul acesta, el va fi un exemplu de curaj…

Zacharie n-a ştiut de doliul pe care Tété îl purta în suflet, căci femeia îi ascunsese taina primei iubiri, cea mai puternică din viaţa ei; o pomenea rar, pentru că nu putea să-i ofere lui Zacharie o pasiune ca aceea, relaţia lor era calmă şi molcomă. Străin de aceste amănunte, Zacharie trâmbiţa în dreapta şi în stânga că avea să fie tată. Era obişnuit să se dea mare şi să poruncească, încă de când fusese sclav la Le Cap, iar bătaia care-l lăsase cu chipul vraişte nu-l schimbase, era la fel de cheltuitor şi de expansiv. Dădea de băut din partea casei clienţilor de la Chez Fleur ca să închine în sănătatea pruncului ce-avea să vină. Doar că asociata sa, Fleur Hirondelle, i-a pus stavilă: nu era cazul să facă risipă şi nici să işte invidie. Nimic nu-i irită mai mult pe americani decât un negru fanfaron.

Rosette îi ţinea la curent cu veştile de la Maurice – scrisorile ajungeau cu o întârziere de două-trei luni. După ce ascultase amănuntele istoriei, profesorul Harrison Cobb îl găzduise pe Maurice în propria sa casă, pe care o împărţea cu o soră văduvă şi cu maică-sa, o băbuţă ţicnită care mânca flori. Iar când aflase că Rosette era însărcinată, îi spusese să nu-şi caute altă locuinţă, ci să-şi aducă acolo familia. Cea mai entuziasmată de idee era sora sa Agatha: Rosette avea s-o ajute cu bătrâna, iar prezenţa copilului avea să-i înveselească pe toţi. Casa uriaşă, bătută de curent, cu încăperi în care de ani de zile nu mai intrase nimeni şi strămoşi care vegheau din portretele lor, chiar avea nevoie de un cuplu de îndrăgostiţi şi de un plod, decretase ea.

Maurice a înţeles că Rosette nu putea face călătoria vara şi s-a resemnat cu o absenţă care urma să dureze mai bine de un an, până după iarna următoare, când ea îşi va fi revenit după naştere şi copilul ar fi suportat drumul pe mare. Iar până atunci îşi ostoia dorul cu un puhoi de scrisori, aşa cum făcuse mereu, şi învăţând pe rupte. Harrison

Cobb l-a angajat pe post de secretar, plătindu-i mult mai mult decât i s-ar fi cuvenit pentru a-i pune în ordine hârtiile şi a-l ajuta la pregătirea cursurilor, o muncă uşoară care-i lăsa destul timp ca să studieze legile şi, mai ales, pentru singurul lucru important pentru Cobb: mişcarea aboliţionistă. Se duceau împreună la manifestări publice, băteau redacţiile ziarelor, magazinele şi birourile, luau cuvântul în biserici, cluburi, teatre şi universităţi. Harrison Cobb îşi găsise fiul pe care nu-l avusese niciodată şi tovarăşul de luptă visat. Cu Maurice alături, triumful idealurilor sale părea aproape. Soră-sa Agatha, aboliţionistă şi ea ca toţi cei din familia Cobb, inclusiv doamna mâncătoare de flori, număra zilele până la sosirea lui Rosette şi a pruncului. O familie cu sânge amestecat era lucrul cel mai bun care li se putea întâmpla, era încarnarea egalităţii pe care o predicau, era dovada cea mai contondentă că rasele pot şi trebuie să se amestece şi să convieţuiască în pace. Ce senzaţie va face Maurice apărând în public cu nevasta de culoare şi copilul şi pledând pentru emancipare! Mai elocvent decât un milion de manifeste. Lui Maurice discursurile înflăcărate ale binefăcătorilor săi i se păreau cam absurde, Rosette nu i se păruse niciodată altfel decât el.

Vara lui 1806 a fost tare lungă şi a lovit New Orleansul cu o epidemie de holeră şi câteva incendii. Toulouse Valmorain a fost dus, împreună cu măicuţa care-l îngrijea, la plantaţie; acolo s-a refugiat întreaga familie aşteptând să treacă zăduful verii. Parmentier decretase că sănătatea pacientului era stabilă şi că statul la ţară avea să-i facă precis bine. Medicamentele, pe care Hortense i le dilua în supă că altfel nu le lua, nu-i amelioraseră caracterul. Devenise atât de furios, că nici el însuşi nu se suporta. Totul îl enerva, de la scutecele care-l frecau până la râsul inocent al fetiţelor în grădină. Dar cel mai mult îl rodea gândul la Maurice. Îşi amintea exact de fiecare

etapă din viaţa fiului său. Ţinea minte fiecare cuvânt pe care şi-l spuseseră ultima dată, şi le repeta într-una încercând să găsească o explicaţie a rupturii dureroase şi definitive. Se gândea că băiatul o fi moştenit demenţa din partea familiei materne. Prin vinele lui curgea sângele subţiat al Eugeniei García del Solar, nu acela puternic al neamului Valmorain. Căci nu recunoştea nimic de-al lui în acest fiu. Maurice era leit mamă-sa, aceiaşi ochi verzi, aceeaşi fantezie bolnăvicioasă şi aceeaşi tendinţă de autodistrugere.

Contrar supoziţiilor doctorului Parmentier, la plantaţie pacientul nu s-a odihnit, dimpotrivă, a găsit motive de îngrijorare descoperind starea jalnică pe care Sancho i-o prevestise. Owen Murphy plecase în nord cu toată familia, la pământul cumpărat după ce trudise treizeci de ani ca o vită. În locul lui venise un vătaf tânăr recomandat de tatăl lui Hortense, dar chiar a doua zi Valmorain a decis să-l înlocuiască, căci acela nu avea experienţa necesară administrării unei plantaţii atât de mari. Producţia scăzuse simţitor şi sclavii aveau o atitudine sfidătoare. Logic ar fi fost ca Sancho să se ocupe de aceste probleme, dar acum vedea şi Valmorain că rolul cumnatului era pur decorativ. Ceea ce l-a silit să apeleze la Hortense, deşi ştia bine că, dându-i ei putere, el era şi mai condamnat la fotoliul de hemiplegie.

Sancho avea intenţia de a-l împăca pe Valmorain cu Maurice. Trebuia s-o facă discret, fără să prindă de veste Hortense Guizot, care parcă-şi văzuse visul cu ochii: avea controlul asupra bărbatului şi întregii averi. Păstra legătura cu nepotul prin scrisori foarte scurte, căci nu stăpânea scrisul în franceză; în spaniolă scria mai bine decât Góngora, se lăuda el, deşi nimeni de pe-acolo nu ştia cine era acest domn. Maurice îi descria amănunţit viaţa la Boston şi îi mulţumea din suflet că o ajuta pe nevastă-sa. Rosette îi scrisese că unchiul îi dădea bani – el nu pomenea

deloc de treaba asta. Maurice îl mai informa şi despre lentoarea cu care înainta mişcarea antisclavagistă, dar şi despre un subiect care îl entuziasmase de-a dreptul: expediţia Lewis şi Clark, trimisă de preşedintele Jefferson să exploreze fluviul Missouri. Misiunea consta în a studia triburile indigene, flora şi fauna acestei regiuni aproape necunoscute de către albi şi a atinge, dacă era posibil, coasta Pacificului. Pe Sancho ambiţia asta americană de a ocupa cât mai mult teritoriu îl lăsa rece, „cine vrea multe, adună puţine", spunea el, dar imaginaţia lui Maurice se înflăcărase şi, dacă n-ar fi fost Rosette, bebeluşul şi aboliţionismul, ar fi pornit pe loc după exploratori.

La închisoare

Tété a născut fetiţa în zăpuşitoarea lună iunie, ajutată de Adèle şi de Rosette, care voia să vadă de aproape ce-avea s-o aştepte peste câteva luni; Loula şi Violette se plimbau pe stradă, la fel de nervoase ca şi Zacharie. Când a primit copila în braţe, Tété a plâns de fericire: putea s-o iubească fără teamă că i-ar lua-o cineva. Era a ei. Trebuia s-o ferească de boli, accidente şi alte necazuri fireşti, nu de un stăpân care făcea cu ea ce-i căşuna.

Fericirea tatălui a fost cu asupra de măsură, petrecerile pe care le-a dat au speriat-o de-a binelea pe Tété: puteau atrage ghinionul. Precaută, a dus sugara la preoteasa Sanité Dédé, care i-a luat cincisprezece dolari ca s-o protejeze printr-o ceremonie compusă din scuipături proprii şi sânge de cocoş. După care s-au dus cu toţii la biserica lui *Père* Antoine unde a fost botezată cu numele naşei: Violette.

Vara fierbinte şi umedă parcă nu se mai termina pentru Rosette. Cu cât îi creştea burta, cu atât îi era mai dor de Maurice. Stătea cu maică-sa în căsuţa cumpărată de Zacharie şi era înconjurată de femei

care n-o lăsau nicio clipă singură, dar nu se simţea în siguranţă. Fusese dintotdeauna foarte puternică, se credea norocoasă, însă acum devenise temătoare, avea coşmaruri şi presimţiri rele. „Oare de ce n-am plecat cu Maurice în februarie? Dacă păţeşte ceva? Dacă nu ne mai vedem? Nu trebuia să ne despărţim!” se plângea ea. „Nu te gândi la rele, Rosette, că gândul chiar le cheamă”, o sfătuia mama ei.

În septembrie familiile care se refugiaseră la ţară au revenit în oraş, printre ele şi Hortense Guizot cu fetele. Valmorain rămăsese la plantaţie pentru că noul vătaf încă nu apăruse şi pentru că era sătul de nevastă-sa (şi ea de el). Nu avea vătaf, dar mai ales nu putea conta pe Sancho ca să stea cu el: omul plecase în Spania. Îi spusese că avea de recuperat ceva pământuri destul de valoroase, deşi părăsite, care fuseseră ale familiei García del Solar. Moştenirea neaşteptată era doar o bătaie de cap pentru Sancho, totuşi îi era dor de ţara sa pe care o părăsise de treizeci şi doi de ani.

Valmorain se recupera lent de pe urma atacului graţie îngrijirilor măicuţei, o nemţoaică severă şi complet imună la furiile pacientului, care-l silea să facă câţiva paşi şi să strângă în mâna beteagă o minge de lână, iar incontinenţa i-o vindeca umilindu-l că poartă scutece. Între timp, Hortense se instalase cu fetele şi alaiul de dădace şi servitori în casa din oraş, gata să se bucure din plin de sezonul monden, fără soţul ei care o apăsa ca un cal mort. Să trăiască, n-are decât, dar departe de ea.

Venise doar de o săptămână la New Orleans când, pe strada Chartres, unde se dusese cu sora ei Olivie să cumpere panglici şi pene – îşi păstrase obiceiul de a-şi transforma pălăriile – Hortense a dat nas în nas cu Rosette. În anii din urmă o văzuse rar şi de departe, dar a recunoscut-o imediat. Tânăra purta o rochie de finet de culoare închisă, peste umeri îşi pusese un şal tricotat şi părul îl

avea strâns în coc, dar îmbrăcămintea modestă nu-i ştirbea cu nimic ţinuta mândră. Pentru Hortense frumuseţea fetei fusese dintotdeauna o provocare, cu atât mai abitir acum, când ea însăşi era din ce în ce mai grasă. Ştia că Rosette nu plecase cu Maurice la Boston, dar habar nu avea că era însărcinată. Un clopoţel de alarmă i-a sunat în creier: acest copil, mai ales dacă avea să fie băiat, îi putea ameninţa echilibrul dobândit: mototolul de bărbat-su va avea pretextul împăcării cu Maurice, căruia avea să-i ierte totul.

Rosette nu le-a observat pe cele două doamne decât în clipa în care acestea s-au aflat chiar în faţa ei. A făcut un pas în lături ca să le lase să treacă, a spus politicos bună ziua, dar fără umilinţa pe care albii o aşteptau din partea oamenilor de culoare. Hortense i s-a proţăpit înainte, adresându-se soră-sii cu un glas atât de tare, încât aceasta a tresărit la fel ca Rosette: „Ia te uită, Olivie, la obraznica asta. Vezi ce poartă la gât, e aur! Negresele n-au voie să poarte bijuterii în public! Cred că i se cuvin câteva bice pe spinare, tu ce zici?” Femeia n-a înţeles prea bine ce voia şi a luat-o de braţ ca să-şi continue drumul, dar Hortense s-a smucit şi i-a smuls lui Rosette medalionul de la Maurice. După care i-a tras şi o palmă.

Rosette crescuse cu toate privilegiile unei fete libere, mai întâi în casa Valmorain, apoi la şcoala ursulinelor. Nicicând nu se simţise sclavă, iar frumuseţea îi conferea multă siguranţă. Până atunci nu avusese parte de niciun abuz din partea albilor şi nici nu bănuia câtă putere aveau. Instinctiv, nedându-şi seama ce face şi nebănuind consecinţele, i-a întors palma necunoscutei care o agresase. Albă ca varul, Hortense Guizot s-a clătinat uluită, şi-a rupt un toc şi a fost pe punctul să cadă. A început să urle ca toţi dracii, lumea s-a adunat ca la urs. Rosette a dat să plece, dar a fost imobilizată şi, câteva clipe mai târziu, jandarmii o duceau la arest.

Tété a aflat după o jumătate de oră, pentru că vestea mersese din gură în gură şi ajunsese la urechile Loulei şi ale lui Violette, care locuiau chiar pe acea stradă, dar a reuşit să-şi vadă fiica de-abia seara, când a ajuns acolo însoţită de părintele Antoine. Sfântul cunoştea închisoarea ca pe propria-i casă, aşa că l-a dat la o parte pe gardian şi a condus-o pe Tété de-a lungul unui culoar îngust luminat de două torţe. În spatele gratiilor se zăreau celulele bărbaţilor, la capăt era celula femeilor. Toate de culoare, în afară de o fetişcană cu părul blond, probabil o slujnică; mai erau şi doi copilaşi negri, zdrenţăroşi, care dormeau lipiţi de o deţinută. Alta îşi ţinea plodul în braţe. Paie pe jos, nişte pături jegoase, o găleată pentru nevoi şi un chiup cu apă de băut, murdară şi ea; în atmosfera fetidă se ghicea şi duhoarea inconfundabilă de carne stricată. La lumina slabă, Tété a văzut-o pe Rosette ghemuită într-un colţ între două femei, acoperită cu şalul, îmbrăţişându-şi pântecul şi cu faţa umflată de plâns. S-a repezit speriată s-o ia în braţe şi a simţit lanţurile grele care i se legaseră de glezne.

Părintele Antoine venise pregătit, căci cunoştea prea bine condiţiile: în coş adusese pâine şi bucăţi de zahăr, cât şi o pătură pentru Rosette. „Chiar mâine te scoatem de aici, nu-i aşa, *mon père?”* a îmbărbătat-o Tété, plângând. Dar sfântul a tăcut.

Singura explicaţie pentru cele petrecute la care s-a gândit Tété a fost că Hortense Guizot vrusese să se răzbune pe ea pentru că refuzase să-l îngrijească pe Valmorain. Nu ştia că simplul fapt că ea şi Rosette existau reprezenta o ofensă pentru femeia aceea. Disperată, s-a dus la casa unde jurase să nu mai calce, s-a prosternat la picioarele fostei stăpâne şi a implorat-o să o elibereze pe Rosette; avea să-l îngrijească pe Valmorain, va face tot ce i se cere, aveţi milă şi îndurare, doamnă. Otrăvită şi ranchiunoasă, Hortense i-a

spus ce se întâmplase de fapt, după care a dat-o afară pe brânci.

Tété şi-a ajutat fiica după puterile ei. O lăsa pe micuţa Violette la Adèle sau la Loula şi aducea mâncare la închisoare pentru toate femeile, căci era convinsă că Rosette ar fi împărţit cu ele tot ce-ar fi primit şi-ar fi rămas flămândă. Mâncarea trebuia s-o lase gardienilor, căci n-o lăsau să intre de fiecare dată, şi nu putea şti cât opreau ei şi cât ajungea la deţinute. Violette şi Zacharie acopereau cheltuielile, ea gătea toată noaptea. În plus, muncea şi avea grijă de fetiţa ei; era epuizată. Şi-a amintit că Tante Rose se ferea de bolile contagioase cu apă fiartă, le-a spus deci femeilor să nu bea apă din chiup, chiar dacă mureau de sete, avea să le aducă ea apă bună de băut. În lunile din urmă fuseseră cazuri mortale de holeră. Cum nopţile deveniseră reci, a făcut rost de haine groase şi de pături pentru toate; totuşi, paiele umede şi apa care se scurgea de pe pereţi i-au produs lui Rosette o durere în piept şi o tuse persistentă. Nu numai ea se îmbolnăvise, alta era şi mai rău, rana produsă de lanţuri se cangrenase. Părintele Antoine a reuşit ca femeia să fie mutată la spitalul măicuţelor. Nu s-a mai întors. S-a aflat după o vreme că i se amputase piciorul.

Rosette n-a vrut ca Maurice să fie înştiinţat de situaţie, era convinsă că avea să fie liberă înainte ca scrisoarea să-i parvină, dar justiţia era înceată. Şase săptămâni au trecut până ca judecătorul să cerceteze cazul, şi lucrurile au mers relativ repede doar pentru că era vorba de o femeie liberă şi la insistenţele părintelui Antoine. Celelalte puteau aştepta cu anii până să afle pentru ce fuseseră arestate. Fraţii Hortensei Guizot, avocaţi, o acuzaseră „pentru atac prin lovire împotriva unei doamne albe”. Pedeapsa consta în biciuire şi doi ani de închisoare, însă judecătorul s-a lăsat convins de *Père* Antoine şi a suprimat biciul, dat fiind că Rosette era însărcinată şi pentru că Olivie Guizot

însăşi prezentase faptele aşa cum s-au petrecut, fără să-i dea dreptate soră-sii. Omul legii a fost impresionat şi de atitudinea demnă a acuzatei, care se prezentase curat îmbrăcată şi vorbise fără trufie, dar şi fără să dovedească slăbiciune, deşi tuşea şi se clătina pe picioare.

Auzind sentinţa, Tété a fost cuprinsă de un soi de uragan; Rosette nu avea să supravieţuiască într-o celulă împuţită, copilul nici atât. „Elzuli, *loa* mamă, dă-mi putere." Avea să-şi elibereze fata oricum ar fi, chiar de-ar trebui să dărâme zidurile închisorii cu mâinile goale. Înnebunită, declara în dreapta şi în stânga că avea s-o ucidă pe Hortense Guizot cu toată familia ei blestemată; părintele Antoine a hotărât atunci să intervină, ca să nu ajungă şi ea la carceră. Discret, s-a dus la plantaţie ca să stea de vorbă cu Valmorain. O hotărâre deloc uşoară, mai întâi pentru că-şi lăsa pentru mai multe zile toţi sărmanii care depindeau de ajutorul său, apoi pentru că nu ştia să călărească, iar drumul cu barca împotriva curentului era scump şi anevoios, dar a reuşit s-o scoată la capăt.

A dat de un Valmorain într-o stare mai bună decât se aştepta, deşi invalid şi vorbind încurcat. N-a apucat să-l ameninţe cu focurile iadului: şi-a dat seama că omul habar n-avea de ceea ce făcuse nevastă-sa la New Orleans. Aflând toată povestea, Valmorain a fost mai indignat că Hortense nu-i spusese nimic, aşa cum îi ascundea ea atâtea altele, decât de soarta lui Rosette, pe care din „vagaboandă" n-o scotea. Dar s-a muiat când a aflat că tânăra aştepta un copil. Şi-a dat seama că dacă ea sau copilul păţeau ceva, adio împăcare cu Maurice. Cu mâna cea sănătoasă a sunat talanga cu care o chema pe măicuţa care avea grijă de el şi i-a poruncit să pregătească barca. Pleca la oraş. Peste două zile, avocaţii Guizot retrăgeau toate acuzaţiile împotriva lui Rosette Sedella.

Zarité

Au trecut de atunci patru ani, suntem în anul 1810. Mi-a trecut frica de libertate, deşi de albi mă voi teme mereu. N-o mai plâng pe Rosette, sunt mulţumită aproape tot timpul.

Rosette a ieşit din închisoare plină de păduchi, slabă, bolnavă şi cu răni ulceroase la picioare din cauza fiarelor şi a nemişcării. Am pus-o la pat, am îngrijit-o zi şi noapte, am întărit-o cu supă de măduvă de bou şi feluri săţioase aduse de vecine, dar tot a născut înainte de vreme. Copilul încă nu era pregătit să vină pe lume, era micuţ şi avea pielea străvezie precum hârtia udă. Naşterea a fost rapidă, dar Rosette era slăbită şi pierduse mult sânge. A doua zi a făcut febră, în a treia delira şi-l chema pe Maurice; atunci am ştiut că o pierd. Disperată, am apelat la toate cunoştinţele primite de la Tante Rose, la ştiinţa doctorului Parmentier, la rugăciunile părintelui Antoine şi mi-am invocat toţi loas. *Am pus nou-născutul la sânul lui Rosette, pentru ca mama să lupte pentru viaţa ei, dar cred că nici nu l-a simţit. Am încercat să o ridic, am implorat-o să bea apă, să deschidă ochii, să-mi răspundă, Rosette, Rosette… La ora trei noaptea, în timp ce-i cântam balade africane, am văzut că-şi mişca buzele şi m-am aplecat să aud. „Te iubesc,* maman*" a rostit ea şi s-a stins cu un suspin. I-am simţit trupul uşor în braţe, sufletul i s-a desprins lin, ca un fuior de ceaţă, şi a zburat afară prin fereastra deschisă.*

Sfâşierea atroce pe care am simţit-o atunci nu se poate descrie, şi nici nu e nevoie: orice mamă o cunoaşte, căci prea puţine sunt norocoasele care-şi au toţi copiii în viaţă. De dimineaţă a venit Adèle cu supa şi ea mi-a desprins-o din braţele încleştate şi a întins-o în pat. M-a lăsat un pic să gem îndurerată şi prăbuşită, după care mi-a pus în mână o cană cu supă şi mi-a adus aminte de copii.

Bietul meu nepot stătea ghemuit lângă fiică-mea Violette în acelaşi leagăn, atât de mic şi de lipsit de apărare încât în orice clipă ar fi putut pleca după Rosette. L-am pus dezbrăcat pe pânza lungă a tignon-*ului meu şi mi l-am legat peste pieptul gol, piele pe piele, lipit de inimă, ca să creadă că mai era în mama lui. Aşa l-am purtat preţ de mai multe săptămâni. Laptele, ca şi dragostea îmi ajungeau pentru amândoi. Iar când l-am scos din legătură, Justin era pregătit să trăiască pe această lume.*

Într-o zi, monsieur *Valmorain a venit să mă vadă. Doi sclavi l-au dat jos din trăsură şi mi l-au adus în braţe până la uşă. Era tare îmbătrânit. „Te rog, Tété, lasă-mă să văd copilul", a rostit cu glas spart. Şi n-am avut inimă să-l las afară.*

— Îmi pare rău pentru Rosette… Să ştii că n-am fost eu de vină pentru povestea aia…

— Ştiu, monsieur.

S-a uitat un timp la nepotul nostru, apoi a vrut să ştie cum îl cheamă.

— Justin Solar. Părinţii lui au ales acest nume, care înseamnă dreptate. Dacă ar fi fost fată, ar fi chemat-o Justine.

— Vai, sper să ajung să trăiesc destul ca să apuc să îndrept o parte din greşelile pe care le-am făcut, a spus el, gata să plângă.

— Toţi greşim, monsieur.

— Acest copil e un Valmorain după tată şi după mamă. Are ochi deschişi la culoare şi poate trece drept alb. N-ar trebui să crească printre negri. Vreau să-l ajut să primească o educaţie bună şi să-mi poarte numele, cum se cuvine.

— Asta trebuie s-o discutaţi cu Maurice, monsieur, *nu cu mine…*

Maurice a primit în aceeaşi scrisoare vestea că avea un fiu şi că Rosette nu mai era. S-a îmbarcat imediat, deşi eram în plină iarnă. A ajuns când băiatul împlinea trei luni şi era un copilaş cuminte, cu trăsături delicate şi ochi verzi, ca ai

tatălui şi ai bunicii, sărmana doña *Eugenia. L-a strâns îndelung la piept, dar Maurice era parcă absent, uscat pe dinăuntru, cu nişte priviri din care lumina plecase. „O vreme o să ai dumneata grijă de el* maman” *mi-a spus. A rămas mai puţin de o lună, a refuzat să-l vadă pe* monsieur *Valmorain, în ciuda insistenţelor lui* don *Sancho, care între timp se întorsese din Spania. Iar părintele Antoine, cel care ştia să rezolve atâtea încurcături, n-a mai vrut să facă pe intermediarul între tată şi fiu. Maurice a stabilit că bunicul putea să-şi vadă din când în când nepotul, dar numai în prezenţa mea, şi mi-a interzis să accept ceva din partea lui, fie bani, fie ajutoare de orice fel, şi în niciun caz numele lui. M-a rugat să-i vorbesc lui Justin despre Rosette, ca să fie mândru de ea şi de sângele ei amestecat. Era convins că fiu-său, rodul unei dragoste mari, avea destinul însemnat şi-avea să facă fapte mari în viaţă, faptele la care visase el însuşi înainte ca moartea lui Rosette să-i frângă voinţa. În fine, m-a rugat insistent să-l ţin departe de Hortense Guizot. De parcă trebuia să mi-o mai spună…*

Pe urmă Maurice al meu a plecat, dar nu la prietenii lui din Boston; a abandonat studiile şi a devenit un călător neobosit –a străbătut mai mult pământ decât vântul. Din când în când primim câteva rânduri de la el, ca să ştim că e în viaţă, dar în patru ani a venit doar o dată să-şi vadă băiatul. Era îmbrăcat în piei de animal, bărbos şi ars de soare, parcă era un kaintock. *La vârsta lui nu se moare de tristeţe. Are nevoie de timp ca să se vindece. Tot bătând lumea o să-i treacă, iar într-o bună zi, rupt de oboseală, va înţelege că de durere nu poţi fugi; trebuie doar s-o domesticeşti, ca să doară mai puţin. Şi atunci o va simţi pe Rosette alături, aşa cum o simt şi eu, atunci îşi va recupera poate fiul şi va fi din nou preocupat de sfârşitul sclaviei.*

Zacharie şi cu mine mai avem un fiu, pe Honoré, care face primii paşi ţinut de mână de Justin, prietenul lui cel mai bun şi în acelaşi timp unchiul lui. Vrem să mai facem şi alţi copii, deşi casa începe să fie înghesuită şi nu mai suntem tineri, bărbatu-meu are cincizeci şi şase, eu am patruzeci, dar ne-ar plăcea să îmbătrânim printre mulţi copii, nepoţi şi strănepoţi, cu toţii liberi.

Bărbatu-meu şi Fleur Hirondelle au şi acum casa de joc şi sunt mai departe asociaţi cu căpitanul Romeiro Toledano, care navighează prin Caraibe transportând marfă de contrabandă şi sclavi fugari. Zacharie n-a primit credit – legile s-au înăsprit pentru oamenii de culoare – aşa că ambiţia de a avea mai multe tripouri nu s-a împlinit. Eu sunt prinsă până peste cap cu copiii, cu casa şi cu leacurile pentru doctorul Parmentier, pe care le prepar în bucătăria mea, dar pe seară tot găsesc timp pentru o cafea cu lapte la Adèle, în curtea cu bouganvillea, unde ne adunăm cu vecinele şi stăm de vorbă. Pe madame *Violette o vedem mai rar, acum se vede mai ales cu cucoanele din Société du Cordon Bleu, care au tot interesul s-o cultive, pentru că ea prezidează balurile şi decide soarta fetelor prin „plasament”. I-a luat mai bine de un an să se împace cu* don *Sancho, pe care voia să-l pedepsească pentru că o înşelase cu Adi Soupir. Îi cunoaşte ea bine pe bărbaţi şi n-are pretenţia să fie fideli, dar măcar iubitul ei să nu se plimbe în văzul lumii pe dig cu rivala.* Madame *n-a reuşit să-l însoare pe Jean-Martin cu o metisă bogată, aşa cum plănuia, pentru că băiatul a rămas în Europa şi n-are de gând să revină. Loula, care abia se mai târâie de colo-colo – trebuie că a depăşit optzeci de ani – mi-a spus că prinţişorul ei a părăsit cariera militară şi că trăieşte cu Isidore Morisset, perversul ăla, care nu era om de ştiinţă, ci agent al lui Napoleon sau al fraţilor Laffitte, un pirat de salon, a oftat ea. Cu* madame *Violette n-am mai*

vorbit de trecut, iar după atâta timp de păstrat secretul am ajuns să credem chiar şi noi că Jean-Martin e fiul ei. Mă gândesc rar la lucrurile astea, dar zău că mi-ar face plăcere să-i adun la un loc pe toţi urmaşii mei: Jean-Martin, Maurice, Violette, Justin şi Honoré, plus copiii şi nepoţii ce vor urma. I-aş invita atunci pe toţi vecinii, aş găti cel mai straşnic gumbo créole *din New Orleans şi muzica nu s-ar opri până dimineaţa.*

Cu Zacharie am deja o istorie, putem privi spre trecut şi număra zilele când am fost împreună, aduna necazurile şi bucuriile; aşa se durează dragostea, fără grabă, zi după zi. Îl iubesc aşa cum l-am iubit mereu, dar acum mă simt mai în largul meu cu el. Când era frumos era admirat de toţi, mai ales de femei, care i se ofereau cu neruşinare, iar eu mă temeam ca vanitatea şi tentaţiile să nu-l depărteze de mine, cu toate că motive de gelozie nu mi-a dat. Acum trebuie să-l cunoşti pe dinăuntru, aşa cum îl cunosc eu, ca să ştii cât valorează. Nici nu mai ţin minte cum arăta; îmi place chipul său ciudat şi spart, îmi place peticul care-i acoperă ochiul mort, îmi plac cicatricile lui. Nu mai vorbim de lucruri lipsite de importanţă, doar de cele serioase, care nu sunt puţine. Ca să nu-l supăr, profit de absenţele lui ca să mă distrez în felul meu, iată avantajul de a avea un soţ ocupat. Nu-i place să merg desculţă pe stradă, că nu mai sunt sclavă, să-l însoţesc pe Père *Antoine la pomeni prin El Pantano, că e periculos, să asist la* bambousses *în piaţa Congo, că e ceva vulgar. Nu-i spun nimic şi nici el nu mă întreabă. Chiar ieri am dansat în piaţă în sunetele tobelor vrăjite ale lui Sanité Dédé. Dansez şi dansez. Uneori apare Erzuli,* loa *mamă,* loa *dragostei, şi o încalecă pe Zarité. Şi-atunci pornim în galop să-mi văd morţii în insula de sub mare. Aşa stau lucrurile.*

Seria de autor
ISABEL ALLENDE

Casa spiritelor
Zorro
Fiica norocului
Portret în sepia
Eva Luna
Povestirile Evei Luna
Țara mea inventată
Paula
Despre dragoste și umbră
Inés a sufletului meu
Planul infinit
Suma zilelor
Insula de sub mare

În 1770, Toussaint Valmorain debarcă plin de speranță și de idealuri în portul Le Cap, aducând cu el cufere cu cărți, haine scumpe și peruci pudrate. Însă plantația de trestie a tatălui său îl silește să renunțe la tot acest bagaj. Tânărul devine repede un plantator, poate mai puțin crud decât cei cu vechime, dar suficient de inuman cât să-și exploateze sclavii și, mai ales, sclavele. Préferata lui, Zarité, nu îndrăznește să se revolte. Dar, când soarta îl aduce pe plantația Saint-Lazare pe tânărul sclav Gambo și Zarité se îndrăgostește, nimic nu va mai putea sta în calea tinerei care se descoperă pe sine și descoperă libertatea. Libertate pe care o va dobândi numai după ce frământările vremurilor vor însângera insula și vor alunga stăpâni și sclavi spre un nou Pământ al Făgăduinței.

Scriitoarea Isabel Allende este o povestitoare fabuloasă, ale cărei cărți, traduse în peste treizeci de limbi, se vând în milioane de exemplare și au devenit bestselleruri pe patru continente.

Privită de pe puntea corăbiei, în mijlocul apelor tropicale, insula Saint-Domingue oferă iluzia unui paradis. Munții ei înalți sunt acoperiți de verdeață, câmpiile ei fertile sunt pline de roade. Dar, odată ce pune piciorul pe uscat, călătorul descoperă că pentru unii colonia franceză este un infern.
Zarité Sedella pare sortită unei vieți de supunere tăcută și nefericire. S-a născut sclavă și, pentru că este sclavă, copiii ei nu îi aparțin, ci sunt o marfă de care stăpânii dispun cum vor. Pentru că este sclavă, nu îi este îngăduit să simtă, să vorbească, să gândească. Și totuși, frumoasa mulatră va ști să-și croiască în Lumea Nouă un drum spre fericire și libertate, în pofida tuturor uraganelor istoriei care mătură la sfârșitul secolului al XVIII-lea Europa și Americile.

„Lumea are puțini povestitori de talia lui Isabel Allende."

NPR

„Pasiuni distrugătoare, eroine greu încercate, convulsii istorice, o lume pe cât de brutală și nedreaptă, pe-atât de magică."

San Francisco Chronicle

„Detaliile de epocă pe care le oferă Allende sunt fascinante, iar galeria de personaje este pe măsură."

The New York Times Book Review

ISBN 978-973-689-453-4

Table of Contents

Zarité 6
PARTEA ÎNTÂI Saint-Domingue, 1770-1793 8
- Răul spaniol 9
- Pasăre de noapte 16
- Oul de porumbiţă 22
- Logodnica din Cuba 27
- Casa stăpânului 32
- Zarité 42
- Învăţătură de minte 48
- Macandal 52
- Zarité 59
- Balul intendentului 63
- Nebuna de pe plantaţie 67
- Oficiantă de ceremonii 73
- O făptură care nu e omenească 81
- Zarité 89
- Concubina 93
- Sclavă bună la toate 100
- Zarité 109
- Vremuri agitate 112
- Zarité 119
- Amanţii 122
- Copiii stăpânului 126
- Zarité 132
- Războinicul 136
- Conspiraţia 145
- Răscoală în nord 148
- Zarité 153
- Răzbunarea 158
- Teroarea 163
- Gustul libertăţii 170

Zarité 175
Fugari 181
Parisul Antilelor 189
Nopţi nefericite 194
Zarité 203
Războiul civil 207
Sânge şi scrum 212
Ajutor pentru moarte 216
Pedeapsa 221
PARTEA A DOUA Louisiana, 1793-1810 227
Creoli de stirpe bună 228
Zarité 239
Serbările 242
Un hidalgo spaniol 247
Mama vitregă 253
Zarité 263
Sezonul uraganelor 267
Sub lovituri de bici 274
Un sat de sclavi 282
Căpitanul La Liberté 288
Refugiaţi 294
Colegiul din Boston 302
Zarité 307
Promisiunea se îndeplineşte 311
Sfântul din New Orleans 317
Zarité 328
Politica zilei 334
Americanii 340
Rosette 347
Zarité 355
Maurice 358
Spionii 367
Bastardul 376
Frică de moarte 385

Balul sirenelor 389
La dreapta lunii 397
Îndrăgostiţii 403
Legătură de sânge 406
Două nopţi de amor 411
Purgatoriul 414
Vara cea lungă 418
La închisoare 424
Zarité 430